

Index Historicus.

Marbuselem. 58. Mortuus est ante diluuium, quicquid in codicibus LXX. Interpretum legatur. 69.

S. Matthæus cur quosdam prætermiserit in Genealogia Christi? 100.

Melchisedech quisnam fuerit. 104. &c. Ejus oblatio, sacrificium, Sacerdotium, benedictio, decimæ. 56. 105.

Melchisedechiani, hæretici. 104.

Moabitæ à Loth oriuntur. 118.

Moyse scriptor vetustissimus. 7. 110. Pentateuchi auctor. 6. Ejus laudes à quo fuerint insertæ Pentateucho? 7. Etiam citra revelationem prioris ævi historiam callebat. 9. Potuit citra revelationem, Historiam sacram didicisse à filiis Josephi, hi à Jacobo, Jacobus ab Isaac, Isaac à Semo, Semus à Mathusale, Mathusale ab Adamo. 9.

N.

N. Achov. 126. 127. 128.

Nembrod, dictus est à prophanis scriptoribus Belus. 86. Saturnus Babylonius, Juppiter. 87.

Nicolaus Damascenus agit de Moyse. 7.

Ninus Rex Assyriorum & Babyloniorum. 86. 87. Idem atque Assur. 87. Idololatriæ auctor. *ibid.* Diodori commenta. 86.

Noachidæ vocantur ab Hebræis illi, qui Hebræi non sunt. 80. Septem eorum præcepta. *ibid.*

Noe. 58. Dicitur & ab Ethnicis Sifuthrus, vel Sifithrus, & Xifuthrus. 60. & Osiris. *ibid.* Ob justitiam fuit servatus in diluuium. 70. Ejus arca. 59. 79. Ejus Sacrificia. 56. Altare erexit post diluuium. 56. 78. Fuit Christi typus. 75. Vinam coluit primus, non Bacchus. 80. Ejus ebrietas, ac nuditas. *ibid.* Ejus posterum in omnem regionem diffusi, etiam in Americam. 89. &c. non genuit post diluuium Titanas. 81.

Numenius tractat de Moyse. 7.

O.

Ogygium diluuium idem quod Noeticum. 71.

Origenis errores. Paradisum terrestrem censuit non fuisse corporeum, sed tropologicè de eo Moysem loquutum. 32. Ejus sententia de anima, & cognitione astrorum, & belluarum. 93.

Osiris Ethnicorum idem atque Noe. 60.

Oxiartes rex Bactrianorum cum Nino pugnavit. 123.

P.

P. Aschalis, Blasius. Ejus cogitata. 8.

Pelagian, ac Pelagius censent concupiscentiam rebellem bonam, & à Deo esse. 42. & ignorantiam nunquam obnoxiam esse peccato. 45.

Peregrinus, Isaacus, Præadamitarum auctor, primum Calvinianus, postmodum Catholicus. 11. Negavit diluuium fuisse universale. 60.

Persæ. Vide *Magr.*

Petavius vir doctissimus. 85.

Pezronius, Paulus, Cisterciensis Monachus, docet Celticam linguam omnium primam extitisse. 95.

Phaleg, 126. 127. 128. Idem valet ac divisio. 84.

Philocorus quid sentiat de Moyse. 7.

Platonis de Moyse iudicium. 7.

Plinius Moyse meminit. 7.

Plutarchus Moyse meminit. 7. & diluuii. 60.

Porphyrius agit de Moyse. 7.

Præadamitarum fabula. 11.

Prideaux, Humphrydus, Anglus. 123.

Prometheus hominem è luto infixisse dicitur. 35. Fortasse artis statuarie inventor. *ibid.*

F I N I S.

Pythagoras quid sentiat de Moyse. 7. Pythagoræorum error circa mali naturam. 42.

R.

R. Ebu. 126. 127. 128.

Rupertus Abbas falsò credidit probabilem esse æternam Adami damnationem. 63.

S.

S. Agueins, Ordinis Minorum, vir doctus, scripsit de causa, & origine pestis, quæ anno 1720. in Provincia grassari cœpit. 91.

Sale. 126. 127.

Sanchez, Alphonfus Bæticus, primus oram maritimam Americæ lustravit, suæque Scripta dedit Vespuccio. 89.

Sara Abraham uxor & filia Aran fratris Abrahami. 102. Uxor & neptis, quanquam more Hebræorum dicitur soror Abrahami. 106. Uxor ejusdem præcipua, & materfamilias. 119. Sterilis erat quum Deus prolem pollicitus est. 104. Typus fuit legis Evangelicæ. 120.

Sarug. 126. 127. 128.

Saturnus Babylonius idem ac Nembrod. 87.

Scotus negat Adamum conditum fuisse cum Gratia sanctificante. 14.

Sem filius Noe. 76. 125. 126. 127. An fuerit primogenitus. 81. Ex Semo Patriarchæ, Prophetæ, Christus, Apostoli. 81.

Seth filius Adami. 64. 58. Pius fuit. 64. Ejus filii dicuntur filii Dei. *ibid.* Uxores è Caini stirpe ducere non poterant. 57.

Sebbiani hæretici Sethum colunt ut Christum. 64.

Sinarum fabulosa antiquitas. 10.

Sixtus Senensis perperam Origenem defendit. 93.

Smerdes Magus Rex Persarum. 123.

Sodomitarum flagitia. 117.

Spencerus malè sentit de origine quorundam rituum Mosaicorum. 110.

Strabo de Moyse agit. 7.

T.

T. Acitus Historicus meminit Moyse. 7. In rebus Judaicis rudis. 10.

Tatianus auctor hæresis Encratarum negavit æternam Adami salutem. 63.

Tertullianus falsò credidit genuinum librum Enoch, & illine hausit sententias quasdam perabsurdas. 68. 69.

Thane Abrahami pater. 126. 127. 128. Abrahamum genuit, non 70. sed 130. anno ætatis. 102. Non fuit Idololatra. 103.

Theopompus quid de Moyse sentiat. 7.

Thomassinus, Ludovicus, linguarum Orientalium peritus. 96. Linguam Hebræicam omnium primam censet. 35. Docet Adamum in statu innocentie vidisse divinam Essentiam. 21.

Titanas post diluuium non genuit Noe. 81.

Torrentus, Levinus, cum Becano putat primam linguam fuisse Cimbricam. 95.

Tostatus excultas adificatores turris Babel. 83.

Trogus Pompejus de Moyse agit. 7.

V.

V. Arro doctissimus Romanorum. 10.

Veneris turpitude. 118.

Vespuccius, Americus Florentinus Americam detegit. 89.

Vossius, Joannes Gerardus, vir eruditus, scripsit de Idololatria. 87.

Waltonus Anglus in Bibliis Polyglottis quid sentiat de prima hominum lingua. 95.

Z.

Zoroaster. 123. Fuit Moyse posterior. *ibid.* Ejus antiquitas fabulosa. 124. Falsò dicitur invenisse artes magicas. 123. Multa à Moyse accepit. 124. Ejus commendatio. *ibid.* Non est suppositivus, neque duo fuerunt ita vocati. 125.

HISTORIA
ECCLESIASTICA
VETERIS
TESTAMENTI.
TOMUS SECUNDUS,
COMPLECTENS
TERTIAM & QUARTAM
MUNDI ÆTATEM.

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34

HISTORIA
ECCLESIASTICA
VETERIS
TESTAMENTI.
TOMUS SECUNDUS,
COMPLECTENS
TERTIAM & QUARTAM
MUNDI ÆTATEM.

INDEX COLLOQUIORUM,

Quæ in hocce secundo Tomo continentur.

Colloquia in Historiam tertiæ Mundi Ætatis,

Quæ incipit à vocatione Abrahami, & protenditur usque ad ingressum Populi Israëliti in Ægyptum. pag. 1.

COLLOQUIUM I.

In quo attinguntur singula, quæ vel ad sacram tertiæ Mundi Ætatis Historiam pertinent, vel clariori ejus intelligentiæ inservire possunt. 2.

COLLOQUIUM II.

In quo proponuntur Dubia, quæ tam Theologi, quam Scripturæ Sacræ Interpretes, circa Historiam tertiæ Mundi Ætatis ventilare solent. 23.

Colloquia in Historiam quartæ Mundi Ætatis,

Quæ initium habet ab exitu Israëlitarum ex Ægypto, & definit in quarto anno Regni Salomonis, quo ab eodem Rege jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta. 77.

COLLOQUIUM I.

In quo referuntur ea, quæ Hebræis, ab eorum ex Ægypto profectio, usque ad Legem datam Moyfi à Deo in Monte Sinai, & post Legem datam, acciderunt usque ad obitum Moyfis, ibidemque explicantur res præcipuæ, quæ continentur in eadem Lege, videlicet, Præcepta, Ritus, Sacrificia, Immunditiæ Legales, Sacramenta, Festa, Sacerdotum Consecrationes, & alia id genus, quæ Sacra, & Religionem Hebræorum spectant. 77.

COLLOQUIUM II.

In quo quædam Dubia, sive ad Legem Mosaicam, sive ad Historiam quartæ

COLLOQUIUM III.

In quo referuntur Patriarcharum tertiæ Mundi Ætatis præcipua Gesta & Scripta, quæ JESUM CHRISTUM, verum Messiam, vel adumbrant, vel vaticinantur, ibidemque in putandis annis Patriarcharum ejusdem ætatis accurata stabilitur Chronologia. 49.

Tabula Chronologica, in qua Anni, & Gesta Patriarcharum, qui vixerunt in tertia Mundi Ætate, connectuntur cum annis Mundi, qui effluerunt à vocatione Abrahami, à qua tertia Mundi Ætas sumit exordium, usque ad Israëlitarum ex Ægypto egressionem, in qua desinit eadem Mundi Ætas. 72.

Mundi Ætatis attinentia, quæ à Theologis, vel Scripturæ Sacræ Interpretibus proponi solent, discutuntur ac diluuntur. 104.

COLLOQUIUM III.

In quo Gesta Josue, in regimine Reipublicæ Hebræorum successoris Moyfis, nec non Judicum, & Regum, qui Hebræis præfuerunt, usque ad quartum annum Regni Salomonis, quo jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta, describuntur, ibidemque accurata traditur series annorum, qui in quarta Mundi Ætate, hoc est, ab exitu Populi Israëliti ex Ægypto usque ad quartum Salomonis annum effluerunt. 131.

Tabula Chronologica sexcentorum & sex annorum, qui in quarta Mundi Ætate, hoc est, ab exitu Israëlitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni Salomonis annum, sive usque ad fabricam Templi Hierosolymitani, interfluxerunt. 152.

HISTO-

(I)

HISTORIA ECCLESIASTICA VETERIS TESTAMENTI,

SEU

TERTIÆ MUNDI ÆTATIS.

Quæ incipit à vocatione Abrahami, & protenditur usque ad ingressum Populi Israëliti in Ægyptum.

HISTORIAM Ecclesiasticam Veteris Testamenti ab Adamo, primo omnium hominum parente, usque ad vocationem Abrahami, hæctenus benè, fortunante Deo, perduximus, actantam, sive tempore universalis Diluvii, sive post reparatum à tribus filiis Noemi genus humanum, aquis Diluvii penè extinctum, ostendimus, fuisse malitiam hominum, in omnia flagitiorum generarentium, ut inde proclive sit judicare, Deum his temporibus permisisse tot nefanda hominum scelera, ut palàm fieret, quàm necessaria esset Incarnatio Unigeniti Filii sui, quem, ceu Messiam, Mundique Liberatorem, missurum se promiserat Adamo, dum, post illius peccatum, statim serpenti, qui Evam seduxerat, imprecatus est his verbis: *Ipsa conteret caput tuum*, id est, Messias, qui ex fæmina nasciturus est, quemque præfixo tempore mittam, conteret caput tuum. At, ineunte tertiâ Mundi Ætate, quæ incipit à vocatione Patriarchæ Abrahami, & cujus historiam describere in præsentia aggredimur, voluit Deus hanc suam de mittendo Liberatore, seu Messia, promissionem, factam Adamo, evidentius declarare, gentemque sibi spe-

cialiter elegit, è qua verus Messias, Jesus Christus Dominus noster, carnem humanam induens, in lucem proditurus erat, & generi humano, primigeniâ proparentis labe perditò, salutem allaturus. Nonnullos igitur homines Deus, summa cujus bonitas prævalet hominum nequitia, sub initium tertiæ Mundi Ætatis, in tanta ubique inundantium malorum colluvie, puros & illibatos servavit sibi, & inter cæteros Abrahamum, ex familia Semi, filii Noemi, oriundum, elegit, ut esset pater credentium, & caput numerosæ gentis, quæ ex eo oritura erat, cuique Deus Leges, Ritus, Sacrificia, aliâque id genus præscribere debebat, quibus Jesus Christus Dominus noster, verus à Deo promissus Messias, dignitas ejus, opera, vita, doctrina, & mors prænunciarentur, atque sub variarum figurarum, typorum, atque signorum involucris significarentur, ita ut hæc gens, à Deo electa, & cujus caput erat Abrahamus, dum eum speraret & expectaret promissum à Deo Salvatorem, eadem spe & expectatione totum impleret Orbem, & huic excipiendo homines aliquando benè præparati essent, sicut eleganter differit Eusebius, Episcopus Cæsariensis, Lib. I. *Historiæ Ecclesiasticæ*, cap. 2. juxta Editionem Valesianam, sed præci-

A 2

præci-

P. Graveson Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

præcipuè in Procemio Lib. VIII. *De Demonstratione Evangelica.* Hanc autem tertiæ Mundi Ætatis Historiam tribus Colloquiis, ne à præscripta nobis methodo recedamus, absolvemus. In primo Colloquio attingemus, breviter tamen, singula, quæ attinent ad sacram tertiæ Mundi Ætatis Historiam, inferemusque etiam compendiosam narrationem quarundam rerum exoticarum, quæ, licet ad variarum Nationum profanas Historias spectent, nihilofeciùs intelligentiæ Historiæ sacræ haud parum subfervire; eique aliquid luminis affundere possunt. In altero Colloquio proponemus dubia, quæ circa Historiam tertiæ Mundi Ætatis, tam Theologi, quam Scripturæ Sacræ Interpretes movere solent, eaque diluemus. In postremo Colloquio, præcipua Patriarcharum tertiæ Mundi Ætatis gesta, & Scripta, quæ vel Jesum Christum, verum Messiam, adumbrarunt, vel venturum vaticinantur, perstringemus, atque accuratorem in putandis eorum annis Chronologiam stabilire satagemus.

COLLOQUIUM I.

In quo attinguntur singula, quæ vel ad sacram tertiæ Mundi Ætatis Historiam pertinent, vel clariori ejus intelligentiæ inservire possunt.

DISCIPULUS. **R**ES, quas *Abrahamus* præclare gessit à tempore, quo ex *Ur Chaldæorum* vocatus est à Deo usque ad sacrificium, quo, ad obediendum Deo, voluit dilectissimum filium suum *Isaacum* mactare, abundè in tertio nostro Colloquio in Historiam secundæ Mundi Ætatis retulisti, quas quidem ut agnoscas memoriæ meæ adhuc infixas hærerè, eas nunc paucis verbis complectar. *Abrahamum* itaque Deus vocavit ex *Ur Chaldæorum* Gente Idololatrâ, ut eum constitueret caput Gentis, quam in populum fidelem & peculiarem sibi selegerat. *Abrahamo* promissit Deus, nasciturum ex semine ejus Messiam, seque ei daturum Terram Chanaan, in quam *Abrahamus*, protinùs Deo obtemperans, relicta Charane & cognatione suâ, venit cum *Sara*, uxore suâ, & cum *Lotho*, fratris sui filio. In hac Terra Chanaan, tanquam peregrinus, sub Tabernaculis habitavit *Abrahamus*, & ex ea, propter grassantem famem exire coactus, venit in Ægyptum, ubi *Saram*, uxorem, ut periclitanti vitæ suæ consuleret, vocavit sororem suam, quam

in domum Regis sublatam, lætus postea accepit. Ex Ægypto egressus *Abrahamus* cum uxore sua *Sara*, multis locupletatus divitiis, sese in Terram Chanaan cepit. Sed cum hæc Regio multo pecori alendo haud sufficeret, *Lothus*, à patruo suo *Abrahamo* divisus, sedes suas in urbe Sodoma fixit, quâ direptâ à Rege *Codorlahomore*, cum & ipse *Lothus* in hac urbis Sodomæ direptione fuisset abductus captivus, confestim *Abrahamus*, trecentis & octodecim armatis servis suis, *Lothum* nepotem suum, urbisque hujus direptæ populum pristinam in libertatem vindicavit. Redeunti *Abrahamo* à cæde Regis *Codorlahomor*, occurrit *Melchisedechus*, Sacerdos, qui ei benedixit. Urbem Sodomam, ob nefandissimam & præposteram suorum incolarum libidinem, igne cœlesti consumpsit Deus, ex quo incendio solus *Lothus* ab Angelo ereptus est cum uxore & utrâque filiâ; at *Lothi* uxor, cum post se, contra divinum mandatum, muliebri fortassis curiositate, respectasset, in statuam salis actum versa est. *Abrahamus* ex *Agare*, ancillâ suâ, quam uxorem duxerat, filium suscepit *Ismaelem*, quem, licet primogenitum, unâ cum *Agare*, matre, domo suâ, jussu Dei, expulit *Abrahamus*, postquam *Sara*, altera ipsius conjux, jam in effata ætate peperisset, juxta divinas promissiones, *Isaacum*, in quo benedicendæ erant omnes Gentes, quia ex *Isaaci* stirpe nasciturus erat Messias, Cum autem jam adolevisset *Isaacus*, volens Deus fidem & obedientiam *Abrahami* toto Orbe illustrem reddere, præcepit huic Patriarchæ, ut eum, quem in deliciis, & in oculis habebat, filium suum *Isaacum* suis ipse manibus mactaret. Deo itaque imperanti, abjectâ omni morâ, *Abrahamus*, post homines natos obedientissimus, filium suum *Isaacum* immolandum obtulit; illum tamen non mactavit, quia Deus ipse, qui jusserat mactandum, patris fidem explorans, prohibuit per Angelum, ne faceret. Hæ sunt in summa res ab *Abrahamo* præclare gestæ, quas in tertio Colloquio in Historiam secundæ Mundi Ætatis latè exposuisti, quasque ipse compendiosâ narratione hic perstrinxi, ut intelligas, eorum, quæ hætenùs in nostris Colloquiis de sacra Historia narrasti, notitiam adhuc memoriæ meæ tenaciter inhærerè. Sed age nunc, si placet, & percense cætera, quæ *Abrahamus*, post illud sacrificium, quo, parens divino præcepto, filium suum *Isaacum* mactare voluit, gessit usque ad suum obitum.

MAGI-

MAGISTER. Priusquam de aliis *Abrahami* gestis usque ad ipsius obitum sermonem instituamus, præstat, ut obferves, sacrificium istud, quod Deus, ad explorandam fidem *Abrahami*, jussit, ut sibi ab illo Patriarcha per mactationem filii *Isaaci* offerretur, fuisse in Populo Dei insolitum, & apud Barbaros dumtaxat Populos, atque Ethnicos postea usurpatum, sicut memini me jam in præcedentibus nostris Colloquiis observasse. At, certum est, sacrificia vel ex animalibus, vel ex frugibus terræ, fuisse ab exordio Mundi Deo à Patriarchis oblata, ut liquiddò constat ex sacrificiis *Abelis*, & *Caini*, huncque morem ejusmodi sacrificia Deo offerendi non solum ad Patriarchas primæ & secundæ Ætatis fuisse propagatum; sed etiam ubique terrarum ad Christi Domini usque adventum obtinuisse. Ex quo facile intelligere potes, quàm horrenda sit & planè prodigiosa quorumdam prophanorum hominum, seu incredulorum, & Atheorum cæcitas, qui in his sacrificiis semper Deo oblati, sive in illo religioso cultu, qui ab omnibus hominibus ubique terrarum ab ipso Mundi exordio fuit omni ævo exhibitus Deo, pertinaciâ plusquam adamantinâ detrectant agnoscere invictum argumentum existentie Dei, cui Mundus iste originem suam debeat, & à quo administretur & regatur. Nam, ut obiter dicam, unde, quæso, tam constans, tamque omnium hominum animis altè insidens de Deo per sacrificia colendo (si Deus nullus sit) opinio atque sententia? Et unde etiam tanta paucis Atheis (sicut ipsis videtur) sapientia, ut id ipsi videant, quod à nulla Gente, nullo Populo, deprehensum atque animadversum fuit; immò quod ab omnibus tanquam impium & execrandum, constanter & universaliter fuit rejectum? Sed missis illis miseris Atheis, qui veritati de existentia Dei, quæ in sacrificiis Deo ab exordio Mundi oblati radiis solaribus clarior apparet, perfidum pectus, mentemque pertinaciter occcludunt; prosequamur nunc cætera *Abrahami* præclare gesta usque ad ipsius obitum. *Sara*, uxor *Abrahami*, annos nata centum viginti septem, diem ultimum clausit in civitate Arbee, quæ est *Hebron* in Terra Chanaanæ, ad cuius sepulturam *Abrahamus*, postquam ei parentasset, duplicem speluncam ab *Ephrone* Hethæo, filio *Seor*, quadringentis siclis emit, ibique sepulta fuit *Sara*, quæ ut obiter dicam, typum gessit *B. Mariæ Virginis*. *Sara* quippè, admi-

rabili fide prædita, peperit *Isaacum*, in quo Deus omnibus Gentibus benedicere debebat, juxta promissionem, quam Deus fecit *Abrahamo*, Genesis cap. 17. v. 15. & 16. ei dicens: *Sarai, uxorem tuam, non vocabis Sarai, sed Saram, & benedicam ei, & ex illa dabo tibi filium, cui benedicturus sum, eritque in Nationes, & Reges populorum orientur ex eo.* Præterea, *Sara* passa est gravia incommoda ab *Agare*, ancillâ suâ, quam *Abrahamus* decennio, postquam in Terra Chanaanæ suum domicilium posuisset, uxorem duxit, quæque fuit mater *Ismaelis*: Quæ omnia perfectè præfigurârunt Beatam *Mariam* Virginem, quæ eximiâ fide donata, omnique gratiarum genere cumulata, Mater fuit simul & Virgo, atque Jesum Christum, verum Messiam à Deo promissum, & in *Isaaco*, filio *Saræ*, adumbratum, peperit, & gaudium suo partu attulit universo mundo. Deinde, sicut *Isaacum*, filium *Saræ*, exagittavit *Ismael*, filius *Agaris*; ita Jesum Christum, filium *B. Mariæ* Virginis, persecuti sunt Judæi, filii Synagogæ, cujus typum gessit *Agar*, mater *Ismaelis*. Postremò, quemadmodum *Agar*, ejusque filius *Ismael*, fuerunt, jubente Deo, ex ædibus *Abrahami* expulsi; ita Synagoga fuit à Deo rejecta ac penitus repudiata; & filii Synagogæ, seu Judæi, ab Ecclesia Jesu Christi, quem ceu verum Messiam agnoscere renuerunt, extorres facti sunt, & per universum Orbem dispersi, miseris & calamitatibus oppressi, laribus & patrio solo profligati, Republicâ & propria Civitate Hierusalem privati, sine Rege, sine Duce, sine Templo, sine Sacerdote, atque omnibus Nationibus exosi, miseram servitutem servire coguntur.

D. Quando quidem de *Sara* uxore *Abrahami* sermonem jam facere coepisti, vellem in primis scire, an *Abrahamus*, dum in Ægypti finibus versaretur, *Saram*, uxorem suam, quam, ut antea dixisti, ob eximiam ejus pulchritudinem, *Pharao*, Ægyptiorum Rex, rapuerat, ut ea impudicè frueretur, intactam ab eodem receperit, aut vitiatam? Causam ea de re dubitandi ingerit mihi altum silentium sacri Scriptoris *Moyssis*, qui cap. 12. Libri Genesis narrans historiam prioris raptûs *Saræ* à *Pharaone*, Rege Ægypti, ne unum quidem profert verbum, ex quo colligi possit, *Abrahamum* recepisse ab illo *Pharaone* intactam uxorem suam *Saram*, quam ille Rex, impotenti libidine flagrans, rapuerat; cum tamen idem facer Scriptor *Moysses*

A 3 cap.

cap. 20. Libri Geneseos describens historiam posterioris raptus *Saræ* ab *Abimelecho*, Rege Palæstinarum, seu Geraritarum, disertè dicat, *Saræ* non fuisse violatam, seu vitiatam à Rege *Abimelecho*. Sic enim scribit *Moyſes* vers. 4. capituli citati: *Abimelech* verò non tetigerat eam, id est, *Saræ*. Hunc igitur nodum, si placet, dissolve.

M. *Saræ*, conjugem *Abrahami*, non fuisse pollutam à Rege *Pharaone* (commune id & appellativum Regum *Ægypti* nomen erat) constans est ac perpetua omnium sententia; idque sacra hujus loci historia fatis evidenter declarat, quippe quæ docet, hunc *Pharaonem* fuisse, ob raptum *Saræ*, multis plagis, tam ei, quam toti illius familiæ inflictis, à Deo flagellatum, non aliâ sanè ratione, quam ut ille Rex, divinis flagellis castigatus, à *Saræ* congressu, cujus potiundæ inflammatus cupidine erat, deterretur. Vehemens enim corporis dolor, ut experienciâ fat superque notum est, omnem sensum ardentissimæ libidinis restringit, ab irrationali & effræni coërcet impetu, cohibet incontinentem mentem, sistit concupiscentiam indomitam, refrænâtq; lascivientis furoris insaniam. Sic Deus per illas poenas Regi *Pharaoni* immissas periclitanti *Saræ* pudicitia consuluit. In hac ratione potissimum acquiescit *S. Augustinus*. Accedit præterea altera ratio, quam suppeditat Regis hujus *Pharaonis* cum *Abrahamo* expositulatio, eum sic alloquentis: *Quam ob causam dixisti, Saræ esse sororem tuam, ut tollerem eam mihi in uxorem?* Quibus verbis apertè quidem innuit Rex *Pharao*, se voluisse *Saræ* accipere in uxorem, sed fatetur tamen, se necdum eam accepisse, quia, sicut optimè observat *S. Hieronymus* in Traditionibus *Hebraicis* in *Genesim*, quæcumque mulierum, juxta *Librum Esther*, placuisset Regi apud *Veteres*, sex mensibus ungebatur oleo myrtino, & sex mensibus in pigmentis variis erat, & curationibus femininarum, & tum demùm ingrediebatur ad Regem. Atque ita potest fieri, ut *Saræ*, postquam placuerat Regi, dum per annum ejus ad Regem præparatur introitus, & *Abrahæ* *Pharao* multa donaverit, & *Pharao* postea sit percussus à Deo, illa adhuc intactâ ab ejus concubitu permanente. Haftenus *S. Hieronymus*, cujus rationem dilati congressus *Saræ* cum Rege *Pharaone* suo calculo approbat *S. Augustinus*, Quæstione XXVI. in *Genesim*, & in *Libro De octo Dulcitii Quæstionibus*, Quæstione VII. Sed, inquis,

eccur igitur *Moyſes* cap. 12. Libri *Geneseos* non explicatè dicit, *Saræ* non fuisse vitiatam à Rege *Pharaone*, cum tamen cap. 20. ejusdem Libri exertè dicat, *Saræ* in consimili casu non fuisse pollutam à Rege *Abimelecho*? Huic quæstioni respondet *Theodoretus* Quæst. LXXII. in *Genesim*: *Manifestum est, inquit, cum primum Sara rapta est à Pharaone, Deum ægrotatione quiddam, quasi vinculo quodam, eum obligasse, ne Saræ violaret. Ægrotatio enim appetitionem Regis hebetavit, & venator intra-rentia sua captam habens feram, quam maxime optabat, prædâ tamen frui non potuit. Sed quærendum est, cur Saræ non fuisse tactam à Rege (scilicet Pharaone) hoc loco scriptum non fuerit, quemadmodum infra scriptum est (seu cap. 20. Lib. Gen.) cum eadem (id est, Sara) postea à Rege *Abimelecho* accepta esset? Verum Sara per id temporis (id est, quando rapta fuit à Rege *Abimelecho*) paritura erat *Isaac*. Ne igitur suspectum illud semen esset, ibi scriptum est, Saræ servatam fuisse à Deo, ne ab *Abimelecho* pollueretur. Hæc *Theodoretus*.*

D. In historia de sepultura *Saræ*, offendi in Scriptura Sacra antilogiam, seu contradictionem, quæ, ut candidè fatear, multum mihi exhibet negotii, cuique solvendæ imparem me esse ultrò profiteor. *Moyſes* quippe cap. 23. Libri *Geneseos*, ait, *Abrahamum* ad sepeliendam uxorem suam *Saræ* emisse in *Hebron* sepulchrum ab *Ephrone*, *Hethæo*, filio *Seor*. At in *Libro Actuum Apostolorum* cap. 7. legitur, sepulchrum, quod emit *Abrahamus*, non fuisse positum in *Hebron*, sed in *Sichem*; illudque sepulchrum emisse *Abrahamum* non ab *Ephrone* *Hethæo*, filio *Seor*, sed à filiis *Emor*, filii *Sichem*. Sic enim *S. Lucas*, loco mox laudato inducit *S. Stephanum* loquentem *Judæis*: *Et translati sunt in Sichem (id est, duodecim Patriarchæ filii Jacob) & positi sunt in sepulchro, quod emit Abraham pretio argenti à filiis Hemor, filii Sichem*. Modum itaque hanc antilogiam conciliandi obsecro te, ut mihi aperire non graveris.

M. Ad hunc intricatum nodum dissolvendum varios cuneos adhibere solent *Scripturæ Sacræ* Interpretes, quos inter nonnulli volunt, locum illum cap. 7. *Actuum Apostolorum*, ubi sic scriptum est: *Et translati sunt in Sichem, & positi sunt in sepulchro, quod emit Abraham pretio argenti à filiis Hemor, filii Sichem*, interpolatum, seu depravatum esse, sicque

sicque restituendam esse genuinam illius loci lectionem: *Et translati sunt in Sichem, & positi sunt in sepulchro, quod emit Jacob pretio argenti à filiis Hemor, patris Sichem*. Verum, ut cordatè fatear, hæc quorundam Criticorum non mihi probatur opinio. Nam, præterquam quod in vocibus aded diffimilibus, nulla ex parte Typographorum fingi potest depravationis occasio, certum est, omnia Exemplaria sacri Libri *Actuum Apostolorum*, cum *Græca*, tum *Latina* ab ipsis *Apostolorum* temporibus, ad hanc usque ætatem nostram jugiter eandem retinuisse lectionem, & *S. Hieronymum*, aliósque Patres, & *Scriptores Ecclesiasticos* nunquam suspicatos esse, ejusmodi locum sub mendo cubare, quamvis in eo dilucidando diu multumque infudârint. Cum igitur universa *Scripturæ Sacræ* Exemplaria mirificè consentiant, nemo citra temeritatem locum illum vitiatum esse causari potest. Rejectâ itaque hac paucorum Criticorum sublestå admodum ac jejunâ conjecturâ, missisque aliorum interpretationibus; perplacet mihi expositio *Venerabilis Bedæ*, qui *Comment. in cap. 7. Libri Actuum Apostolorum* rem acutè tetigisse mihi videtur, dum hunc nodum sic solvit: *Docet Genesis, Abraham ab Ephron filio Seor Hethæi in Carriatarbe locum sepulchri quadringentis argenteis siclis emisse, in quo Abraham, Isaac, & Jacob, & Adam protoplastus sepulti: itaque Jacob, de Mesopotamia reversum, juxta urbem Sichem, partem agri, quo tabernacula tenderet, ab Hemor, patre Sichem, datis centum agnis accepisse. Non emit ergo Abraham sepulchrum ab Hemor, Sichemita, sed ab Ephron, Hethæo, in quo duodecim Patriarchæ (seu filii Jacobi) non sunt sepulti, sed in Sichem, ut diximus. Verum B. Stephanus vulgò loquens, vulgi magis in dicendo sequitur opiniones. Duas enim pariter narrationes conjungens, non tam ordinem circumstantis historię, quam causam, de qua agebatur, intendit. Qui enim insinulabatur adversus Locum sanctum, & Legem docuisse, pergit ostendere, quomodo Jesus Christus ex Lege monstratur esse promissus, & quod ipsi nec tunc Moyſi, nec nec Domino servire maluerint. Hæc, ut potui, dixi, non præjudicans sententiæ meliori, si adfit. Porro, quod dicitur: A filiis Hemor, filii Sichem: In Græco Exemplari scriptum est: A filiis Hemor, qui fuit in Sichem: Quod Genesis Historię magis concordare videtur; tametsi fieri potuerit,*

ut idem Hemor patrem & filium Sichem nomine haberet. Haftenus Venerabilis Beda, cujus hac in re Moysem cum Stephano conciliandi modus planior ac expeditior videtur Rabano; Ellio, Melchiori Cano, Emmanuelli Sa, Salino, aliisque doctissimis Scripturæ Sacræ Interpretibus, quibus ipse assentior.

D. Sed dicas, quæso, quí potuerit *Abrahamus* absque simoniæ peccato emere ab *Ephrone* duplicem speluncam in sepulturam *Saræ*, cum certum sit, jus sepulturæ rebus spiritualibus esse annexum? Emere autem aut vendere aliquid spiritualibus annexum, constans est omnium *Theologorum* sententia esse illicitum, & simoniæ vitio non carere. Peccavit igitur *Abrahamus*, emendo ab *Ephrone* duplicem speluncam in sepulturam *Saræ*.

M. *Abrahamum* in emptione duplicis speluncæ in sepulturam *Saræ* à simoniæ labe purgant sancti Patres, quos inter unum, instar omnium, laudabo *S. Thomam*, Doctorem Angelicum, qui 2. 2. Quæst. C. Art. IV. ad 3. hæc scribit: *Dicendum, quod spelunca duplex, quam Abraham emit in sepulturam, non habetur, quod erat consecrata ad sepeliendum, & ideo licebat Abrahæ terram illam emere ad usum sepulturæ, ut ibi institueret sepulchrum, sicut etiam nunc liceret emere aliquem agrum communem ad instituendum ibi cæmeterium, vel etiam Ecclesiam. Tamen quia apud Gentiles, loca sepulturæ deputata, religiosa reputabantur, si Ephron pro loco sepulturæ intendit pretium accipere, peccavit vendens, licet Abraham non peccaverit emens, quia non intendebat emere nisi terram communem. Licet enim etiam nunc terram, ubi quondam fuit Ecclesia, vendere aut emere in casu necessitatis, sicut & de materia sacrorum vasorum dictum est. Vel excusatur Abraham, quia in hoc redemit suam vexationem. Quamvis enim Ephron gratis ei sepulturam offerret, perpendit tamen Abraham, quod gratis recipere sine ejus offensa non posset. Hæc *S. Thomas*, qui *Abrahamum* in emptione duplicis speluncæ in sepulturam *Saræ* egregiè vindicat. Cæterum, debes hinc obiter advertere, *Saræ*, plenam dierum, virtutum, bonorumque operum ex hac vita ad Deum migrasse, ac subindè nullam prorsus fidem habendam esse quibusdam Rabbinis, qui, mentem habentes pastam chymæris, ridiculè fingunt, dæmonem sub humana specie apparuisse *Saræ*, eique nunciasse, quem*

quemadmodum Abrahamus pararet immolare filium suum *Isaacum*. Quo infauso insperatoque nuncio, dicitant illi Rabbini, adeo consternatam animo fuisse *Saram*, ut mox, præ doloris magnitudine, fatiscens, planèque deficiens, vitam cum morte commutavit. Hanc puram putamq; Rabbiorum fabulam esse pluribus momentis evinco. Primò, quia Scripturæ Sacræ omnino refragatur. Nam *Moyſes*, peracto sacrificio Arietis, quem in locum filii sui *Isaaci* suffecit & immolavit *Abrahamus*, narrat, hunc Patriarcham reversum esse *Bersabee*, atque ibidem habitasse: At, *Sara*, ut ait idem facer Scriptor *Moyſes*, mortua & sepulta est in *Hebron*. *Abrahamus* igitur *Bersabee* aliquamdiu commoratus est, & inde remigravit in urbem *Hebron*. Præterea, juxta probabiliorem cum *Josephi*, *Hebræi*, tum peritiorum Scripturæ Sacræ Interpretum sententiam, *Isaacus* attigerat annum ætatis suæ vigesimum quintum, quando pater ipsius *Abrahamus* eum immolare voluit: Cui sententiæ illud consequens est, fuisse tunc *Abrahamum* centum & viginti quinque annorum; genuit siquidem *Isaacum*, cum jam centenarius esset, consequens etiam illud est, *Saram*, tempore, quo *Abrahamus* filium suum mactare voluit, non solum fuisse adhuc in vivis, sed etiam duodecim annis superstitem permansisse, quia *Sara* peperit *Isaacum* cum esset nonagenaria; & obiit annos nata centum viginti septem, sicut legitur *Genesis* cap. 23. Non defunt etiam aliqui Scriptores, qui pertendunt, *Isaacum* attigisse dumtaxat annum decimum, aut duodecimum ætatis suæ, quando pater ipsius *Abrahamus* illum voluit Deo in sacrificium offerre. Ex qua sententia sequitur, *Saram* longè plures quam duodecim annos, post *Isaaci*, filii sui, sacrificium vixisse. Sed, ut ingenuè dicam, hæc mihi non probatur illorum Scriptorum sententia, quia *Moyſes* disertè asserit, *Abrahamum* imposuisse humeris *Isaaci*, portanda ligna in holocaustum necessaria, cui sanè ferendo oneri impar fuisset tam tenera ætas, præsertim verò in ascensu montis arduo & laborioso. Tertio, sanctus *Joannes Chrysostomus* Homiliâ de *S. Job*, & *Abraham* censet, *Saram* omnino nescivisse Dei præceptum, datum *Abrahamo*, de immolando *Isaaco*. Quod quidem ita contigisse non solum ex narratione *Mosaica* evincitur, verum etiam quia credibile est, noluisse *Abrahamum* hoc Dei præceptum commu-

nicare cum conjugè sua *Sara*, tum ne illam incredibili dolore afficeret, tum etiam, ne propter acerbissimum dolorem; quo *Sara* fuisset percussa, vehementius ipse in immolatione filii sui *Isaaci* fuisset animo perturbatus, ac subinde non ita promptè, ut par erat, nec tam alacriter Dei mandatum exereretur. Denique, *S. Augustinus* lib. 16. *De Civitate Dei* cap. 33. ait: *Isaacum* iniuste matrimonium cum *Rebecca*, anno ætatis suæ quadragesimo, videlicet anno patris sui *Abrahami* centesimo quadragesimo, post mortem verò matris suæ *Saræ* triennio. Cum igitur *Isaacus* anno, quo ipsius pater *Abrahamus* eum Deo offerre in sacrificium voluit, jam attigisset, juxta probabiliorem sententiam, annum ætatis suæ vigesimum quintum, & *Rebeccam* anno ætatis suæ quadragesimo, hoc est, triennio post obitum matris suæ *Saræ*, uxorem duxerit, manifestò sequitur, *Saram*, post annum, quo *Abrahamus* filium suum *Isaacum* mactare voluit, vixisse adhuc duodecim annos. Quòd autem *Isaacus* anno ætatis suæ quadragesimo *Rebeccam* uxorem duxerit, aperte testatur Scriptura Sacra cap. 25. lib. *Genesis*, his verbis: *Abraham genuit Isaac, qui, cum quadraginta esset annorum, duxit uxorem Rebecca, filiam Bathuelis, Syri de Mesopotamia, sororem Laban*. Faceſſant itaque *Hebræi*, qui commentis, ac fabulis malè confarcinatis delectati, fingunt, *Saram*, audito nuncio de immolando filio *Isaaco*, protinus, instar *Niobes*, exanimem factam, obriuisse, attonitam obmutuisse, atque ex nimio dolore fuisse extinctam. *Credat hoc Judæus Appella*.

D. Nunc scio, *Isaacum* anno quadragesimo ætatis suæ, & triennio post obitum matris suæ *Saræ*, nuptias cum *Rebecca*, filia *Bathuelis*, conjunxisse. Sed dicas modò, obsecro te, quo pacto, & quibus auspiciis *Abrahamus*, pater *Isaaci*, ejusmodi nuptias conciliaverit?

M. *Abrahamus*, cui filius *Isaacus* delectum uxoris concesserat, usus est operâ spectatæ fidei famuli, senioris domus suæ (quem multi Scripturæ Sacræ Interpretes autumant, fuisse *Eliezerem Damascum*, qui præerat familiæ *Abrahami*, & de quo fit mentio cap. 15. lib. *Genesis*) huic, inquam, famulo, sed prius sanctissimo jurejurando obstricto, delegavit hanc Provinciam, ut omnium maximè seriam. Sed quia nole-

nolebat *Abrahamus* uxorem dare filio suo *Isaaco*, quæ esset è Gente *Chananæa*, quam sciebat esse à Deo reprobam, idèo jussit famulo suo, ut iret in *Mesopotamiam*, ibique selectam ex ipsius cognatione puellam sponsam festinanter adduceret ad *Isaacum*, in *Terra Chanaan* habitantem. Has porrò nuptias non aliis auspiciis quam æterni Numinis conciliavit *Abrahamus*. Sic enim famulo suo cap. 24. lib. *Genesis* loquitur: *Dominus cæli & terræ, qui tulit me de domo patris mei, & de terra nativitatis meæ, qui locutus est mihi, & juravit mihi, dicens: Semini tuo dabo terram hanc; ipse mittet Angelum suum coram te, & accipies. in dè uxorem filio meo*. Profectus famulus, statim ac ad locum, quò tendebat, pervenisset, oravit juxta puteum, & ad benè fortunandas nuptias imploravit misericordiam Dei, qui auctor est ac prosperator omnis conjugii. Ubi votis ex animi sententia respondissent omnia, prostratus in terram adoravit Dominum, egrotque gratias, quòd, illo prosperante, res, ut optaverat, lætum ac felicem habuisset exitum. Propositis sibi nuptiis assensum præbuit *Rebecca*, seseque ad iter accinxit ex consensu parentum, qui filia omnia fausta omina apprecantes dixerunt: *A Domino egressus est sermo, non possunus extra placitum ejus quidquam aliud loqui tecum*, sicut legitur *Genesis* cap. 24. v. 50. Igitur *Rebecca*, aliæque puellæ honorariæ, quæ ei inferviebant, camelis infidentes, secutæ sunt famulum *Abrahami*, qui, ut inquit Scriptura Sacra loco mox à me laudato, *festinus revertebatur ad Dominum suum*. Contigit autem, ut *Isaacus* obviam iret *Rebecca*, sponsæ suæ, quem cum vidisset *Rebecca*, & certò accepisset, eum esse *Isaacum* paratum sibi sponsum, è camelo, nullâ interposita morâ, desiliit, honoris sponso deferendi gratiâ, & accepit citò pallium, & operuit se, honestatis, & pudoris causâ, more matronarum, & sceminarum *Arabia* ac *Mesopotamiae*, quibus solemne fuisse vultum velo obtegere testatur *S. Hieronymus* Comment. in cap. 3. *Isaiæ*. Adventantem *Rebeccam*, conjugem suam, *Isaacus* peramanter accepit, salutavit, complexus est, eamque introduxit in tabernaculum matris suæ *Saræ*. Neuter alterum hactenus viderat, & tamen inter eos vehemens & constans amor fuit, adeò ut *Isaacus* oblivisceretur mæroris, quem ex obitu matris conceperat, videlicet & matrem ipsam relicturus, & adhæsurus uxori suæ, si res ita tulisset.

P. Graveson Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

D. Utinam! nostris temporibus sic fortunata, sic solis Dei auspiciis contraherentur matrimonia, peterentque homines, ut par esset, à solo Deo uxores aptas, morigeras, dociles, pudicitia, modestiâ, sobrietate, prudentiâ, cæterisque dotibus præditas. Huc enim vocat nos *Salomon*, dicens: *Domus & divitiæ dantur à parentibus, à Domino autem uxor prudens*. At, proh dolor! tanta invaluit hæc nostrâ tempestate cupiditas, ut Parentes, in deligendo genero, aut nuru, ceu præcipuum scopum sibi, ut plurimum, proponant formam, ætatem, opes, aut generis claritudinem, aut factionem præpotentem; de pietate verò, de bona indole, & de proba educatione, neutra ex parte fiat ulla mentio. Quò fit, ut sæpenuerò pro felicissimis concilient inauspicatissima matrimonia, cum caput hujus felicitatis in hoc situm sit, ut apta sit conjunctio, & inter bonos & æquales sit perpetua concordia, quæ nascitur similitudine morum & ingeniorum, ac mutuis officiis & obsequiis. His quippè rebus potissimum gignitur, aliturque concordia, sine qua nullum potest esse felix matrimonium, sed durum dumtaxat ac triste jugum, quod conjuges, velint nolint, ferant oportet. Sed hanc querimoniam, quæ longius nos abduceret, prætermittamus, & redeamus ad *Abrahamum*, qui (ut nuperrimè legebam in Scriptura Sacra, videlicet Capite XXV. Libri *Genesis*) post mortem *Saræ*, uxoris suæ, ad tertias nuptias convolvavit, & quamvis jam senio confectus esset, matrimonium inivit cum *Ceturâ*, quam nonnulli tradunt fuisse ex Gente *Chananæa*, cui Deus fuerat imprecatus. Rogo te igitur, ut exponas primò, cur *Abrahamus*, ultimam quasi vitæ suæ metam attingens, voluerit adhuc *Veneri* indulgere, & procreandis liberis operam dare? Secundò, cur *Abrahamus* matrimonio sibi copulaverit *Ceturam*, natione, ut quidam volunt, *Chananæam*, ex qua tamen gente, utpote à Deo reprobata, ipsemet *Abrahamus* filio suo *Isaaco* uxorem accerere noluerat?

M. Non æstu libidinis abreptus matrimonium cum *Ceturâ* inivit *Abrahamus*, sed cum amaræ senectutis jam pondera ferret, eam sibi uxorem adscivit, quæ ejus senectutem fovet, filios ad propagandum verum Dei cultum pararet, ejusq; familiam rectè administraret. Narrat autem *Moyſes*, *Abrahamum* suscepisse

scepisse ex *Cetura*, quæ nec vetula, nec nimium juvenis; sed florentis ætatis erat, sex filios, nepotes & pronepotes decem. Obiter tamen hic advertere debes, matrimonium, quod *Abrahamus*, jam senex inivit cum *Cetura*, nullo pacto favore prodigiosis quibusdam libidinis exemplis, quæ nunc in nonnullis senibus fieri videmus. Sunt enim quidam septuagenarii, qui, ut expleant libidinem suam, teneras puellas, vix duodecim annos natas ducunt uxores. Sed multò absurdus est, si mulier sexaginta annos nata nubat juveni, vix vigesimum ætatis suæ annum egresso. Nam vir, quamvis senex, ex puella potest suscipere liberos. Anus ex juvene mater fieri haud potest. In utroque tamen fæda species est: nam sponsus senex non cum uxore, sed cum filia dormire videtur, & anus sponsa filio nupsisse videtur non conjugii, sed hujusmodi nuptias si conciliet divitiarum amor, fæda sunt, si libido, fædiore. Eas tamen Ecclesiasticæ Leges non rescindunt, quamvis populi salibus ac dicitur flagellentur. Nihil horum occurrit in matrimonio, quod *Abrahamus*, jam senex, inivit cum *Cetura*. Abfuit ab hoc matrimonio fæda libido, & *Cetura* non erat tenera puella, sed florentis ætatis, quando *Abrahamo* seni nupta fuit. Non crediderim autem, *Ceturam* fuisse, sicut quidam perperam ajunt, natione Chananæam, alioquò conjugia ex illa gente *Abrahamus* factis in seipso probâset, quæ in filio suo *Isaaco* verbis repudiaret, quod certè abhorret ab omni veri specie. Longè itaque probabilius esse censeo, *Ceturam* fuisse ancillam *Abrahami*, natione Ægyptiam, non secus ac *Agarem*, alteram ancillam *Abrahamæ*, quam ipse, ob sterilitatem *Saræ*, conjugis suæ, matrimonio sibi copulavit. Nam quod dicitur quidam Hebræi, *Ceturam* eandem esse cum *Agare*, ineptum ac putidum commentum est, à veritate Historiæ Sacræ omninò alienum, quodque subinde hic retulisse, abundè refutasse est.

D. Sancta fuisse illa matrimonia, quæ *Abrahamus* contraxit cum *Agare*, & *Cetura*, ex eo maximè intelligo, quòd iste Patriarcha, sicut perhibet Historia Sacra, viderit filios filiorum, quos ei peperit *Cetura*, & filios *Ismaelis*, quem suscepit ex *Agare*. Hoc enim evidens est sanctitatis matrimonii, & divinæ benedictionis argumentum, sicut testatur Scriptura Sacra Psalmo 127. dicens: *Benedicat tibi Dominus ex Sion, & videas filios filiorum tuorum &c.* At, utrum

Abrahamus viderit, antequàm moreretur, filios filii sui *Isaaci*, quem genuit à *Sarâ*, & in quo divinæ promissiones de orituro: ex ipsius stirpe Messia compleri debebant, nunc à te discere percipio.

M. *Isaacus*, *Abrahamæ* filius, qui, sicut antea observavimus, anno ætatis suæ quadragesimo sibi *Rebeccam* matrimonio sociavit, nullam per viginti annos à contractis nuptiis prolem ex ea suscepit. Videbat quidem *Abrahamus* numerosam sobolem filiorum, quos ei pepererant ancillæ *Agar*, & *Cetura*, sed mirabatur, quòd *Isaacus*, quem ex libera conjuge *Sarâ* susceperat, cuique Deus innumerabiles filios promiserat, adhuc sine liberis esset. Hinc *Abrahamus*, vivâ Fide animatus, ejusque filius *Isaacus*, & *Rebecca* jugibus lacrymis, votis ac precibus divinam implorabant clementiam, ut præsentissimum sterilitati *Rebeccæ* remedium afferre dignaretur. Eorum votis & precibus annuit misericors Deus, fæcundam statim reddidit *Rebeccam*, quæ post sterilitatem viginti annorum, duos geminos concepit, qui tamen, ut inquit Scriptura Sacra, colluctabantur in utero ejus. Hos duos geminos, dictos *Esau* & *Jacob*, non à conceptione mense peperit *Rebecca*, dum vir ejus *Isaacus* annum attigisset ætatis suæ sexagesimum primum.

D. Ecce, quæso, isti duo gemini *Esau*, & *Jacob*, antequàm in lucem ederentur, jam intra materni ventris claustra luctabantur? & quid, fodes, præfigurabat domesticum istud dissidium?

M. Istius intestini dissidii, quo isti duo pueruli in utero matris *Rebeccæ* inter se collidebantur, duplex potest afferri ratio. Prima est, quia inter hos fratres, *Esau*, & *Jacob*, quamquàm uterinos, quamquàm gemellos, nunquàm perfecta potuit coire concordia. *Esau* enim semper odio habuit *Jacob*, *Jacob* contra, etsi non responderit odio mutuo, fugit tamen, suspectumque semper habuit *Esau*, neque sese illi credit. Altera ratio istius dissidii inter duos illos fratres in utero matris petitur ex typo, quem isti duo fratres gerebant, *Esau* siquidem, utpotè totus terrenus & carnalis, præfigurabat *Carnem*, quam interdum Apostolus *Paulus* appellat *Corpus*, interdum *exteriorem hominem*, nonnunquàm *legem membrorum*. At, *Jacob*, qui totus erat cælestis & spiritualis, typum gerebat *spiritus*, quem modò *interiorem hominem*, modò *legem mentis* vocat idem Apostolus. Dimicabant ergò inter

inter se fratres illi in utero materno, quia præfigurabant perpetuum istud ac interitum bellum, quod est carnem inter & spiritum. Ait enim sæpè laudatus Apostolus: *Caro concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem*. Idem alibi: *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ*. Denique alio in loco: *Si secundum carnem vixeritis, moriemini, si spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis*. Ex quo patet, Apostolum *Paulum* eodem in homine duos homines (*interiorem videlicet & exteriorem*) facere adeò conglutinatos, ut neuter sine altero, neque in gloria, neque in gehenna sit futurus; adeò rursùm disjunctos, ut unius mors, vita sit alterius, ac novâ rerum conversione, quamdiu in hac vitâ mortali superstites sumus, quærere debeamus in bello pacem, in pace bellum, in morte vitam, in vita mortem, in servitute libertatem, in libertate servitutem. Hæc igitur colluctatio *Esau*, & *Jacob* in utero materno figura fuit illius intestini, quod est inter corpus & spiritum, belli, quo Apostolus *Paulus* etiam gravatus exclamabat: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?*

D. Distinctus, si placet, expone, quo pacto *Esau* fuerit homo terrenus & carnalis, *Jacob* verò, ejus frater, extiterit homo cælestis & spiritualis?

M. *Esau*, & *Jacob* in utero matris *Rebeccæ*, ut mox diximus, luctabantur; sed *Esau* præoccupavit exortum, sicque fuit natura primogenitus, *Jacob* verò præripuit benedictionem. Prius enim carnale, at quod spirituale potius est. *Esau* erat rufus & pilis obsitus; *Jacob* lenis & suavissimis moribus præditus. *Esau* inquietus & venator erat; contra, *Jacob* domestico gaudebat otio. *Esau* famelicus, & ventris, magis quàm honoris, sollicitus, edulio lentis, vilique voluptatis autoramento illectus, jus suæ primogenituræ vendidit fratri suo *Jacobo*, qui quod sibi jure non debebatur, arte gratiæ sibi vindicavit. *Jacob* solus vidit Dominum, *Esau*, ut sanguinarius, gladio vixit. Dominus à matre *Rebecca* consultus respondit: *Major, id est, Esau, serviet minori, seu Jacobo*. Et pater *Isaacus Esau* dixit: *Fratri tuo, seu Jacobo, servies*. Sed vide insuper quampiè & spiritualiter in contrahendis nuptiis se gesserit *Jacob*, quàm verò impiè & carnaliter *Esau*? Acceptâ *Jacob* à patre suo *Isaaco* benedictione, venit, juxta præceptum sibi à patre suo impositum, in Mesopotamiam ad *Laban*, avunculum suum, ut ex ejus familia uxorem duceret. Longinquam illam ac periculoso-

P. Graveson Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

sam peregrinationem, ut morem gereret præcepto patris sui, ultrò suscipit, nec vim inferre cogitat, nec insidias fruit puellæ, sed, post visionem Angelorum, adorat Dominum, & erecto lapide, quem capiti supposuerat dormiturus, votum nuncupat Deo. His auspiciis fretus adit domum *Laban*, videt filiam ejus *Rachelem*, eamque statim deperire coepit, & eam habere sponsam vehementer optat, nec tamen puellæ clam loquitur de matrimonio, sed paciscitur cum *Laban*, ejus patre, conjugium *Rachelis* septem annorum famulatu: nec interim vel summis digitis attingit adamatam puellam, versans in iisdem ædibus, atque adeò utens pascuis communibus, sed per septennium æstus, frigora, aliòsque id genus annexos vitæ pastoritiæ labores patientissimè & constantissimè toleravit, ut promisso dilectissimæ *Rachelis* connubio potiretur. Demùm, evolutis illis septem famulatus annis, dum magno apparatu celebrantur nuptiæ, concubiâ nocte in lectum *Jacobi*, loco *Rachelis*, per dolum *Laban* intrusit *Liam*, sororem *Rachelis*, minus pulchram, & lippitudine laborantem. Hanc fraudem sibi factam cognovit quidem sequenti diluculo *Jacob*, non tamen suscitavit divortium, sed, renovatâ cum *Laban* pactione, recepit duram ei per aliud septennium inserviendi conditionem, modò, post emensum hujus septennii spatium, ipsi uxorem daret *Rachelem*, cujus amore flagrabat, tantâ vis erat amoris: sed rurûs tantâ pudicitia, ut intra tot annos nulla consuetudinis occasio pepulerit animum ejus, ut ante legitimum tempus furtivo congressu delibaret conjugem suam. Vis denique audire exitum sanctè illius initi conjugii? Genuit *Jacob* duodecim filios, Israëlitarum Tribuum Principes. Hoc pacto felix, auspiciatûmq; *Jacobi* conjugium benè fortunavit Deus. At, vide nunc quàm impiè & carnaliter *Esau*, frater *Jacobi*, in contrahendis matrimonii sese gesserit. Nec enim ex patris *Isaaci* sententia uxorem accepit, nec ullam in sociandis sibi uxoribus pietatis, religionis, probitatisque morum rationem habuit, sed opes dumtaxat, formam, ac libidinem secutus, duxit uxores tres ex gente Chananitide, à Deo rejectâ, & ex his suscepit filios impiarum ac reprobatarum gentium, semper Israëlitico Populo rebellium, auctores. Quæ cum ita sint, nullo negotio intelliges, quàm verè *Jacob* appelletur homo cælestis & spiritualis, & versâ vice *Esau* dieatur vir terrenus & carnalis. Facile etiam intelliges, quàm justû sit illud de disparibus ipsis

B 2 duo-

duobus fratribus dispar istud à Deo editum oraculum: *Jacob dilexi, Esau autem odio habui.* Hic autem obiter advertere debes, *Abrahamum*, postquam filio suo *Isaaco* nati fuissent *Jacob*, & *Esau*, in bona senectute, & viribus sensim sine sensu deficientibus, mortuum esse anno ætatis suæ centesimo septuagesimo quinto, & à liberis sepultum in illa duplici spelunca, quam S. hic Patriarcha ad sepulturam conjugis suæ *Saræ* emit ab *Ephrone*, Hethæo, sicut superius observavimus.

D. Multa de *Jacobo*, & *Esau* cursum attigisti, quorum ampliorem notitiam desidero. Expone igitur primò, quo pacto *Jacobus* paternam benedictionem, quæ *Esau*, fratri suo, jure primogenituræ, debita erat, surripuerit? Secundò, hoc dirime Dubium, an *Esau*, vendens fratri suo *Jacobo* jus primogenituræ suæ, & *Jacob*, prædictum primogenituræ jus emens à fratre suo *Esau*, peccaverint?

M. Cum *Isaacus* jam senex decrepitus esset, & lippos oculos ac caligantes haberet, voluit ultimam benedictionem impartiri filio suo *Esau*. Eum itaque accersivit, eique jussit, ut venatum iret, & ex capta præda ei pararet epulas. Dicto patris statim audiens *Esau*, venator bonus, pergit ad sylvam. Interim *Rebecca*, quæ divinitus noverat, minorem filium suum anteponendum esse majori, manus & collum *Jacobi* pellibus hædinis cooperuit, sicque *Jacob*, personam *Esau* ementitus, furtim obrepens, postquam *Isaaco* obtulisset pulmentum, à *Rebecca* matre, de industria coctum, & quo *Isaacus* libenter vesceretur, tandem à patre suo, tactui potiùs, quàm auribus credente, benedictionem obtinuit; ita volente Deo, qui factum *Esau*, vendentis fratri suo *Jacobo* jus primogenituræ approbavit, illudque transfudit in fratrem minorem. Sed an *Jacobus* mendaciù protulerit, & æquivocis, ancipitisque significationis vocibus usus fuerit, dum, ad faciliùs suffurandam benedictionem, patri suo *Isaaco*, dixit: *Ego sum filius tuus Esau*? Difficultas est, quam in proximo nostro Colloquio opportuniùs excutiemus. Cæterùm, ad Dubium, quod proposuisti, breviter respondeo, peccasse quidem *Esau*, dum vendidit jus primogenituræ suæ, sed non peccasse *Jacobum*, qui illud jus ab eo emit. Ratio est, quia juxta Hebræorum traditionem (quam S. Hieronymus approbat in libro, quem edidit de Traditionibus Hebraicis) Sacerdotium, ab universalis Diluvij tempore, primogenitorum principatui annexum fuit, præsertim in familia *Isaci*, quæ hoc

potissimùm nomine jus primogenituræ habuit, quod ipsi promissa fuerit à Deo Messie nativitas, præsertim cap. 26. v. 4. Libri Genesis, ubi sic Deus alloquitur *Isaacum*: *Multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, dabòque posteris tuis universas regiones has, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ.* Peccavit igitur *Esau*, hoc primogeniti jus vendens, & hac de causa ab Apostolo Paulo cap. 12. v. 16. & 17. Epistolæ ad Hebræos vocatur *Prophanus*, eò quòd propter unam escam vendidit primitiva sua. Scitote enim, quoniam & postea cupiens hereditare benedictionem, reprobatus est: non enim invenit penitentiam locum, quamquam cum lacrymis inquisisset eam. At, quòd spectat *Jacobum*, qui à fratre suo *Esau* emit jus primogenituræ, disertè docet S. Thomas 2. 2. Quæst. C. Art. IV. ad 3. eum non peccasse: sic enim ait Angelicus ille Doctor: *Jus primogenituræ debetur Jacob ex divina electione secundùm illud Malachiæ; Jacob dilexi, Esau autem odio habui. Et idem Esau peccavit primogenita vendens: Jacob autem non peccavit emendo; quia intelligitur suam vexationem redemisse.*

D. Necdum benè capio, quòd de *Jacob* fratre *Esau*, paulò antè dixisti, eum videlicet genuisse duodecim filios, qui fuerunt duodecim Tribuum Israëlitarum Principes. Quocirca, ni molestum sit, recense primò duodecim illos filios, quos procreavit *Jacob*. Secundo, expone, quid sibi velint isti duodecim Tribuum Principes? Postremò, cur istæ duodecim Tribus appellatæ sint *Israëliticæ*?

M. Patriarcha *Jacob* duodecim genuit filios, quorum sex nati sunt ex *Lia*, sorore *Rachelis*, videlicet *Ruben*, *Simeon*, *Levi*, *Judas*, *Issachar*, *Zabulon*; duo ex ancilla *Lia*, nempe *Gad*, & *Azer*; duo ex ancilla *Rachelis*, scilicet *Dan*, & *Nephali*; & tandem duo ex *Rachele*, nempe *Josephus* & *Benjaminus*. Isti duodecim filii *Jacobi*, fuerunt duodecim Tribuum Principes, id est, Patriarchæ, quia unusquisque suam Tribum, seu familiam constituit, & suæ cuilibet peculiari Tribui nomen suum indidit. Sed cur duodecim istæ Tribus appellatæ sint *Israëliticæ*? paulò uberius explicandum est. Dum *Jacobus* cum tota sua familia & omnibus bonis ex ædibus foceri sui *Laban* tacitus ad patrem suum *Isaacum* revertetur, eum, tanquam fugitivum, irà percitus *Laban* insecutus est. Sed *Jacobus*, singulari Dei protectione munitus, delinivit iram foceri sui *Laban*, & cum ipso perpetuè & nunquam abrumpendæ pacis & amicitie foedus

inivit.

inivit. Hoc periculo expeditus *Jacobus*, cepto pergebat itinere, in quo iterum periclitatus est. Occurrit enim ei frater ipse *Esau*, armatis viris benè stipatus, & injuriam inferre paratus, quem tamen *Jacobus*, recreatus visione Angelorum, placavit ac dimisit, ipse verò solus nocte mansit in castris, ubi nocturnum cum Angelo luctamen habuit, donec illucesceret aurora, extititque in illa lucta victor. Quod autem virtutis suæ præmium tulerit fortissimus ille Palæstrites, accuratè narrat Historia Sacra: Primum *Jacobo* benedixit Angelus in eodem loco. Deinde, tacto femore emarcuit nervus *Jacobi*, vitæ. Quo externo signo claudicantis uno pede *Jacobi* ostendere voluit Angelus, qui cum *Jacobo* luctatus fuerat, Deum execrari eos, qui utroque pede claudicant, id est, qui simul & in carne esse, & Deo placere volunt; dumque utrumque malè conantur, in utroque claudicant; at versâ vice, felices illos esse, in quibus sic adfectus carnis emortuus est, contingente Deo, ut dextro pedi potissimùm, hoc est, spiritui, & non carni, innitantur. Postremò, Angelus, qui totâ nocte cum *Jacobo* luctatus erat, afulgente jam aurorâ, mutavit illius nomen, eique jussit, ut deinceps non *Jacob* appellaretur, sed *Israël*, hebraicè *Sarael*, id est, Dominatus Deo, quòd *Jacob* peculiari Dei auxilio prævaluisset in lucta contra Angelum, qui Deum referebat, sicut observat *Menochius* in cap. 32. lib. Gen. Ab hac igitur novâ *Israëlis* nomenclaturâ, *Jacobo* ab Angelo impositâ, duodecim Tribus, seu familiæ, quæ à duodecim filiis *Jacobi* propagatæ sunt, appellatæ fuerunt *Israëliticæ*.

D. Genuitne dumtaxat Patriarcha *Jacob* duodecim illos filios, quorum nomina mox retulisti?

M. Præter duodecim istos filios, Patriarcha *Jacob* suscepit ex conjugè sua *Lia*, sorore *Rachelis*, unam filiam, dictam *Dinam*, quæ ad ætatem adultam cum pervenisset, & eximiâ pulchritudine prædita esset, magnum parenti suo, circa *Sichimorum* urbem degenti, totique familiæ suæ intulit damnum. *Dina* siquidem, *Jacobi* pulcherrima filia, liberius ac curiosius, quàm virginem deceret, urbem *Sichimorum*, præter auctoritatem patris sui, subire solebat, & in aliena illa civitate spectatrix, ac vicissim spectanda ambulabat. Contigit autem, ut *Sichemus*, filius *Hemoris*, hujus Regionis Principis, statim ac oculos in eam conjecisset, tanto illius amore deflagravit, ut eam per vim rapuerit, atque constupravit. Defe-

vescente postea libidinis ardore, *Sichemus* per patrem suum ambiit *Dinæ* matrimonium, eamque uxorem à parente *Jacobi*, & à puellæ fratribus petiit. Consenserunt illi, eâ tamen lege, ut (cum puellam non possent incircumciso nuptui tradere) ipse cum omnibus suis circumcideretur. Annuit *Sichimorum* Princeps, injectum hamum incautè devoravit, nullâque interpositâ morâ, sibi, suisque omnibus circumcidi præputia jussit. Sed vide, Sodes, qui fuerit tam violenti ac præposteri matrimonii exitus? Post istius imperatæ circumcissionis triduum, dum dolor ex inflicto vulnere gravior & acutior esset, *Simeon*, & *Levi*, ob raptam & violatam *Dinam*, sororem suam, vindictæ cupidi, cum famulis armati urbem *Sichimorum* irrumpunt, omnes ad unum hujus civitatis mares, lectulis, propter nimium, quem patiebantur, dolorem, affixos, subindèque inermes, ac nihil minùs cogitantes, jugulant, interficiunt, mulieres & pueros captivos abducunt, & omnia bona in prædam rapiunt. *Hemorem*, hujus Regionis Principem, ejusque filium *Sichemum* occidunt, & *Dinam*, sororem suam, è domo *Sichemi*, ubi à die stupri manserat, violenter tollunt. Certè, in hoc filiorum *Jacobi* crudeli facinore multi plex, ut optimè observat, mox à me laudatus *Menochius*, fuit peccatum; primò videlicet mendacium. Secundò, perfidia. Tertio, inobedientia erga parentem *Jacobum*, quem ista non probaturum satis intelligebant. Quarto, *injustitia belli*, cum penès illos summa potestas non esset, sed penès *Jacobum*, eorum parentem. Quintò, sacrilegium, quia sacrâ circumcissionis ceremoniâ ad injustam cædem, plusquam scythicâ barbarie abusi sunt. Sextò, crudelitas, quòd ultra modum sævierint. Septimò, temeritas, quòd parentem *Jacobum*, totamque illius familiam, irritatis illis populis, in summum discrimen adduxerint. Hoc siquidem teterrimû & à sæculis inauditum facinus potuisset facillè universos Chananæos in familiæ *Jacobi* integrum excidium armare, nisi Deus eis metum panicum incussisset, & plus valuisset apud Deum pietas *Jacobi* ad misericordiam, quàm filiorum improbitas ad ultionem sacrilegæ temeritatis. Quòd si in libro *Judithæ* cap. 9. hoc *Simeonis* factum laudari videtur, justitia tantum Dei ibi laudatur, quâ *Sichimitarum* impuritas & violentia vindicata est, Deusque dicitur gladium *Simoni* dedisse ad eum modum, quo postea *Affyrus* & *Chananæis* datus est gladius, ut divinæ justitiæ administri essent ad puniendam peccata, quamvis ipsi à scelere

B 3

non

non essent immunes. Potuisset quidem Deus, si voluisset, impedire tot peccata, quæ in uno facinore, seu in cæde Sichimitarum, perpetrarunt filii *Jacob*, sartam testam conservando pudicitiam *Dinae*. At, permisit Deus stuprum *Dinae*, ut hoc exemplo intelligerent cæteræ puellæ, quæ adhuc illibatum servant virginitatis florem, nusquam tutiorem esse formæ & pudicitiae thesaurum quam domi, nec usquam magis versari decere pudicam virginem, quæ pulchritudinem suam morum integritate, vitæ frugalitate, cultu simplici, & perpetuâ à conspectu & colloquiis hominum fugâ sollicitè custodire debet, & singularem modestiam, dum cogitur prodire in publicum, fronte, oculis, vultu, totoque corporis gestu proferre citra fucum. At enim, ut obiter dicam, non domi periclitata est pudicitia *Sarae*, sed quando peregrè profecta est. Rapta est *Dina*, sed apud externos. Deus tamen curam habuit pudicitiae *Sarae*, quia maritum suum *Abrahamum*, Dei jussu, comitata est. *Dina* violata est, quia, inconsulto patre suo *Jacobo* liberius in aliena civitate obambulans, occasionem dedit adolescenti Principi ejus pudicitiae insidias struendi, eamque ad stuprum rapiendi: *deprædari enim desiderat* (ut inquit *S. Gregorius M.* Homiliâ XI. in Evangelia) *qui thesaurum publicè portat in via.*

D. Hunc acerbum dolorem, quem Patriarcha *Jacobus*, ob raptum filiae suae *Dinae*, & cædem Sichimitarum, pertulit, solatus est Deus aliquibus prosperis ac faustis eventibus?

M. Deus, qui, ut inquit Scriptura, Electos suos tanquam aurum in fornace probare solet, afflicto jam *Jacobo* novas addidit afflictiones, effecitque, ut præcedentibus luctuosis eventibus luctuosiores succederent. At enim, *Jacobus*, post raptum filiae suae *Dinae*, & injustam Sichimitarum cædem, amisit dilectissimam *Rachelem*, conjugem suam in dolore partus, id est, postquam enixa esset *Benjaminum*. Tanti vulneris, quod mors *Rachelis* cordi *Jacobi* altè infixerat, necdum obductam cicatricem paulò post refricuit *Rubeni*, filii *Jacobi*, ingens cum *Bala*, unâ ex uxoribus *Jacobi*, flagitium. *Rubenum* quippe non puduit dormire, & rem habere cum *Bala*, novercâ suâ, & patræ gravissimum peccatum, quod ipsa natura averfatur, quodque cum insigni divini numinis injuria, cum dedecore & probro conjunctum, longè gravius Patriarcham *Jacobum*, quam intempestiva *Rachelis* mors, afflixit. Accessit matri-

monium, quod *Judas*, inconsulto parente *Jacobo*, inivit in civitate *Odolla* cum filia Chananæa. Quod certè matrimonium ægerimè tulit *Jacobus*, qui, juxta mandatum Dei, districtè prohibuerat filiis suis, ne uxores acciperent ex Gente Chananæa, utpotè à Deo reprobata. Tandem acerbissima jactura, quam Patriarcha *Jacobus* fecit carissimi filii sui *Josephi*, quem in senectute sua ex dilectissima conjugè *Rachele* susceperat, & quem fratres sui, invidiâ in illum perciti, Ismaëlitis, seu Madianitis mercatoribus, vili pretio vendiderunt; hæc, inquam, omnium maxima filii *Josephi* jactura *Jacobo* pectus effodit, vulnus adegit altius, & dolorem dolore cumulavit.

D. Cedo, si placet, causam, cur *Josephus* sibi conflaverit odium & invidiam fratrum suorum?

M. Triplex hujus odii & invidiæ fratrum *Josephi* potest assignari causa. Prima est, quod *Josephus* fratres suos, cum quibus pascebat gregem, accusaverit apud patrem suum (sicut legitur cap. 37. libri Genesis) *de crimine pessimo*, id est, de peccato contra naturam, vel sodomitico, ut vult *Rupertus*, vel bestialitatis, cum ovibus, quas pascebant, ut vult *S. Thomas*, quem sequuntur multi Scripturæ Sacrae Interpretes. Hinc prima in *Josephum* odii fratrum ipsius origo. Alteram causam odii & invidiæ fratrum *Josephi* aperte Scriptura Sacra eodem in capite, mox à me laudato, indicat his verbis: *Israel*, seu *Jacob*, diligebat *Joseph* super omnes filios suos, eò quod in senectute genuisset eum, fecitque ei tunicam polymitam (id est, vestem ex segmentis alterius materiae vermiculato opere variegatam) *videntes autem fratres ejus, quod à patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei quidquam pacificè loqui.* Quam in rem appositè ait *S. Ambrosius* cap. 2. libri, quem edidit de sancto *Josepho*: *Jacob illum*, seu *Josephum*, plus amabat, in quo majora virtutum insignia prævidebat, ut non tam filium pater prætulisse videatur, quam Propheta mysterium; meritòque variam tunicam fecit ei; quò significaret, eum diversarum virtutum amictu fratribus præferendum. Postrema causa odii & invidiæ fratrum *Josephi* in ipsum fuit relatio somniorum ejusdem *Josephi*. Narravit quippè *Josephus* patri suo *Jacobo*, auscultantibus fratribus suis, se somniâsse, quod cum alligasset (ut sibi videbatur per visum) manipulos in agro cum fratribus suis, surrexerit manipulus ejus, & steterit erectus: conversi autem fratrum manipuli adoraverint mani-

manipulum suum. Narravit etiam *Josephus* patri suo & fratribus suis aliud somnium, dicens: *Vidi per somnium, quasi Solem, & Lunam, & undecim stellas adorare me.* Hac innocentissimi juvenis *Josephi* (erat enim tum temporis sexdecim dumtaxat annorum) relatione somniorum, quæ futuræ illius magnæ fortunæ haud obscura indicia erant, offensos se ac contemptos esse arbitantes ejus fratres, in apertum odium eruperunt, & in ejus perniciem certatim conspirare cœperunt.

D. Raram esse concordiam fratrum utique novi, miror tamen fratrum *Josephi* animos eò usque in juvenem illum innocentissimum fuisse exasperatos, ut in ejus venditionem consenserint. Sed perge, quæso, narrare, quo pacto facinus tam improbum & audax executioni mandaverint.

M. Jussit *Jacobus* filio suo *Josepho*, ut iret ad agrum, in quo fratres ipsius gregem pascebant, ut videret, quid & ipsi & pecora valerent. Præcepto patris obtemperans obedientissimus filius ad fratres suos festinè advolavit. Sed heu! vix eum eminus venientem conspexerunt fratres sui, opportunitatem eum perdendi occasionem nacti, in eam iverunt sententiam, *Josephum* (quem per ludibrium somniamorem appellabant) in cisternam aridam dimittendum esse, ut ibi fame necatus, in scio patre, periret. In hos itaq; acerbissimos inimicos incidens *Josephus*, & exutus tunicâ polymitâ, quâ ex amore fuerat à patre donatus, in cisternam dimissus est. Non arrisit *Judæ*, uni è fratribus *Josephi*, tam tritum facinus, auctòrque fuit suis fratribus, ut *Josephum* ex illa cisterna retractum, venderent Madianitis seu Ismaëlitis mercatoribus, hæc transeuntibus, qui illum perpetuæ servituti mancipatum, in *Ægyptum* deportarent. In sententiam *Judæ*, manibus pedibusque; descenderunt alii fratres *Josephi*, qui illum, è cisterna extractum, Ismaëlitis, seu Madianitis, vendiderunt homines illi verè ferrei, & erga fratrem suum *Josephum*, qui illos precibus ac lacrymis ad misericordiam flectere studebat, saxa ac scopulos gestantes in cordibus suis. Sed non fuit hic ultimus crudelitatis fratrum *Josephi* actus. Vestem polymitam, quâ *Josephum* spoliaverant, plerisque locis datâ operâ laceratam, & hædino resperfam sanguine, ad *Jacobum*, eorum parentem, miserunt, quam ubi vidit bonus ille senex, exclamavit: *fera pessima devoravit filium meum Joseph*, tantòque dolore in tam gravi jactura per-

cussus est, ut nullo solatio deliniri posset, quamvis ejus lacrymas abstergere conarentur ejus filii, sacrilegi consolatores.

D. Horret animus tam indignum fratrum *Josephi* audire facinus. Sed dicas, quæso, quam fortem habuerit juvenis *Josephus*, à barbaris & ignotis mercatoribus in *Ægyptum* deportatus?

M. Juvenem *Josephum*, per invidiam à fratribus distractum, & in *Ægyptum* deductum; *Putiphar*, Præpositus Cubiculariorum Regis *Pharaonis*, ab illis mercatoribus Ismaëlitis, seu Madianitis, emit, cumque vidisset ingenuam, quâ pollebat juvenis *Josephus*, indolem, eximium morum ejus candorem, & eminentem in illius vultu cum liberali pudore modestiam, quæ illum omnibus non minùs amabilem, quàm admirabilem reddebat, illum impensè amare cœpit, tantique fecit, ut eum omnibus suis bonis præferebat. Domum *Putipharis* per decem annos sapienter atque feliciter administravit *Josephus*. At, cum esset pulcherrimus, juxta ac castissimus, ad stuprum à *Putipharis* conjugè, ipsius herâ, quæ ejus amore flagrabat, quâ verbis, quâ precibus, quâ pollicitationibus, quâ minis sollicitatus est, jamque adhibitâ manu, & apprehenso *Josephi* pallio, pro-cax illa mulier *Ægyptia* votis suis se fructuram sperabat, cum subito *Josephus*, malens mori, quam sædari, relicto in manibus mulieris pallio, sese ab ejus impudicis complexibus expedit, & repentinâ fugâ pudicitiae suæ consuluit. Indoluit, supra quàm dici potest, hæc impudentissima femina, videns spes suas delusas, & prædam, cui avidissimè inhæbat, è manibus suis excussam. Hinc, amore in furem converso, nihil intentatum reliquit, ut perderet *Josephum*, & in ejus caput, poenam, quam ipsa justissimè merebatur, refunderet. Nec ei infeliciter successit eventus. Exclamavit, voluisse *Josephum* vim ei inferre, retentum ejus pallium ostentavit, clamoribus questus & lacrymas, doctas mentiri, miscuit; uno verbo, sic accusationem suam, ac falsam delationem mendaciis adornavit, ut omnem criminis suspensionem à se amolita fuerit, & *Josephus*, tanquam tentator herilis pudicitiae, in carcerem detrusus sit, fidei & innocentiae suæ poenam luiturus.

D. Sexum muliebrem duobus potissimum vitiis obnoxium esse probè scio. Appetit quippe placere cultu, & impatiens est injuriarum, avidusque vindictæ. Sed dicas, velim, quot annos *Josephus* manserit in carcere conclusus, & quo pacto indè emerferit?

M. Per

M. Per triennium *Josephus* in carcere mansit, unà cum duobus Aulicis Regis *Pharaonis*, quorum unus ei à poculis, alter pistorum magister erat, quique ejusdem Regis jussu in carcerem fuerant compacti. Horumce duorum Regis Aulicorum somnia interpretatus est *Josephus*, veramque ejus esse interpretationem comprobavit eventus, indeque ars *Josephi* somnia interpretandi per totum *Aegypti* Regnum inclaruit. Audita *Josephi* peritià, Rex *Pharao* eum, annos tum temporis triginta natum, è carcere eduxit, & ad se accersivit, ut ab eo somniorum suorum interpretationem, quam à suis sapientibus habere minimè potuerat, consequeretur. Viderat quippe Rex *Pharao* inter dormiendum vaccas septem præpingues, quas aliæ septem vaccae macilentæ confecerunt. Viderat itidem Rex *Pharao* septem spicas plenis folliculis, quas septem aliæ spicae tenues, & ureidine afflatae, consumpserunt. Quid sibi vellent hæc somnia, aut quid augerentur, nescius Rex *Pharao*, Regni sui sapientes, seu Magos *Aegypti*, accivit, sed cum illis hæreret aqua, eosque planè deficeret Ars quidquam ex his somniis Regis ariolandi, *Josephus*, vinculis solutus, somnia Regis *Pharaonis* de septem annis ubertatis, abundantia & saturitatis, quos alii totidem anni famis & sterilitatis excipere debebant, actutum exposuit, dono Prophetiæ à Deo illustratus, auctorque fuit Regi *Pharaoni*, ut per illos septem ubertatis annos, qui septem sterilitatis annos antevertere debebant, omnem daret operam procurandi annonam, contra penuriam & famem venturam. Hanc somniorum suorum genuinam interpretationem cum à *Josepho* accepisset Rex *Pharao*, eum, plaudentibus omnibus Aulæ Proceribus, ad summam totius Regni Præfecturam provexit, id est, Proregem *Aegypti* instituit, eique administrationem universi Regni sui concredidit. Coeperunt septem anni ubertatis, quos prædixerat *Josephus*, per quos ingentem annonæ copiam comparavit, & in horrea cum maxima sollicitudine convexit. At, septem illis annis ubertatis successerunt septem anni sterilitatis & famis, per quos *Josephus* non modò totam *Aegyptum* singulari providentiâ sublevavit, sed etiam aliis Regionibus, in quibus longè latèque grassabatur famis, alimenta copiosè suppeditavit. *Jacobus*, pater *Josephi*, fame id temporis pressus, decem filios suos pro habenda annona in *Aegyptum* misit, qui, cum illuc appulissent, totam familiæ suæ seriem coram

Josepho, fratre suo, textentes, *Benjamin*, fratris sui, domi relictî, mentionem fecerunt. Fratres suos cognovit quidem *Josephus*, sed *Benjaminum*, fratrem suum, ex eadem matre *Rachele* natum, videnti percupidus, de industria dissimulavit, illos à se cognosci, immò verbis malè excepit, exploratores *Aegypti* eos appellavit, & in carcerem detrudivit, nec ab eo fuerunt dimissi, nisi priùs consensissent, ut *Josephus* retineret in vinculis, tanquam vadem & obsidem, *Simeonem*, fratrem, natu maximum ex his, qui in venditionem *Josephi* conjuraverant, & simul promississent, se redituros, & secum ad *Josephum* adducturos *Benjaminum*, fratrem suum minimum. His legibus, duris licèt, obtemperantes fratres *Josephi* ad patrem suum *Jacobum* reversi sunt, non levem ferentes frumenti copiam, unà cum ejusdem pretio, quod dederant, quodque *Josephus*, fratribus suis insciis, in ipsorum fassis, seu sarcinis inferi ac occludi præceperat.

D. Antequàm in Historia *Josephi* ulterius progrediaris, solve, quaeso, *Dubium*, quod mox subiit animum meum, videlicèt, qui potuerit *Josephus* citra mendacium appellare fratres suos *Exploratores Aegypti*, quos tamen probè sciebat non esse exploratores, sed eo dumtaxat sine in *Aegyptum* venisse, ut frumentum emerent, imperante parente, simul & urgente fame?

M. Fratres suos *Josephus* vocavit *Exploratores*, non ut testis affirmans, sed ut Judex interrogans. Solemane quippe est iudicibus reos hac loquendi formâ absque mendacio interrogare: *Tu es fur?* quòd licèt primâ fronte, & quantum ad loquendi formam, quædam affirmatio videatur, reapse tamen mera interrogatio est; & in tali sensu fratres *Josephi* id acceperunt, statim negantes, quasi respondendo interroganti, non contradicendo affirmanti: *Non est ita Domine, sed servi tui venerunt, ut emerent cibos.* Hæc autem cruda fratrum *Josephi* negatio, si ad affirmantem referretur, haud mediocrem injuriam irrogasset *Josepho*, quem, necdum sibi cognitum, & in speciem iratum, fratres ipsius non verbis exasperare & offendere, sed potiùs officiis & obsequiis demereri, sibi que propitium reddere summoperè studebant. Præterquam quòd crediderim cum *S. Aug.* hanc simulationem *Josephi* cum suis fratribus non fuisse veram, sed tantum jocosam simulationem, quâ illos adigere voluit, ut ei de statu, in quo pater *Jacob* verfabatur, & de his, quæ *Benjamin*

minimum, fratrem uterinum, spectabant, vera narrarent.

D. Liberaruntne fratres *Josephi* fidem, quam ei dederant, se ad illum adducturos *Benjaminum*, fratrem suum minimum?

M. Ad parentem *Jacobum* reversi fratres *Josephi* copiosam, quam ex *Aegyptio* advexerant, annonam ei dederunt, simul & tristissimum nuncium de revellendo ab ejus amplexibus *Benjamin*, quem pater plus suis oculis diligebat. Tam acerbam separationem ferre haud poterat bonus ille senex, quòd ei renovaret dolorem, quem *Josephus*, paucos ante annos perditus, cordi ejus altè inusserat, nec adhuc concoquere potuerat. Quocirca, filiis suis, ut promissis suis starent, tam tristem separationem ei suadentibus, furdum se præbebat, nec *Benjamin*, corculo suo, & baculo senectutis suæ, carere volebat. Attamen, sive ob urgentem famem, sive ad libertate donandum filium suum *Simeonem*, quem sciebat, vinculis in *Agypto* esse detentum, tandem aliquando *Jacob*, volens nolens, permisit filiis suis, ut *Benjaminum*, ingenti lacrymarum suarum copiâ perfusum, deducerent in *Aegyptum*. Huc iterum adventantes fratres suos, & secum referentes repertum in fassis suis prioris tritici pretium, summâ benevolentia, lautòque convivio excepit *Josephus*; sed præcipuè *Benjaminum*, quem in deliciis habebat, utpote fratrem suum uterinum, singularis amoris significatione profectus est, lætosque omnes ad patrem cum pecunia, quam denuò singulis restitui jussit, sicut priùs, remisit, postquam *Scyphum* suum, in quo vaticinabatur, in sarcinula *Benjamin* condi imperasset. At, vix itineri se dederant *Josephi* fratres, paucaque emensu essent stadia, cum ecce subito à satellitibus, à *Josepho* de industria missis, invaduntur, furti insimulantur, & excussis singulorum fassis, inventus est in sarcinula *Benjamin* *Scyphus Josephi*, *Aegyptiorum* Proregis. Quò factum est, ut, absque mora, satellites compulerint illos, tanquam publicos grassatores, & de Prorege *Aegypti* pessimè meritos, ut sua relegerent vestigia, in urbem redirent, & coram Prorege *Aegypti* se filterent, qui in illos debitis poenis esset animadversurus. Hoc inopinato casu, tanquam repentini fulminis ictu perculsi fratres *Josephi*, rectà pergunt ad Proregem *Aegypti*, & abjectis in terram corporibus, veniam ab ipso precantur, omnibus poenis dignos sese ultro profitentis. Ad hæc respondit

P. Graveson Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

Josephus, se unum dumtaxat ex illis, *Benjaminum* videlicèt, latrunculum suum, punire velle, ac detinere sibi deinceps famulaturum, cæteris verò fratribus, utpotè innocentibus, nullum negotium facessere velle, sed potiùs eis jubere, ut ceptâ viâ pergerent ad patrem. Hæc cum audissent fratres *Josephi*, afflictis hūmi vultibus in lacrymas proruperunt, Prorege significantes, se ad patrem suum absque *Benjamin* redire haud posse, & *Benjamin* in *Agypto* detentionem omni procul dubio mortem illaturam parenti *Jacobo*, jam capulari seni, qui filium suum *Josephum*, fratrem uterinum *Benjamin*, aliquot ante annos deperditum, etiamnum lugebat, ejusque dolor in dies ingravescens nullo solatio poterat demulceri. Hic *Josephus*, Prorex *Aegypti*, à lacrymis, quas hæctenus cohibuerat, temperare amplius non potuit, & ablegatis famulis suis, palàm *Josephum* se esse, & fratrem ab illis venditum voce patriæ prodidit, trepidantes fratres suos erexit, confirmavit, jussitque ut bonis animis essent, quia Deus eum præmiserat in *Aegyptum*, ut illorum, multorumque saluti confuleret. Denique, accedente consensu Regis *Pharaonis*, præcepit fratribus suis *Josephus*, ut festinarent, & acceptis curribus ac jumentis, revolarent ad parentem *Jacobum*, eumque cum suis omnibus adducerent in *Aegyptum*. Venerunt itaque fratres *Josephi* ad parentem *Jacobum*, in Terra *Chanaanæ* degentem, & nunciaverunt ei, dicentes: *Joseph, filius tuus, vivit, & ipse dominatur in omni Terra Aegypti.* Quo audito, *Jacob* ait: *Sufficit mihi, si adhuc Joseph, filius meus, vivit, vadam, & videbo illum, antequam moriar.* Gen. cap. 45. Tunc *Jacobus*, ingenti lætitiâ gestiens, ad longum licèt & laboriosum iter se confestim accinxit, venitque in *Aegyptum* cum omnibus filiis suis, nepotibus, & cunctâ progenie, quorum nomina leguntur cap. 46. lib. Gen. & sunt numero septuaginta: *Omnes animæ domus Jacob, quæ ingressæ sunt in Aegyptum, fuere septuaginta.*

D. Hæc, quæ de *Josepho*, & de descensu *Jacobi* in *Aegyptum*, huc usque dixisti, duas mihi ingerunt difficultates, quas hic cum bona tua venia proponam. In primis, narrasti, *Josephum* præcepisse, ut in sacco *Benjamin*, junioris fratris sui, recondideretur *Scyphus*, quo ille ad augurandum, seu vaticinandum utebatur, & capite 46. libri *Genesis* legitur, dispensatorem domus *Josephi*, postquam fratres ejus, ad patrem *Jacobum* redeuntes, in

C

via

via fuisset assecutus, sic illos esse allocutum: *Quare reddidisti malum pro bono? scyphus, quem furati estis, ipse est, in quo bibit Dominus meus, & in quo augurari solet*: Explica, quæso, quænam esset illa augurandi scientia, quæ pollebat *Josephus*, & utrùm illam ab Ægyptiis didicisset, vel Dei speciali infundentis beneficio eam accepisset? Altera difficultas sita est in numero illorum, qui cum *Jacobo* descenderunt in Ægyptum. *Moses* enim, sicut observasti, ait cap. 46. libri Genesis: *Omnes animas domus Jacob, quæ ingressæ sunt in Ægyptum, fuisse septuaginta*: Et tamen *S. Lucas* cap. 7. v. 14. lib. Actuum Apostolorum sic inducit *S. Stephanum*, loquentem in Concilio Judæorum: *Mittens autem Joseph accersivit Jacob patrem suum, & omnem cognationem suam in animabus septuaginta quinque*.

M. Ut duabus hisce propositis difficultatibus faciam satis, à prima exordium ducam, quam ut clariùs diluere possim, debes in primis observare, Ægyptum, uti omnis Idololatriæ fontem atque superstitionum, ita omnis Magiæ atque divinationum multiplicium caput factam atque scaturiginem extitisse, indeque ad Græcos, Romanos, Indos, Japonenses, Americanos, & ad alios populos dimanasse Idololatriam, variâque per artem diabolicam ariolandi, seu augurandi, ac divinandi genera. Præterea, observare debes, Patriarchas ante & post Diluvium ab omnibus Magiæ, superstitionum, & diabolicarum divinationum speciebus omninò abhorruisse. Erant enim viri, fide, religione, & pietate in Deum, quàm maximè conspicui, nihil planè cum diabolo, ejusque instrumentis commercii & negotii habentes, sed soli divino cultui, quem ad posteros transmiserunt, addictissimi. His observationibus hunc in modum præmissis, censeo, astem & scientiam divinandi, quæ *Josephus* in Ægypto pollebat, fuisse propheticam, ipsique coelitus infusam. Id manifestò comprobant non solum tot scientiæ verè coelestis, quæ in Ægypto donatus est *Josephus*, experimenta, præsertim in quatuor somniorum interpretatione, & futuræ tum fertilitatis, tum sterilitatis prædictione edita, verùm etiam egregiæ, & aliorum captum longè superantes animi dotes, quibus plenissimè instructus atque exornatus *Josephus*, vulgò vir divinus in Ægypto audiebat. Addo deniq; *Josephum* (sicut patet ex totius illius vitæ conversatione, quæ in sacra Historia describitur) speciali

quâdam Spiritûs sancti inhabitatione atque assentiâ fuisse condecoratum, & eodem Spiritûs sancti lumine, quo erat ipse affusus, rerum atque factorum causas & circumstantias primo statim intuitu sese offerentes, penetrare, accuratè cuncta, & ad amissim examinare, de iisdem rectè & citra ullum erroris periculum judicare, atque ratiocinari, somnia interpretari, & futura prædicere potuisse. *Josephus* itaque hanc artem & scientiam, quam habuit, divinandi, non didicit ab Ægyptiis, Magiæ, superstitionibus, variisque diabolicarum divinationum generibus addictis, sed illam accepit à Deo, qui ejus mentem Prophetiæ dono illustravit. Sed de prima difficultate hæcenus satis. Ab altera verò, quam proposuisti, difficultate breviter me expedio, dicendo: Evangelistam *Lucam* in describendis Actis Apostolorum secutum fuisse Versionem LXX. Interpretum, in qua inter animas, quæ cum Patriarcha *Jacobo* ingressæ sunt in Ægyptum, numerantur quinque nepotes *Josephi*, seu quinque filii *Manassis* & *Ephraim*, videlicet *Machir*, *Galaad*, *Sutalaam*, *Taam*, & *Edem*, quos quinque *Josephi* nepotes prætermisit in Textu Hebræo *Moses*, enumerans subinde septuaginta dumtaxat animas, quæ ingressæ sunt in Ægyptum, cum tamen *S. Lucas*, sequens Versionem LXX. Interpretum, percenseat animas septuaginta quinque. Quod si dicas, hos quinque *Josephi* nepotes non potuisse per anticipationem ab Evangelista *Luca* numerari, nec verè dici ingressos in Ægyptum, cum ibi nati sint; respondebo ipse, tam verè *S. Lucam* numerasse inter animas, quæ ingressæ sunt in Ægyptum, quinq; illos *Josephi* nepotes, tametsi in Ægypto natos, quàm *Moses* in Textu Hebræo numeret inter animas, quæ cum *Jacobo* descenderunt in Ægyptum, duos filios *Josephi*, scilicet *Ephraim*, & *Manassem*, quos tamen in Ægypto natos esse tam certum est, quàm quòd maximè. Præterea cap. 46. lib. Gen. *Moses* recensendo nomina eorum, qui cum Patriarcha *Jacobo* descenderunt in Ægyptum, numerat *Benjaminum* & decem ejus filios. Non poterat autem *Benjaminus*, quando descendit in Ægyptum, esse pater decem filiorum, quia *Benjaminus*, quando ingressus est in Ægyptum, natus erat dumtaxat annos viginti tres, sicut proclivè est demonstrare ex Scriptura Sacra, & ex consensu omnium Scripturæ Interpretum. At, cui verisimile sit, *Benjaminum*, etiam à prima

ma

ma pubertate cœpisset procreandis liberis operam dare, genuisse quot annis prolem, eamque vitalem semper, & nullas in ea filias fuisse, nihilominus habuisse filios decem ante annum ætatis suæ vigesimum tertium? Verosimilius itaque est, *Benjaminum* habuisse quidem decem filios, quorum aliquot genuit, antequam cum patre suo *Jacobo* descenderet in Ægyptum, alios verò genuit in Ægypto. *Moses* autem ait, *Benjaminum* descendisse in Ægyptum cum decem filiis, non quòd velit sacer ille Scriptor, decem illos *Benjamini* filios descendisse in Ægyptum in sua persona (quidam enim ex his decem necdum erant nati) sed *Moses* dumtaxat innuit, quosdam ex his decem filiis *Benjamini*, descendisse in sua persona cum patre in Ægyptum, quosdam verò ex his decem filiis descendisse in Ægyptum, non in sua persona, sed in lumbis patris sui *Benjamini*, in quibus adhuc latitabant, eosque natos esse in Ægypto.

D. Quot anni interflexerunt à vocatione *Abrahami*, id est, ab ejus egressu ex *Haran* in Terram Chanaan, usque ad ingressum Patriarchæ *Jacobi* in Ægyptum? Et quot annos in Ægypto vixerunt Patriarcha *Jacob*, ejusque filius *Josephus* post descensum Israëlitarum in Ægyptum?

M. *Abrahamus*, quando vocatus est à Deo, & exivit ex *Haran*, ut veniret in Terram Chanaan, natus erat annos septuaginta quinque, dum autem centesimum ætatis suæ annum attigisset, hoc est viginti quinque annis postquam exiisset ex *Haran*, & venisset in Terram Chanaan, genuit *Isaacum*. Nam centenarium fuisse *Abrahamum*, quando genuit *Isaacum*, legimus cap. 17. v. 17. & cap. 21. v. 5. lib. Genesis. Porro *Isaacus*, dum genuit *Jacobum*, natus erat annos sexaginta, sicut legimus cap. 25. v. 26. lib. Genesis. Denique, quando *Jacobus* in Ægyptum descendit, erat annorum centum triginta, ut ipsemet Regi *Pharaoni*, eum interroganti, quot annos natus esset, dum venit in Ægyptum, respondit, dicens: *Dies peregrinationis meæ, centum triginta annorum sunt*, libri Genesis cap. 47. v. 9. Facta igitur per partes horum annorum supputatione coalescet summa annorum ducentorum & quindecim, qui interflexerunt à vocatione *Abrahami*, seu ab ejus excessu ex *Haran* in Terram Chanaan, usque ad ingressum Patriarchæ *Jacobi* in Ægyptum. Vixit autem *Jacobus*, postquam cum suis filiis intrasset in Ægyptum, annis septemdecim, ut liquet ex cap. 47. v. 27. libri Genesis, ubi *Jacobus* mortuus dicitur anno ætatis suæ centesimo quadragesimo septimo. Venerat autem *Jacobus* in Ægyptum annos natus centum triginta, sicut mox diximus, ex quo evidenter consequitur, eum vixisse dumtaxat in Ægypto annos septemdecim. Quod spectat annos, per quos *Josephus* vixit in Ægypto, postquam pater ipsius *Jacob* cum tota familia ingressus est in Ægyptum, faciliè hoc pacto putari possunt. *Josephus*, quando ipsius pater *Jacobus* venit in Ægyptum, annum agebat quadragesimum, & moriente patre *Jacobo*, annum agebat ætatis suæ quinquagesimum septimum. A morte autem *Jacobi* usque ad mortem *Josephi*, elapsi sunt quinquaginta tres anni; nam *Josephus* annos natus erat centum & decem, cum diem ultimum clausit, sicut legitur cap. 50. v. 22. & 25. lib. Genesis. Porro, si ex his centum & decem annis vitæ *Josephi* detrahantur septemdecim anni, quos habebat *Josephus*, quando, à fratribus suis venditus mercatoribus Ismaelitis, seu Madianitis, fuit in Ægyptum deportatus, invenietur, *Josephum* vixisse in Ægypto annos nonaginta tres, à tempore verò, quo pater ipsius *Jacobus* migravit in Ægyptum, eum vixisse annos septuaginta. Erat enim *Josephus* annos natus quadraginta, quando pater ipsius *Jacobus* venit in Ægyptum, & mortuus est *Josephus* annos habens centum & decem, sicut perhibet Scriptura Sacra, ex quo planè sequitur, *Josephum* vixisse annos septuaginta in Ægypto, postquam pater ipsius *Jacobus* cum suis filiis venit in Ægyptum, ut ibi suum figeret domicilium.

D. Fueruntne *Israëlites*, qui unâ cum Patriarcha *Jacobo* descenderunt in Ægyptum, benè excepti à *Pharaone*, Ægyptiorum Rege, & à *Josepho*, Prorege Ægypti?

M. *Israëlites*, qui unâ cum Patriarcha *Jacobo*, in Ægyptum sunt ingressi; magnificè à *Pharaone*, Rege Ægypti, & à *Josepho*, Prorege Ægypti, fuerunt suscepti, & collocati in Terra *Gessen*, quæ ipsis, utpote vitam pastoritiam agentibus, pascendo pecori aptior erat, illòsque veri Dei cultores, ab Ægyptiis, Idololatriæ addictis, disjungebat. Diu in hac Terra *Gessen*, soboles Patriarchæ *Jacobi* habitavit, & majora in dies incrementa cepit. Quod Ægyptii, si ve invidiâ, si ve metu extimulati, cum

C 2

fere

ferre minimè possent, Israëlitas intolerabili servitutis jugo, sicut legitur cap. 1. libri *Exodi*, opprimere tentarunt. Infestum istud Aegyptiorum consilium disertè describit *Flavius Josephus*, Hebræus, cap. 9. lib. 2. Antiq. Jud. juxta *Rufini* translationem, his verbis: *Cum enim Josephi* (Proregis Aegypti) *memoriam tempus obliterasset, Regnumque Aegypti in aliam demigrasset familiam, inhumanè tractabant Israëlitas, & variis laboribus atterebant. Nam & flumen in multas fossas diducere sunt jussi, & mœnia exadificare, & aggeres exstruere, quibus inundationes fluminis arcerentur. Pyramidum etiam insanis substructionibus vexabant gentem nostram, cogendo varias artes ediscere, & laboribus ferendis adsuescere.* At, cum videret Aegyptiorum Rex, Israëlitas, quibus erat exofus, oppressos licet gravissimis laboribus, magis ac magis, Deo sic volente, multiplicari, perdere mares omnes Israëlitas, recens natos, decrevit, idque molitus est per obstetrices Aegyptias, à quibus cum sese officioso mendacio delusum intellexisset, irà excandescens ferale promulgavit Edictum de mergendis Nilo, flumine, omnibus infantibus Judæis, exceptis foeminis. Sed irritum planè & evanidum fuit istud Regis Edictum, cum id temporis natus sit in Aegypto *Moyse*, quem ex aquis, quibus, juxta Regis Edictum fuerat expositus, singulari beneficio liberavit Deus, quemque ad asserendos Israëlitas è captivitate Aegyptiaca in pristinam libertatem detinavit.

D. Describe hìc, quæso, vitam *Moyse* ab ejus ortu usque ad exitum Israëlitarum ex Aegypto.

M. *Moyse*, cujus meminere multi non modò sacri, sed prophani Scriptores, natus est in Aegypto, ac illustres parentes habuit, genere, virtutèque præstantes. Pater illi fuit *Amram*, filius *Cath*, nepos *Levi*, pronepos *Jacobi*, sicut legitur cap. 6. v. 18. & 20. lib. *Exodi*. Mater verò ejus fuit *Jocabed*, neptis *Levi*, & *Amræ* consobrina, ut patet ex eodem Scripturæ Sacræ loco, mox à me laudato. Infantulum *Moysem*, ac recens natum, domi cum maxima sollicitudine, ut periclitanti ejus vitæ confulerent, per tres menses occultarunt parentes. Sed veriti, ne, fervente regni in pueros Hebræorum inquisitione, sibi, multisque Israëlitis ultimum in Aegypto exterminium accerferent, si diutius, contra Edictum Regium pueru-

lum *Moysem* celarent, illum miserè exploratum ad Nili fluminis ripas exposuerunt inter juncos, ne à flumine abriperetur, in *sciscella scirpea*, seu in cymbula, vel arculâ ex papyro formatâ, & pice oblitâ, ut moris erat apud Aegyptios. *Maria*, foror *Moyse*, puella decem aut duodecim annorum grandiuscula, eminè respiciens, futuram fratris sui fortem tacita expectabat, à matre sua *Jocabeda* quid facto opus esset edocta. Eâ sic excubante puellâ, ecce filia *Pharaonis*, Regis Aegyptiorum, cum ancillis suis ad lavandum purificandumque corpus venit ad fluvium, viditque puerulum aquis expositum, visumque afferri jussit, totumque à capite ad calcem inspectum, vultu decoro, totiusque corporis formâ probatâ, misereri cœpit, & quasi maternum induere affectum. Hæc ubi vidit *Maria*, foror *Moyse*, quæ in excubiis erat, protinùs occurrit ad filiam Regis *Pharaonis*, eique jam deliberanti de educatione pueruli istius (quem Hebræum esse ex circumcissione statim cognoverat) promissit, se conducturam puerperam Hebræam, qui puerulo lac propinaret, & ejus curam haberet, cumque consensum filia Regis *Pharaonis* facile obtinisset, suam & *Moyse* matrem, tanquam prorsus alienam adduxit, cui puerulum lactandi, & educandi provinciam demandavit filia Regis *Pharaonis*, adoptavitque in locum filii hunc à se repertum infantulum, cui *Moyse* nomen imposuit, quòd de aqua tulisset eum. Linguâ enim Aegyptiaca *Mos* aquam, *is*, vel *ises*, servatum significat. In Aula Aegyptiaca *Moyse*, procurante filia Regis *Pharaonis*, quæ illi instar matris erat, nutritus & educatus est, omnemque Aegyptiorum sapientiam, ut ait Scriptura Sacra, fuit plenissimè edoctus, quod quidem tamen non sic intelligendum est, quòd Aegyptii fuerint ante *Moysem* sapientiæ, seu artium & scientiarum inventores (sicut, post *Marshamum*, Hæreticum Anglum, perperam nonnulli perpendunt) sed quòd Patriarchæ *Abrahamus*, *Jacobus*, & *Josephus*, qui in Aegypto permanserunt, verâ sapientiâ, seu Artium & Scientiarum notitiâ, quam à suis Majoribus acceperant, Aegyptios discendi cupidos, jam informaverant, sicut docet *S. Augustinus*, lib. 18. De Civitate cap. 39.

D. Quot annos *Moyse* mansit in Aula Aegyptiaca Regis *Pharaonis*?

M. Per quadraginta annos *Moyse* vixit in Aula Aegyptiaca Regis *Pharaonis*, quibus

bus exactis, aulam reliquit, sc̄que palam gente Hebræum professus, venit ad suos fratres, id est, gentiles suos Hebræos, ut illos variis calamitatibus in Aegypto jactatos, & tantum non oppressos, ad patientiam, & in spem meliorum temporum erigeret. Sed cum vidisset *Moyse* Aegyptium quemdam, qui concivis & plagis Judæum immerentem male mulctabat, in percussorem irruit, eumque occidit. Quod cum Regi Aegyptiorum innotuisset, poenamque metueret *Moyse*, in Madianitidem protinùs fugit, ubi filiam *Jethro*, dictam *Sephoram*, duxit uxorem, & per quadraginta annos in Madian pastorem egit. Sed cum attigisset annum ætatis suæ octuagesimum, & in monte Orebo, qui etiam dictus est mons *Simai*, pasceret gregem foci sui *Jethro*, apparuit ei Angelus in ardente Rubo, eique, nomine Dei loquens, præcepit, ut iret ad *Pharaonem* Aegyptiorum Regem, & captivos in Aegypto Israëlitas in libertatem vindicaret. *Moyse*, hanc difficilem Provinciam suscipere eò potissimum nomine detrectanti, quòd blasus esset, & impeditioris linguæ, adjunctus est comes *Aaron*, ipse frater, vir facundus & eloquens. Sese itaque ad iter accingunt *Moyse* & *Aaron*, in Aegyptum ingressi sunt ambo, Regem *Pharaonem* adeunt, Mandatum, sibi à Deo datum, de Israëlitis è servitute Aegyptiaca liberandis, ei exponunt, & ad faciendam fidem *Moyse*, virgam, quam præ manibus tenebat, mutavit in draconem, seu in serpentem, qui statim devoravit illos serpentes, in quos ministerio dæmonum virgas suas converterant Magi, seu Præstigiatores Aegyptii, quorum Principes fuisse *Jannem* & *Mambrem*, docet Apostolus *Paulus* Epist. 2. ad *Timoth.* cap. 3. v. 8. Hæc signa, quæ isti Magi coram Rege *Pharaone* ediderunt, fuisse meras præstigiâs fusè ostendit *Augustinus Calmet*, Benedictinus, in Dissertatione *De miraculis*, quam præfixit suo Commentario litterali in librum *Exodi*, & in qua certas præscribit Regulas, vera miracula à falsis sc̄cernendi.

D. Tam insigne prodigium à *Moyse* per virgam editum compulsitne *Pharaonem*, ut dimitteret Israëlitas ex Aegypto?

M. Nequaquam, sed potius induratum est cor Regis *Pharaonis*, quòd vidisset, Magos suos simile signum fecisse, parum cogitans, quòd serpens, in quem *Moyse* suam virgam, divinâ ope fretus, verterat, devorasset illos serpentes,

in quos Magi Aegypti ministerio dæmonum suas virgas commutaverant. Cum igitur Regis *Pharaonis* animus, nec signis, nec verbis molliri, flechi, ac subigi posset, tandem à verbis ventum est ad verbera, seu plagas, quibus Deus per *Moysem* percussit totam Aegyptum, induxitque Regem *Pharaonem* tot plagis attritum, ut, volens nolens, Israëlitas dimitteret ex Aegypto.

D. Percense, quæso, illas plagas, quibus Deus per *Moysem* percussit Aegyptum, & quibus tandem aliquando domitus Rex *Pharao*, Hebræos dimisit ex Aegypto.

M. Plagas istas ad decem revocat Scriptura Sacra. In prima, Nilus universus versus est in sanguinem. Secunda plaga fuit incredibilis Ranarum, & Buffonum copia, quæ per totam Aegyptum confestim sparsa est. Tertia plaga fuit productio Ciniphum, quos alii putant esse pediculos, alii pulices, alii culices. Ut sit, agnoverunt Magi in hac plaga divinam virtutem & operationem, dicentes: *Digitus Dei est hic.* Quarta plaga fuit productio Muscarum, quæ alis obstrepabant, proboscide pungebant, morfu aculeum altè infigebant, contactu omnia contaminabant, & sedentibus, ambulantibus, cubantibus infestæ ac molestissimæ erant. Quinta plaga fuit pestis animalium. Sexta plaga fuit Lues, quæ pervasit quoque homines, inducens ulcera, ardore & sanie turgida actumentia. Septima plaga fuit grando, quæ permixta fulguribus arbores omnes excussit, contrivitque. Octava plaga fuit incredibilis locustarum multitudo, quæ quidquid ex grandine supererat, depasta est. Nona plaga fuit densitas tenebrarum, quæ per totam Aegyptum effusæ, adeò cœcæ erant, ut nec ignibus, nec facibus accensis dissipari possent; adeò crassæ, ut sentiri, palparique viderentur. Decima denique plaga, quæ divinis in Aegypto flagellis colophonem imposuit, est strages omnium primogenitorum tam hominum, quam animalium, facta ab Angelis exterminatoribus, qui solis pepercerunt Hebræis, qui moniti à *Moyse*, superliminaria domorum suarum intinxerant sanguine Agni Paschalis, quem solemniter manducaverant. Eadem igitur nocte, quâ Angeli exterminatores omnes primogenitos, in domibus, quarum portæ sacro carebant cruore, occiderunt, turmatim convenerunt Aegyptii, compellentes Hebræos, ut suum ex Aegypto maturarent discessum, tantusque fuit Aegyptiorum timor, ut in his temporibus angustis obliti sint repetere ab

Hebræis Vasa aurea, argentea, aliâque id genus pretiosa monilia, quæ Hebræi pridie quam discederent, ab illis mutuati fuerant, & quibus onusti ex Ægypto abierunt. Hoc pacto Israëlita omnes sospites & incolumes ad sexcenta virorum millia cum suis conjugibus & liberis excesserunt ex Ægypto, in qua per ducentos & quindecim annos ab ingressu Patriarchæ Jacobi hæserant. In hac professione Populi Israëliti ex Ægypto ostendit virtutem suæ Majestatis Deus. Nam, præterquam quod fugientibus Hebræis, præsentissimam in via opem tulit per columnam, quæ noctu lucida erat, ut eos illustraret, interdum verò erat opaca, ut illos ab æstu vindicaret: trajecit etiam Deus Hebræos medio mari rubro, præcedente Angelo, & scindente aquam, ut Populus Israëliticus per sicum gradi posset, quem verius (ut ait Poëta) *Curvata in montis faciem circumfuit unda*. Denique, Deus, qui hætenus sustinuerat in multa patientia Ægyptios, tanquam vasa iræ apta in interitum, *Pharaonem*, Ægyptiorum Regem, cum magna suorum manu Israëlitas infecutum, & rubrum mare adhuc patens temerè ingressum, coeuntibus protinus aquis, cum omni exercitu ita delevit, ut ne unus quidem tantæ cladis nunciis fuerit superstes.

D. In hac Israëlitarum profectiois ex Ægypto compendiosâ, quam texuisti, narratione plures invenio difficultates. Prima est: quorsum *Moyse* præceperit Hebræis, ut, ante suam ex Ægypto egressionem, tam solemniter comederent Agnum Paschalem? Altera difficultas est, quâ fieri potuerit, ut Israëlita per ducentos dumtaxat & quindecim annos, per quos ab obitu Jacobi manserunt in Ægypto, ita multiplicati ac propagati sint, ut, dum ex Ægypto exierunt, censa sint sexcenta millia Israëlitarum, cum tamen faceret Textus Hebræus percenserat septuaginta tantum animas, quæ unâ cum Patriarcha Jacobo ingressæ sunt in Ægyptum? Tertia difficultas est, quo pacto sexcenta illa millia Israëlitarum peditum, seu virorum bellatorum, intra tam breve temporis spatium, quod illis ab Ægyptiis ad discedendum ex Ægypto concessum fuit, potuerint congregari, & in unum locum simul convenire, atque compositâ exercitus ordinatione ex Ægypto discedere? Quarta difficultas est, an peccaverint Israëlita, qui, ex Ægypto proficiscentes, vasa aurea & argentea, aliâque id genus, quæ eis commodaverant

Ægyptii, secum abstulerunt, hisque Ægyptios spoliârunt? Has quatuor difficultates optare quidem, ut hic lucidè explanares, sed veritus, ne longius quam par sit, nostrum protrahatur Colloquium, consultius esse duco, ut earum examen ad proximum, quod habebimus, Colloquium remittamus. Hoc unum igitur dumtaxat sub finem hodierni nostri Colloquii à te scire percipio, num scilicet Historici prophani, præsertim Ægyptii, aliquam de Israëlitarum in Ægyptum ingressu, & de eorumdem ex Ægypto exitu mentionem fecerint, noménque expresserint illius Ægyptiorum Regis, sub quo contigit hæc Israëlitarum ex Ægypto profectio?

M. De ingressu Israëlitarum in Ægyptum, & de illorum ex Ægypto exitu non pauca referunt Scriptores prophani, potissimum Ægyptii, nimirum *Manetho*, *Lysimachus* & *Chæremón*, quorum testimonia citat *Josephus*, Hebræus, in libro primo contra *Apionem*. Verba *Manethonis* sic *Josephus* ibidem excipit: *Fuit nobis Rex, Timæus nomine* (inquit *Manetho*) *sub hoc Rege nescio, quomodo Deus iratus fuit, & præter spem ex partibus Orientalibus homines genere ignobiles, adeptâ fiducia, in Provincia castrametati sunt, facile ac sine bello eam potenterque ceperunt, & Principes ejus alligantes, de cætero civitates crudeliter incendere, & Deorum Tempia evertere. . . Vocabatur autem illa gens Hycsos, hoc est, Reges Pastores. Hyc enim secundum sacram linguam (seu Ægyptiacam) Regem significat: Sos verò Pastorem, sive Pastores, secundum communem dialectum, & ita compositum invenitur Hycsos. Quidam verò dicunt, eos Arabas esse. In aliis verò Exemplaribus non Reges significari comperi per appellationem Hyc, sed è diverso captivos declarari Pastores. Hyc enim Ægyptiaca Lingua captivos aperte significat, & hoc potius verisimile mihi videtur, & Historiæ antiquæ conveniens. Hos ergo, quos prædiximus Reges, & eos, qui Pastores vocabantur, & qui ex eis fuere (loquitur nunc *Josephus*) obtinuisse Ægyptum, ait *Manetho*, annis undecim & quingentis. Post hæc autem idem *Manetho* dicit, Regum Thebaidis, & Ægypti reliquæ factam esse super Pastores invasionem, & bellum maximum & diuturnum eis illatum. Sub verò Ægyptiorum Rege, cui nomen erat *Alisfragmuthosus*, victos dicit Pastores, & inclusos in loco, cui nomen erat *A-**

varis,

varis, filium autem Regis *Alisfragmuthosus*, dictum *Themosis*, conatum esse hos Pastores, inclusos in eo loco, dicto *Avaris*, quem, ut ait *Manetho*, maximo muro atque robustissimo circumdederant Pastores, vi, inquam, conatum esse Regem Ægyptiorum *Themosis* illos expugnare, sed cum Rex obfidium desperasset, pacta cum eis fecisse, ut Ægyptum relinquentes, quod vellent innoxii abirent, illos verò, seu Pastores, his promissionibus impetratis, cum omni domo & possessionibus non minus ducenta quadraginta millia numero ex Ægypto per desertum in Syriam iter egisse, & in terra, quæ nunc Judæa vocatur, civitatem ædificasse, quæ tot millibus hominum sufficere posset, eamque Hierosolymam vocitasse. Hæc, & alia ex *Manethone* excipit *Josephus*, ex quibus illos Pastores in Ægypto, de quibus loquitur *Manetho*, quosque *Hycsos* vocat, non alios fuisse quam Israëlitas, qui cum Patriarcha Jacobi descenderent in Ægyptum, multis momentis evinci potest. Primò, quia Israëlita, qui cum Jacobo venerunt in Ægyptum, erant Pastores: *Pastores ovium sumus servi tui, & nos & patres nostri*, ait Patriarcha *Jacobus*, dum Regem *Pharaonem* salutavit, sicut legitur cap. 47. libri *Genesis*. Secundò, semel mortuo illo Ægyptiorum Rege, qui Israëlitis impensè favebat, alius regium in Ægypto solum conscendit, qui Israëlitarum fuit infensissimus hostis, & in eos atrocem persecutionem excitavit, quam Scriptura Sacra cap. 1. lib. *Exodi* v. 8. 9. 10. & 11. describit his verbis: *Surrexit interea Rex novus super Ægyptum, qui ignorabat Joseph, & ait ad populum suum: Ecce populus filiorum Israël multus, & fortior nobis est. Venite, sapienter opprimamus eum, ne forte multiplicetur. . . Præposuit itaque (Rex) eis (seu Israëlitis) magistros operum, ut affligerent eos oneribus. Hinc Israëlita facti sunt in Ægypto captivi, miseram coacti servire servitutem, quos subindè *Manetho* jure optimo appellat *Hycsos*, id est, *Pastores captivos*. Tertiò, tempus, quo illos *Hycsos*, seu Pastores captivos, ex Ægypto pulsos fuisse scribit *Manetho*, optimè quadrat tempori, quo Israëlita ex Ægypto reverà egressi sunt. *Apio* siquidem, & *Ptolomæus Mendesium*, citati à *Tatiano* in libro quem edidit contra Græcos, & à *Juliano Africano* apud *Eusebium* lib. X. *De Præp. Evangelica* cap. 10. asserunt, Israëlitas exivisse ex Ægypto, regnante *Amoso*, qui etiam*

dicebatur *Amosis*. Scribit autem *Manetho*, illos *Hycsos*, seu Pastores captivos, egressos fuisse ex Ægypto, regnante *Themosi*, qui idem planè est ac *Amosis*. Binomius quippe erat ille Ægyptiorum Rex, sicut testatur *Georgius Syncellus* in sua *Chronographia* pag. 63. & 69, & perinde vocabatur *Amosis*, vel *Themosis*. Ex quo palàm sequitur, tempus, quo Israëlita egressi sunt ex Ægypto, planè convenire cum Epochâ, quam assignat *Manetho*; expulsionis ex Ægypto illorum Pastorum captivorum, quos *Hycsos* appellat. Quartò, Israëlita, quandò ingressi sunt in Ægyptum; erant Pastores, id est, viri obscuro, ignobiles, tales autem fuisse illos *Hycsos*, seu Pastores, qui expulsi sunt ex Ægypto, testatur *Manetho*; quos ideò appellat homines obscuros, nullâque re gestâ memorabili adhuc commendabiles. Quod quidem argumento est, illos *Hycsos*, seu Pastores, quos *Manetho* scribit fuisse ex Ægypto extrusos, non alios esse quam Israëlitas, qui tantum post suam ex Ægypto profectioem in Rempublicam coeluerunt, noménque suum sub *Moyse*, *Josue*, & aliis, sive Judicibus, sive Regibus, sive Pontificibus, toti orbi illustre reddiderunt. Postremò, ait *Manetho*, illos *Hycsos*, seu Pastores, ex Ægypto ejectos, iter suum per desertum in Syriam egisse, & in terra, quæ nuncupatur *Judæa*, amplissimam extruxisse civitatem, quam *Hierosolymam* appellârunt. Quibus verbis aperte indicat *Manetho*, illos *Hycsos*, seu Pastores, quos ex Ægypto excessisse scribit, fuisse ipsissimos Hebræos, qui ex Ægypto dimissi venerunt postea in terram, quæ dicitur *Judæa*, ibique civitatem ædificaverunt, quam *Hierosolymam* vocârunt. Faceat itaque *Joannes Marshamus*, qui in suo *Chronico Canone Ægyptiaco, Hebraico, & Græco*, pertendit, Historicum *Manethonem* voluisse per illos *Hycsos*, seu Pastores, qui ex Ægypto fuerunt ejecti, indicare non Hebræos, seu Israëlitas, sed Arabes, qui in Ægyptum cum irrupissent, ibique vitam pastoritiam degerent, tandem potentiores facti, imperium obtinuerunt, illudque exercuerunt in Ægyptios, à quibus vocati sunt *Hycsos*, id est, *Reges Pastores*. Faceat, inquam, *Joannes Marshamus*, cujus vanum systema è fronte pugnat cum historia *Manethonis*. Nam primò, *Manetho*, conceptis verbis, asserit, illos *Hycsos*, seu Pastores ab Ægypto expulsos, venisse in Judæam, ibique civitatem quam *Hierosolymam* appel-

appel-

appellârunt, construxisse. Qui character in solos Hebræos, seu Israëlitas, competere potest, non verò in Arabes, quos neque in Judæam venisse, neque Hierosolymorum urbem condidisse certissime constat. Præterea, quamvis *Manetho* innuat, aliquibus visum esse per *Hycfos* significare *Reges Pastores*, testatur tamen idem Historicus, se in aliis Exemplaribus comperisse per *Hycfos* non significari *Reges Pastores*, sed è diverso declarari *captivos Pastores*, & hoc potius sibi verisimile videri, & *historiæ antiquæ conveniens*. Tertio, *Manetho* ait, illos *Hycfos*, seu *Pastores*, fuisse viros obscuros, & ignobiles, qui sanè character competere haud potest in Arabes, qui in Ægypto non poterant esse viri obicuri & ignobiles, cum, ipsomet fatente *Marshamo*, Arabes suos in Ægypto habuerint Reges, & imperium exercuerint in Ægyptios. Denique, *Marshamus* in citato Opere, quod lucubravit, omnem sibi abrogavit fidem, quia in eo Veteris Testamenti antiquitatem evertere totis viribus adnititur; cæremoniarum, quarum in Veteri Testamento Judæis præcipitur observatio, Deum negat esse auctorem ac institutorem; Prophetiam *Danielis* de LXX, Hebdomadibus ad Jesum Christum pertinere audacter inficiatur, *Josephum*, egregium Nationis & Religionis Judaicæ defenforem in libris, quos scripsit contra *Apionem*, Ethnicum Grammaticum Alexandrinum, datâ operâ refellit, impugnat, eumque tanquam fabularum, & mendaciorum Scriptorem traducere ac fugillare non veretur: Verbo dicam, *Marshamus* in suo malè confarcinato opere tot futilia, tot absurda commenta, tot inaudita paradoxa in his, quæ Religionem, Sacramque Historiam cum Veteris, tum Novi Testamenti spectant, effutiit, ut jure optimo apud omnes, qui de Religione benè sentiunt, tanquam temerarius Scriptor audiat, dignumque judicetur ejus malè natum Opus, quod natalitijs tenebris damnetur.

D. Quamvis in tuam sententiam facile descendam, ac vehementer improbem falsam *Marshami* interpretationem; non possunt tamen, ne quid dissimulem, narrationem *Manethonis*, circa illorum Pastorum, quos *Hycfos* appellat, mansionem in Ægypto, conciliare cum his, quæ superius dixisti de habitatione Israëlitarum in Ægypto. *Manetho* quippè, teste *Josepho*, Hebræo, quem laudasti, scribit, illos Pastores, quos *Hycfos* nuncupat, mansisse in Ægypto per annos quingentos & undecim. At, juxta Chronologiæ

facræ peritorum sententiam, quam superius probasti; Israëlita habitârunt in Ægypto per annos dumtaxat ducentos quindecim. Ex hac itaque haud mediocri Chronologiæ discrepantia colligi posse videtur, Pastores illos, quos *Manetho* appellat *Hycfos*, planè diversos esse ab Israëlitis.

M. Non ita est; sed ex ea Chronologiæ discrepantia colligi tantum potest primò, circa numerum annorum, per quos Pastores, quos *Manetho* appellat *Hycfos*, manserunt in Ægypto, irrepsisse in Textum *Josephi* mendum, & loco annorum 215. suffectum fuisse 511. non quòd existimem, *Josephum*, Hebræum, qui fuit in scribendo diligentissimus, juxta ac gravissimus Auctor, in notandis temporibus ita turpiter errasse, sed quòd putem, Textum *Josephi* in annorum numeris fuisse interpolatrice manu vitiatum, sicut apertè declarant quàm plurima menda, quibus in annorum numeris scaturit hodiernus *Josephi* Textus, idque ultrò fatentur omnes hujus temporis Chronologi, in libris *Josephi* verfati, quos inter unum instar omnium laudabo nostrum *Melchiorrem Canum*; qui lib. XI. *De Locis* cap. V. ad Argumentum 9, istud de libris *Josephi* profert judicium: *Sed in numeris Josephi libri menda habent innumera, quæ ego menda virò diligentissimo atque gravissimo assignare nec volo, nec debeo*. Secundò, ex ea Chronologiæ, quam adduxisti, discrepantia colligitur. *Manethonem*, & alios Græcos Historicos Prophanos, multa quidem ex Historia Sacra hausisse, sed eam pluribus mendaciis & erroribus aspersisse, sive ut contradicerent Judæis, quos capitali odio profecuebantur; sive ut vanam & falsam suam antiquitatem ac Religionem stabilirent, sive ut fabulis, quas finxerunt de suis Diis, *Jove*, *Appolline*, *Marte*, *Mercurio*, *Hercule*, & aliis, aliquam veri speciem conciliare possent, sicut lato calamo ostendit illustrissimus *Daniel Huetius*, in sua *Demonstratione Evangelica*; sive denique cum essent Idolorum cultores, non poterant sacras literas omni scrupulositate sequi, ut ait *Josephus* lib. 1. contra *Apionem*, ubi sermonem habens de Scripturibus prophanis Græcis, *Demetrio Phalero*, *Philone seniore*, & *Ezpolemo*, ait: *Plurimi prædictorum virorum veritate quidem causarum antiquarum frustrati sunt . . . non enim inerat eis, ut nostras litteras, id est, Sacram Historiam, possent omni scrupulositate sequi*. Quæ cum ita sint, mirum sanè tibi videri haud debet, quòd *Manetho*

Scri-

COLLOQUIUM II.

In quo proponuntur Dubia, quæ tam Theologi, quàm Scripturæ Sacræ Interpretes, circa Historiam tertiæ Mundi Ætatis ventilare solent.

D. SÆPIUS in superioribus nostris Colloquiis dixisti, Deum apparuisse Patriarchis *Abrahamo*, *Isaaco*, *Jacobo*, & aliis, eosque familiari Colloquio fuisse dignatum. At, nunc scire vellem, an verè ipsemet Deus sub humana specie apparuerit Patriarchis? An potius Angelus, humanam formam referens, apparuerit Patriarchis, & cum illis, nomine Dei, quem repræsentabat, Colloquia miscuerit?

M. Communis est Theologorum sententia, quòd dum legitur in Veteri Testamento, apparuisse Deum Patriarchis, & cum illis fuisse locutum; id eo in sensu intelligi non debeat, quasi Deus sub humana specie sese Patriarchis conspicuum exhibuerit, & cum illis sermonem habuerit; sed quòd Angelus, à Deo missus, ejusque vice fungens, id munus, ex aère sibi formato corpore, obiret, seque Patriarchis adspectabilem præberet. At, non desunt celebres quidam Theologi, qui, aliquot sanctorum Patrum antiquorum, seu *S. Justini*, *Martyris*, in Dialogo cum *Tryphone*, *S. Irenæi*, lib. 4. adversus Hæreses cap. 26. *S. Augustini*, lib. 2. de Trinitate, cap. 13. & *Theodoret*, quæst. 5. in Exodum, Doctrinam secuti, sentiunt, quòd quando in sacris litteris dicitur, Deum apparuisse Patriarchis, id intelligi haud debeat de Angelo, tanquam Dei Legato, sed potius de Verbo Divino, seu de secunda sanctissimæ Trinitatis Personâ, quæ sub specie humana sese Patriarchis jam tum visibilem ostendebat. Doctissimus *Bernardus Lamy*, Congregationis Oratorii Presbyter, in suo *Apparatu Biblico* pag. 26. hanc Theologorum sententiam, his verbis confirmat: *Ille summus Deus, qui dicitur dignatus Abrahamum familiari Colloquio, ipsum erat Dei Verbum, seu secunda sanctissimæ Trinitatis Persona, quæ ab hisce temporibus præludebat Incarnationi suæ. Quanquam enim tunc Carnem non sic assumeret, ut jam fieret Homo, in imagine tamen carnis, sive veræ, sive apparentis, conspicuum Patriarchis se præbebat; ipsum, inquam, erat Verbum Dei, ut omnis Antiquitas credidit, unus ex tribus*

D

bus

Scriptor prophanus, & ex ea Gente oriundus, quæ erat Hebræis infestissima, Historiam Sacram de ingressu Israëlitarum in Ægyptum, de eorum mansionem in Ægypto, & de illorum profectioe ex Ægypto, datâ operâ interpolârit, ac nonnullis mendaciis, & erroribus innumeris resperferit, quamvis multa reliquerit veritatis vestigia, & per illos Pastores, quos vocat *Hycfos*, quosque ait venisse in Ægyptum, in ea diu mansisse, & postea fuisse ex ea expulsos, non obscure, sicut mox commonstravimus, indicare voluerit Israëlitas, qui erant Pastores, quique, ut narrat Historia Sacra, ingressi sunt unâ cum Patriarcha *Jacobo* in Ægyptum, diu in ea habitârunt, ac denique ex ea pulsi fuere, seu potius à Deo per *Moysem*, eorum Ducem, in libertatem asserti ac vindicati. Hæc, quæ hætenus dixi, confirmare non pigebit testimonio *Grotii*, qui lib. 1. *De Veritate Christianæ Religionis* hæc appositè scribit: *De exitu Hebræorum ex Ægypto non pauca referunt Scriptores Ægyptii, Manetho, Lysimachus, & Chæremont. Loca sunt apud Josephum contra Apionem, quæ tamen pluribus mendaciis sunt respersa, utpote scripta à gente Judæis insensissimâ, unde & Jua hausit Historicus Cornelius Tacitus. Apparet autem ex his omnibus Scripturibus Ægyptiis, Hebræos, Ægypti parte potitos, ibi pastoralem egisse vitam, sed operis postea servilibus pressos exiisse Ægypto, Ægyptiis etiam quibusdam ipsos comitantibus, Moyse Duce, perque Arabum terras postremo pervenisse in Syriam Palestinam, ibique eos Instituta secutos, Ægyptiorum Institutis contraria. Cæterum, quomodo in his, quæ huic Historiæ aspersere mendaciis Scriptores Ægyptii inter se quidem, & secum singuli pugnent, quotque illa sæculis ab antiquitate Moysis librorum vincantur, egregiè ostendit Josephus in illo libro eruditissimo, seu primo, quem edidit contra Apionem. Sed eo de argumento hætenus fatis, de quo tamen si plura scire aveas, auctor tibi sum, ut legas, modò per otium liceat, Tomum secundum perdocti Operis, quod *Cl. Ferrandus*, insignis Senatûs Parisiensis Causidicus, gallicè concinnavit, cuique hunc præfixit titulum: *Reflexions sur la Religion Chrétienne*. Ibi quippè laudatus ille Auctor hoc argumentum non minùs fusè, quàm eruditè tractat, & omnes objectiones, quas proponit *Joannes Marshamus*, plenissimè diluit.*

P. Graveson Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

bus Angelis, qui apparuerunt Abraham, & promisit de lumbis ejus Carnem se sumpturum. Hunc verò Abraham ut Deum summum adoravit, pro Deo habuit, & ejus Colloquio gavisus est, ad quod aludens, ut opinor, Christus agebat cap. 8. Evang. S. Joannis: Abraham, pater vester, exultavit, ut videret diem meum, vidit & gavisus est. Prævit Bernardo Lamy in hac sententia Petrus Camæus, qui libro 3. De Republica Hebræorum cap. 3, pag. 378. hæc habet: Ajunt præstantissimi Theologi, quotiescumque Deus immortalis hominibus apparuit, apparuisse secundam sanctissimæ Trinitatis Personam, seu Filium Dei. Quod sanè ab illis rectè existimatum est. Utique cum Apostolus ait: Sæpe Deum antè per Prophetas, novissimè autem locutum fuisse per Filium: non ille negat, visum antè in terris Messiam, sed hæud obuisse eum concionandi illud munus significat, quod olim à Vatribus semper, ac tandem verò susceptum ab ipso est. Non poterat ipsum illud corpus induere, quod in terris postea intuiti sunt, & contrectavere mortales. Id enim serò admodum genitum formatumque, neque antè extitit. Quare imaginem duntaxat illius representavit Abrahamo, sed planè eandem, quam inter homines habuit.

D. Lubentiùs, ut candidè dicam, descenderem in sententiam horumce Theologorum, qui docent, secundam sanctissimæ Trinitatis Personam, seu Filium Dei, apparuisse etiam Patriarchis, qui vixerunt ante Legem scriptam, seu Mosaicam. Inde enim facili negotio intelligitur, Patriarchas, etiam illos, qui præcesserunt Legem Mosaicam, habuisse notitiam, seu fidem in venturum Messiam, Liberatorem generis humani, & Mediatorem Deum inter & homines. At, cum ejusmodi secundæ Personæ sanctissimæ Trinitatis apparitiones non omnibus Israëlitis, qui vixerunt ante Legem Mosaicam, contigerint, fateor ultrò, me prorsus nescire, quo pacto Populus Israëliticus potuerit ante Legem Mosaicam habere notitiam, seu fidem in Messiam venturum, cum ejusmodi notitiam, seu fidem, nec ex apparitionibus secundæ Personæ sanctissimæ Trinitatis, quæ ei factæ non sunt, nec ex Lege Mosaicæ, quæ necdum scripta erat, haurire potuerit? Hic est sanè nodus vindice dignus.

M. Neminem ab Adamo, seu à Creatione Mundi, absque fide in venturum Messiam, salutem æternam fuisse con-

secutum, nec deinceps ad finem usque Mundi consecuturum, constans est ac perpetua Ecclesiæ Catholicæ Doctrina, quam nullus citrà apertam hæresim impugnare potest. Id tamen discriminis fuit inter fidem Patriarcharum ante Legem Mosaicam, & fidem Populi Israëliti, quod Patriarchæ ante Legem Mosaicam, haberent fidem in venturum Messiam magis distinctam, quam idè Theologi appellant *Fidem explicitam*; Populus verò Israëliticus ante Legem Mosaicam haberet fidem in Messiam venturum minus distinctam, quam subindè Theologi vocant *Fidem implicitam*, quam videlicet à Patriarchis, & à Majoribus suis acceperant, per continuam traditionem, quæ ab ipsa Creatione Mundi usque ad ipsorum tempora fuit jugiter conservata, eorumque animis altius infixæ. Quod, ne gratis à me dictum esse videatur, plurimis Scripturæ Sacræ testimoniis evincam. In primis, legimus cap. 4. Evangelii, quod scriptum est à S. Joanne, mulierculam Samaritanam ex recepta pridem ac pervulgata apud Judæos traditione Jesum Christum, verum Messiam, quem ipsa venisse ignorabat, sic fuisse affatam; *Novimus Messiam venturum. Cum venerit ille, omnia nobis annuntiabit.* Erant autem Samaritani residua pars Israëlitarum, quos à Judæis olim *Ferobaïmus* avulserat, proindeque ignorare non poterant, quod vulgò cuncti Hebræi super hac re senserunt, sicut optimè observat *Petrus Camæus* sub finem libri 3. De Republ. Hebr. Præterea, Apostolus *Paulus* cap. 11. Epistolæ ad Hebræos, postquam præmisit, *Fidem esse substantiam rerum sperandarum*, non solum fidem *Abelis, Enochi, Noemi, Abrahami, Isaaci, Jacobi, Josephi, & Moysis* laudat ac plurimum commendat, sed etiam ejusdem fidei laudem Populo Israëlitico, etiam ante Legem Mosaicam, tribuit eò potissimum nomine, quod Dei imperio obsecutus, Ægyptum reliquit. Sic enim ait Apostolus: *Fide transferunt mare rubrum tantquam per aridam terram.* Quin, idem Apostolus eodem in capite fidei hujus laudem adscribit Israëlitis, qui jam defuncti erant, dicens: *Juxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repositionibus, sed à longè eas aspicientes, & salutantes, & confidentes, quia peregrini & hospites sunt super terram. Qui enim hæc dicunt, significant, se patriam inquirere. . . . Nunc autem meliorem appetunt, id est celestem.* Id sæpius inculcat Apostolus *Paulus*, sed præsertim cap. 10. Epist.

Epist. 1. ad Corinthios, ubi indiscriminatim omnes Israëlitas fidei elogio ornat his verbis: *Nolo enim vos ignorare, Fratres, quoniam Patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt, in nube, & in mari; & omnes eandem escam spiritalem manducaverunt, & omnes eundem potum spiritalem biberunt (bibebant autem de spiritali consequente eos petra: petra autem erat Christus.)* Tertio, Patriarcha *Jacobus* propediem moriturus in Ægypto, suos omnes accersivit filios, quibus viritim benè precatus, dixit filio *Judæ*: *Non auferetur sceptrum de Juda, & Dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium, Gen. cap. 49.* quibus verbis voluit Patriarcha *Jacobus*, non solum filiorum suorum, sed etiam omnium Israëlitarum, qui erant in Ægypto, fidem, quam habebant de adventu Messia, seu Liberatoris, quæque à suis Majoribus accepta penitus eorum animis infidebat, confirmare, prædicens illis, venturum illum Messiam, quem expectabant, postquam familiæ filii sui *Judæ* Regium Sceptrum fuisset ablatum, & ad alienigenam transiisset. Quarto, *Josephus*, filius Patriarchæ *Jacobi*, moriens itidem in Ægypto, obsecravit, & obtestatus est Israëlitas, ut dum essent ex Ægypto exituri, ejus ossa secum asportarent, sepelienda in Terra Chanaanæ: *Asportate ossa mea vobiscum de loco isto, Gen. cap. 50.* Sciebat quippe *Josephus*, fore ut in Chanaanensium sedibus nasciturus esset Messias, illique sua ossa quiescere voluit. Fidem *Josephus* datam liberarunt Israëlitas, quandò excefferunt ex Ægypto, & fide, quam in Messiam venturum habebant, animati, ossa *Joseph*, sepelienda in Terra Chanaanæ, secum asportarunt: *Tulit Moyses ossa Josephi secum, eò quod adjurasset filios Israël, dicens: Visitabit vos Deus, efferte ossa mea hinc vobiscum, lib. Exodi cap. 13.* Denique, non tantum Patriarchis, sed & omnibus Israëlitis, etiam ante Legem Mosaicam, nota erat illa promissio, quæ Deus ab exordio Mundi, hoc est, post primorum parentum nostrorum peccatum, sese obstrinxit, mittendi Messiam, seu Liberatorem, dum imprecando serpenti, dixit: *Ipsa conteret caput tuum*, id est, Messias, aliquando ex muliere nasciturus, conteret caput tuum. Hanc, inquam, promissionem, quæ Deus ab exordio Mundi se obstrinxerat, mittendi Liberatorem, seu Messiam, omnes Israëlitas etiam ante Legem Mosaicam jam perspectam explora-

P. Graveson Hist. Eccl. V. T. Tom. 11.

támque habebant, tum ex certa traditione ab Adamo ad ipsos usque propagatâ; tum etiam ex sanctificatione Sabbati, quæ per singulas Hebdomades monebat illos de Creatione Mundi, seu in memoriam illorū revocabat Creationem Mundi, formationem primi hominis, ejus lapsus, divinam promissionem mittendi Liberatoris, & Legem latam à Deo ab exordio Mundi, & à Majoribus suis, etiam ante *Moyse* tempora, jugiter observatam, sanctificandi Sabbatum in memoriam creationis Mundi, & diei septimi, quem sanctificavit Deus, quia in ipso cessaverat ab omni opere suo; uti legitur *Genesis* cap. 2. Cum igitur omnibus Israëlitis, etiam ante Legem Mosaicam; nota fuerit hæc promissio, quæ Deus ab exordio Mundi, hoc est, post peccatum Adami, sese obstrinxit, mittendi Liberatorem, seu Messiam, planum ac expeditum esse debet, omnes Israëlitas, etiam ante Legem scriptam, habuisse aliquam notitiam, seu fidem in Messiam venturum. Hinc meritò S. *Augustinus* lib. de peccato originali cap. 24. ait: *Sine Fide ergo Incarnationis & Mortis, & Resurrectionis Christi, nec antiquos Justos, ut Justus essent, à peccatis potuisse mundari, & Dei gratiâ justificari, veritas Christiana non dubitat, sive in eis Justis, quos Scriptura sancta commemorat, sive in Justis, quos quidem illa non commemorat, sed tamen fuisse credendi sunt, vel ante diluivium, vel inde usque ad Legem datam, vel ipsius Legis tempore non solum in filiis Israël, sicut fuerunt Prophetæ, sed etiam extra eundem Populum, sicut fuit Job. Ipsorum enim corda eadem mundabantur Mediatoris Fide.* Quò fit, ut omnino inexcusabiles sint Hebræi, qui, licet per Legem Mosaicam, & vaticinia Prophetarum majorem de venturo Messia notitiam postea habuerint, pertinaciâ tamen plusquam adamantinâ Jesum Christum, verum Messiam, in quo *Moyse*, & Prophetarum fuerunt ad amissim omnia adimpleta oracula, agnoscere detrectarunt. Unde cum reputare in animo soleo (utor verbis *Sulpicii Severi*, lib. 1. Historiæ Sacræ) Populum seu Hebræum, tot beneficiis Dei obligatum, tot cladibus, cum peccaret, coercitum expertumque; & misericordiam, & severitatem Dei, nequaquam emendatum; & cum semper veniam erroris acciperet, semper peccasse post veniam; nihil mirum videri potest, Christum ab his non esse receptum, cum jam in dies ab initio toties in Domino rebelles deprehendantur, magisque mirum est, illis semper peccantibus nunquam

D 2

Dei

Dei, si quando eum imploraverunt, de-
fuisse clementiam.

D. In illo Vaticinio Patriarchæ Jacobi: non auferetur Sceptrum de Juda, & Dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium: In hoc, inquam, vaticinio Jacobi probè intelligo, promitti adventum Messie, quando Sceptrum Regium fuerit ablatum è Juda, sed quandonam id reverà contigerit, prorsus me latet.

M. Sunt quidam periti Theologi, & Scripturæ Sacræ Interpretes, qui asserunt, in hoc vaticinio Jacobi promitti venturum Messiam, quando è Tribu Juda Sceptrum esset ablatum, adeò ut illud Jacobæum Oraculum: Non auferetur Sceptrum de Juda, & Dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus est &c. ad solam Tribum judæ restringi debeat cum exclusione Leviticæ, Benjamiticæ, & aliarum Tribuum. Sed, pace illorum Theologorum, & Scripturæ Sacræ Interpretum dixerim, huic sententiæ calculum meum adjicere non posse. Primò, quia compertum habemus ex Scriptura Sacra, plures extitisse Gentis Judaicæ Duces ac Principes à Jacobi vaticinio usq; ad Christum, Servatorem nostrum, qui ex Tribu Juda non fuerunt oriundi. Moyses namque & Josue, qui, post egressionem Israëlitarum ex Ægypto, præfuerunt Populo Judaico, suam ex Tribu Juda originem non ducebant, sed Moyses erat de Tribu Levi, Josue verò de Tribu Ephraim. Inter Judices postea, qui post Moysen & Josue, apud Judæos summâ potestate præditi erant, duo tantum fuerunt orti è Tribu Juda, videlicet Othoniel, & Abesam. Secundò, tempore, quo Judæi in Captivitatem Babylonicam fuerunt abducti, Sceptrum è Tribu Juda ablatum est in Jechonia, & Sedecia Regibus. Post laxatam verò Captivitatem Judæorum Respublica formam Aristocratiæ assumpsit, ita ut Judæi nunquam ampliùs regiâ & absolutâ imperandi formâ potiti sint, utpotè qui Persarum Monarchis primùm subditi fuerunt, deinde, postquam Alexander Magnus, Macedo, Darium Codomanum, & Persarum simul Imperium delevisset, & omnem hujus gloriam ad Græcos transtulisset; Judæi Græcis paruerunt, id est, Asiæ minoris, & Ægypti Regibus servierunt, donec tandem à Romanis devicti sub jugum missi sunt. Porrò, per totum illud temporis intervallum, quod à soluta Captivitate Babylonica fluxit usque ad Christum Dominum, nullos Duces habuerunt Judæi è Tribu Juda oriundos,

sed summa rerum erat penès summos Pontifices, quæ Pontificum potestas per Assamonæos, in Ordine sacerdotali constitutos, firmata est usque ad tempus Herodis, qui devicto Antigono, genus Assamonæorum penitus extinxit, & Regnum Judææ à Senatu Romano obtinuit. Cum igitur à laxata Captivitate Babylonica usque ad Christum, hoc est, per quingentos & ampliùs annos Sceptrum è Tribu Juda fuerit ablatum, stare nullo modo potest sententia illorum, qui Jacobi de venturo Messia vaticinium: Non auferetur Sceptrum de Juda &c. restringunt ad solam Tribum Juda, exclusis aliis Tribubus.

D. Quo pacto igitur vis esse intelligenda hæc Jacobæi vaticinii verba: Non auferetur Sceptrum de Juda, & Dux de femore ejus &c. videtur quippe mihi, quòd sola hic indigetetur Tribu Juda, exclusis aliis Tribubus.

M. Ut huic Jacobæo Vaticinio de venturo Messia sua constet veritas, necessum est, ut hæc priora verba, quibus constat: Non auferetur Sceptrum de Juda, non limitentur ad solam Tribum Juda, exclusis aliis Tribubus, sed potiùs referantur ad totam Gentem Judaicam, adeò ut sensus sit, non ablatum iri sceptrum è tota Gente Judaica, donec veniat Messias. Hæc autem semel admittens Jacobæi vaticinii interpretatione, proclive est demonstrare, Judæos, à tempore, quo à Patriarcha Jacobo editum est hoc vaticinium, usque ad Herodem, alienigenam, qui à Senatu Romano Judææ Regnum obtinuit, & quo adhuc in Judæa regnante, natus est Jesus Christus, verus Messias, semper habuisse è Gente sua Judaica, seu ex genere suo, & ex aliqua Tribu Duces, Reges, ac Principes, qui toti Populo Judaico cum summa rerum potestate præfuerunt. At enim, post mortem Patriarchæ Jacobi in Ægypto, Judæi Ducem habuerunt Moysen, qui eos è captivitate Ægyptiaca liberavit. Post obitum Moysen, Judaico Populo præfuit Josue, qui illum in terram promissam, seu in terram Chananaeam introduxit. Josue in regimine Populi Judaici successerunt alii Duces, quos è genere suo Judæi appellârunt Judices, qui summâ apud Gentem Judaicam potestate potiebantur. Post Judices, habuerunt Judæi Reges, & Regia dignitas, seu potestas permanfit in Tribu Juda, & in familia Davidica usque ad captivitatem Babylonicam. A tempore autem captivitatis Babylonicæ Judæi habuerunt Duces itidem ex genere suo, seu Prin-

Principes exercitûs, qui ipsi reducibus, & proprio solo, laxatâ captivitate, restituti præfuerunt. His Ducibus suffecti sunt Pontifices, dicti Assamonæi, seu Machabæi, qui pariter è Judæorum genere erant oriundi, & quibus Republicam Judaicam gubernandi onus incumberat. Denique, hanc supremam Republicam administrandæ potestatem conservârunt Pontifices, seu Assamonæi, usque ad Herodem, qui, licet non esset ex Gente Judaica, sed alienigena, utpotè genere Idumæus, devicto tamen Antigono, ultimo Assamonæorum Rege, Regnum Judææ obtinuit à Romanis. Quo tempore, cum Judææ Regnum ad Herodem, alienigenam, transierit, natus est Jesus Christus, verus Messias, juxta Patriarchæ Jacobi vaticinium: Non auferetur Sceptrum de Juda, id est, de tota Gente Judaica, donec veniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium. Hoc pacto intelligendum & explicandum esse Patriarchæ Jacobi de venturo Messia vaticinium censent sancti Patres, & Scriptores Ecclesiastici, Justinus, Martyr, in Dialogo cum Triphone, Athanasius in lib. de Incarnatione, Eusebius lib. 8. Demonstrationis Evangelicæ, Chrysostomus Homiliâ 77. in Gen. Ambrosius in libro de Benedictionibus Patriarcharum, cap. 4. Augustinus lib. 18. de Civitate Dei cap. 45. Theodoretus quæst. 110. in Genesim, aliique sancti Patres, qui istam vaticinii Jacobæi interpretationem suo calculo approbârunt. Huic igitur tamcano, tamque venerando totius Antiquitatis consensui assensum præstare debes.

D. Prono capite veneror antiquos illos sanctos Patres, eorumque sententiæ lubentissimè subscribo; sed necdum fecisti satis difficultati, quam mox inveniavi. Videtur quippe mihi, hæc verba vaticinii Patriarchæ Jacobi: Non auferetur Sceptrum de Juda, exclusis aliis Tribubus. Alioqui si prædicta verba spectent totam Gentem Judaicam, non videro certè, quid peculiare de filio suo, Juda, Patriarcha Jacobus prædixerit, dum, antequam moreretur, suam ei benedictionem largitus est. Et tamen legimus cap. 49. libri Genesim, Patriarcham Jacobum, jam morti proximum, convocasse omnes filios suos, hisque singulis viritum, speciatim, ac distinctè benedixisse, atque prædixisse, quæ ipsis, eorumque posteritati deinceps obventura erant. Quæ cum ita sint, longè verosimilius mihi videtur, hæc verba vaticinii Jacobi: Non auferetur Sceptrum de

Juda, restringenda esse ad solam Tribum Judæ, exclusis aliis Tribubus Israëliticis.

M. Non ita est, sicut sentis. Quamvis enim hæc benedictio, seu prædictio Jacobi morientis: Non auferetur Sceptrum de Juda &c. toti Genti Judaicæ, seu cæteris Tribubus Israëliticis competat, attamen Juda, filio Patriarchæ Jacobi, peculiariùs accommodari debet, & ejus Tribum magis spectat, quam cæteras Tribus. Primò, in eo quòd soli filii Judæ, seu viri è Tribu judæ orti, à Davide usque ad captivitatem Babylonicam, hoc est, per annos circiter quingentos, Regnum in Gente Judaica obtinuerint, idque sub Davide & Salomone florentissimum. Secundò, in eo quòd, post captivitatem Babylonicam, cum ad aliam Tribum, distinctam à Tribu Juda, suprema potestas in Gente Judaica transierit, nihilominus universus Populus Israëliticus à Juda nomen sortitus sit, tumque primùm Israëlita cœperint cognominari Judæi. Tertio, in eo quòd eodem tempore, quo suprema in gente Judaica potestas penès Pontifices, seu Assamonæos erat devolvenda, Regio tamen ipsa, quæ Regnum continebatur, tota, aut maxima ex parte ad formem Tribus Juda pertinere debebat. Quarto, in eo quòd Tribus Juda, sive in castris ponendis, sive in ordine offerentium, sive in divisione terræ Chanaan, cæteris Tribubus præstantiâ quâdam, & excellentiâ singulari præire debebat. Postremò, in eo quòd Jesus Christus, verus à Patriarcha Jacobo promissus Messias, ex sola Tribu Juda, & non ex aliis Tribubus Israëliticis proditurus erat. Propter has, & alias rationes, quæ legi possunt apud Eusebium lib. 8. de Demonstratione Evangelicæ, jure optimo dici potest, hanc benedictionem, seu prædictionem Patriarchæ Jacobi, fuisse quidem omnibus Tribubus Israëliticis communem, peculiari tamen ratione, ad Tribum Judæ pertinuisse. Consule etiam, si velis, Dissertationem, quæ in Tractatu de Mysteriis & annis Christi, à me Romæ recens edito, ordine septima est, in qua evinco, hoc Patriarchæ Jacobi Vaticinium: Non auferetur Sceptrum de Juda, donec veniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium, fuisse reverà impletum in ortu Jesu Christi, veri Messie, illudque ab omnibus Judæorum argutiis & cavillis vindico.

D. Sufficit mihi hæc, quam de Patriarchæ Jacobi vaticinio dedisti, brevis explanatio. At nunc duo Dubia haud levis

momenti, ne quid dissimulem, circa eundem Patriarcham *Jacobum* subeunt animum meum, quæ mihi solvas velim. Primum Dubium est, an revera mentitus sit *Jacobus*, quando, usus consilio matris suæ *Rebecca*, paternam benedictionem, loco *Esau*, fratris sui primogeniti, accepit, dicens patri suo *Isaaco*: *Ego sum filius tuus primogenitus Esau*? quod tamen probè sciebat esse falsum. Alterum Dubium istud est: Nùm Patriarcha *Jacobus* injustâ fraude deluserit focerum suum *Labanum*, dùm, post famulatum quatuordecim annorum, pactâ cum illo mercede, gregem suum per virgas ex parte decorticatas, sicq; varias, quas bestiis inter bibendum, calente venere, objiciebat, copiosa pecudum accessione multiplicavit cum evidenti dispendio gregis foceri sui *Labani*, uti narrat *Moyfes* cap. 30. lib. *Genesis*. His duobus Dubiis rogo te, ut breviter facias satis.

M. A. duobus istis, quæ proposuisti, Dubiis nunc paucis verbis me expedio, & ad primum dico, Patriarcham *Jacobum*, si litterali Scripturæ sensui inhæreamus, vix ac ne vix quidem à mendacio posse excusari, dùm paternam benedictionem, loco *Esau*, fratris sui primogeniti, consilio matris suæ, accepit. Id luculenter colligi posse videtur ex capite 27. libri *Genesis*, ubi primò narratur, *Jacobum* non modò dixisse se esse primogenitum, sed etiam disertis verbis professum fuisse, se esse *Esau*, idque respondisse patri suo *Isaaco*, de persona *Esau*, non de solo jure primogenituræ quærenti, & benedictionem *Esau*, non autem *Jacobo* dare volenti. Deinde, legitur eodem in capite, *Jacobum*, vulgares cibos offerentem patri suo *Isaaco*, id est, duos hædos, quos non in silvis venatus erat, sed in stabulo conquistos & electos à matre coquendos ac parandos attulerat, ipsum rogasse, ut de ipsius venatione comederet, quod certè (si solus attendatur litteralis verborum sensus) à fraudis & mendacii crimine excusari non potest. Denique, ibidem legitur *Jacobum*, acceptâ benedictione, statim à patre suo *Isaaco*, fraudis ac mendacii fuisse insimulatum. *Esau* quippe lugenti, & graviter de surrepta sibi à fratre suo *Jacobo* benedictione querenti, respondit pater, *Jacobum* venisse fraudulenter, & benedictionem suffuratum fuisse: *Venit germanus frater tuus fraudulenter, & accepit benedictionem tuam*. Hæc, inquam, si juxta litteralem dumtaxat sensum expendantur, *Jacobum* mentitum fuisse haud obscure significabunt, At, si

ad sensum verborum *Jacobi* mysticum, seu figuratum, ut par est, assurgamus, Patriarcham *Jacobum* ab omni fraude & mendacio poterimus excusare, sicut illum tam verè quàm piè excusant sancti Patres, *Augustinus* lib. 1. *Contra Mendacium* cap. 10. *Theodoretus* quæst. 81. in *Genesis*, *Gregorius M.* Homiliâ 6. in *Ezechielem*, *Isidorus Hispalensis*, *Venerabilis Beda*, *Rupertus*, quorum agmen claudit *S. Thomas*, qui 2. 2. quæst. 110. Art. 3. in responsione ad 3. Argumentum, his verbis agit *Jacobi* vindicias: *Jacob dicit, se esse Esau primogenitum Isaac, quia videlicet primogenita illius de jure ei debebantur. Usus est autem hoc modo loquendi per spiritum Prophetiæ ad designandum mysterium, quia videlicet minor populus, scilicet Gentilium, substituendus erat in locum primogeniti, scilicet Judæorum*. Quam rationem excerptit *S. Thomas* ex jam citato libro primo *S. Augustini contra Mendacium* cap. decimo. Huic itaque sanctorum Patrum, & gravissimorum Theologorum, qui *Jacobum* à mendacio excusant, constanter adhære debet, illumq; penitus repudiare errorem quorundam recentium molliorum Theologorum, qui, licet faterentur, *Jacobum* non fuisse mentitum, ajebant tamen, illum amphiboliâ, seu verbis ambiguarum ancipitisq; significationis, nec non mentis restrictione usum fuisse absq; peccato. Quin, quod magis mirari debeas, hunc amphiboliarum usum adeò licitum & innoxium esse audacter pronuntiabant molliores illi Theologi, ut non puderet eos asserere, Deum ipsum, Patriarchas, aliòsq; viros sanctos interdum amphiboliis, mentisque restrictionibus fuisse usos. Sed, apage hunc errorem Deo & Sanctis tam injuriam, sinceritati ac simplicitati Christianæ (quam tantoperè commendat *Christus* cap. 5. *Matthæi* v. 37. dicens: *Sit autem sermo vester, est, est, non, non: quod autem his abundantius est, à malo est.*) omninò oppositum, societatis humanæ pestem, & occultandæ veritatis pessimum artificium, uno verbo, sæpiùs fulguritum, & vaticanis protritum fulminibus.

Venio nunc ad alterum, quod proposuisti Dubium, an Patriarcha *Jacobus* injustâ fraude deluserit focerum suum *Laban*, quando singulari usus artificio gregem suum multiplicavit, cum gravi jactura, quam inde passus est *Laban*? Quod quidem Dubium, ut clariùs diluere possim, observare debes, *Jacobum*, postquam per quatuordecim annos *Labano*, focero suo, nullo recepto præmio, gregem

gem ipsius pascendo, famulatus fuisset, tandem exiguam mercedem ab illo poposcisse, ut videlicet quidquid ex ovibus unius coloris deinceps nasceretur variegatum, id est, variis distinctum coloribus, ad se pertineret. Annuit *Laban*, futuri artificii, quo *Jacobus*, ipsius gener, usus erat, omninò inscius. At, cum subdolos & rapax *Labani* animus, quem multis experimentis per quatuordecim famulatus annos probè perspectum habebat *Jacobus*, non sponderet pacti fidem, nec mercedis acceptæ securitatem, nisi notabili coloris discrimine, & loci intervallo peculium suum, à reliquo *Labani*, foceri sui, grege fecerneret, ideò *Jacobus* segregavit oves & capras difcolores, sibi oves, & capras unius coloris pascendas servavit, ne, si *Labanus*, præter opinionem suam, gregem *Jacobi* auctum, ac multiplicatum videret, furta & rapinas clamaret. Aderat tempus, quo Deus injuriam & damna à *Labano* per quatuordecim annos illata *Jacobo*, qui totius spei ac fiduciæ suæ anchoram nunquam non in remuneratione divina collocaverat, sarcire constituit. Monetur itaque *Jacobus* à Deo de artificio, quo præmia, toleratis laboribus digna, cum foenore consequi debebat; cumq; non ignoraret *Jacobus*, quanta vis esset imaginationis in variando foetu, & quàm facilè ea moveretur ab errore externo, speciatim in bestiis, quarum sensio cum speciebus corporeis artius cõnexa est, quales foetus nasci oportebat, tales oculis conspicientium obijciendas arbitrabatur. Nec visa comodior via, ut rem ad optatum exitum perduceret, quàm si virgulta ex arboribus, quarum color artificio adjuvabat, recens reseda, cortice alternis intervallis detracto, variegata, in conchis, vel alveis, aquâ limpidâ plenis, reponerentur, ut quâ aviditate potum faucibus, eâ species objectas oculis interbibendum haurirent bestię, quas fortè cum imaginibus marium lascivientium & adhærentiũ comixtas, ex aqua, tanquam ex speculo naturali, oculus, aliàs vagus, & instinctu potiùs, quàm consilio, in objecta quæqueraptus, ut solet esse oculus bestiarum, ad hoc unum tempore generationis raptus faciliùs perciperet, & firmiùs imaginationi imprimeret, unde insignita & impressa informatio foetum eodem tempore conceptum imbueret. Non defuit *Jacobo* successus, quoties usus est isto artificio, quod fuisse naturale, solâ vi imaginationis, nullo interveniente miraculo, ad quod citra ullam necessitatem recurrunt nonnulli, contigisse facilè crediderim, Vis siquidem phantasie, seu

imaginationis, solet in coitu esse maxima, & foetui similitudinem visam fortiter imprimi, sicut benè multis experimentis constat, quibus falsi convincitur systema Cartesianorum, aliorumque modernorum Philosophorum, qui docent, beluas esse mera automata, arcanis rotulis & elateriis affabrè contexta, omni cognitione, vitâ, vi imaginatrice, aliisque sensibus tam internis, quàm externis prorsus destituta. Sed istud recentiorum Philosophorum systema hic impugnare locus non est. Quare, Dubià à te propositi explicationi dumtaxat insistens, breviter hic ostendam, *Jacobum*, in eo, quo usus est, artificio, injustâ fraude non deluisse focerum suum *Labanum*. Et primò quidem, *Jacobus* justè ac licitè usus est eo artificio, quia illud ab Angelo in fomnis doctus erat, ut testatur ipsemet *Jacobus* cap. 31. v. 11. libri *Genesis*, sic loquens: *Dixit Angelus Dei ad me in somnis: Leva oculos tuos, & vide universos masculos ascendentes super feminas, varios, maculosos, atque respersos. Vidi enim omnia, quæ fecit tibi Laban. Secundò, hoc actu & dolo usus est, titulo justæ compenfationis, quia per viginti annos servierat *Labano*, & tamen justam laborum suorum mercedem ab eo, utpotè homine avaro, extorquere necdum potuerat, sicut ipsemet queritur cap. 21. v. 40. & seq. libri *Genesis*, dicens: *Die nocturno aestu urebar & gelu, fugiebatque somnus ab oculis meis, sicque per viginti annos in domo tua (id est, foceri Laban) servivi tibi, quatuordecim pro filiabus, & sex pro gregibus tuis; immutasti quoque mercedem meam decem vicibus. . . . Forsitan modò nudum me dimisisses. Afflictionem meam, & laborem manuum mearum respexit Deus, & arguit te heri. Denique, Laban promiserat *Jacobo* dotes filiarum *Rachelis*, & *Lia*, quas ei uxores dederat, & quas tamen indotatas reliquit, quemadmodum ipsemet testatur cap. 31. v. 14. lib. *Genesis*, his verbis: *Respondunt Rachel & Lia: Numquid habemus residui quidquam in facultatibus & hæreditate domus patris nostri? nonne quasi alienas reputavit nos, & vendidit, comedatque pretium nostrum?* His, & aliis ejusmodi rationibus probant Scripturæ Sacræ Interpretes, *Jacobum* non injustâ fraude deluisse focerum suum *Labanum*, quando ad augendum gregem suum, & ad se redimendum ab injusta vexatione, novo isto commentò, seu artificio usus est.**

D. Jam sciebam, *Liam* & *Rachelem* esse

esse filias *Labani*, & uxores Patriarchæ *Jacobi*. Sed earum Historia, quam legi in libro *Genesis*, duos mihi injecit scrupulos, quos mihi eximas velim. Narratur quippe cap. 29. hujus libri, *Liam*, quæ erat filia *Labani*, natu major, obtemperasse patri suo, qui illam concubiâ nocte introduxit in lectum *Jacobi*; eamque suffecit in locum *Rachelis*, quæ verè cum *Jacobo* erat matrimonio juncta, non verò ejus soror *Lia*. Quæro igitur, an peccaverit *Lia*, quæ obsecuta patris consilio, dormivit, remq; habuit cum *Jacobo*, cui tamen nondum nupta erat? Deinde capite sequenti, seu trigésimo ejusdem libri *Genesis*, legitur, quod *Ruben*, filius *Lia*, reperit mandragoras, quas matri *Lia* detulit, dixitque *Rachel*: Da mihi partem de mandragoris filii tui. Dic, fodes, quid sibi velint istæ mandragoræ, quibus tantoperè delectabatur *Rachel*, & quâ virtute pollerent?

M. *Liam* peccasse, dum parenti suo morem gerendo, intrusit sese, loco *Rachelis*, in lectum *Jacobi*, & cum ipso carnalem copulam habuit, cui tamen nondum nupta erat, in confesso est apud omnes Scripturæ Sacræ Interpretes. Confessit quippe *Lia* in stuprum, immò adulterium, à quo *Jacobus*, hujus facinoris planè nescius, jure optimo excusari debet ob facti ignorantiam invincibilem, quâ putavit, se non cum *Lia*, sed cum *Rachele*, quæ ei verè nupta erat, congressum carnalem habuisse. Hinc est, quod *Jacobus* manè expergefactus, & videns *Liam*, loco *Rachelis* subrogatam, sic focerum suum, hujus strophæ, seu potius facinoris, auctorem allocutus est: Quid est, quod facere voluisti? nomine pro *Rachele* servivi tibi? quare imposuisti mihi? Potuit autem facile *Laban* decipere generum suum *Jacobum*, & in ejus lectum *Liam*, loco *Rachelis*, intrudere, quia mos olim vigeat, ut virgines, dum nubebant, in tenebris, verècundiæ causâ, mariti thalamum adirent. At, si peccavit *Lia*, parentis sui dicto audiens, gravius sanè peccatum admisit *Laban*, quippe qui filiam suam *Liam* ad hoc facinus induxit. Tentavit quidem *Laban*, se, prætextu consuetudinis, ab hoc crimine purgare, genero suo *Jacobo* respondens: Non est in loco nostro consuetudinis, ut minores (supple sorores) ante tradamus ad nuptias, *Genesis* cap. 29. Sed fictus ille erat consuetudinis prætextus, quem obtendebat *Laban*. Nam si revera obstitisset aliqua loci consuetudo, non debuisset *Laban* publicè illud solemne convivium nuptiale, cujus meminit Scri-

ptura S. eodem in capite libri *Genesis*, celebrare, quasi uxorem *Jacobo* daturus *Rachelem*, quam omnes sciebant esse natu minorem. Sed de hoc primo, quod proposuisti, Dubio, hætenus fatis dictum sit. Quod spectat alterum Dubium, videlicet quid per *Mandragoras*, quas *Ruben* invenit, & detulit ad matrem suam *Liam*, quasque tantoperè expetivit *Rachel*, intelligendum sit? fateor ingenuè, me in explanatione hujus Dubii hætere ad aquas, & quâ mihi vadum tentandum sit, prorsus nescire. At enim, in primigenio Textu Hebræo cap. 30. libri *Genesis* legitur, *Ruben* detulisse *DUDAIM* ad matrem suam *Liam*. Legitur etiam in Textu Hebræo cap. 7. libri *Canticorum*: *Dudaim dederunt odorem suum*. Sed quid per *Dudaim* intelligendum sit? Hoc opus, hic labor est, resque difficillima, ac multum & sæpè quæsita, quæ crucem fixit Scripturæ Sacræ Interpretibus, eosque coegit in varias abire sententias. Quapropter ipse, antequam aperiâ, quid in tanta rerum obscuritate, tantisque clarissimorum virorum opinionibus longè diversis, ac inter se pugnantibus, probabilius sentiam, varias præmittam opiniones, in quas Scripturæ Sacræ Interpretes, virique doctissimi in hujus vocis *Dudaim* interpretatione distrahuntur. Alii existimant, *Dudaim* esse certos quosdam flores & fructus agrestes, orientalibus in locis mensè Majo maturescentes, coloris, odoris, & saporis gratissimi, eoque nomine multum amabiles. Alii autem, *Dudaim* esse *Lilia*; alii *Narcissum*; alii *Tubera*. Alii putant *Dudaim* esse poma, quæ arabicè nuncupantur *Mantz*, & quæ dulcissima, gustuque gratissima, & hanc sententiam tuetur Cl. *Vjr*, exoticarum linguarum peritissimus, *Blasius Carriophilus* in *Dissertationibus Miscellaneis*. Dissertatione tertia. Alii docent, *Dudaim* esse *Mandragoras*. Alii denique difficultate oppressi, ajunt, quid fuerint *Dudaim* in specie? non liquere, ac subindè in hujus vocis explicatione bonas horas collocari non debere. Hæ sunt discrepantes circa notionem *Dudaim* Sacræ Scripturæ Interpretum opiniones, quas inter huic, utpotè communiore, adhæreo, quæ vocem hanc *Dudaim* pro *Mandragoris* accipit. Sic enim omnes Paraphrastæ, tam Græci, quàm Chaldæi, Syri, & Arabes, vocem illam *Dudaim* pro *Mandragoris* acceperunt. Editio etiam vulgata, à qua discedere nefas est, illam *Dudaim* Hebraicam vocem, quæ dumtaxat duobus in locis Sacræ Scripturæ repe-

repetitur (scilicet cap. 30. libri *Genesis*, & cap. 7. *Cantici Canticorum*) accipit pro *Mandragoris*, ut videre est in Editione vulgata cap. 30. v. 14. libri *Genesis*, ubi hæc habet: *Egressus autem Ruben tempore messis triticeæ in agrum, reperit Mandragoras*. (In Textu Hebræo legitur vox *Dudaim*.) Similiter in Editione vulgata cap. 7. v. 13. libri *Cantici Canticorum* hæc leguntur: *Mandragoræ dederunt odorem*. (In Textu Hebræo habetur vox *Dudaim*.) Cum igitur omnium Paraphrastarum, & vulgati nostri Interpretis unus consensus & conspiratio sit in accipienda voce illa Hebræica *Dudaim* pro *Mandragoris*, eorum interpretationi lubens subscribo. Monitum tamen te obiter velim, ut caveas à gemino errore, in quem circa ejusmodi *Mandragoras* impeerunt aliquot Scriptores. Quidam enim sunt, qui asserunt, *Mandragoras* vim habere dandi mulieribus foecunditatem, & idè *Ruben* illas detulisse ad *Liam*, matrem suam, & ad *Rachelem*, ut non solum earum amenitate & fragrantia delectarentur, verum etiam ut ab illis acciperent foecunditatem. Quod quidem tam falsum est, quàm quod maximè. Nam primò, qui scire poterat *Ruben*, adhuc puellus, *Dudaim*, sive *Mandragoras*, foecunditatem comparare, & sterilitati adversari? Deinde, legimus in sacris Litteris, foecundas fuisse consecutas foecunditatem precibus Deo factis, sicut de *Sara*, uxore *Abrahami*, & de aliis manifestum est, sed nominatim de *Lia* & *Rachele*. Ait enim Scriptura, loquendo de *Lia* cap. 30. v. 17. libri *Genesis*: *Et exaudivit Deus preces ejus, conceptaque est peperit filium*. Et versu 22. ejusdem capituli libri *Genesis*, *Moses*, hæc de *Rachele* scribit: *Recordatus quoque Dominus Rachelis, exaudivit eam, & aperuit vulvam ejus; quæ concepit, & peperit filium*. Tertio, soli Ethnici gloriabantur, foecunditatem, vel sterilitatem adhibitis quibusdam medicamentis procurari posse. At, illo Ethnicorum errore laborasse *Liam* & *Rachelem*, easque sancto viro *Jacobo* sociatas, id sibi persuasisse, & foecunditatem à *Mandragoris* se accepturas putasse, nullâ ratione sit verosimile, maximè, cum Patriarcha *Jacob* ægrè ferenti *Racheli*, quod infœcunda esset, eique dicenti: *Da mihi liberos, alioquin moriar*, statim iratus respondit: *Num pro Deo ego sum, qui privavit te fructu ventris tui*. Quibus verbis palam innuit *Jacobus*, mulieres, quæ sunt steriles, non debere foecunditatem à medicamentis quaerere, sed illam à Deo, fufis precibus, postulare. Nulla ergò vis inest *Mandragoris* mulieribus sterilibus accer-

P. Graveson Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

fendi, seu dandi foecunditatem, sed tantum, ut docent Medici, *Mandragoræ* possunt quadantenus foecunditatem juvare. Scribit enim *Plinius* lib. 25. cap. 13. semen *Mandragoræ* potum purgare foeminarum uterum, indèque fieri, ut ad conceptum præparetur. Alter error, quem perindè cavere debes, in eo situs est, quod nonnulli, post *Dioscoridem* & *Theophrastum*, affirmant, *Mandragoras* vim habere philtri amatorii, unde inferunt, *Rachelem* *Mandragoras* sororis suæ *Lia* idè expetivisse, ut hoc pacto amorem viri sui *Jacobi* magis ac magis in se accendere ac inflammare posset, quem admodum olim Ethnicis, ad amorem foeminarum sibi conciliandum, philtris amatoriiis uti solemne fuisse, docent Scriptores prophani. Sed apage hunc errorem. Tantum enim abest, ut *Mandragora* vim habeat philtri, apti ad provocandum amorem, quin potius sit genus herbæ foporiferæ, propter innatam, quam habet frigiditatem, quò fit, ut sive olfactu, sive in poculo somnifera sit, & libidinis impetum cohibeat, sicut (post *Plinium* lib. 25. cap. 13.) docent periti Scriptores Botanici, qui de *Mandragora*, ejusque vi, ac proprietatibus tractarunt, quos inter præsertim legi debet *Mathioli*, qui luculentissimos in *Dioscoridem* edidit Commentarios. Præterquam quòd incredibile est, *Liam* & *Rachelem*, quarum preces ad habendam prolem Deus, ut inquit Scriptura Sacra, exaudivit, voluisse pagano ritu uti *Mandragoris*, philtri gratiâ, quò amorem mariti *Jacobi* ardentius erga se excitarent.

D. Id, pace tuâ dixerim, non mihi incredibile videtur. Suspicio enim, *Rachelem* Idololatriæ cultricem fuisse, eamque à teneris annis in ædibus paternis per educationem & institutionem, culturæ Idolorum assuevisse. Id non obscure colligitur ex cap. 31. libri *Genesis*, ubi facer Scriptor *Moses* narrat, *Rachelem*, unâ cum suo viro *Jacobo*, è paterna domo, fugientem, furripuisse Idola patris sui *Laban*, non alio certè fine, quàm ut ea colectet, superstitionis & Idololatriæ studiosa. Si ergò *Rachel* Idolorum cultui fuit addicta, incredibile non est, eam, Ethnicorum morem secutam, *mandragoris*, philtri amatorii gratiâ, usam fuisse, ut arctiori vinculo amorem mariti sui *Jacobi* sibi devinciret.

M. Non inficias quidem eo, esse quosdã sanctos Patres, & Scripturæ Sacræ Interpretes, quibus visum est, *Rachelem*, in ædibus patris sui *Laban*, Idolorum cultoris, educatam, superstitionum & Idololatriæ studiosam fuisse, eamque idcirco è domo

E

paterna

paterna fugientem, compositis farcinis Deos penates, seu Idola patris sui *Labam* (inscio viro suo *Jacobo*) inseruisse, eaque secum furto sustulisse. Sic censent *S. Johannes Chrysostomus* Homilia 57. in *Genesim*, *Rupertus* lib. 7. Comment. cap. 42. noster *Cajetanus*, & *Oleaster*. At, *Rachelem* ab Idololatria vindicant non solum omnes fermè Scripturæ Sacræ Interpretes, verum etiam plures sancti Patres, nimirum *S. Basilii* Homil. 12. in principium *Libri Proverbiorum*, *S. Gregorius Nazianzenus* Oratione 42. & *Theodoretus* quæst. 90. in *Genesim*, iisque rationibus ducuntur, quæ rem planè conficere videntur. At enim primò, verosimile haud videtur, *Jacobum*, Patriarcham sanctissimum, voluisse matrimonium inire cum *Rachele*, ejusque forore *Lid*, si utraque fuisset reverà Idolorum cultrix; ea quippè illicita matrimonia Israëlitarum cum infidelibus detestati sunt sancti Patriarchæ *Abrahamus*, *Isaacus*, ac subindè *Jacobus*, qui sanctitate morum conspicuus, semper institit vestigiis Majorum suorum. Secundò, Deus preces, quas *Rachel* & *Lia* ad obtinendam prolem fuderunt, gratas habuit, ut ait Scriptura Sacra; quod argumento est, eas non fuisse Idololatriæ tenebris imersas, quia, sicut ait *Apostolus*: *Sine Fide impossibile est placere Deo*. Postremò, ipsamet *Rachel* fat superque ostendit, se non esse Idolorum cultricem, quandò *Labano*, patre suo tentorium ipsius, ad quaerenda Idola sua, ingresso, *illa festinans* (inquit Scriptura Sacra, *Genesis* cap. 31.) *abscondit Idola subter stramenta*, id est, sub clitelis *Camelorum*, & *jedit desuper*, & ne parenti suo, qui ad invenienda Idola sua omnes angulos cum magna sollicitudine perscrutabatur, assurgere cogere, simulavit, se laborare fluxu menstruorum, ideòq; præ infirmitate assurgere non posse. Non est autem verosimile, *Rachelem*, si fuisset Idolorum cultrix, voluisse ea tam indecenter, tam irreverenter & abjectè tractare. Sed quorsùm igitur dices, *Rachel* Idola patris sui suffurata est; si non esset Idololatriæ dedita? Huic quæstioni multifariam respondent Scripturæ Sacræ Interpretes. Abstulit *Rachel* Idola patris sui, vel quia timuit, ne parens illa aspiciendo, & per illa augurando, cognosceret suam & mariti *Jacobi* fugam, quam tamen volebat esse occultam; vel ut parenti Idola colendi occasionem adimeret; vel denique (quod ipse probabilius cenfeo) quia ejusmodi Idola ex pretiosa materia erant conflata, quæ *Rachel*, intentione compensandæ dotis, quam ei parens promi-

serat, & injustè non dederat, sibi vindicavit, eaque justo titulo retinere posse sibi persuasit. Hæc autem *Labani* Idola, hebraicè dicta *Teraphim*, erant statuæ, seu figuræ, aut imagines, humanam formam habentes, ut patet ex lib. 2. *Regum* cap. 19. v. 13. Hac etiam voce Hebraicà *Teraphim* propriè utitur Scriptura Sacra ad designandas illas statuas, quæ operà Dæmonum responsa dabant, ut videre est cap. 18. v. 18. libri *Judicum*, cap. 21. v. 21. *Ezechielis*, & cap. 10. vers. 2. *Zachariæ*.

D. Potestne *Judas*, qui Patriarchæ *Jacobi*, & *Lia* filius fuit, excusari à peccato, dum *Thamarem*, nurum suam contupravit, quam tamen non nurum suam, sed scortum seu meretricem putabat? Audivi quippè nuperrimè virum quemdam eruditum, qui in publico cœtu assererat, scortationem fuisse licitam Israëlitis ante Legem Mosaicam, idque se evincere posse putabat exemplo *Judæ*, qui cum *Thamare*, quam meretricem esse credebat, scortatus est.

M. Priusquam tuæ difficultati faciam satis, historiam *Judæ* cum *Thamare* congressus, sicut refertur cap. 38. libri *Genesis*, paucis describam, ex qua manifestè patebit, nec *Judam*, nec *Thamarem*, à peccato posse ullo pacto excusari. *Judas*, sicut in superiori Colloquio jam observavimus, inconsulto patre suo *Jacobo*, matrimonium iniiit cum muliere *Chananaæ*, ex qua tres filios suscepit, videlicet *Herem*, *Onanum*, & *Selam*. Primogenito filio suo *Her*, uxorem dedit nomine *Thamarem*. Sed, cum *Her* esset vir nequam in conspectu Domini, & ideò ab illo occisus, voluit *Judas*, ut *Onanus*, suorum filiorum alter, *Thamarem*, jure Leviratûs, uxorem duceret, ad fuscitandum semen fratri suo defuncto: *Ingredere*, inquit ei, *ad uxorem fratris tui*, & *sociare illi*, ut *suscites semen fratri tuo*. Ille, seu *Onanus*, sciens non sibi nasci filios, introiens ad uxorem fratris sui, *semen fundebat in terram*. *ne liberi, fratris nomine, nascerentur*; & *ideò percussit eum*. *Domimus*, *ed quoddam rem detestabilem faceret*, cap. 38. v. 9. & 10. lib. *Genesis*. Mortuo *Onano*, iussit *Judas* tertio filio suo *Sela*, ut *Thamarem* acciperet uxorem ad fuscitandû, jure itidem Leviratûs, semen fratri suo *Onano* defuncto. At, cum *Sela* adhuc ætatem haberet intempestivam matrimonio, coacta est *Thamar*, ei desponsata, expectare, donec *Sela* in ætatem matrimonio idoneam firmamque adolesceret. Tandem, promissis non stante *Juda*, eòq; non dante *Thamari* jam adultum *Selam* maritum, quem ei promi-

promiserat, & ex jure Leviratûs tenebatur; hanc nimiam dilationem agrè ferens *Thamar*, moræ impatiens, & habendæ prolis percupidâ, induit personam scorti, & meretricia specie atque habitu *Judam*, socerum suum, ad libidinem incitavit, à quo, postquam pro furtivo concubitu accepisset arrhabonem, seu anulum *Judæ*, armillam, & baculum, quem præ manibus tenebat *Judas*, sese ei prostituit, duòsque ex uno coitu concepit filios, *Pharem* & *Zavam*. Hætenus descripsi breviter historiam *Judæ* cum *Thamare* congressus. Nunc ostendendum mihi incumbit, scortationem non fuisse licitam Israëlitis ante Legem Mosaicam, ac subindè nec *Judam*, nec *Thamarem*, posse à peccato fornicationis excusari. Et primò quidem, scortationem non fuisse licitam ante Legem Mosaicam docet Scriptura Sacra cap. 24. lib. *Genesis*, ubi, postquam *Moyse* narravit cruentam cædem *Sichemitarum*, factam à *Simeone* & *Levi*, filiis Patriarchæ *Jacobi*, in ultionem stupri fororis suæ *Dinæ*, inducit *Jacobum* objurantem filios suos his verbis: *Turbastis me, & odiosum fecistis me Chananaeis & Pherezæis, habitatoribus hujus terræ*. Cui paternæ oburgationi confestim responderunt *Simeon* & *Levi*: *Numquid ut scorto abuti debuere sorore nostrâ? Quod certè responsum (si scortatio Israëlitis ante Legem Mosaicam licita fuisset) planè futile esset ad excusandam crudelissimam illam dramem, quâ *Simeon* & *Levi*, ob stuprum sorori suæ *Dinæ* illatum, omnes ad unum *Sichemitas* interneccione deleverunt. Ut quid enim hi duo filii *Jacobi*, irâ & furore perciti, tot tragœdias excitassent, totque homines per summam immanitatem & perfidiam trucidassent, si tum temporis, id est, ante Legem Mosaicam, scortatio Israëlitis licita esset? Præterea, factum istud historicum de scortatione *Judæ* cum *Thamare*, dum narrat Scriptura Sacra cap. 38. lib. *Genesis*, apertè declarat, scortationem non fuisse Israëlitis licitam ante Legem Mosaicam. Ibi quippè legitur, quòd cum *Thamaris* uterus, post tres menses à furtivo cum *Juda* concubitu intumesceret, nunciatum est *Judæ*: *Fornicata est Thamar, nurus tua, & videtur uterus illius intumescere*. Quem nuncium audiens *Judas*, scelæ atrocitate percussus, in eam tulit duram sententiam: *Produce eam, ut comburatur*. Attamen, dum *Thamar* duceretur ad pœnam, & mississet ad *Judam*, socerum suum, dicens: *De viro, cujus hæc sum, concepì, cognosce cujus**

P. Graveson Hist. Eccl. P. T. Tom. II.

fit annulus, & armilla, & baculus. Hæc cum audisset *Judas*, sententiam, quam tulerat in *Thamarem*, revocavit, eamque ab indicta pœna liberam pronunciavit. Quis autem credat, *Judam* in *Thamarem*, fornicationis ream, & quam ipse prægnantem esse sciebat, tam gravi pœna animadvertere voluisse, illamque ultricibus flammis addici jussisse, si tum temporis, hoc est, ante Legem Mosaicam, scortatio, seu fornicatio, Israëlitis licita fuisset? Denique, fornicatio non ideò mala est, quia Legem Mosaicam prohibita est, sed ideò Lege prohibita est, quia per se & intrinsecè est mala. Quò fit, ut non potuerit esse licita Israëlitis ante Legem Mosaicam. Id confirmare non pigebit egregio *S. Thomæ* ratiocinio 2. 2. Quæst. CLIV. Art. II. ubi inquit, *utrum fornicatio simplex sit peccatum mortale? Sic autem hanc quæstionem solvit: Respondeo dicendum, quòd absque omni dubio tenendum est, quòd fornicatio simplex sit peccatum mortale. Ad hujus autem evidentiam considerandum est, quòd peccatum mortale est omne peccatum, quòd committitur directè contra vitam hominis: Fornicatio autem simplex importat inordinationem, quæ vergit in nocumentum vitæ ejus, qui est ex tali concubitu nasciturus. Videmus enim in omnibus animalibus, in quibus ad educationem prolis requiritur cura maris & femine, quòd in eis non est vagus concubitus, sed maris ad certam feminam, unam, vel plures, sicut patet in omnibus avibus. Secus autem est in animalibus, in quibus sola femina sufficit ad educationem fetus, in quibus est vagus concubitus, ut patet in canibus, & hujusmodi aliis animalibus. Manifestum est autem, quòd ad educationem hominis non solum requiritur cura matris, à qua nutritur, sed multò magis cura patris, à quo est instituendus & defendendus, & in bonis tam interioribus, quam exterioribus promovendus. Et ideò contra naturam hominis est, quòd utatur vago concubitu; sed oportet, quòd sit concubitus maris ad determinatam feminam, cum qua permaneat, non per modicum tempus, sed diu, vel etiam per totam vitam. Et inde est, quòd naturaliter est maribus in specie humana sollicitudo de certitudine prolis, quia eis imminet educatio prolis. Hæc autem certitudo tolleretur, si esset vagus concubitus. Hæc autem determinatio certæ femine, matrimonium vocatur, & ideò dicitur esse de jure naturali. Ex quo *S. Thomæ* ratiocinio facilè colligitur, fornicationem esse peccatum mortale; primò, quia est contra bonum procreationis.*

E 2

Forni-

Fornicator quippe in coitu non intendit generationem prolis, sed effræni dumtaxat libidini suæ vult indulgere. Secundò, fornicatio est contra bonum nutritionis, educationis, & instructionis prolis. Denique, fornicatio est contra divinam Ordinationem, quæ ab exordio Mundi fuit, & est, ut una uni conjungatur. Dixit enim Deus *Adamo*, primo omnium hominum parenti: *Quamobrem, relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una*, sive, ut habet Textus Hebraicus, *in carnem unam*, quia vir & mulier, qui eo junguntur actu, qui ad generis humani propagationem à natura est destinatus, una caro esse debent, id est, ita sibi arcta necessitudine adhære, ita se amare, fidem sibi mutuò datam servare, & omnes amoris reciproci vices, comuni convictu, perpetuo contubernio, bonorum & malorum communione, inter se alternare debent, ut in unam carnem, seu in unum & idem corpus coaluisse videantur. Qui ergò se carnali copula jugunt, nec una caro esse volunt, hoc est, per conjugium, perpetuùmque contubernium sociari nolunt, hi profectò non solum non utuntur medio ad generis humani propagationem legitimo, verùm etiam divinum Institutum violant, primordialeque de Matrimonio Legem, non Mosaicam dumtaxat, sicut perperam sibi persuasit *Joannes Marsbamus*, Scriptor Anglus, qui inter cætera opinionum portenta, quæ effutire illum non puduit, ausus est asserere in suo *Canone Chronico* pag. 17. ante Legem Mosaicam Hebræis immuptis licitum fuisse corporis copiam pro libitu facere. Qui error ex his, quæ hæcenus diximus, abundè confutatus manet. Cum igitur scortatio, seu fornicatio, non fuerit Israëlitis ante Legem Mosaicam licita, sicut jam ostendimus; apertè sequitur primò, *Thamarem*, quæ datà operâ se meretricem simulavit, & meretriciâ specie atque habitu *Judam*, focerum suum, ad libidinem provocavit, seque ei prostituit, à peccato excusari nullatenus posse. Sequitur secundò, peccasse itidem *Judam* cum *Thamare* congressum, quippe qui petulanti libidine incensus, ad eam accessit, quam putabat meretricem, & illicitæ voluptatis fruitionem pactus, nefariæ libidini suæ fræna laxavit. Hinc *S. Thomas*, loco mox à me laudato, sic respondet tertio, quod sibi proponit, argumento: *Judam autem necessarium non est à peccato excusare, qui etiam auctor fuit venditionis Joseph.*

D. Nimis morosum profectò te exhibes censores, dum *Thamarem* à fornicationis peccato excusari haud posse asseveras. At, si ipse hac in causa arbiter, ac judex sederem, à peccato eam liberam incunctanter pronunciarem, ob rectam, quam habuit, intentionem, dum ad suffurandum *Judæ*, foceris sui, concubitum impulsus est. Nec enim furtivum istum concubitum expetivit *Thamar*, ut libidini indulgeret, sed quia marito, seu *Sela*, sibi promisso, & suo debito fraudata fuit à *Juda*, focero suo, & quia etiam ardenti flagrabat desiderio ex *Abrahami* stirpe, quæ à Deo benedicta erat, suscipiendi prolem. Quis autem inficiari potest, hanc fuisse bonam intentionem, rectum ac pium consilium? Cum igitur multi, quos consului, Theologi, nonnullas actiones excusant, quæ sine hac intentione factæ jure culparentur, non video sanè, cur *Thamarem*, cum bona intentione, piòque consilio operantem in concubitu, quem habuit cum *Juda*, à peccato fornicationis excimere nolis?

M. Recta illa intentio, piùmque consilium, quo *Thamar* inducta est ad suffurandum *Judæ*, foceris sui, concubitum, non potest illam à peccato fornicationis excusare, propter duplicem rationem, quam hæc subijcio. Prima hæc est: Duplex non bonorum officiorum genus distinguit *S. Thomas* Quodlibeto 9. Art. XV. Aliud suapte naturâ, sive, ut loquuntur Theologi de Schola, intrinsicè malum, & nullis additis circumstantiis emendabile. Tale est, Ex. gr. stuprum, seu fornicatio. Aliud est non bonorum officiorum genus, quod quidem in malum est propensum, & sua sponte inordinatum, sed tale tamen, ut quibusdam adhibitis circumstantiis, possit illis inordinationibus exui, imò laudabile fieri, quale est, quod à *S. Thoma* ibidem commemoratur exemplum illius, qui propter maximas quasdam Ecclesiæ utilitates retineat plures Præbendas. Hoc jacto solidissimo in Doctrina morali *S. Thomæ* fundamento, fateor ultrò, illas actiones, quæ non sunt suapte naturâ, id est, intrinsicè malæ, sed dumtaxat propendent in malum, nonnunquam fieri licitas, non solâ & voluntariâ directionis intentione, sed ex additis circumstantiis, quibus ad bonum reflectuntur, sicut conceptis verbis docet Angelicus Doctor, loco mox à me citato. At, actionem, quæ est intrinsicè mala, qualis est fornicatio, posse adhibitis circumstantiis, vel solo bonæ inten-

intentionis flexu evadere bonam, hoc est, quod nego ac pernego non solum cum *S. Thoma*, sed etiam cum *S. Augustino*, qui lib. contra *Mendacium* cap. 7. hæc habet: *Interest quidem plurimum, quâ causâ, quo fine, quâ intentione quid fiat. Sed ea, quæ constat esse peccata, nullo casu bonæ obtentu, nullo quasi bono fine, nullâ velut bonâ intentione faciendâ sunt.* Altera ratio, quæ probat recti finis intentionem, quam habuit *Thamar*, non posse eam à fornicationis peccato excusare, hæc est, quia docent Theologi, recti finis intentionem opus, quod ex genere suo malum est, moraliter bonum non efficere, cum moralis bonitas non solum hauriatur ex bonitate finis, verùm etiam ex bonitate objecti & circumstantiarum, & bonum ex integra causa, malum verò ex quocumque defectu censeatur; alioquã gravissima peccata, homicidium, furtum, duellum, sacrilegium, &c. quæ quis propter bonum finem perpetraret, putâ ad impertendam elemosynam, ad tuendum honorem, ad vitam servandam, ad publicum aliquod bonum consequendum, facili negotio excusari possent, sicut ea excusare tentârunt nonnulli moderni molliores Theologi, qui per directionis intentionis methodum, quam excogitârunt, amplissimam aperuissent viam ad excusandas excusationes in peccatis, nisi Ecclesiâ horrendas laxitates, ac corruptelas, quas in doctrinam moralem invexerunt, proscripsisset. Esto igitur bona fuerit intentio, rectumque desiderium suscipiendæ prolis, quo *Thamar* flagrabat; prolem tamen ex furtivo *Judæ*, foceris sui, concubitu expetere, turpe fuit & execrandum flagitium, quia sicut dicit *S. Augustinus* lib. 22. contra *Fausum* cap. 62. *Melius sine filiis remaneret (Thamar) quàm sine jure matrimonii mater fieret.* Scio quidem *Judam*, cum facti *Thamaris* veritatem exploratam habuisset, seque sceleris participem esse intellexisset, hæc verba protulisse: *Justior me est*, id est, *Thamar*. Non me latet etiam quosdam Ecclesiæ Doctores, *S. Chrysostomum* Homil. 62. in *Genesim*, *S. Ambrosium* lib. 3. Comment. in *Evangelium S. Lucæ*, & *Theodoretum* quæst. 95. in *Genesim*, excusare intentionem & consilium *Thamaris*, quæ non impulsu libidinis, sed amore suscipiendæ prolis, furtivum concubitum *Judæ*, focero suo, concessit. Verùm, ut candidè fatear, nihil indè ad excusandum *Thamaris* factum extundi, seu elici potest; primò, quia *Judas* non dixit de *Thamare*, quod esset se ipso san-

ctior, aut castior, sed tantum quod esset se ipso *Justior*, quod certè verissimum est, *Judas* enim promissa & pacta sua minime servaverat, & injustè impedièbat, ne *Thamar* prolem ex *Sela*, quem maritum ei promiserat, & dare tenebatur, susciperet. Secundò, *Judas*, his verbis: *Justior me est*, innuere dumtaxat voluit, *Thamarem*, quæ ejus concubitum appetierat, non turpis libidinis causâ, sed honesto suscipiendæ prolis desiderio impulsam, minus esse ream, quàm ipse reverà erat, qui turpis ardore libidinis flagrans ad *Thamarem* accesserat; sed illam infontem nequaquam pronunciavit. Sic verba hæc *Judæ* interpretatur *S. Hieronymus* in libro Traditionum Hebraicarum in *Genesim*: *In Hebræo*, inquit sanctus ille Doctor, habet: *Justificata est ex me, (seu Thamar) non quod justa fuerit, sed quod comparatione illius (seu Judæ) minus mali fecerit, nequaquam vaga ad turpitudinem, sed liberos requirendo.* Postremò, *Thamarem*, ob illud honestum, quod habuit, suscipiendæ prolis desiderium, nullâ foedâ libidine conspurcatum, excusant mox citati Ecclesiæ Doctores, eam tamen non absolvunt, quia hæc *Thamaris* intentionis honestas in actionem ex se & intrinsicè malam, refundi non potuit, eamque efficere bonam, tametsi actionis malitiam minuerit, & à tanto, non à toto, ut post sanctum *Thomam* docent Theologi, eam excusaverit.

D. Referendo superiùs historiam *Judæ* concubitûs cum *Thamare*, observâsti, *Judam* tres habuisse filios, *Herem* videlicet, *Onanum*, & *Selam*, primogenito filio *Heri* nuptam esse *Thamarem*, sed, eo mortuo, absque prole, *Onanum*, alterum *Judæ* filium, uxorem, jure Leviratûs, duxisse *Thamarem*, viduam fratris sui *Her*, demortui absque liberis; denique, demortuo itidem *Onano* absque prole, *Selam*, qui erat tertius *Judæ* filius, eodem jure Leviratûs, uxorem accepisse *Thamarem*, viduam, ut suscitaret semen fratri suo *Onano*, qui è vivis abierat nullis procreatis liberis, Jam probè scio, jus Leviratûs in eo situm esse, quod frater demortui fratris sui sine prole uxorem viduam ducere tenebatur, eique suscitare semen, seu prolem, quæ fratris defuncti stirpem propagaret. Quæ de re *Moyse* cap. 25. Libri Deuteronomii v. 5. specialem tulit Legem, his verbis conceptam: *Quandò habitaverint fratres simul, & unus ex his absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubat alteri, sed accipiet eam frater ejus, & suscitabit semen fratris sui.* Hanc, inquam,

de Leviratu Legem à Moyse institutam esse scio. Sed indè emergit difficultas, quam mihi in præsentia expedias velim. Dicis enim, fodes, qui fieri potuerit, ut hanc de Leviratu Legem, cujus auctor ac conditor fuit *Moyfes*, notam habere & observare potuerint *Judas*, aliisque Patriarchæ, qui ante Legem Mosaicam vixerunt?

M. *Judas*, aliique Patriarchæ, qui antè promulgationem Legis Mosaicæ vixerunt, prædictum jus Leviratûs per specialem divinam revelationem notum habuerunt, & observarunt, ut constat jam adducto exemplo filiorum *Judæ*. Voluit quippè Deus triplici potissimum de causâ, ut jus Levirationis, quo frater defuncti fratris absque prole uxorem viduam ducere tenebatur, & fratri semen excitare, seu prolem, quæ ejus familiam propagaret; observaretur à sanctis Patriarchis, qui vixerunt ante Legem Mosaicam, primò, ne familiarum Israëlitarum numerus minueretur, & hæreditates Tribuum ac familiarum promiscuè confunderentur, quod accidisset, si viduæ alienis viris nupsissent, bona enim sua in exterarum familias transivissent. Deinde, hoc jus Leviratûs voluit Deus ut Patriarchæ, etiam ante Legem Mosaicam observarent, quò jus primogenituræ, additæque ei benedictio in familia continuarentur ad præfigurandum Messiam, qui (ut inquit Apostolus in Epistola ad Romanos cap. 8. v. 29.) est *Primogenitus in multis fratribus*. Denique voluit Deus, ut Patriarchæ, qui vixerunt ante Legem Mosaicam, observarent jus Levirationis, quod postea per Legem Moyse postea sancendum & præscribendum erat, quò Hebræi, Majorum suorum excitati exemplo, jus illud Levirationis, morèmq; ducendi uxorem fratris sine liberis defuncti, in Legè Mosaicâ præceptum, promptius ac facilius observarent. Non clam me est, *Joannem Marshamum*, vanis conjecturis indulgentem, ausum fuisse asserere, Patriarchas ante Legem Mosaicam muratos fuisse ab Ægyptiis hoc jus Leviratûs, seu morè ducendi uxorem fratris absque prole defuncti; eumque ad tam inauditi hætenus paradoxî probationem citare quamdam Legem ab Imperatore *Zenone* latam (quæ extat lib. 5. *Jusimiani Codicis*, Tit. VI. L. VIII.) in qua laudatus Imperator narrat, quosdam Ægyptios idcirco mortuorum fratrum conjuges sibi matrimonio copulasse, quòd post illorum mortem mansisse virgines dicebantur, idèoque districtè in hac Le-

ge inhihet *Zeno* Imperator, ne quis, ad exemplum Ægyptiorum, hujusmodi nuptias contrahere præsumat. At, hæc *Marsham* probatio quàm jejuna, quàm sublesta & frigida sit, nemo est, qui statim non videat. *Zeno* siquidem Imperator non ait, receptum hunc apud Ægyptios morè, & ex jure, patriòve Instituto ab illis observatum, ut defunctorum conjuges, sibi matrimonio jungerent; sed solum ait, id solemne dumtaxat fuisse quibusdam Ægyptiis: *Licet quidam Ægyptiorum*, sunt ipsissima verba *Zenonis* Imperatoris. Prætereà, mos ille, qui apud quosdam Ægyptios invaluerat, uxores fratris defuncti sibi matrimonio sociandi, eo dumtaxat casu locum habebat, quo mortuus frater non convenisset cum sua conjuge, id est, matrimonium cum ea non consummasset: adeò ut post mariti mortem virgo permanisset diceretur. At, dispar omninò fuit, ac longè latèque discrepans Juris Leviratûs ratio apud Hebræos, quia, juxta jus Leviratûs, quòd fuit in usu apud Hebræos ante Legem Mosaicam, quòdque postea sancitum est in Legè Mosaicâ, matrimonium conjugum jam supponebatur consummatum, & frater uxorem fratris absque liberis demortui ducere obstringebatur ad suscitandum defuncto fratri semen, & ejus hæreditatem unà cum benedictione primogeniti in familia conservandam. Postremò, Imperator *Zeno* imperare cepit anno CCCCLXXIV. Quo pacto igitur *Marshamus* ex ea recentiori *Zenonis* Legè, sibi, aliisque persuadèbit, jus Leviratûs ante *Judæ* Patriarchæ tempora, & ante Legem Mosaicam apud Ægyptios ibi invaluisse, ibique obtinuisse? Ad summum ex ea Imperatoris *Zenonis* Legè colligi potest, Ægyptios jus Leviratûs, aliòsque Hebræorum ex Legè Mosaicâ ritus mutuatos esse, eosque, imperante *Zenone* adhuc observasse. Cæterum, Patriarcham *Judam*, jus Leviratûs è more Ægyptiorum in familiam suam recepisse, sicut comminiscitur *Marshamus*, tam falsum est, quàm quòd maximè, cum *Judas* id temporis, id est, quando filius ejus *Omanus* jure Leviratûs, matrimonium inivit cum *Thamarè*, uxore fratris sui *Her*, defuncti absque liberis, necdum in Ægyptum profectus esset, nihilque negotii, societatis, & consuetudinis adhuc habuisset cum Ægyptiis, sicut convenit inter omnes Scripturæ Sacræ Interpretes, quamvis in assignanda hujus historiae *Judæ* & *Thamaris* epochâ non una sit apud illos sententia. Alii namq; putant, hanc

hanc *Judæ* & *Thamaris* historiam contigisse ante venditionem *Joseph* Alii verò existimant, hanc *Judæ* & *Thamaris* historiam contigisse post venditionem *Joseph*. Sed, ut ut sit de istius historiae epocha, quam certè ac præcisè non designat, & definit Scriptura Sacra, in confesso est apud omnes, hanc historiam *Judæ* & *Thamaris* contigisse, antequam Patriarcha *Judas*, unà cum patre suo *Jacobo* ingrederetur in Ægyptum, eique aliqua cum Ægyptiis intercederet consuetudo. Facebat itaque *Marshamus*, qui facilius oleum ex pumice extundere potuisset, quàm ex memorata *Zenonis*, Imperatoris, Legè elicere, jus Leviratûs, seu morè, quo fratres tenebantur uxores fratrum absque liberis defunctorum sibi matrimonio copulare, jam apud Ægyptios ante Patriarchæ *Judæ* tempora, hoc est, ante Legem Mosaicam invaluisse.

D. Cùm de venditione *Joseph* mox mentionem feceris, obsecro te, ut mihi exponas, quale sit nomen, quòd *Pharao*, Rex Ægyptiorum, postquam somniorum suorum à Patriarcha *Joseph* explanationem accepisset, imposuit eidem Patriarchæ *Joseph*? Legi siquidem in Scriptura Sacra, *Pharaonem* vertisse nomen *Joseph*, & vocasse eum Linguâ Ægyptiacâ, Salvatorem Mundi: *Dixit Rex ad Joseph: Ego sum Pharao, absque tuo imperio non movebit quisquam manum, aut pedem in omni terra Ægypti: vertitque nomen ejus, & vocavit eum linguâ Ægyptiacâ, Salvatorem mundi*, Genes. cap. 41. v. 44. & 45. Velim igitur scire, an nomen Patriarchæ *Joseph* à *Pharaone*, Rege Ægyptiorum, impostum verè in Linguâ Ægyptiaca significet *Salvatorem*?

M. Tametsi, ut candidè fatear, Linguam Ægyptiacam prorsus ignorem; & eam nequidem à limine salutaverim, nihilosecùs (ne ad aquas omninò hæere videar) referam hic breviter, quid circa ethymologiam Ægyptii nominis, quòd Patriarchæ *Joseph* indidit *Pharao*, Ægyptiorum Rex, sentiant viri eruditi. Deia, eam, quæ mihi magis arridet, sententiam, quamque tu tenere debeas, indicabo. Dudum quærent Scripturæ Sacræ Interpretes, utrùm nomen, quòd *Joseph* Patriarchæ imposuit Rex *Pharao*, Salvatorem Mundi significet, an verò revelatorem arcanorum, seu absconditorum repertorem. *Lyranus*, Linguæ Hebraicæ peritissimus, daturus hujus Ægyptii nominis etymon, hæc scribit: *In Hebræo*, inquit, *sic dicitur*, & vo-

cavit *Pharao* nomen *Joseph* *Zaphnath* *Pahaneah*, quòd in Hebraica Linguâ significat occultum revelans, secundum quòd dicunt Hebræi & Hieronymus, *Est est conveniens ipsi Joseph, qui revelavit ea, quæ erant aliis occulta, ut patet per prædicta. Utrum autem idem nomen in Linguâ Ægyptiaca, significet Salvatorem Mundi, nescio, nisi quantum dicit translatio nostra (seu vulgata editio) quia Linguam Ægyptiacam penitus ignoro. Hætenus Lyranus, qui censet, nomen Patriarchæ *Joseph* à Rege impostum significare hebraicè *Revelatorem occultorum*, sed non *Salvatorem*. In eandem *Lyran* interpretationem abeunt *Oleaster*, *Joannes Gregorius* in Notis & Observationibus in loca aliquot Scripturæ Sacræ cap. 16. & aliqui periti Rabbini. At, ista nominis *Joseph* à *Pharaone* imposti interpretatio non probatur doctissimo *atri Guillelmo Bonjour*, Ordinis Eremitarum S. *Augustini*, qui Romæ anno MDCXCVI. eruditam Dissertationem edidit *De nomine Patriarchæ Joseph* à *Pharaone* imposti, in qua omnigeno antiquitatis argumento, multisque perdoctis observationibus, ex antiquissimis Linguæ Ægyptiicæ fontibus hauritis, probat, nomen Patriarchæ *Joseph* à *Pharaone* impostum significare in Linguâ Ægyptiaca SALVATOREM. Sed præcipuè Cl. ille Scriptor sententiam suam adstruit ex vetustis Nummis & Inscriptionibus *De Serapide*, quem tanquam Deum colebant Ægyptii, & in cujus simulacro quidam sancti Patres, Patriarcham *Josephum* adumbratum esse tradiderunt. In his namque Inscriptionibus *Serapis* appellatur *Servator*; ut patet ex ista de *Serapide* Inscriptione, quæ extat apud *Gruterum* pag. 85. num. 3.*

DEO
INVICTO
SERAPIDI
SERVATORI.

Est etiam vetus Inscriptio de *Iside*, individuâ *Serapidis* comite, quamque Ægyptii invocabant tanquam *Deam salutis* in memoriâ salutis per *Servatorem Josephum* lata. Hæc autem Inscriptio, *Isidi Salutari* nuncupata, extat apud *Gruterum* pag. 83. num. 15.

SÆCULO. FELICI.
PHISIAS. SACERDOS. ISIDI. SALUTARIS.
CONSECRATIO.

Advertit tamen eruditus *Guillelmus Bonjour*, imperitum *Sculptorem Isidi Salutari* mendosè posuisse pro *Isidi Salutari*.
D. Age

D. Age nunc, & indica, si placet, quænam ex his, quas mox adduxisti, de nomine Patriarchæ Josephi à Pharaone, Ægyptiorum Rege, imposito, interpretationibus, sit probabilior, & cui adherere debeam?

M. Vera & genuina nominis Patriarchæ Josephi impositi interpretatio ea est, quæ Josephum fuisse à Rege Pharaone appellatum SALVATOREM MUNDI statuit. Hæc enim interpretatio apprime consona est Editioni vulgatæ, quæ, ut antea dixi, cap. 41. lib. Gen. v. 45. hæc habet: *Et vocavit (seu Pharaon) eum (id est Patriarcham Josephum) Linguam Ægypticam SALVATOREM MUNDI.* Porro, ab Editione Vulgatæ, quam Oecumenicum Concilium Tridentinum authenticam declaravit, & Ecclesiæ usui consecravit, discedere nefas est. Præterea, hanc interpretationem suo calculo probant sancti Patres Augustinus & Hieronymus, quorum prior lib. Quæst. super Gen. quæst. 135. ait: *Hoc nomen interpretari dicitur, occulta revelavit, ex illo utique, quod somnia (Josephus) Regi aperuit. Ægyptiæ verò Linguam Salvatorem Mundi perhibent isto nomine appellatum, quibus verbis palam innuit S. Augustinus. non solum sibi, sed & pluribus aliis probatam fuisse ejusmodi interpretationem: Ægypticam verò Linguam Salvatorem Mundi perhibent isto nomine appellatum. Id ipsum quoque tradidit S. Hieronymus lib. Traditionum Hebraicarum in Genesim, ubi hæc habet: Licet Hebraicè hoc nomen absconditorum repertorem sonet, tamen quia ab Ægyptio ponitur, ipsius Linguae debet habere rationem. Interpretatur ergo sermone Ægyptio Zaphanath Phaneca, si ve, ut septuaginta transferre voluerunt ἑσθητορὸς ὄντι, Salvator Mundi, eò quod orbem terræ ab imminente famis excidio liberavit.* Auctoritas autem S. Hieronymi hac in re præsertim magni ponderis esse debet, quippe qui Linguam Ægypticam apprime callebat. Epistolas enim, quas S. Pachomius, Cornelius, & Syrus Ægyptio sermone ad se ultrò citroque scribebant, Latinas ille fecit, simplicitatem sermonis Ægyptii imitatus, sicut ipse testatur Præfatione in Regulam S. Pachomii: *Ajunt, inquit, Thebæi, quod Pachomio, Cornelioque & Syro, qui usque hodie ultrà centum & decem annos vivere dicitur, Angelus lingue mysticæ scientiam dederit, ut scriberent sibi, & loquerentur per alphabetum speciale, signis quibusdam & symbolis absconditos sensus involvens: quas nos epistolas, ita ut apud Ægyptios, Græ-*

cósque leguntur, in nostram linguam vertimus, eadem, ut reperimus, elementa ponentes, & qua simplicitate Ægyptiæ sermonis imitati sumus, interpretationis fides est, ne viros Apostolicos, & totos gratiæ spiritualis sermo Rhetoricus immutaret. Cùm igitur S. Hieronymus Linguae Ægyptiæ fuerit peritus, debet omni procul dubio esse testis locupletissimus, omnique exceptione major, significationis vocabulorum hujus linguae, hisque omnibus Scriptoribus præferendus est, qui, nullâ Ægyptii sermonis ratione, aut notitiâ habitâ, nomen Josephi, à Pharaone, Ægyptiorum Rege, impositum Revelatorem arcæanorum interpretantur.

D. Ex his, quæ in nostro primo Colloquio in Historiam tertiæ Mundi Ætatis de habitatione Israëlitarum in Ægypto narrasti, satis compertum habeo, tribus potissimum rebus hanc habitationem insignitam atque nobilitatam fuisse. Primum enim Josephus eo tempore universam Ægyptum summo cum imperio, & secundus à Rege gubernavit, eoque superstitè omnia prospera & læta fuerunt Hebræis. Deinde, post mortem Josephi per insignis & admiranda fuit multiplicatio Hebræorum, quamvis durissimâ servitute ab Ægyptiis opprimerentur. Demùm, eorum liberationem atque exitum ex Ægypto tot & tanta tunc à Moyse edita prodigia illustrem ac mirabilem reddiderunt. Hæc, inquam, ex his, quæ de habitatione Israëlitarum in Ægypto narrasti, satis comperta & explorata habeo. Sed non nihil difficultatis patior circa stirpis Israëliticæ multiplicationem in Ægypto. At enim, certum est septuaginta tantum animas, ut loquitur Scriptura Sacra, seu septuaginta dumtaxat Israëlitas familiæ Patriarchæ Jacobi descendisse in Ægyptum, & habitationem Israëlitarum in Ægypto fuisse tantummodò ducentorum & quindecim annorum; atqui tamen, quondam Israëlita profecti sunt ex Ægypto, fuere (sicut legitur lib. Exodi cap. 12. v. 37.) sexcenta armatorum millia, nec eum in numerum venire pueri, aut mulieres, fortasse nec calones, nec lixæ, sed solum illi, qui propriè militum loco poterant censerì. Quis igitur, amabo te, fieri potuit, ut ex tam paucis Israëlitis, qui in Ægyptum ingressi sunt, tam exiguo tempore, tantus hominum prodierit numerus?

M. Nonnulli Scriptores, ut ab hac, quam proposuisti difficultate sese expediant, ajunt, Israëlitas mansisse in Ægypto per quadringentos triginta annos, ac sub-

subindè mirum non esse, si per tantum temporis intervallum in hunc immensum, qui percensetur Exodi cap. 12. v. 37. numerum excreverint, quondam egressi sunt ex Ægypto. Verùm, hanc sententiam jam falsi convicimus in nostris Colloquiis in Historiam secundæ Mundi Ætatis, ubi, explicando hæc verba, quæ Deus (cap. 15. lib. Genesis) dicit Abrahamo, in Chananæa Regione jam habitanti: *Scito prænosens, quod peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, & subjicient eos servituti, & male tractabunt eos annis quadringentis, ostendimus, per terram non suam, tum terram Chananæam, tum Ægyptum designari, aded ut anni Hebræorum peregrinationis, quam Deus eò loci futuram prædixit Abrahamo, duas in partes æquales distribuendi sint, & ducenti quindecim peregrinationis eorum in terra Chanaan, ducenti verò & quindecim alii anni peregrinationis eorum in terra Ægypti sint assignandi. Quod quidem, ut magis hujusce rei patefecat veritas, duobus momentis hic confirmare non pigebit. Primum, hæc quadringentorum & triginta annorum summa ad servitutem Ægypticam referri citra errorem non potest, quia generationes, quas toto eo tempore, quo Israëlita manserunt in Ægypto, percenset Moyses, id minime patiuntur. Caath siquidem filius Levi cum patre suo, & avo Jacobo descendit in Ægyptum (Gen. cap. 46. v. 11.) Anram autem filias Caath, pater fuit Moyses. Quis autem tam bonus, ut credat, unam, vel duas generationes per 430. annos eâ ætate protendi potuisse? Præterea, 430. años peregrinationis Hebræorum, de qua loquitur Scriptura Sacra, putandos esse non ab ingressu Israëlitarum in Ægyptum, sed ab eo tempore quo Deus dixit Abrahamo: *In semine tuo benedicentur omnes Gentes,* concors est omnium Scriptorum; cum Græcorum, tum Latinorum, nec non peritorum Rabbiorum sententia. Veteres solum hic ponam Scriptores Græcos, quales sunt Eusebius in Chronicis, Epiphanius in Ancorato cap. 12. Chrysostronus Homil. 37. in Genesim, ut de Cedreno, Zonara, & juniorum aliis sileam. E Latinis verò laudabo S. Hieronymum Comment. in cap. 3. Epist. ad Gal. S. Augustinum cap. 16. libri 16. De Civitate Dei, & quæst. 47. in Exodum, Severum Sulpitium lib. 1. Sacræ Historiæ, ut nihil dicam de modernorum Scripturæ Sacræ Interpretum copiâ, quorum hic catalogum texere nimis longum foret. Denique,*

P. Graveson Hist. Eccl. P. 1. Tom. II.

inter Judæos huic sententiæ aperte suffragatur Josephus lib. 2. Antiquitatum Judaicarum cap. 5. ubi conceptis verbis, ait, Hebræos profectos fuisse ex Ægypto anno, post Patriarchæ Jacobi migrationem in Ægyptum, ducentesimo quinto decimo. Josephum, Hebræum, in hoc computo ducentorum & quindecim annorum habitationis Hebræorum in Ægypto, sequuntur R. Levi, Ben Gerson, R. Salomon, & Rabbini in Seder Olam. Huic igitur tot Scriptorum, in eandem sententiam conspirantium, calculo adherere debemus, planèque cum illis affirmare, initium quadringentorum triginta annorum peregrinationis Hebræorum, cujus mentionem facit Scriptura Sacra, non esse arcessendum ab ingressu Populi Israëliti in Ægyptum, sed à tempore promissionis à Deo factæ Abrahamo: *In semine tuo benedicentur omnes Gentes,* ita ut Israëlita unâ cum Abrahamo, Isaac, & Jacobo peregrinati sint in Terra Chananæa per annos ducentos quindecim, & deinde habitaverint in Ægypto per alios ducentos & quindecim annos. Sed, si ita sit, inquires, quo pacto fieri potuit, ut ex septuaginta illis animabus, seu Israëlitis, qui cum Patriarcha Jacobo ingressi sunt in Ægyptum, prodierit, intra spatium ducentorum & quindecim annorum, ingens illa & stupenda Israëlitarum multitudo, quæ prævaleret Ægyptiis, tamque gravem metum conciret Pharaoni, Ægyptiorum Regi, ut obstetricibus mandaret, ut quoties masculi apud Hebræos nascerentur, eos interficerent? Huic difficultati tuæ respondebo cum S. Augustino in Libro Quæstionum in Genesim, quæst. XLVII. His (CCXV. annis) quantum multiplicari potuerint Hebræi, si fecunditas hominis consideretur, adjuvante illo, qui eos voluit multiplicari, reperietur, non esse mirum, quod in sexcentis millibus peditum egressus est populus. Et sanè, ut obiter dicam, si tres filii Noemi, Semus, Chamus, & Japhetus à Diluvio usque ad divisionem terræ, seu dispersionem hominum, quæ facta est anno circiter centesimo nonagesimo secundo à Diluvio, pares fuerunt procreandis hominibus, qui ad Turrim Babylonicam struendam, diversâque condenda Regna sufficere potuerunt, sicut ostendimus in nostris Colloquiis in Historiam secundæ Mundi Ætatis, quidnã credibile erit, potuisse Israëlitas intra spatium ducentorum & quindecim annorum ita sobolescere ac multiplicari in Ægypto, ut in numerum sexcentorum mil-

F

mil.

millium hominum armatorum, divinâ maximè favente ac foecundante benedictione, excreverint, quando sunt egressi ex Aegypto?

D. Dixisti, si benè memini, in superiori Colloquio, Regem Pharaonem, ab obstetricibus Hebræis, quibus ipse præceperat, ut puerulos Hebræorum, recens ex utero materno egressos interficerent, officioso mendacio fuisse delusum. Quæro nunc, quodnam fuerit istud officiosum obstetricum Hebræarum mendacium? & an reverà fuerit peccatum?

M. Illud officiosum obstetricum Hebræarum mendacium, in hoc situm est, quod hæc obstetrices, timentes Deum, & nolentes obtemperare crudeli Mandato Regis de mactandis maribus Hebræorum, irato Pharaoni responderunt: *Non sunt Hebrææ, sicut Ægyptiæ mulieres: ipsæ enim habent obstetricandi scientiam, & priusquam veniamus ad eas, pariunt*, Exodi cap. 1. subdit autem Scriptura Sacra ibidem: *Et quia timeverunt obstetrices Deum, edificavit eis domos*. Dubium non est, quin obstetrices illæ mentitæ sint, non quidem animo fallendi, sed misericordiam præstandi, sed nullo modo mentiendum est. Unde eum Scriptura Sacra dicit, eas à Deo fuisse mercede donatas, respondet S. Augustinus lib. *Contra Mendacium* num. 32. aliàs cap. 15. *Non ideo factum, quia mentitæ sunt, sed quia in homines Dei misericordes fuerunt. Non est itaque in eis remunerata fallacia, sed benevolentia; benignitas mentis, non iniquitas mentientis*. Et inferius num. 34. aliàs cap. 17. *Sed dicit aliquis, ergone obstetrices illæ melius fecissent, si nullam misericordiam præstitissent? Immo verò illæ mulieres Hebrææ, si essent tales, de quibus quærimus, utrum sit eis aliquando mentiendum, nec aliquid falsi dicerent, & fæda ministeria de parvulis occidendis liberrimè recusarent. Sed, inquit, ipsæ moreveruntur. At vide quid sequatur: moreveruntur enim celestis habitationis incomparabiliter amplior mercede, quam domus illæ, quas sibi fecerunt in terra esse potuerunt: moreveruntur futuræ in æterna felicitate, mortem perpessæ pro innocentissima veritate*. Huic Doctrinæ S. Augustini non solum subscribit S. Thomas, ejus fidelissimus discipulus, sed tota ei constanter adhæret sanctioris Ethicæ Schola, quæ omnem mendacium in quocumque casu, omnem fictionem, aut dissimulationem, vel restrictionem mentalem, vel quemlibet verborum ancipitis significa-

tionis usum, quo decipi possint homines, & candor Christianus infici, suis penitus interdicit, & damnat.

D. Cum istud officiosum mendacium, ab obstetricibus Hebræis prolatum, à peccato excusari non debere censeas, non excusabis itidem opinor, à peccato Israëlitas, qui vasa aurea & argentea, cæteramque divitem Ægyptiorum suppellectilem, quam mox ex Ægypto discessuri ab illis mutuati fuerant, fraudulenter abstulerunt, suffurati sunt, suumque in usum vendicarunt?

M. Non ita est, sed potiùs censeo, Israëlitas, qui Ægyptiorum bona suum in usum vendicârunt, non peccâsse. Primum, quia Deus, qui omnium bonorum Dominus est, voluit, ut Israëlitas, qui multis injuriis vexati, durisque ac iniquis laboribus, absque ulla mercede, fuerant ab Ægyptiis tempore captivitatis oppressi, terrenis bonis locupletarentur, quibus Ægyptii, densissimis Idololatriæ tenebris immergi, ad superstitionem falsorum suorum Numinum injuriam creatoris præposterè abutebantur. Præterea, id confirmari potest exemplo Patriarchæ Jacobi, qui, ut superius dicebamus, dum peculiari usus officio regem suum auxit, non peccavit, nec injusta fraude focerum suum delusit, tum quia hujusmodi artificium Jacobus à Deo edoctus est per Angelum: Tum quia etiam, post tot annorum famulatum, nihil mercedis acceperat Jacobus à focero suo Labano: Tum quia denique, Patriarcha Jacobus nihil sibi sumpsit, quod non debebatur; sed arte providit, ne quæ conventionem sua erant, à focero sibi contra jus eriperentur. Et fanè, quam alienus fuerit Jacobus à furripiendis foceri bonis ex pacto sibi non debitis, non aliunde melius disci potest, quam ex ipsius verbis: Ecce enim quam hoc sibi à Labano, focero suo, exprobratum indignè ferat: *Quam ob culpam meam, ob quod peccatum meum sic exarsisti post me, & servitatus es omnem suppellectilem meam? Quid invenisti de cuncta substantia domus tuæ?* Gen. cap. 31. v. 36. & 37. Cave tamen, ne putes, me hic patrocinari velle Doctrinæ recentis Scriptoris Baumii, qui in sua Summa Morali pag. 213. & 214. sextæ Editionis, quam præ manibus teneo, hæc de famulis bona dominorum occultâ compensatione furripiantibus, habet: *Famuli, qui de stipendiis suis queruntur, possuntne ea augere, tantum ex bonis domini sibi corradentes, quantum sufficit*

ut suis laboribus merces respondeat? Possunt omnino aliquando id licitè facere; veluti si tam inopes operam suo domino locârunt, ut quodvis pretium ab eo accipere coacti sint: deinde, si vulgò ob similia officia famuli majori mercede conducantur. Cave, inquam, ne putes, hanc Baumii doctrinam illicitam, perniciosam, divinæ, naturali, humanæ Legi contrariam, omnibus familiis pestiferam, fovendisque domesticis furtis accommodatam, me hic approbare velle, à qua tam alienus sum, quam qui maximè. Nec enim jus est famulis in domini, seu heri, bona, qui pactis non deest; nec Deus illis, itidem ut Israëlitis, bonorum domini possessionem adjudicavit. Quocirca, lubentissimè subscribo censuræ, quam doctrinæ Baumii furtum famulis concedentis, duæ præstantissimæ Facultates, Parisiensis nempe & Lovaniensis jure optimo inusserunt. Parisiensis Censura anno MDCXXI, in Baumium lata sic habet: *Falsa est & periculosa, & domesticis furtis viam aperiens*. Censura Lovaniensis his verbis concepta est: *Hæc assertio falsa est, naturam hominis de se pro nam ad malum præcipitans in furta, ac domesticam pacem perturbans, eò vel potissimum quod ista compensatio ipsorummet famulorum & famularum judicio relinquatur*.

D. Si Baumii, aliorumque ejusdem farinae Casuistarum, qui puritatem Doctrinæ Moralis Christianæ variis corruptelis & laxitatibus depravarunt, detesteris doctrinam, ipse, ut ingenuè dicam, non minus odi & execror quosdam Scriptores prophanos, qui Sacram Historiam de exitu Israëlitarum ex Ægypto, eorumque; Instituti aucti sunt multis fabulis, & insulsis figmentis interpolare, dicitantes, liberationem Judæorum ex Aegypto non factam esse à Deo per Moysen potenti virtute miraculorum, sed potiùs Judæos, quos ajunt, fuisse agmen hominum, qui impetigine, seu scabie & leprâ in Aegypto erant infecti, per ignominiam, & ne pestis illa ad plures serperet, è tota Aegypto esse expulsos, unâ cum Moysè, eorum Duce, qui itidem scabiem & vitiliginem patiebatur. Hos inter Scriptores, unum, quem nunc penès me habeo, proferam Cornelium Tacitum, qui Historiarum lib. 5. c. 3. & 4. hæc habet: *Plurimi Auctores consentiunt, ortâ per Ægyptum tabe, quæ corpora sedaret, Regem Ochorim adito Hammomnis Oraculo, remedium petentem, purgare Regnum, & id genus hominum, & invisum Deis, alias in terras avehere jussum*. Sic conquistam collectamque vulgus, postquam vasis locis relictum sit, cæteris per lacrymas torpentibus, Moysen, unum exulum, monuisse, ne

quam Deorum hominumve opem expectarent, ab utrisque deserti, sed sibi met, ut Duci caelesti, crederent, primo cujus auxilio credentes, præsentis miserias pepulisset. Assensere, atque omnium ignari fortuitum iter incipiunt. Sed nihil æquâ quàm inopia aqua fatigabat. Jamque haud procul exitio, totis campis procubuerant: cum grex asinorum agrestium, è pastu in rupem nemore opacam concessit. Secutus Moses conjecturâ herbidi soli, lavgas aquarum venas aperit. Id levomen: & continuo sex dierum iter emens, septimo pulsus cultoribus, obtinere terras, in quibus Urbs & Templum dicata sunt. Moses, quò sibi in posterum gentem firmaret, novos ritus, contrariosque cæteris mortalibus invidit. Prophana illic omnia, quæ apud nos sacra. Rursùm concessa apud illos, quæ nobis incesta. Effigiem animalis (seu asini) quo monstrante, errorem suumque depulerant, penetrati sacrovere, &c. Hæc & alia id genus ibidem scribit Cornelius Tacitus, quem non pudet, veram, quam textit Moyses, exitus Israëlitarum ex Ægypto, totiusque Gentis Judaicæ Historiam putidis mendaciis interpolare. Sed cum Cornelius Tacitus longè post tempora Moysis vixerit, scire vellem, an ejusmodi figmenta proprio Marte procuderit, aut ex antiquioribus Scriptores ea hauserit?

M. Isthæc malè confarcinata figmenta hauserit Cornelius Tacitus ex antiquioribus Scriptores Ethnicis, videlicet ex Manethone in Ægyptiacis, Chæremone, Lysimacho, sed potissimum ex Apione, Grammatico Alexandrino, qui sub Imperatoribus Tiberio, Caio, & Claudio vixit, quemque Josephus, Hebræus, datâ operâ duobus libris perdoctè confutavit, Gentisque Judaicæ Historiam ab illius Ethnicæ Scriptoris mendaciis, & calumniis egregiè vindicavit. Non is certè ego sum, qui velim singulas hæc inferere rationes, quibus Josephus illorum malè feriatarum Scriptorem deliramenta refellit; id enim longius me abduceret, sed tantum breviter referam præcipuas Josephi rationes, quibus tres insignes calumniæ horumce Scriptores Ethnicorum, qui odio plusquam vatiano Gentem Judaicam prosequantur, facili negotio dispunguntur. In primis, falsum est, Judæos, dum egressi sunt ex Ægypto, scabie, leprâ, aliisque generibus morborum laborasse, sicut calumniantur isti Scriptores; nam si his morbis languissent reverà Judæi, quo pacto, quæso, tantum iter agere, suisque vincendis hostibus pares esse potuissent? Apage fabulam tam crasso filo contextam. Alteri calumniæ, quam isti

Scriptores inferunt *Moyfi*, dicentes, eum fuisse Ægyptium, Sacerdotem Heliopolitanum, nomine *Osarsiphum* vocatum, & leprâ infectum cum aliis ex Ægypto fuisse pulsus, ac tandem illorū exulum Ducem factum, mutâsse nomen suum, & deinceps *Moysem* ab istis exulibus, qui fidem ei obstrinxerant, appellatum esse: huic inquam, atroci calumniæ, sic respondet *Josephus* lib. 1. contra *Apionem*: *Quod verò hujus calamitatis, seu lepræ, corpus expertus habuit Moyses, ipsius dicta indicant. Leprosus enim & oppidis & vicis interdixit, ut seorsim in lacevo vestitu agant, & eum, qui eos attigisset, aut sub idem teetum successisset, pro impuro habet. Quin etiam, si eo morbo laborari, & in pristinum statum restitui contingat, præscripsit certas purificationes, mundationes, & fontanarum aquarum lavacra, & omnium pilorum ablationes, multisque & variis sacrificiis peractis, tum demum sanctam Urbem adeundam. Atque contra par erat, qui talem calamitatem, seu lepram, expertus esset, providentiam aliquam ac humanitatem exhibere simili infortunio pressis. Non solam autem de leprosis sic Leges tulit (Moyles) sed ne nimia quidem corporis parte mutilatos ad sacrorum curam admisit. Sed etiam si Sacerdoti tale aliquid accidisset, honore eum privavit. Quomodo igitur verisimile est, illum has adversus semetipsum cum opprobrio suo damnoque tulisse Leges? Quin & nomen valde incredibiliter mutavit. Osarsiph enim (inquit Apion) vocabatur. Hoc ad transmutationem nihil quadrat. Verum autem nomen significat ex aqua servatum Moysen, nam aquam Ægyptii Moy vocant. Tertia denique & horribilis calumnia de capite asini à Judæis in Templi Hierosolymitani penetralibus consecrato, suâ sponte concidit. At enim, si Judæi caput asini in Templo consecrassent, illudque venerati fuissent, Idololatriæ cultores extitissent. Et tamen *Cornelius Tacitus*, qui, loco à me citato, hanc de capite asini consecrato Judæis impingit calumniam, sultrò fatetur, Judæos ab Idololatria & supersticioso cultu Imaginum penitus abhorruisse, Deumque dumtaxat adorasse: *Judæi*, inquit, *mente sola, unumque Numen intelligunt, summum illud & æternum, neque mutabile, neque interiturum. Igitur nulla simulacra urbibus suis, nedum Templis sunt. Non Regibus hæc adulatio, non Cæsaribus honor. Qui igitur credibile est, Judæos, qui, teste ipsomet *Cornelio Tacito*, Idololatriam summoperè averfabantur, voluisse caput asini in Templo Hierosolymitano consecrare? In hac itaque teterrima concilianda calumnia non**

sibi constat *Cornelius Tacitus*, & antiqui Scriptores, ex quibus illam exscripsit, nullam prorsus merentur fidem, tum quia fuerunt Ethnici, & Gentis Judaicæ infensissimi hostes; tum quia etiam certissime constat, eos multis fabulis ac malè confutis mendaciis Historiam Sacram interpolasse, tum quia denique, æstu passionū abrepti, nullam, de rebus Judæorum scribentes, veritatis rationē habuerunt, & quod caput est, animum ad scribendum appulerunt longè post tempora *Moyfi*, qui primus est omnium Gentium Scriptor, atque divinā revelatione & inspiratione Sacram Historiam litteris consignavit.

D. Quod Scriptores Ethnici Sacram Historiam de exitu Israëlitarum ex Ægypto fabulis & putidis mendaciis infusaverint, mirari certè non subit; voluerunt namque stupenda illa prodigia, quæ Deus in hac mirabili Israëlitarum liberatione per *Moysem* patravit, quæque Genti Judaicæ, cujus erant infensissimi hostes, maximum decus conciliabant, negare, & ad Sacræ Historiæ veritatem occultandam, fabulas de industria comenti sunt, in quibus nec mica, nec ulla rationis scintilla apparet. At, illud maxime miror, quod *Josephus*, qui erat Gente Hebræus, & Antiquitatum Judaicarum peritissimus, incertum habeat, an Mare Rubrum, per quod Hebræi, ex Ægypto egressi, sic vestigiis transferunt, naturæ viribus per æstum maritimum, seu fluxum & refluxum, divisum sit, an hæc Maris Rubri divisio facta sit Dei, supra naturæ Leges operantis, potestate, sicque miraculo adscribenda? Sic enim (locum mihi nuperrimè indicante viro erudito) legi apud *Josephum* lib. 2. *Antiq. Jud. cap. 7. Nemo autem*, inquit *Josephus, mirari debet tanquam incredibilia, si prius hominibus, & ad malitiam rudibus, de salute periclitantibus, via per mare patuit, sive Dei voluntate, sive sponte naturæ: Quandoquidem heri & nudius tertius Alexandri ductu Macedonibus Pamphylum Mare cessit, & aliam viam non habentibus illuc iter aperuit, cum Deus ejus operâ ad destruendum Persarum Imperium uti decrevisset: Id quod omnes testantur, qui res gestas illius Regis scripto prodiderunt: Hanc Josephi de insigni illo miraculo, quod in Maris Rubri divisione, & Israëlitarum transitu contigit, præposteram dubitationem ferre minimè possum.*

M. Sunt nonnulli Scriptores, qui *Josephum* excusant, quod ad captum Ethnicorum, quibus scribebat, sese attemperando, in speciem dubitare videatur, an divi-

divisio Maris Rubri in transitu Israëlitarum aut viribus naturæ, seu fluxui & refluxui Maris, aut potius omnipotentiae Dei, seu miraculo sit adscribenda? *Josephus* tamen certissime in divisione Maris Rubri, & Israëlitarum transitu agnovisse insigne, quod contigit, miraculum, colligunt illi Scriptores ex his, quæ ibidem narrat *Josephus*: *Ut verò*, inquit, *ad extremum litus ventum est, tum Moyses sumptâ virgâ Deum in auxilium supplex invocat. Et postquam descripsit orationem, quam Moyses, tanto in discrimine constitutus, fudit ad Deum, sic pergit: Hæc precatus (Moyles) Mare virgâ percussit: Quo ictu repente scissum, & retrorsum se recipiens, nudum solum Hebræis ad fugam capeffendam reliquit. Denique narrans Josephus, Ægyptios sibi quoque eundem eventum pollicitos fuisse, ait: *Verum sefellit eos hæc opinio, nescientes non quorumvis talem viam esse, sed Hebræorum tantum. Ergo cum jam universus Exercitus ingressus esset, refunditur iterum Mare, & Ægyptios fluctibus involgit. Ex hac Josephi narratione, quidam Scriptores colligunt, eum in divisione Maris Rubri, & transitu Israëlitarum, miraculum agnovisse. At, ipse hanc Josephi excusationem admittendam non esse judico. Primò, quia, ut dem *Josephum* agnovisse illud miraculum, attamen illud proponit, non tanquam rem indubitatâ, sed potius illius judicium permittit aliorum arbitrio, dicens: *Sed de his, ut cuique libet, ita sentiat. Debuisset autem Josephus referre istud miraculum tanquam extra omnem dubitationis aleam positum, quia Scriptura Sacra pluribus in locis disertissimâ de illo mentionem facit. Quædam hic laudare abundè sufficiet: Tu autem eleva virgâ tuam, (ait Deus Moyfi) cap. 14. lib. Exodi) & extende manum tuam super Mare, & divide illud, ut gradientur filii Israël in medio Mari per siccum. Et lib. Sap. cap. 10. Transtulit illos per Mare Rubrum, & transvexit illos per aquam nimiam, inimicos autem illorum demersit in Mare. Item cap. 5. lib. Judithæ v. 12. Fugientibus his, seu Israëlitis; Deus Cæli Mare aperuit, ita ut hinc inde aquæ quasi murus solidarentur, & isti pede sicco fundum Maris perambulando transirent. Denique, ut alia non minus luculenta Scripturæ loca prætermittam, dicitur Psalmo 135. *Qui divisit Mare Rubrum in divisiones, & eduxit Israël per medium ejus; Et excussit Pharaonem, & virtutem ejus in Mari Rubro, quoniam in eternum misericordia ejus. Hæc sanè locupletissima Scripturæ testimonia omnem de eo miraculo dubitandi locum adimunt,****

Quorsum igitur *Josephus* istud miraculū, velut rem incertam & dubiam Ethnicis proponit? Præterea, suam *Josephus* de illo miraculo dubitationem confirmat exemplo *Alexandri Magni*, cui Pamphylum Mare cessisse, & Macedonibus liberum permisisse aditum ait. Quod tamen oppidò falsum & fabulosum esse testatur *Plutarchus* in *Vita Alexandri M.* Alii verò (post *Strabonem* lib. 14. Geographiæ) asserunt, *Alexandrum Magnum* non transisse per medium Mare, sed per Montem dumtaxat, qui, affluente Mari, cooperatus aquis esse solebat, tranquillo tamen pelago, discoopertus; reciproco autem Maris æstu interceptos *Alexandrum M.* ejusque milites magnum subiisse discrimen, adeo ut in aqua, umbilico tenens, iter facere cogerentur. Porro, istum *Alexandri M.* transitū, nihil simile admirabili transitui Hebræorum per Mare Rubrum habuisse, nemo est, qui statim non videat. Denique, quemadmodum *Josephus* jure optimo à viris eruditis culpatur, quod Prophetarum vaticinia, quibus prædicitur adventus Jesu Christi, veri Messiae, sacrilegâ adulatione detorserit ad Imperatorem *Vespasianum*, cujus benevolentiam aucupari volebat; ita ipse existimo, debere vitio verti *Josepho*, quod miraculum, factū in transitu Israëlitarum per Mare Rubrum, velut incertum & dubiū retulerit, ut sese accommodaret ad captum Ethnicorum, qui miraculis, quæ in sacra Historia leguntur, nullam fidem dabant. Ex his, quæ hætenus dixi, debes colligere primò, transitum Hebræorum per Mare Rubrum non refluxui Maris, quem observaverit *Moyles*, rerum naturalium peritissimus, esse tribuendum. Refluxus siquidem Maris pervia dumtaxat littora Maris facit, fed medium Mare pervium & siccum facere non potest, Israëlita autem, ut legere est in Historia sacra, per medium Mare siccis vestigiis transferunt. Præterquam quod incredibile omnino est, hunc fluxum & refluxum Maris Rubri (si quis unquam fuit) soli *Moyfi* fuisse notum, & neminem ex aula Regis *Pharaonis*, neminem è numerosissimo ejus exercitu, neminem Ægyptiorum, qui maritimas plagas incolebant, ullam hujus fluxus & refluxus Maris notitiam habuisse. Si enim aliqui inter Ægyptios hunc maritimum æstum, seu fluxum & refluxum Maris, per spectum & exploratum habuissent, confestim Regem *Pharaonem*, ejusque exercitum de evidenti, quod iminebat, periculo monuissent, & Rex, ab illis monitus, se cum toto exercitu sospitem & incolumè servasset. Quod cum factum haud fuerit;

sed potius contrarium acciderit, signum est, hunc præensum æstum maritimum, seu fluxum & refluxum Maris Rubri latuifse Ægyptios, ac subinde omnino fictitium esse, eique prodigiosum illum per Mare Rubrum Israëlitarum transitum tribui minimè posse. Adde etiam cum *Julio Scaligero*, apud Criticos sacros in cap. 15. libri Exodi pag. 304. non potuisse *Moysem* (tamen Mare Rubrum habuisset fluxum & refluxum) in sicco unà cum Israëlitis transire nactum reflexionis occasionem. Hæc sunt perdocti illius Scriptoris verba: *Erythro* seu Mari Rubro, tantus est æstus, ut osores Sacrarum Litterarum temerè mentiti sint, *Moysem in sicco transivisse, nactum reflexionis occasionem. Quod tamen fieri non potuit, propterea quod ad Syres usque, quod intimo in recessu jacet, Mare operit litus illud, neque unquam regrediens ita nudat, ut inferiores partes, quæ transferunt Hebræi, sua decessione aperiat.* Secundò, colligere debes, falsam esse, & Scripturæ Sacræ penitus contrariam opinionem quorundam Hebræorum, qui pertendunt, Israëlitas, Duce *Moyse*, non totum Mare Rubrum transivisse, id est, non ab uno littore Maris ad aliud oppositum litus transmisisse, immò ne adivisse quidem medium Mare, sed illos dumtaxat circivisse nescio quam rupem, per Mare aliquanto intervallo protensam, eosque, ducto illo intra Mare circuitu, seu semicirculo, demùm ad litus, unde progressi fuerant, rediisse. Sic opinantur quidam Hebræi, quos inter censetur *Aben-Esra*. Sed hæc opinio, seu potius istud recitatorum figmentum (cui *Tostatus*, Episcopus Abulensem, voluisse suffragari mirantur viri eruditi) aperte adversatur his, quæ superius laudavi, Scripturæ testimoniis, ex quibus coruscante meridiano sole clariùs patet, Israëlitas non circivisse Mare Rubrum, sed per medium Mare transivisse. Si autem quæras, qui fieri poterit, ut tot Israëlitarum milia per spatium quatuor aut ad summum quinque horarum, transferint totum Mare Rubrum, quod latissimè patet, & ex Topographorum cõmensuratione vix horis viginti quinque trajici potest? Respondebo ipse, observari ab iisdem Topographis, Mare Rubrum in summo suo capite esse adeò angustum, ut eo loco, quo à *Moyse* trajectum est, vix sex milliaribus pateat. Præterquam quòd, Deus robustas Israëlitis ad fugiendum inferuit, suppeditavitque vires, & insequentium Ægyptiorum metus eis addidit alas, illosque compulit maturare gradum, ut ab uno littore Maris usque ad aliud litus oppositum festino pe-

de se conferrent. Sed de transitu Israëlitarum per Mare Rubrum satis dictum sit. Nunc velim breviter observare, illud Mare, quod nos *Rubrum* vocamus, appellari ab Hebræis *Mare Suph*, nec ideò nuncupari *Rubrum*, quòd illius aquæ rubeant (sicut multis Scriptoris per errorem obrepit) sed quia id nominis huic Mari impositum est ab *Erythro*, Rege, ut testis est *Q. Curtius* lib. 8. *Mare*, inquit, *quo alluitur, ne colore quidem abhorret à cæteris. Ab Erythro Rege conditum est nomen, propter quod ignari rubere aquas credunt.* Et lib. 10. ait: *Rubrum Mare non à colore undarum, ut plerique credunt, sed ab Erythro, Rege, appellari. Erythrus* quippe Græcè significat *Rubrum*, non secus ac nomen *Edom*, quod idem Mare accepit olim ab *Esau*, ejusque posteris, Regionem Idumæam incolentibus, Hebraicè significat itidem *Rubrum*. Circa hanc Maris Rubri ethymologiam cum *Q. Curtio* consentiunt *Strabon* lib. 16. *Plinius* lib. 6. cap. 23. *Pomponius Mela* lib. 3. cap. 8. *Agatharcides* Editionis Oxon. pag. 2. *Philostratus* lib. 3. cap. 19. *Arrianus* in libro *Rerum Indicarum* pag. 579. quos citat recens Scriptor *Humphrydus Prideaux*, Tom. I. *Historiæ Judæorum*, quam gallico idiomate concinnavit. Addit quoque *Q. Curtius*, in Insula quadam illius Maris non procul à continente columinam eminere, istius Regis *Erythri* monumentum, litteris ejus gentis scriptam. Testatur enim *Brodæus* in *Miscellaneis* lib. 3. cap. 9. se à multis viris & nautis, qui, tempestatibus acti, in Mare Rubrum fuerant ejeti, audivisse, Mare illud *Rubrum* appellatum, non discrepare, quantum ad aquæ colorem, ab Oceano nostro. Si plura de transitu Hebræorum per Mare Rubrum scire desideres, lege *Dissertationem*, quam eo de argumento *Augustinus Calmet*, Benedictinus, præfixit suo Commentario litterali in lib. Exodi.

D. Cum horam, quam Colloquiis nostris præfigere solemus, ad finem vergere videam, præstat, ut quidquid adhuc superest temporis, id totum nunc impendamus in explanandis his omnibus, quæ spectant Pascha, quod Judæi, sicut antea observasti, jussu *Moyse*, celebrarunt, priusquam discederent ex Ægypto. Et primò, si placet, incipiamus ab hujus nominis *Paschatis* ethymologia. Explicat igitur quid sibi velit istud *Paschatis* nomen? & quâ die Judæi Pascha celebrarint in Ægypto?

M. *Paschatis* nomen Chaldaicum est: ab Hebræis appellatur *Peschach*, à Latino Interprete dicitur *Phase*, sed Latino signifi-

significat *transitum*, ut videre est in nostra Vulgata Editione cap. 12. v. 11. & 12. libri Exodi: *Est enim Phase (id est transitus) Domini, & transibo per terram Ægypti nocte illa, percutiamque omne primogenitum in terra Ægypti ab homine usque ad pecus.* Ad refrendam itaque singulis annis memoriam insignis illius beneficii, quo Angelus vastator, nocte transiens, omnia Ægyptiorum primogenita trucidavit, & solis pepercit Hebræis, qui portas ædium suarum tinctas habebant sanguine Agni, Paschatis celebritatem instituit *Moyse* in Ægypto, eumque Israëlitis essent in procinctu itineris, & illa ipsa nocte ex Ægypto profecturi, jussit eis *Moyse*, ut succinctis lumbis, calceatis pedibus, & cum baculo in manu, qui viatorum habitus est, Agnum Paschalem cum festinatione comederent, sicut legitur cap. 12. v. 11. libri Exodi. Hic autem modus celebrandi Pascha, seu Agnum Paschalem manducandi, peculiariis fuit huic primo Paschati, quod Hebræi peregerunt in Ægypto; nam deinceps non accincti, sed discincti, non stantes, sed sedentes, non raptim, viatorum instar, sed lente, & pacatè Agnum Paschalem comederunt Hebræi, eumque morem secutus est Christus Dominus, dum pridie quam pateretur, discumbens cum Discipulis suis, supremum Pascha celebravit. Explicatè breviter causâ, cur Deus per *Moysem* jussit Hebræis, ut priusquam excederent ex Ægypto, Pascha celebrarent, & deinceps hanc Paschatis celebritatem in perennem beneficiorum memoriam quot annis observarent, nunc præfigere debemus diem, quâ Hebræi in Ægypto Pascha peregerint, seu Agnum Paschalem immolarunt, & manducaverunt. Hæc autè stata dies Paschatis, seu immolationis, & comestionis Agni Paschalis in Ægypto, fuit dies decima quarta primi mensis ad vesperam, sicut legitur c. 12. v. 3. l. Ex. *Decima die mensis hujus tollat unusquisque agnum per familias & domos suas.* Et. v. 6. *Et servabit eum ad quartam decimam mensis hujus; immolabitque eum multitudo filiorum Israël.* Et cap. 23. v. 5. libri Levitici: *Mense primo, quarta decima mensis ad vesperam Phase Domini est.* Porro, primus mensis anni apud Judæos ille est, qui partim mensibus nostris Martio, & Aprili respondet, quique ab ipsis appellatur *Abib*, seu *Nisan*, & à quo ducitur Veris initium. Quamvis enim mensis *Abib*, seu *Nisan*, esset antehac apud Hebræos septimus anni, attamen, post eorum ex Ægypto profectionem, pro primo mense anni

in rebus sacris haberi cepit, Deo ita jubente, cap. 12. v. 2. libri Exodi: *Mense iste vobis principium mensium: primus erit in mensibus anni.* Ad vesperam itaque diei decimæ quartæ mensis *Nisan* Pascha in Ægypto celebrarunt, seu Agnum Paschalem comederunt Hebræi. Per vesperam autem diei decimæ quartæ, intelligi non debet prior vespera, quæ initium erat diei decimæ quartæ, sed posterior vespera, in quam dies decima quarta desinebat, ita ut Hebræi, juxta Legis Mosaicæ præscriptum, Pascha peragere, seu Agnum Paschalem madare dumtaxat possint à meridie diei decimæ quartæ in secundis vesperis usque ad occasum solis; postea verò id agere sit eis à Lege prohibitum. Hinc *Jesus Christus*, qui fuit Legis observantissimus, ultimum suum Pascha celebravit, seu Agnum Paschalem comedit die à Lege statuta, seu die decimâ quartâ in secundis vesperis, seu in eunte die decimâ quintâ, quæ erat prima dies Azymorum, sicut testantur Sacri Evangelistæ, *Matthæus* cap. 26. v. 17. *Marcus* cap. 14. v. 12. & *Lucas* cap. 22. v. 7. Consule *Dissertationem* decimam nominam *Tractatus*, quem edidi, *De Mysteriis & Annis Jesu Christi, Servatoris nostri*, ubi omni argumentorum genere ostendi, Christum Dominum anno, quo mortuus est, ultimum Pascha peregisse, seu Agnum Paschalem cum Discipulis suis comedis die ipsâ à Lege præfixâ, seu die decimâ quartâ in secundis vesperis, non verò die decimâ quartâ in primis vesperis, sicut nonnullis Scriptoris perperam visum est.

D. Hebræos antequam discederent ex Ægypto, Pascha celebrasse, seu Agnum Paschalem comedis die XIV. in secundis vesperis, ægrè admodum mihi persuadere possum. Legi etenim capite 12. libri Exodi, & apud *Josephum*, Hebræum, lib. 2. *Antiq. Jud.* cap. 6. Judæos profectos fuisse ex Ægypto, illucescente die XV. mensis *Nisan*. At, si Judæi, antequam discederent ex Ægypto, Agnum Paschalem comedis in posteriori vespera die XIV. mensis *Nisan*, vix intelligi posset, nedum explicari, quo pacto omnes Hebræi, intra tam angustum temporis spatium, quod fluxit à posteriori vespera diei XIV. mensis *Nisan*, usque ad diluculum diei XV. ejusdem mensis, potuerint sese ad iter accingere, vasa aurea & argentea, variamque suppellectilem mutuari ab Ægyptiis, & tandem congregari, in eundemque convenire locum (erant enim, ut superius observasti, sexcenta mil-

millia peditum armatorum, præter senes, mulieres, parvulos, & promiscuum vulgus Aegyptiorum, qui Judaicâ Religione initiati Judæos comitari voluerunt.) Id autem eò difficilius creditu est, quòd *Moyſes*, sicut legitur eodem in capite libri Exodi, districtè inhibuisset, ne ullus Hebræorum egrederetur ostium domus suæ usque mane. Longè itaque mihi verosimilius esse videtur, Hebræos in Aegypto Agnum Paschalem immolâsse, & comedisse in posteriori vespera diei XIII. mensis *Nisan*. Hoc enim semel posito, habuerunt Hebræi (postquam in Aegypto Agnum Paschalem manducaverunt) diei integræ, seu diei decimæ quartæ spatium, ut possent sese ad iter præparare, dona ab Aegyptiis mutuo accipere, quibus acceptis, illucescente die XV. ejusdem mensis *Nisan*, ex Aegypto, compellente Rege Pharaone, profecti sunt, seque itineri dederunt. Hæc conjectura, quam ultrò fateor, me in cœtu quorundam virorum eruditorum paucis abhinc diebus audivisse, an tibi probetur, scire vehementer desidero.

M. Hanc conjecturam, quam à viris eruditis te accepisse profiteris, certè meo calculo probare haud possum. Primò, si Hebræi, antequàm excederent ex Aegypto, Agnum Paschalem comedissent in posteriori vespera diei XIII. mensis *Nisan*, debuissent Judæi post exitum ex Aegypto, singulis recurrentibus annis Agnum Paschalem comedere itidem in posteriori vespera diei XIII. mensis *Nisan*, cum certò certius sit ex Scriptura Sacra, Judæos debuisse post egressionem ex Aegypto comedere Agnum Paschalem eodem mense, eodem die, eadem horâ, quâ Judæi in Aegypto Agnum Paschalem manducârunt: *Habebitis autem hanc diem in monumentum, & celebrabitis eam sollemnem Domino in generationibus vestris cultu sempiterno*, Exodi cap. 12. *Immolabis Phase vespere ad solis occasum quando egressus ex Aegypto*. cap. 16. lib. Deuteronomii. Atqui tamen compertum omnibus atque exploratum est, Judæos, post profectiōnem suam ex Aegypto, semper ad nostra usque tempora Agnum Paschalem comedisse non in posteriori vespera diei XIII. mensis *Nisan*, sed in posteriori vespera diei XIV. ejusdem mensis, quandò videlicet incipit apud Judæos Festivitas Azymorum, & tenentur ex præscripto Legis in hac posteriori vespera diei XIV. mensis *Nisan*, abstinere in integrum à pane fermentato, & vesci dumtaxat pane Azymo. Hæc igitur perennis, & nunquam interrupta Judæorum consue-

tudo, argumento est, Patres eorum, antequàm discederent ex Aegypto, non manducâsse Agnum Paschalem in posteriori vespera diei XIII. sed in posteriori vespera diei XIV. mensis *Nisan*, quâ die Judæis pane fermentato vesci ex Legis præcepto nefas & illicitum omnino est. Et sanè, modus ille, quo, sicut superius observavimus, Hebræi in Aegypto Agnum Paschalem manducârunt, apertè ostendit, illos in Aegypto Agnum Paschalem comedisse non in posteriori vespera diei XIII. mensis *Nisan*, sed in posteriori vespera diei XIV. ejusdem mensis. At enim, Hebræi in Aegypto Agnum Paschalem comederunt, non mensæ accumbentes, sed stantes, pedibus calceatis, accinctis renibus, baculum præmanibus tenentes, more illorum, qui parati sunt ad ingrediendum iter. Non fuisset autem necessarium, ut Hebræi in Aegypto tam festinanter comederent Agnum Paschalem, si reverà illum manducâssent in posteriori vespera diei XIII. mensis *Nisan*, quandoquidem, factâ hac hypotesi, Agni Paschalis comestio in Aegypto præcessisset integrâ die & amplius Judæorum profectiōnem ex Aegypto, quæ solùm contingit illucescente die XV. mensis *Nisan*, in quam apud Judæos incurrit Festivitas Azymorum. Ex modo itaque, quò Hebræi in Aegypto Agnum Paschalem comederunt, facilè colligitur, illos non manducâsse Agnum Paschalem in posteriori vespera diei XIII. mensis *Nisan*, sed in posteriori vespera diei XIV. ejusdem mensis, hoc est, in pervigilio eorum profectiōnis ex Aegypto. Denique, universa Ecclesia Latina docet contra Græcos, in pane Azymo, & non fermentato confici debere Eucharistiam, quia Christus Dominus, ultimum Pascha peragendo cum Discipulis suis, eam instituit post comestionem Agni Paschalis, in posteriori vespera diei XIV. mensis *Nisan*, à qua die incipiebat Festivitas Azymorum, ac subinde vetitum erat Judæis tunc uti pane fermentato, sed poterant tantùm comedere panem Azymum. Si ergò Hebræi manducârunt in Aegypto Agnum Paschalem in posteriori vespera diei XIII. mensis *Nisan*, dicendum erit, Christum fuisse transgressorem Legis, quandò anno, quo mortuus est, Agnum Paschalem comedit in posteriori vespera diei XIV. à qua incipiebat primâ dies Azymorum, sicut testantur tres Evangelistæ, superius à me laudati; tenebantur enim Judæi ex Legis præscripto Agnum Paschalem comedere eodem mense, eadem die, eademque horâ, quâ Hebræi illum

illum manducârunt in Aegypto. Christum autem Dominum fuisse transgressorem Legis, soli recutiti effutire possunt, tamq; execrabilem blasphemiam audire horrent Christianorum aures. Quod si dicatur, Christum Dominum, anno, quo ex hoc mundo migravit ad Patrem, Agnum Paschalem cum suis Discipulis comedisse non in posteriori vespera diei decimæ quartæ mensis *Nisan*, sed in posteriori vespera diei decimæ tertie ejusdem mensis; tunc improbanda esset praxis universæ Ecclesiæ Latinæ, quæ contra Græcos Schismaticos statuit: ideo Eucharistiam non in pane fermentato, sed in pane Azymo confici debere, quia Christus, pridè quàm moreretur, supremum Pascha cum Discipulis suis peragendo, manducavit Agnum Paschalem in posteriori vespera diei XIV. mensis *Nisan*, à qua die apud Judæos incipiebat prima dies Azymorum, & obstringebantur abstinere omnino à pane fermentato; quæ Lex de abstinentia à pane fermentato, non obligat Judæos in posteriori vespera diei XIII. mensis *Nisan*, cum ab hac die initium non haberet prima dies Azymorum, essetque illis integrum ac licitum per totam illam diem decimam tertiam comedere panem fermentatum; sed illos tantùm obligabat in posteriori vespera diei XIV. mensis *Nisan*, à qua die auspicabatur Festivitas Azymorum, & Judæis incumbere obligatio vescendi pane Azymo, omni ex ædibus suis repudiato & ablegato penitus pane fermentato. Si igitur Christus anno, quo in Crucem actus est, Agnum Paschalem comedisset in posteriori vespera diei XIII. mensis *Nisan*, Sacrosanctam Eucharistiam, quam in ultima Coena instituit, confecisset in pane fermentato, & non Azymo, sicque præferenda esset praxis Græcorum Schismaticorum, in pane fermentato Eucharistiam consecrantium, praxi totius Ecclesiæ Latinæ, quæ Eucharistiam dumtaxat conficit in pane Azymo, & non in fermentato; quod tamen nemo Catholicus dicere audeat. Ut igitur Ecclesiæ Latinæ, Eucharistiam in pane dumtaxat Azymo consecrantis, praxi sua constet veritas, dicendum est, Hebræos, antequàm discederent ex Aegypto, Agnum Paschalem immolâsse, & manducâsse in posteriori vespera diei decimæ quartæ mensis *Nisan*, ac subinde Christum Dominum, qui erat Legis observantissimus, Agnum itidem Paschalem, anno quo mortuus est, comedisse cum Discipulis suis in posteriori vespera diei XIV. mensis *Nisan*, &

P. Graveson Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

Sacrosanctam Eucharistiam in pane Azymo consecrâsse. Sed dicis: *Quid fieri potuit, ut in Aegypto innumerabilis illa Judæorum multitudo (erant enim, ut ait Scriptura Sacra, sexcenta millia hominum armatorum, non computatis aliis) potuerit intratam angustum temporis spatium, quod fluxit à posteriori vespera diei XIV. mensis *Nisan* usque ad diluculum diei XV. ejusdem mensis, quo Judæi egressi sunt ex Aegypto, sic se præparare ad iter, opulentam ab Aegyptiis mutuari supellestem; congregari ex diversis locis, & in unum convenire locum, ad profectiōnem à Moyse destinatam?* At, difficultatem istam nullo negotio superabis, si advertas, Hebræos in Aegypto fuisse à Moyse aliquot retroactis diebus admonitos, ut sese ad iter præpararent. Legimus quippè cap. 12. Exodi, Moysem præcepisse Judæis, ut unusquisque decimâ die mensis *Nisan* (hoc est, quinque circiter diebus, priusquàm Judæi excederent ex Aegypto) tollerent Agnum per familias & domos: *Decimâ die hujus mensis (ait Moyſes Hebræis in Aegypto) tollat unusquisque Agnum per familias & domos suas... & servabit eum ad quartam decimam mensis hujus (seu *Nisan*) immolabitque eum multitudo filiorum Israël usque ad vesperam.* Potuerunt itaque Hebræi, quinque diebus ante profectiōnem suam ex Aegypto moniti à Moyse, facilè se præparare ad iter, & angustias etiam, si quæ fuerunt, temporis, diligentia supplere. Adde etiam, Hebræos in Aegypto hac nocte, quâ Angelus omnia Aegypti primogenita interfecit, servatis tantum Hebræis, quorum aedes rubebant sanguine Agni, domi suæ conclusos remanuisse; quamvis enim *Moyſes* prohibuisset Hebræis, ne quis egrederetur ostium domus suæ usque mane, ubi tamen ex comploratione Aegyptiorum intellexerunt Hebræi, omnium Aegypti primogenitorum cædem ab Angelo exterminatore esse factam, omni abjectâ cunctatione ex ædibus suis abierunt, eruperunt, & in locum à Moyse indictum, certatim convolarunt, urgentibus præsertim Aegyptiis, tot inopinatis cladibus attritis.

D. Nondùm satis intelligo, cur *Moyſes* instituerit hanc Festi Azymorum sollemnitatem, & cur etiam hic Azymorum Festus inciperet dumtaxat à posteriori vespera diei XIV. mensis *Nisan*, non verò à posteriori vespera diei XIII. ejusdem mensis, sicut mox observasti.

M. Hunc Azymorum Festum eò potissimum sine instituit *Moyſes*, ut Judæi

G

fixam

fixam jugiter haberent recordationem insignis illius beneficii, quo Angelus vator omnes ad unum Ægypti primogenitos occidit, sed salvos & incolumes reliquit Hebræos, quorū postes tincti erant sanguine Agni, qui; ab Ægyptiis expulsi, citò & absque mora sese iuveni accingere debuerunt, nec per temporis angustias expectare potuerunt, donec panis esset fermentatus, sed (ut ait Scriptura Sacra, cap. 12. Exodi) *conspersam farinam coxerunt, & fecerunt submericios panes Azymos*. Ut igitur tanti beneficii, quod Hebræi a Deo acceperant, sensum ex eorum animis nulla obliteraret ætas, *Moses* hanc Azymorum instituit Festivatem, sanxitque Legem, quā deinceps Hebræi obstringebantur per septiduum abstinere à pane fermentato, & comedere dumtaxat panes Azymos. *Septem diebus*, inquit *Moses, erunt Azyma, in die primo non erit fermentum in domibus vestris*. Solemnitas autem primæ diei Azymorum incipiebat à posteriori vespera diei XIV. mensis Nisan, quia Judæi festos suos dies ab occasu Solis ad alium occasum ducebant, adeò ut noctem sequentem, & diem crastinum ad noctem usq; exclusivè completerentur, juxta illud Lib. Levit. c. 17. *A vespera usque ad vesperam celebrabitis Sabbata vestra*. Per Sabbata autem quælibet festa, maximè verò solemnia, intelliguntur. Cum igitur prima dies Azymorum, quæ erät apud Judæos solemnitas, semper incideret in diem XV. mensis Nisan, ejus proinde festivitas incipiebat à posteriori vespera diei XIV. ejusdem mensis. Quemadmodum autem primus Azymorum dies apud Judæos Festus solemnitas est, ita & septimus dies, quia, sicut in primo Azymorum die ex dura captivitate Ægyptiaca in libertatem asserti sunt Hebræi, ita in septimo Azymorum die, *Pharao*, Ægyptiorum Rex, qui furens animi, quo angebatur tot hominum millia Regno suo & potestati decedere, eos cum ingenti exercitu insequutus est, vidensq; Mare Rubrum Populo Israëlítico, cedentibus in latera aquis, velut in continenti, iter pervium fecisse, Mare, qua patebat, ipse ingressus, mox relabentibus aquis, cum omni exercitu, curribus, armis, & instrumentis, oppressus ac deletus fuit.

D. Quid typicè præfigurabat, seu significabat Agnus iste Paschalis, quem Israëlita, jubente *Moyse*, comederunt, priusquam discederent ex Ægypto?

M. Agnus iste, quem Israëlita comederunt, antequam egrederentur ex Ægypto, præfiguravit *Jesum Christum*, Salvatorem nostrum, quem sub Agni

typo, Prophetæ & Apostoli adumbrarunt, quique, quamdiu vixit, mansuetudine, modestiâ, patientiâ, fuit Agno reverà simillimus. Hanc similitudinem inter Agnum Paschalem, quem in Ægypto immolârunt Hebræi, & Jesum Christum, quem Hebræi pariter morti tradiderunt, facillè percipies ex variis, quos hic subijciam, typis ac figuris. In primis, sicut in Ægypto hi homines, qui postes ædium suarum tinctos non habebant sanguine Agni-Paschalis, fuerunt ab Angelo exterminatore vitâ mortali privati: sic illi omnes, qui sanguine Christi non sunt aspersi, æternam mortem incurrunt. Israëlita, post mactationem Agni Paschalis, excusâ captivitate Ægyptiaca, libertatem recuperârunt, & in terram promissam ingressi sunt. *Jesum Christum* per effusionem sanguinis sui redemit nos à captivitate diaboli, cui eramus antehac mancipati, nobisque aditum fecit ad Regnum Cœlorum, quod antea omnibus per peccatum originale erat occultum. Israëlita post mactationem Agni Paschalis discesserunt ex Ægypto onusti spoliis Ægyptiorum: *Jesum Christum* per mortem suam expoliavit Principatus & Potestates, *traxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso*, sicut ait *Apostolus Paulus*, Epist. ad Colof. c. 2. v. 15. Agnum sine macula Israëlita immolârunt in Ægypto: *Jesum Christum* appellatur à *S. Petro* Epistol. 1. cap. 1. vers. 19. *Agnus immaculatus*, id est, ab omni peccato immunis. Et *S. Paulus* Epistol. ad Hebræos cap. 7. vers. 26. loquendo de Christo, ait: *Talis enim decebat, ut nobis esset Pontifex; sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus. . . . qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo*. Agnum Paschalem Israëlita in Ægypto immolârunt in medio mense Nisan; eo ipso tempore, quo immolatus est *Jesum Christum*. Agnum Paschalem in Ægypto immolavit universa multitudo filiorum Israël: *Jesum Christum*, verum Agnum, qui tollit peccata Mundi, morti addixerunt Sacerdotes, Scribæ, Pharisei, & universus Judaicus Populus. Agnum Paschalem in Ægypto Israëlita festinanter comederunt, calcatis pedibus, baculos in manibus gestantes, & ad iter expediti, sicut superius observavimus: *Jesum Christum* intra paucas horas proditus, captus, ad varia Tribunalia, videlicet, *Annæ, Caiphæ, Pilati, & Herodis* ductus est, damnatus, flagellatus, & in Monte Calvarie actus in Crucem.

Pe

Postremò, ut mittam alios typos: sanguis Agni Paschalis in Ægypto, domorum foribus aspersus, Israëlitis signum salutis & libertatis fuit: *Jesu Christi* sanguis pretium & causa salutis, atque libertatis omnium hominum est. Hos typos, quibus Agnus Paschalis, in Ægypto immolatus, adumbravit *Jesum Christum*, perpendens *S. Augustinus* Tractatu 50. in *Joannem*, ait: *Ille celebratio umbra erat futuri: Quid est umbra futuri? Prophetia Christi pro nobis passuri, ut transiret umbra, & lux veniret, ut transiret significatio, & veritas teneretur. Habebant ergo Judæi Pascha in umbra, nos in luce. Quid enim opus erat, ut eis Dominus præciperet, per ipsum festum diem ovem occidere, nisi quia ille erat, de quo prophetatum est: sicut ovis ad immolandum ductus*. Hinc inter Rabbinos, *Rabbi Bechai*, cujus testimonium profert doctissimus *Josephus de Voisin* in suis Annotationibus in cap. 4. Partis 2. *Pugionis Fidei*, nostri *Raymundi Martini*, disertè asserit, Redemptionem novissimam, quæ in fine dierum fieri debet per Messiam, fore similem Redemptioni Ægyptiaca: *Quippè*, inquit ille Rabbini, *hæ duæ, redemptiones, similes sunt inter se, & traditio Prophetarum est, redemptionem nostram fore similem redemptioni Ægyptiaca in multis rebus; præstantiorem tamen futuram Dei notitiam*. Sed de Agni Paschalis immolatione in Ægypto factâ plura impresentiarum dicere non vacat, quia, ne longius, quàm par sit, præsens nostrum protrahamus Colloquium, cæteras quæstiones, quas multi Interpretes & Commentatores Scripturæ Sacræ, aliique viri eruditi, prolixè tractare solent, nimirum de loco, ubi post exitum Israëlitarum ex Ægypto mactari, & immolari debebat Agnus Paschalis? De Agni Paschalis sacrificii Ministris, de Convivis Agni Paschalis, denique de Ritibus Sacrificii, & Convivii Agni Paschalis: Has, inquam, quæstiones, quæ ad Legem, quam *Moyse*, post egressionem Israëlitarum ex Ægypto, instituit ac promulgavit, pertinent, opportuniùs dirimemus in nostris Colloquiis in Historiam quartæ Mundi Ætatis, ubi de Lege Mosaica, juxta ordinem Historiæ Sacræ, datâ operâ differemus. Nostrum itaque hic claudio Colloquium. Tu verò, charissime Discipule, honestissimo, suavissimòque Sacrarum Litterarum studio, ac virtutis amore animum tuum domi recreare, & refocillare satage. Si enim (ut spero) amore virtutis.

P. Graveson Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

tis, & jugi Scripturæ Sacræ studio contempseris cætera Mundi bona, te innocuum, purum, castum, integrum, & incorruptum servabis: intelliges nihil præter Sacrarum Litterarum studia esse dulce; nihil, præter Dei cognitionem, habere amabile: Verbo dicam, sanctioribus deditus studiis, animum tuum efferes altiùs ad gustandam divinam excellentiam, reliqua verò Mundi bona, quæ supremo tandem gustu amara evadunt, tanquàm infirma, momentanea, corruptibilia fucò, & jejuniore papilionibus volantibus, relinques, fugies, contemnes, abjicies, ac conculcabis, contentus te ipso, & Scripturæ Sacræ lectione, quæ per se tam dulcis, tamque jucunda est, ut incredibiles amatoribus suis afferat voluptates. Vale igitur, & hæc, ad tuos lares reversus, fedulò meditare, ut inde ad Museum nostrum postridiè doctior ac sapientior regrediaris.

COLLOQUIUM III.

In quo referuntur Patriarcharum tertiæ Mundi Ætatis, præcipua Gesta & Scripta, quæ *Jesum Christum*, verum Messiam, vel adumbrant, vel vaticinantur, ibidemq; in putandis annis Patriarcharum ejusdem Ætatis accurata stabilitur Chronologia.

D. IN Patriarchis *Abrahamo*, ejusque filio *Isaaco*, viris sanctimoniam vitæ clarissimis, multa fuisse & divinitus dicta & piè gesta, quæ referebantur ad *Jesum Christum*, verum Messiam, in quem crediderunt, & venturum sperârunt, certissime jam scio. Novi etiam, Patriarcham *Jacobum*, filium *Isaaci*, suis, quæ retulisti, præclare gestis præfigurasse *Jesum Christum*, eumque venturum prænunciâsse insigni isto vaticinio: *Non auferetur sceptrum de Juda, & Dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium*, Genesis cap. 49. Quocircà, in hoc Colloquio, ne actum agere videamur, de gestis trium illorum Patriarcharum, *Abrahami*, *Isaaci*, & *Jacobi*, sermonem instituere non debemus, sed sat superque sufficet, cæteros tertiæ Mundi Ætatis indicare Patriarchas, qui vel typum *Jesu Christi* egregiis suis factis gesserunt, vel suis Scriptis eum venturum prædixerunt.

M. Inter Patriarchas tertiæ Mundi Ætatis, nullus est, meâ quidem sententiâ,

G 2

qui

qui evidentiùs Jesu Christi, Servatoris nostri, typum gesserit, quam *Josephus*, filius Patriarchæ *Jacobi*. At enim primò, cum *Josephus*, præ fratribus suis, à patre *Jacobo* plus diligeretur, fratrum sibi conflavit invidiam, odiùmque concivit: Idem contigit Jesu Christo, cujus Doctrinæ repugnârunt Judæi, eumque, quamdiu vixit, pariter insectati sunt, conviciis proscindendo, incessendo diceriis, argutiis cavillando, fodicando actiones, miracula eludendo. Præterea, somnia Patriarchæ *Josephi*, quæ summam ei dignitatem portendebant, in Jesu Christo fuerunt ad amussim impleta. Nam Jesus Christus à suis fratribus fuit adoratus, nec allegoricè tantùm, sed reverà Sol, Luna, & reliquæ stellæ eum, tanquàm supremum omnium rerum Dominum agnoverunt. Adveniēti *Josepho*, mortem fratres meditantur: *Venite, inquit, occidamus eum*: Veniente per Incarnationem ad homines *Jesu*, dicunt Judæi: *Morte turpissimâ* condemnemus eum. Venditur *Josephus* à fratribus suis, viginti, vel, ut alii putant Scripturæ Sacræ Interpretes, triginta nummis, testibus *Ambrosio* & *Augustino*: Jesus Christus à Juda, proditore, triginta quoque nummis venundatus est: Cruenta *Josephi* tunica, ad patrem *Jacobum*, cruentam mortem Jesu Christi significat. Apud *Putipharem*, Præpositum Cubiculariorum *Pharaonis* Ægyptiorum Regis, serviit *Josephus*: Jesus Christus, ut inquit Apostolus, *semetipsum exinanivit formam servi accipiens*. *Josephus*, carcere clausus, duos inter reos, alteri mortem, alteri salutem & libertatem vaticinatur, eumque orat, ut suæ pristinæ dignitati restitutus illius meminerit: Jesus Christus, affixus Cruci inter duos latrones, unum condemnat, alteri in extremis veniam petenti æternam felicitatem spondet, cum ab eo rogaretur, ut Regnum adeptus, memor ipsius esset: *Memento mei, dum veneris in Regnum tuum*. Ad *Josephi* in Ægypto nutum frumenta populis vendebantur, ut ait *Moses*: Jesus Christus panem & escas populis esurientibus non semel subministravit. Ipse palam profitetur, se esse panem vitæ, panem vivum, qui de Coelo descendit, & eum, qui venerit ad ipsum, non ampliùs esuriturum, & qui panem hunc manducaverit, non moriturum. *Josephus* fratribus suis fuit causa salutis, ideòque sic allocutus est: *Pro salute vestra misit me Deus ante vos in Ægyptum Præmisitque Deus, ut reseremini super terram*, Genesis cap. 45. v. 5.

& 7. Nec solùm suos fratres, & Ægyptios, sed exterarum quoque gentes fame laborantes sublevavit, & *Salvator Mundi*, à Pharaone, Ægyptiorum Rege, dictus est: Hæc autem omnia mirum in modum quadrant in Jesum Christum, qui reverà fuit *Salvator totius Mundi*. Fratres suos dimittens *Josephus*, præceptum hoc dat proficiscentibus: *Ne irascamini in via*, Genesis cap. 45. v. 24. Jesus Christus, à Discipulis suis abiturus ad Patrem suum, eis potissimùm pacem reliquit: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis*, Evang. *Joannis* cap. 14. v. 27. Rex *Pharao* jubet Ægyptiis, ut coram *Josepho* in genua procumbant, vult insuper, ut tota Ægyptus ab ipso pendeat, sitque *Josephus* alter à Regè: Deus exaltavit Jesum Christum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine *Jesu* omne genua flectatur, sicut ait Apostolus Epist. ad *Philipp.* cap. 2. v. 9. Denique de *Josepho* sic fatur moriens Patriarcha *Jacobus*: *Filius accrescens Joseph, filius accrescens*: De Christo Domino testimonium perhibens *Joannes Baptista*, ait: *Oportet illum* (seu Jesum Christum) *crescere*. Evang. *Joannis* cap. 3. v. 29. Cujus incrementi in Christo figura itidem fuit lapis ille, qui (sicut scribit Propheta *Daniel*, cap. 2. v. 35. *Factus est mons magnus, & implevit universam terram*.

D. Incredibiliter me delectant isti typi, quibus antiqui Patriarchæ Jesum Christum venturum adumbrârunt. Video siquidem, ejusmodi typos ac figuras admirabili concordia & concentu quadrare cum vita Jesu Christi, quam quatuor Evangelistæ accuratè descripserunt, & cum exploratissima rerum multò post gestarum historiâ, ac subindè Jesum Christum, quem Deus tot typis ac figuris, longè ante ejus adventum, delineari ac præfigurari voluit, esse illum ipsissimum Messiam, quem, post peccatum Adami, ad liberandum genus humanum se aliquandò missurum promiserat, quemque tot ardentibus votis Patriarchæ, omni ævo expectârunt. Perge itaque, si placet, alios indicare sanctos ac præstantes viros, qui in tertia Mundi Ætate typum Christi Domini gesserunt.

M. Summæ patientiæ, quam Christus Dominus inter dira acerbissimæ suæ Passionis tormentorum supplicia exhibuit, imaginem tibi dabo patientissimum post hominum memoriam *Jobum*, quem Patriarcharum tertiæ Mundi Ætatis temporibus, & ante *Mosem* vixisse, colligo ex ipsius Historia, descriptâ in libro, qui

Jobi

Jobi nomine insignitur. At enim, in tota illa *Jobi* historia ne minimum quidem sit verbum de Lege Mosaica, & de Prophetis; nulla extat admirabilium Dei operum sive in longo in Terram Chanaan itinere, sive in Ægypto, sive in Deserto, mentio. Quod quidem argumentum est, *Jobum*, & ejus amicos, qui ad illum consolandum accesserant, ante *Mosis* tempora vixisse; nec enim credibile est, *Jobum*, ejusque amicos, si *Moyse* posteriores fuissent, voluisse hæc omnia tam alto prætermittere silentio. Præterea, in eadem historia legitur, *Jobum* solitum esse offerre sacrificia; quod certè licitum dumtaxat fuit ante legem Mosaicam; nam post promulgationem Legis Mosaicæ solis Sacerdotibus Aaronicis, sive his, qui erant à Tribu *Levi*, sacrificia in Templo offerre fas erat. Pluribus encomiis *Jobum*, tanquàm virum eximiâ patientiâ præditum, celebrant sancti Patres, videlicet *Origenes* Hom. 4. in *Ezechielem*, *Tertullianus* cap. 14. lib. de *Patientia*, *Cyprianus* in lib. de *Bono patientiâ*, *Hieronymus* Epist. 103. *Basilius* Hom. 4. de *Gratiarum actione*, *Augustinus* Serm. 105. de *Tempore*, *Gregorius M.* Præfat. in *Librum Jobi*, ubi ait, *Jobum* non tantùm loquendo, sed etiam patiēdo, Christum prophetasse, & venturi cum suo corpore Redemptoris typum insinuasse. Alludit autem S. *Gregorius M.* ad celebre istud vaticinium, quod *B. Jobus* vivâ fide in Verbum Divinum, carne indutum, animatus, cap. 19. libri, qui ejus nomine insignitur, protulit, dicens: *Scio, quod Redemptor meus vivit. Et in novissimo die de terra surrecturus sum: Et rursum circumdabor pelle meâ, & in carne meâ videbo Deum meum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspexerunt; & non alius. Reposita est hæc spes mea in sinu meo.* Propheta *Ezechiel* cap. 14. suæ Prophetiæ, *Jobum* cum *Noemio* & *Daniele* laudat, atque Catholica Ecclesia *Jobum* veneratur ut sanctum, ejusque meminit Martyrologium Romanum die X. mensis *Maji*, Menologium Græcorum octavo Idus ejusdem mensis. De patria, è qua oriundus est *Jobus*, seu an Idumæus, vel Chananæus fuerit? non convenit inter sanctos Patres, & Scripturæ Sacræ Interpretes. Probabilis tamen est, illum fuisse natione Idumæum, quia *Jobus* habitavit in terra *Hus*, ut constat ex libri *Jobi* exordio, videlicet cap. 1. v. 1. ubi hæc leguntur: *Vir erat in terra Hus, nomine Job, & erat vir ille simplex, & rectus ac timens Deum, & recedens à malo.* Porro,

Terram *Hus* sitam fuisse in Idumæa scribit *Hieremias*, Propheta, cap. 4. *Tbrenorum*: *Gaude, inquit, filia Edom, quæ habitas in Terra Hus.* Edom autem est in Idumæa, quæ est vicina Arabia. Hinc, viri, Geographiæ periti, Terram *Hus*, patriam *Jobi*, collocant ad Orientem in scenitide Arabia, cui à Septentrione Mesopotamia & Euphrates fluvius; ab ortu Babylonia & Chaldæa; ab occasu Syria & Palæstina; à Meridie Arabiae felicis Montana. Adde etiam, quod amici *Jobi*, qui ad illum consolandum venerant, scilicet *Eliphaz Themanites*, *Baldad Subites*, & *Sopbar Naamathites*, vel Idumæi fuerunt, vel Idumææ finitimi, sicut docent periti Scripturæ Sacræ Interpretes.

D. *Jobum* fuisse genere Idumæum, non ita facilè assentior. Erat enim *Jobus*, sicut patet ex eo, quod mox laudasti, Scripturæ Sacræ testimonio, *vir simplex, ac timens Deum* &c. Idumæi autem Ethnicorum Religioni addicti fuerunt usque ad tempora *Joannis Hircani*, Judæorum Pontificis atque Regis, qui Idumæos armis domuit, adegitque, ut, acceptâ circumcissione, ad Judæos aggregarentur. Credibile igitur non est, *Jobum*, qui supremi Numinis notitiâ pollebat, suos natales debuisse Idumææ, quæ in summa veri Dei ignoratione versabatur, & Idolorum atque superstitionum tenebris erat infuscata.

M. Idumæi, qui ab *Esau*, primogenito Patriarchæ *Jacobi*, originem ducunt, per certum aliquod tempus sincerum Dei cultum retinuerunt; sed postea in Idololatriam prolapsi, ex ea dumtaxat emerferunt, quando à *Joanne Hircano*, Judæorum Pontifice, victi, jugum subire, & Nationi Judaicæ subdi coeperunt, juxta illud Scripturæ Sacræ: *In Idumæam extendam calcamentum meum, mihi que alienigenæ subditi facti sunt.* At, *Jobus* ortus est in Idumæa, eo tempore, quo in illa vigeat veri Dei cultus, sicut non obscure innuere videtur Scriptura Sacra cap. 36. lib. Genesis v. 31. 32. & 33. ubi hæc scribit *Moses*: *Reges autem, qui regnaverunt in Terra Edom, antequam haberent Regem filii Israël, fuerunt hi: Bela, filius Beor, nomenque urbis ejus Denaba. Mortuus est autem Bela, & regnavit pro eo JOBAD filius Zare de Bosra.* Idem reperitur lib. 1. Paralipomenon cap. 1. v. 43. & 44. Septuaginta verò Interpretes in ea clausula, quam libro *Jobi* attexerunt, quæq; reperitur in omnibus Codicibus Græcis,

G 3

docent,

docent, hunc *Jobad*, qui, teste Sacro Scriptore *Moyle*, fuit secundus Rex Idumæorum, & *Pronepos Esau*: eundem esse cum *Jobo*. Sic enim, ajunt: *Jobad qui vocatur Job, habitavit in finibus Idumææ & Arabiæ, & accepit uxorem Arabissam*. Si igitur juxta hanc clausulam, libro *Jobi* à LXX. Interpretibus adtextam, quamque antiqui Scripturæ Sacræ Interpretes, & spectatissimi Patres, genuinam agnoscunt, iste *Jobad*, qui fuit *pronepos Esau*, & Rex Idumæorum secundus, idem sit ac *Jobus*, planè compertum erit, Idumæos adhuc veri Dei cultores extitisse, quandò in Idumæa natus est *Jobus*. Quis enim credat, Idumæos, qui veri Dei Religionem ab *Esau* acceperant, tam citò ab ea defecisse, ut regnante in Idumæa *Jobad*, qui fuit *pronepos Esau*, secundus Idumæorum Rex, & idem omninò ac *Jobus*, idola coluerint? Probabilius itaque est, Idumæam, quandò in ea natus est *Jobus*, veri Dei adhuc cultricem fuisse. Hic autem obiter velim observes, Deum, qui *Jobum* elegerat, ut heroicæ patientiæ exemplar fidelibus præberet, utque Jesu Christi, qui verè fuit *vir dolorum*, insignis typus esset, nomen *Jobi*, huic sancto viro imponi voluisse: *Job quippè* (ait *S. Gregorius M.* cap. 8. Præfationis in librum *Jobi*) *interpretatur dolens. Quo nimirum dolore vel Mediatoris Passio, vel Sanctæ Ecclesiæ labor exprimitur, quæ multiplici præsentis vitæ fatigatione cruciatur*. Et hinc etiam est, quòd Deus voluit, ut *Jobus*, qui, sicut constat ex ipsius historia, antehac potentissimus & opulentissimus erat, adversò fortunæ casu jactatus, egestatem, calamitatem, dolorem, derelictionem, aliàsque hujusmodi subiret miseras, quòd in his typum gereret Christi Domini, qui, ut nemo nescit, in Passione sua, à Cognatis, à Discipulis, & ab ipso Patre suo derelictus est, atque Judæorum furori permissus.

D. Nunc gestit animus audire historiam *Jobi*, qui fuit typus Christi, Mediatoris & Redemptoris nostri.

M. *Jobus* fuit inter omnes Orientales, seu Arabes, vir magnus, admirabilis, & ubique per Orbem terrarum celebratus. Pietatis athleta, per omnia genera certaminum transivit, simulque, devicto Diabolo, innumera erexit trophæa. Hic fuit opibus inclutus, sed postea pauper, gloriosus & contemptibilis, septem liberorum, & trium filiarum pater & orbis. Hic versatus est in aulis regalibus, sed idem fuit in sterquilinio. Hic fuit in splendida veste, sed post illam, in morsu

linearum. Hic possedit multa ministeria, sed idem sustinuit multas contumelias à familiaribus, in ipsum insurgentibus, ab uxore insultante, à tribus amicis, *Elyphaz Themanite, Baldad Subite, & Sophar Naamathite*, qui trium Idumææ finitimarum urbium reguli erant, & ad illum consolandum venerant, ei conviciantibus, & afflicto afflictionem addentibus. Omnia *Jobo* prius velut è fonte effluebant, pecuniarum copia, potentia magnitudo, gloriæ accessio, pax & securitas, honores & obsequium, corporis sanitas & filiorum opulentia, nec erat in his quidquam molestum. Aderant illi divitiæ cum securitate, prosperitas stabilis, atque optimo jure: Deus enim undique illum vallaverat; sed post illa omnia recesserunt, moxque innumera tempestates immigrarunt in domum illius: omnes, inquam, ac sibi invicem succedentes, ac perpetuæ, denique supra modum, supra quàm credi, & oratione exprimi potest. Siquidem universæ facultates ei actutum ereptæ sunt, famuli, liberique præmaturâ violentaque morte oppressi sunt, ad mensam & ipso in convivio macerati. Tum uxor, ad pietatem ejus subsannandam à malo spiritu subornata, in illum armabatur, suasque machinas admovit viro justo. Famuli porro & amici, partim expuerunt in faciem ejus, quemadmodum ait ipse: *Non pepercerunt faciem meam conspuere*: partim irruerunt in eum, & ex ædibus suis ejectus est, ac deinceps in sterquilinio vitam egit. Vermium fontes ex ipsius corpore scatebant, membra ejus sanguine undique diffuebant & sanie, quam, acceptâ testâ, abstergebat ipse sibi factus carnifex, dolor dolorem excipiebat, & cruciatus intolerabiles, & nox die molestior, & dies nocte terribilior, sicut ipse dixit: *Quum obdormiero, dico quandò erit dies? quandò surgo, rursum dico, quandò erit vespera?* Plenus dolorum sum à vespera usque ad diluculum. Omnia præcipitia, omnia scopuli, nec est ullus, qui consoletur, qui insultent innumeris. Attamen *Jobus* in tanta tempestate, tantisque fluctibus adeò intolerandis constitit adversus omnia generoso & impavido prorsus animo. Bonorum jacturam, liberorumque funera æquo animo tulit, in has voces erumpens: *Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum*. Ulcera foedissima, quibus Diabolus, permittente Deo, ipsum à planta pedis usque ad verticem afflixerat, non minori patientiâ tulit. Uxor, in cum saevientis,

pro-

protreviam his verbis redarguit ac compefcuit: *Quasi una de stultis mulieribus locuta es: si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipimus? Trium amicorum, quos mox memoravi, convicia & imprecationes æquâ mente toleravit, nec unquam vinci potuit, ut præ doloris impatientiâ aliquâ in parte peccaret. Quò factum est, ut, post hanc diurnam, & à sæculis inauditam patientiam, Deus non solum pristinam incommoditatem reddiderit patientissimo *Jobo*, verum etiam universa, quæ amiserat, restituerit, & duplo majora addiderit. Finem vivendi fecit *Jobus* anno ætatis suæ ducentesimo decimo septimo. Hic est Electorum triumphus, ut nec in adversa fortuna despondeant animum, nec in rebus prosperioribus insolecant. Talis fuit *B. Jobus*, qui, sicut ait *Severus Sulpicius* lib. 1. *Historiæ Sacræ, eò illustrior fuit, quòd neque opibus integris, quibus prædives erat, corruptus, neque amissis depravatus est*. Hæc dum audis, charissime Discipule, nec paupertate dejiciaris, nec divitiis intumesce; sed in rerum mutatione animum immutabilem, sibi que semper constantem retine, quia si stellæ, quæ sunt in Coelis perpetuoque lucent, identidem nonnullam recipiunt mutationem; si Sol & Luna interdum deficiant, extrema profectò dementia est, terrena profabilibus fixis que ducere. Meditare sæpius hæc *S. Joannis Chrysostomi* verba in *Oratione quinta adversus Judæos*: *Sed quid dicis? ait ille eloquentissimus Doctor, affligit te, premittique corporis morbus? Atqui nondum tanta passus es, quanta beatus ille Job, immò ne minimam quidem partem malorum illius. Siquidem, postquam interissent greges & armenta cum cæteris omnibus, in prædam abductus est & puerorum totus chorus, eaque omnia uno die peracta sunt, ut non modò natura calamitatum, verum etiam perpetuitas dejicere posset athletam. Post hæc omnia, vulnus accepit lethale, vidit vermes toto undique corpore scatentes, nudusque sedit in sterquilinio, publicum iis, qui aderant, spectaculum, ille justus, ille pius, ille ab omni malo opere abstinens. Nec hic quidem erat malorum finis, sed dolores addebantur diurni pariter ac nocturni, novaque quadam & admirabilis illam famia oppugnabat: probra quotidiana, scommata, risus, & in somnis terrores, cogitationum perpetua quadam confusio. Atqui uxor consilium dedit, ut ab his omnibus malis liberaretur, ita loquens: Dic aliquod verbum adversus Dominum, ac morere. Dic, inquit, blas-**

phemiam, & ab urgentibus malis liberaberere. Quid igitur? Num subvertit sanctam illam divam mulieris consilium? immò contrarium fecit, magisque sibi sumpsit alas, sic ut etiam increparet uxorem. Potius enim duxit, majoribus affici, cruciarique doloribus, innumeraque perpetua mala, quàm blasphemiam ulli tantorum malorum relaxationem consequi.

D. Nisi me præmonuisses, *Jobum* fuisse à Deo electum, ut typum gereret Jesu Christi, Salvatoris nostri, qui in Passione sua diris tormentis excruciat, à Cognatis, à Discipulis, & ab ipso Patre derelictus est, atque Judæorum furori permissus, vix ac ne vix quidem huic historiæ *Jobi* assensum præbere possem, meumque inducere in animum, hinc virum potentissimum & ditissimum ad illam extremam egestatem fuisse redactum, eumque, in sterquilinio sedentem, omni humano subsidio ita esse destitutum, ut saniem, ex ulceribus suis fluentem, testâ abstergere cogereetur. Id mihi creditum difficile, & supra fidem historiæ esse videtur.

M. Quòd à *Jobo*, ad extremam semel egestatem redactio, omnes cognati, & amici abalienati sint, nec incredibile, nec tam mirum videri debet. In hoc siquidem *Jobus* eandem nactus & expertus est sortem, quæ accidit multis, qui, toto eo tempore, quò illis arrisit fortuna, abundarunt amicis; sed adversò fortunæ statu, dum è florenti illo statu fuerunt dejecti, confestim ab illis deserti sunt. Quis inter Reges potentior *Davide*? & tamen legimus in Libris Regum, *Davidem* relictum & proditum à suis, & totius penè Regni conspiratione expositum ad mortem, tempore conjugationis Absaloniticæ. Possem alia id genus congerere exempla, quæ statui *Jobi* in extrema calamitate derelicti fidem conciliare possent, præsertim si audiamus Scripturam Sacram, quæ diferte nos monet, Deum concessisse Diabolo in omnia *Jobi* bona, & corpus potestatem, eam tamen Lege ut ipsi mortem non inferret. Legimus etiam in Libro *Tobiæ* cap. 2. v. 12. & seq. Deum permisisse tentationem *Jobi*, & cæcitatem *Tobiæ*, ut posteris daretur utriusque exemplum patientiæ ejus, sicut & sancti *Job* Nam sicut beato *Job* insultabant Reges, ita parentes & cognati ejus (sicut *Tobiæ*, qui, permittente Deo, cæcus evaserat) irridebant vitam ejus, dicentes: ubi

ubi est spes tua, pro qua eleemosynas & sepulturas faciebas? Credibile igitur est, Diabolum potestate sibi à Deo concessa, & antiquo nequitiae suae negotio usum, gravissima damna, pluresque morbos beato *Jobo* intulisse. Sed quænam fuerint illæ morborum species, quibus *Jobus* à Diabolo fuit afflicus? incertum est, cum hujusmodi morbos clarè & speciatim non exprimat Scriptura Sacra, nec nobis liceat in ea curiosius inquirere, quæ Deus silentii spatio oblecta esse voluit. Doctissimus tamen *Augustinus Calmet*, Ordinis *S. Benedicti*, in Dissertatione quam præfixit Commentario literali in *Librum Jobi*, censet cum nonnullis modernis Scriptoribus, *Jobum* à capite ad talos fuisse perculsum leprâ, quam non discrepasse putat ab eo morbo, quem nunc Neapolitani appellant *Morbum Gallicum*, & versâ vice Galli vocant *Morbum Neapolitanum*. At, utrum eruditus ille Scripturæ Commentator suis conjecturis rem planè confecerit? judicandum relinquo peritis Medicis, quibus ex officio incumbit, naturas & differentias morborum, queis conflantur corpora, examinare, discutere, ac definire.

D. Habentne historia *Jobi* certos veritatis characteres, qui eam omni ex parte indubitata reddant?

M. Historia *Jobi* certos habet veræ historiæ characteres, quos inter tres dumtaxat hic recensero. In primis, antiqui Patres, quos superius laudavi, de veritate historiæ *Jobi* nunquam dubitarunt, sed potius eximium illum & sanctissimum Heroem præclaris elogiis celebrarunt, & Christianis ceu patientiæ exemplar in adversis imitandum proposuerunt; immò Ecclesia cum Græca, tum Latina *B. Jobo*, tanquam admirandæ patientiæ viro, exhibet cultum, ut videre est apud *Joannem Bailletum* in Tomo Sanctorum Veteris Testamenti ad diem 10. mensis Maji. Præterea, hæc *Jobi* historia describitur in libro, qui *Jobi* nomine insignitur, quem librum non solum Hebræi in sacrorum Voluminum Canonem referunt, sed etiam ei sacram & divinam auctoritatem asserunt ac vindicant Summi Pontifices *Innocentius I.* in Epistola ad *Exuperium*, *Tolosanum* Episcopum, *Gelasius* Papa, in Concilio Romano LXX. Episcoporum, omnes sancti Patres, cum Græci, tum Latini, & plura Concilia, videlicet Carthaginensè III. Synodus quinta generalis, in qua damnatus est *Theodorus Mopsuestenus*, qui inter alios, quos effutiebatur, errores, historiam *Jobi* tanquam fabu-

losam explodebat, insuper Concilium Tridentinum Sessione 4. ubi liber *Jobi* sacrorum Librorum Veteris Testamenti Canonis accensetur. Denique Historia *Jobi*, quæ legitur in libro hujus sancti viri nomine inscripto, hos habet veritatis characteres, quibus à fabulosa historia planè secernitur. Auctor quippe illius libri *Jobi*, non solum illius sancti viri proprium nomen adscribit, sed etiam ejus uxorem, & terram, cujus incolam fuit, designat, liberorum ejus numerum, ac bona, quæ possidebat, singulatim recenset, indicat etiam nominatim populos, qui bona ipsius diripuerunt, amicorum, qui illum adierunt, numerum, nomina, patriam exprimit, sermones, quos invicem contulerunt, accuratè refert, postremo, ingens præmium, quod *Jobus* pietatis ac patientiæ suæ merito à Deo consecutus est, restitutam sanitatem, auctas opes, & numerosam prolem oculis Lectoris subjicit facer libri *Jobi* Auctor. Quæ omnia esse veræ historiæ luculentissima argumenta ultrò fatebitur, quisquis erit æquus rerum æstimator. Non me fugit, *Josephum*, Hebræum, in Antiquitatibus Judæorum versatissimum, alto silentio historiam *Jobi* prætermisisse. At, ex eo *Josephi* silentio perperam Hæretici occasionem arripiunt, hanc *Jobi* historiam, ceu fabulosam repudiandi: tum quia multa, ad historiam sacram spectantia, à *Josepho* de industria aut omissa, aut interpolata fuisse demonstrat clarissimus *D. Andilli* in sua Operum *Josephi* Versione Gallicâ; tum quia etiam *Josephus* gentis suæ dumtaxat Judaicæ historiam concinnandi provinciam susceperat, ad quam cum nihil conferre posset hæc historia *Jobi*, qui ex Populo Hebræo oriundus non erat, eam ideo silentio transmisit. Addo etiam, *Josephum* unâ cum Judæis admittere viginti duos libros in Canone Veteris Testamenti, adeoque ipsum sacram & divinam auctoritatem tribuisse libro, qui nomine *Jobi* inscribitur, ejusque continet historiam: alioqui si hunc librum pro sacro non habuisset, viginti tantum & unum libros *Josephus* reposuisset in Canone sacrorum Librorum Veteris Testamenti. Cum igitur *Josephus* librum *Jobi* in Canonem sacrorum Librorum Veteris Testamenti retulerit, necesse prorsus est, ut historiam *Jobi*, eo in libro exaratam agnoverit, tanquam veram, sinceram, & divinâ auctoritate munitam. Unum tamen est, ne quid dissimulem, quod Heterodoxi ad nauseam usque opponere solent, ut omnem historiæ

historiæ *Jobi* fidem adimere, eamque ceu fabulosam, rejicere possint. Dicitant enim, in historia *Jobi* multa offendi, quæ fabularum loco haberi debent, cujusmodi sunt Concilium Angelorum, cui ipsemet Deus præfuit, Colloquium Satanæ cum Deo, variæ quæstiones Diabolo factæ à Deo, responsiones Diaboli, & aliæ id genus narrationes, quæ apertè fabulas olent. Verum, hanc Hæreticorum objectionem facili negotio elidere ac exsufflare poteris, si semel advertas, in historia *Jobi* non omnia in sensu literali esse accipienda, sed quædam in sensu literali, quædam in sensu figurato intelligi debere. In sensu literali sumenda sunt ea, quæ in historia *Jobi* narrantur de persona *Jobi*, de illius fufnis animi corporisque doloribus à Diabolo, ita permittente Deo, ei inflatis, de jactura bonorum, & liberorum, de colloquiis ejus cum uxore & amicis, de illius eximia pietate, & heroicâ patientiâ, de recuperatione bonorum, de restituta sanitate, de auctis opibus, de numerosa prole, quam à Deo accepit in præmium invictæ patientiæ suæ. Hæc, inquam, in sensu literali accipienda sunt, in sensu autem figurato intelligi debent ista, quæ in eadem *Jobi* historia narrantur de concilio Angelorum, cui præfuit Deus, de colloquio Dei cum Diabolo &c. Sed propter illas figuratas locutiones, quas sæpius usurpat Scriptura Sacra, in dubium revocari debere historiam *Jobi*, soli hæretici affirmare possunt, qui contemptâ Ecclesiæ Catholicæ auctoritate, ac despecto Spiritu sancto, in Libros sanctos impunè grassantur, atque pro nutu & arbitrio suo, quos volunt, recipiunt, quos verò nolunt, dictatoriâ auctoritate è Catalogo Librorum sacrorum temerè expungunt.

D. Necdum indicasti nomen Auctoris libri, qui sub nomine *Jobi* prostat, & in quo descripta est ipfius historia.

M. De Auctore libri, qui *Jobi* nomine insignitur, non una est omnium Scriptorum Ecclesiasticorum sententia. Quidam hunc librum ab ipsomet *Jobo* scriptum esse putarunt, eò potissimum ducti argumento, quod *Jobus* cap. 19. v. 23. illius libri hæc dicat: *Quis mihi tribuat, ut scribantur sermones mei? quis mihi det, ut exarantur in libro, stylo ferreo, & plumbi lamina, vel cæte sculptantur in silice?* Sed quid aliud ex his *Jobi* verbis colligi possit, quam vehemens desiderium, quo optabat, ut historia sua & sermones conscriberentur, certè non video. Præterquam quod, si *Jobus* esset reverà legitimus parens libri, qui ejus nomine inscribitur, *Moses*, qui

E. Graveson Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

Jobo fuit posterior, non esset primus omnium Gentium Scriptor, & tamè *Mosem* esse primum Scriptorem omnium Gentium, constans est omnium sanctorum Patrum sententia. *Jobo* itaque adscribi haud debet liber, qui ejus nomen præfert. *Codurcus* Præfatione in *Jobum*, censet, hunc librum, qui *Jobi* nomine inscribitur, esse genuinum cujusdam Idumæi Prophætæ factum, vel à Propheta *Isaia* fuisse scriptum. *Hugo Grotius*, Præfatione Comment. in *Jobum*, asserit, libri *Jobi* Auctorem Regibus *Davide* & *Salomone*, recentiorem esse. *Fridevicus Spanhemius* cap. 13. *Historiæ*, quam concinnavit, *Jobi*, opinatur, historiam, quam nunc habemus, *Jobi*, conflata esse à quodam Hebræo. Alii denique, librum, in quo describitur historia *Jobi*, adjudicant *Moyfi*, qui ex Ægypto fugere coactus, eò quod Ægyptium insultantem Hebræo calce interemisset, & raptim occultasset fabulo, secessit in eam Arabiæ partem, quam incolabant Madianitæ, & in eo secessu Madianitico, dum summo perfrueretur otio, scripsit librum, seu historiam *Jobi*, ut Hebræos, suos Gentiles, in Ægyptiaca servitute gravissimis laboribus & afflictionibus oppressos, proposito heroicæ patientiæ exemplo solaretur, & ut ipsi ad adspæctum *Jobi*, qui in rebus adversis æquam semper mentem servavit, addiscedent fortiter ac constanter tolerare asperitatem servitutem. Ad hanc postremam sententiam, quæ eruditorum virorum, cum veterum, tum recentiorum suffragiis probatur, lubens ipse accedo. Obiter tamen velim advertas, *Mosem*, in eo conscribendo libro, qui *Jobi* nomine insignitur, omnia, quæ ad historiam, seu ad vitam, mores, calamitatem, & prosperitatem *Jobi* pertinent, solutâ oratione narrasse: verba verò *Jobi*, amicorum interlocutiones, ejusdemque responsiones metricis numeris illigasse: quod fit, ut hic liber partim prosâ, seu solutâ oratione, partim versibus sit concinnatus. Nihil autem deperit historiæ veritati, sive prosâ describatur, sive metricis illigetur numeris, cum certum sit, *Lamentationes Jeremiæ*, *Librum Psalmorum*, *Canticum Moysis*, *Canticum Deborah* & *Barac*, aliâque Cantica legi in Scriptura Sacra, quæ sunt versibus illigata, & quæ tamen divinâ pollere auctoritate nullus inficias ire audeat. Leges Dissertationem *De Poëtica Hebræorum*, quam *Augustinus Calmet*, Monachus Benedictinus, præfixit suo Commentario literali in librum Exodi.

D. Nunquam profectò, pace tuâ dixerim.

xerim, adducar ut credam, *Jobum*, in sterquilinio jacentem, ejusque uxorem, & amicos, qui cum ipso interloquebantur, carmina, Poëtarum more, ex tempore fudisse; nam, præterquam quòd, id difficile & insolens fuisset, non congruebat certè hic poëtice loquendi modus infelicissimo huic statui, ad quem redactus erat *Jobus*, non tam homo, quam putridum cadaver. Ut quid ergò *Moyfes*, quem dicis esse Auctorem libri, qui *Jobi* nomine inscribitur, inducit sanctum illum virum poëtice loquentem. Addo etiam stylum, quo in conscribendo Pentateucho usus est *Moyfes*, esse facilem, pervivum, familiarem, & omninò alienum à stylo poëtico, quo librum *Jobi* partim exaratum esse mox innuisti. Quæ styli diversitas haud obscure probare videtur, *Moysem* non esse Auctorem libri *Jobi*.

M. Nullus dubito, quin *Jobus*, ejus uxor, & amici patrio & familiari sermone in suis interlocutionibus usi fuerint. At, *Moyfes*, qui *Jobi* historiam descripsit, stylum adhibuit poëticum, sententiarum plenum, illamque, ut populares suos Hebræos, in Ægypto captivos, ad patientiam, & ad malorum tolerantiam extimularet, novis additis ornamentis condecoravit, ita ut in hoc *Jobi* libro verborum collocatio, sententiarum digestio, Dialogi compositio, Interlocutorum dispositio & distinctio, figurarum concinnitas, & reliquis sermonis ornatus *Moyse*, hujus libri Auctori, tribui debeat. Quòd si aliquid grandius sonare videtur liber *Jobi*, crebrioribusq; distinctus luminibus ac sententiis, quam sit Pentateuchus, à *Moyse* exaratus: *Memineris* (inquit illustrissimus *Daniel Huetius*, Episcopus Abrincensis, in sua *Demonstratione Evangelica*, Propositione IV.) *hunc Jobi librum fuisse à Moyse scriptum, cum florentibus annis vigeret felix piæ mentis calor; Pentateuchum verò ab eodem Moyse esse scriptum, cum per senectam jam ætatem igne vis animi deferveret, tamen in Hymnis, seu Canticis, quæ in Pentateucho occurrunt, ad sublime & magnificum dicendi genus splendide assurgat Moyfes.* Si autem quæras, quo pacto *Moyfes*, Hebræus, & in Ægypto natus, habere potuerit notitiam historię *Jobi*, hominis Arabis, & eorum adversæ fortunæ casuum, quos vir ille justus patientissimè in Arabia toleravit? Respondedo, *Moysem* in secessu suo Madianitico, ubi per quadraginta annos versatus est apud sacerdotem suum *Jethro*, cujus filiam, *Sephoram* videlicet, sibi matrimonio junxit, facile historiam *Jobi*, hominis Arabis, & inter suos clarissimi, ex vulgi sermo-

ne discere potuisse. Madianitæ quippè Arabica Gens est, Syrorum & Idumæorum vicina. Quid igitur mirum, si *Moyfes*, in Arabia degens, historię *Jobi*, hominis Arabis, & inter suos spectatissimi, notitiam habuerit, maxime, cum hæc historia paulò antè contigerit, quam *Moyfes*, fugiens ex Ægypto, in Regionem Madianitarum secesserit, essetque apud Madianitas lippis ac tonsoribus notissima. In hoc diuturno secessu suo Madianitico, *Moyfes*, propter congressum, quem cum exteris habuit, patriam, seu Hebraicam, loquelam (quod cæteris hominibus, qui peregrinas diu incolunt Regionem, usu venire solet) inquinavit, & hinc est, quòd in *Jobi* libro, quem in hoc suo secessu Madianitico conscripsit, occurrant Arabismi, Syriasmis, uti notatum est à *S. Hieronymo*, nonnunquam etiam Chaldaïsmis. At, postquam *Moyfes*, relicto suo secessu Madianitico, ad suos populares, seu Hebræos, reversus est, loquelam suam Hebraicam excolere ac perpolire satagit, omnesq; sordes, quas congressus exterorum ei aspererat, ita abstergit, ut, quandò ad scribendum Pentateuchum animum appulit, majorem adhibuerit Linguae Hebraicæ castitatem ac munditiam. Sed de historia *Jobi*, satis dictum est. Nec enim otii & instituti nostri est, in levibus ac futilibus, quas contra librum *Jobi* proponunt Hæretici, diluendis objectionibus anxie laborare ac desudare. Consule, si plura desideres, illustrissimum *Danielem Huetium* in sua *Demonstratione Evangelica*, propositione quarta.

D. Cùm Deus selegerit *Moysem*, ut esset Dux & Legislator Gentis Judaicæ, è qua proditurus erat Messias, facile mihi persuadeo, hunc Judæorū Legislatorem gessisse typum Jesu Christi, veri Messie. At, quia Judæi hanc similitudinem, quæ *Moysem* inter & Jesum Christum intercessit, obstinatis animis negant, debes nunc paucis comonstrare, quo pacto *Moyfes* rebus præclare gestis Jesum Christum, Salvatorem nostrum, adumbrarit?

M. Non solum *Moyfes* rebus, quas præclare gessit, typum gessit Jesu Christi, sed etiam in Pentateucho, quem edidit, multis oraculis eum venturum sole clarius prænuñciavit. Tractat fusè eà de re *Eusebius* cap. 2. lib. 3. *De Demonstratione Evangelica*, ubi datà operâ accuratam & luculentam instituit comparationem *Moysem* inter & *Jesum*. Sed, quia nimis longum esset integrum *Eusebii* sermonem hic inferere, supra illius, (cum illustrissimo *Daniele Huetio*, Abrincensi Episcopo, in sua *Demonstratione Evangelica*, Propositione IV.) sequar vestigia.

In primis, *Moysem*, statim ab ortu, nefario *Pharaonis*, Ægyptiorum Regis, Edicto morti additum, parentes à letho ei parato subduxerunt: *Jesum* nascentem, ab *Herode* Rege, ad mortem sollicitè quaesitum, parentes fugientes in Ægyptum, ab imminente morte, quam immanissimus ille Tyrannus ei inferre moliebatur, exemerunt. Deus Principem ac Ducem Hebræorum *Moysem* constituit: *Jesum* Ducem ac Dominum omnium hominum declaravit Deus, dicens: *Postula à me, & dabo tibi gentes, hereditatem tuam, & possessionem tuam, terminos terræ, Psalm. 2.* *Moyfes* se à Deo missum, magnis approbavit miraculis: *Jesum* se à Deo missum stupendis confirmavit prodigiis. *Moyfes*, Hebræos ex Ægyptiorum servitute vindicavit in libertatem: *Jesum* homines, Dæmonum omnium mancipatos vinculis, libertate donavit. *Moyfes* Hebræos per Desertum ad Terram promissam introduxit: *Jesum* hominibus per vitæ hujus angustias ad coelestem patriam, Ducem se præbuit. *Moyfes* nutu mare silit & exsiccavit: *Jesum* fervientes ventos frænata, & tumidos fluctus dictis sedat. *Moyfes* Hebræos trans mare salvos ducit & incolumes: *Jesum* *Christus*, fluctibus suspensus, graditur super mare, & *Petro*, Discipulo suo, idem posse concedit. *Moyfes* Hebræos, *Jesum* homines ab Idolorum cultu avertit. *Moyfes* Hebræis, *Jesum* universo generi humano Leges sanxit. *Moyfes* Hebræos, trajecto *Mari Rubro*, Ægyptiorum tyrannidi subduxit: *Jesum* hominibus per Baptisma jugum Dæmonum detraxit. *Moyfes* Deus inter & homines conciliatorem se gessit: *Unus mediator Dei & hominum Homo Christus Jesus*, ait Apostolus *P. Paulus* Epist. 1. ad Tim. c. 2. Fuit *Moyfes* cum Domino per quadraginta dies & totidè noctes, panem non comedit, & aquam non bibit, sicut legitur cap. 34. v. 28. lib. Exodi: *Jesum*, cùm jejunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit, sicut narrat Evangelista *Matthæus*, cap. 4. v. 2. *Moyfes* præcepit Hebræis, antequam egrederentur ex Ægypto, ut Agnum Paschalem comederent, & omnes, quorum ædes illius Agni sanguine non rubebant, fuerunt ab Angelo exterminatore occisi in Ægypto: *Jesum* *Christus*, sicut ostendimus sub finem superioris nostri Colloquii, fuit verus Agnus Paschalis, imolatus ab Hebræis, cùm ex hoc Mundo ad Patrem esset transiturus, & omnes qui ejus sanguine non sunt aspersi, æternâ morte peribunt. Serpentem æneum exaltavit *Moyfes* in Deserto, ut spectat-

P. Gravesow Hist. Eccl. P. T. Tom. II.

tus ab ægris afferret remedium: *Jesum* fuit exaltatus, seu in Crucem actus, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Joan. cap. 3. v. 14. *Moyfes* splendidâ facie descendit de monte: *Jesum*, conscenso cum tribus Apostolis monte, *transfiguratus est ante eos, & resplenduit facies ejus sicut sol*, Matthæi cap. 17. Esurientibus Hebræis coturnices & manna de Cælo, & aquam de rupe sitientibus Deus per *Moysem* in Deserto largitus est: *Jesum* turbam in Deserto fame languenti, cibos non semel suppeditavit, & aquam vitæ se gratis daturum pollicitus est. Septuaginta viros de Senibus Israëlitis Populi Magistrum ac Duces constituit *Moyfes*, cujus & spiritum cum illis communicat Deus: *Jesum* Discipulos septuaginta duos quoque versus dimittit, doctrinæ suæ præcones, & spiritu suo afflatos. *Mariam*, leprâ laborantem, sanat *Moyfes*: hominem *Jesum*, eodem morbo affectum, illico sanitati restituit. Denique, *Moyfes* duodecim exploratores misit in Terram Chanaan: *Jesum* duodecim Apostolos misit in universam terram. Hos igitur typos, quibus *Moyfes*, Judæorum Legislatores, præfiguravit *Jesum Christum*, Salvatorem omnium hominum, si attento animo perpendas, fateberis ultrò, *Moysem* inter & *Jesum*, summam intercedere similitudinem. Quò fit, ut Apostolus *Paulus* Epist. ad Hebræos cap. 11. Fidem, quam *Moyfes* habuit in Jesum Christum venturum, his verbis maxime commendat: *Fide Moyse grandis factus, negavit, se esse filium filie Pharaonis; magis eligens affligi cum Populo Dei, quam temporalis peccati habere jucunditatem; majores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum improperium Christi. Aspiciebat enim in remunerationem. Fide reliquit Ægyptum, non veritus animositatem Regis: Invisibilem enim tanquam videns sustinuit, fide celebravit Pascha, & sanguinis effusionem, ne qui vastabat primitiva, tangeret eos.*

D. Perplacet mihi hæc, quam delineasti, similitudo *Moysem* inter & *Jesum* Salvatorem nostrum, addiderim tamen ipse, *Moysem* in hoc etiam figuram fuisse Jesu Christi, quòd *Moyfes* virorum omnium mansuetissimus prædicetur: *Jesum* verò, qui nobis protulit Legem Gratia & Charitatis, mitissimus fuit, totus ad bene de omnibus merendum compositus, nihilq; prius & antiquius habens, quam ut sui Discipuli ejus mansuetudinem æmularentur: *Discite à me*, inquit illis, *quia mitis sum & humilis corde, & invenietis requiem animabus vestris*, &

H a jugum

jugum enim meum suave est, & onus meum leve, Matthæi cap. 11. v. 29. & 30. Sed nunc pergamus ulterius, & ea studiosè perquiramus oracula, quibus *Moyſes*, prophetico afflatus spiritu, *Jesu Christi*, veri *Messia*, prænuñciavit adventum.

M. Quòd quinque libri *Moyſis*, qui Pentateucho continentur, apertas, manifestasque complectantur de *Jesu Christi*, veri *Messia*, adventu propheticas prædictiones, id toto capite annuo, ac breviter hic demonſtro. Oracula librorum *Moyſis* alia ipse fudit, alia jam fusa prodidit sacris Litteris & posteritati propagavit. Lapsus narrans *Moyſes* protoparentum exhibet Deum prænuñciantem, venturum mulieri filium, per quem ipsa caput serpentis conerit, *Genesis* cap. 3. v. 15. Si loquar de *Abrahamo*, de *Isaaco*, de *Jacobo*, quæ & quantæ de *Jesu Christi*, veri *Messia*, adventu prædictiones erunt mihi recentendæ ex Libris *Mosaicis*? Cap. 12. lib. *Gen.* v. 3. dixit Dominus ad *Abrahamum*: *Et benedicentur in te universæ cognationes terræ*. Et cap. 22. ejusdem libri v. 18. Deus iterum dixit *Abrahamo*: *Et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ*. Eamdem promissionem fecit Deus *Isaaco*, *Gen.* cap. 26. v. 4. fecit & *Jacobo*, cap. 28. v. 14. ejusdem Libri *Genesis*. Ipse *Jacobus* morturus, benedicam filiis suis, & quæ singulis erant futura, prædixit. Prædictiones hac refert *Moyſes* in libro *Genesis* cap. 49. Præcipua est, quæ pertinet ad *Jesum Christum*, verum *Messiam*, quæque his verbis concepta est: *Non auferetur Sceptrum de Juda, & Dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium*. Mitto alia vaticinia, quæ *Moyſes* retulit. At, prætermittere nec possum, nec debeo infigne vaticinium, quod *Moyſes* cap. 18. lib. *Deuteronomii* v. 15. de *Jesu Christo* protulit, dicens: *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus: ipsum audies*. Quod *Moyſes* vaticinium *S. Petrus*, jam tum nascente *Christianismo*, objecit *Judæis*, in ea, quam ad illos habuit, Concione, quæ legitur cap. 3. *Act.* Apostolorum, ubi exponens quæ de *Jesu Christo* locutus est Deus per os Sanctorum suorum à sæculo Prophetarum, sic effatur: *Moyſes* quidem dixit: *Quoniam Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus noster de fratribus vestris, tanquam me, ipsum audietis juxta omnia, quæcumque locutus fuerit vobis*. Idem *Moyſis* vaticinium objecit *Judæis* *S. Stephanus* cap. 7.

v. 37. ejusdem libri *Act.* Apostolorum, dicens: *Hic est Moyſes, qui dixit filiis Israël: Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, tanquam me, ipsum audietis*. Hoc *Mosaicum* Oraculum de *Jesu Christo* intelligendum esse negabat olim *Julianus*, Apostata, Imperator, quem invicis argumentis confutavit *S. Cyrillus Alexandrinus* libro VIII. contra hunc Imperatorem Apostatam. *Eusebius* verò lib. 3. *Demonstrationis Evangelicæ* cap. 2. probat, hoc *Mosaicum* Oraculum non de *Josue*, non de *Davide*, non de *Jeremia*, vel de aliis Prophetis, sicut *Judæi* perperam commentabantur, sed de uno *Jesu Christo* esse intelligendum: *Nam*, inquit, *exiis, qui post Moyſem extiterunt Prophetæ, Esaias, exempli gratiâ, aut Jeremias, aut Ezechiel, aut Daniel, aut alius quispiam de cæteris duodecim, Legum Auctori Moyſi conferendus extitit? Nequaquam. Sed ex illis tandem quis unquam Moyſi similia effecit? Nusquam poteris dicere. Sed quisque illorum à primo ad novissimum quoscumque instituebant ac docebant, ad ipsum Moyſem remittebant, atque Populum in hoc reprehendebant, quòd Moyſis Legem non servasset, sed contra illam fecisset, neque illum ad quidquam aliud hortabantur, nisi ad ea firmiter tenenda, quæ in Lege Moyſis posita sunt. Nullum igitur horum illi similem dixeris. Quemnam igitur alium Moyſi similem futurum canit Oraculum illud, nisi Salvatorem, & Dominum nostrum Jesum Christum? Denique, cum inter Samaritanos exorta esset controversia, & quidam inter illos censerent, hunc Prophetam, quem post se missum iri prædixit *Moyſes*, esse *Dosthen*, seu *Dostheum*, quidam verò alii putarent, *Jesum Nave*, seu *Josuem*, filium *Nun*, successorem *Moyſis*, fuisse illum Prophetam; *S. Eulogius*, Episcopus *Alexandrinus*, ad dirimendam illam controversiam, quæ plebem Samaritanam in contrarias factiones distrahebat, frequentem Synodum *Alexandriæ* coegit, utramque damnavit sententiam, & *Jesum Christum* hoc vaticinio à *Moyſe* prænuñciatum esse definiit, sicut refert *Photius*, Opera *S. Eulogii* recensens Codice CCXXX. *Bibliotheca sua*, ubi hæc habet: *B. Eulogius, discussis quæ ab utraque parte afferrebantur, & utraque erroris, à veritate procul remoti, convictâ, illum à Prophetis prædictum Messiam, ex Scripturis S. docuit esse Dominum nostrum Jesum Christum, verum Deum: illos verò gravissimo errore laborasse: Hos quidem, quòd Jesum Nave illum Prophetam prænuñciatum fingere-**

rent;

vent; illos verò, quòd *Dosthen*, seu *Dostheum* impium portentose commiserentur. Atque ita Concilium solvit. Hæc itaque prædictio *Moyſis* de venturo post se *Propheta* soli *Jesu Christo* accomodari potest, & in ipso exitum habuit. Similiter, hæc promissio, quam scribit *Moyſes* à Deo factam *Abrahamo*: *Et benedicentur in semine tuo omnes Gentes terræ*, manifestò completa est in *Jesu Christo* de femine *Abrahæ*, vero *Messia*, vero *Christo*, in quo benedici omnes Gentes non nunc prænuñciamus, sed quòd tunc prænuñciatum est, nunc videmus, sicut ait *S. Augustinus* cap. 41. libri duodecimi contra *Faussum*, Hæreticum *Manichæum*. Postremò, in *Christo* nostro evidentissimâ luce claruerunt (ut rursum utar verbis ejusdem *Augustini* capite mox sequenti ejusdem libri) illa *Patriarchæ Jacobi* verba, quæ *Moyſes* cap. 49. libri *Genesis* refert: *Non auferetur Sceptrum de Juda, & Dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium*; quia *Jesus Christus*, cujus Regnum spirituale quaquaversus per omnes Gentes patet, venit his temporibus, quibus ablatum est *Sceptrum de Juda*. Negari igitur haud potest, libros *Moyſis*, *Pentateucho* comprehensos, multa, eaque aperta & luculenta de *Jesu Christo* venturo completi Oracula, quæ vel ipsemet *Moyſes* fudit, vel ab aliis jam fusa litteris consignavit, vel ad posteritatem transmisit. Hinc *Philippus*, volens *Nathanaëlem* trahere ad *Jesum Christum*, dixit ei: *Quem scripsit Moyſes in Lege, & Prophetæ, invenimus Jesum, filium Joseph à Nazareth*, Joannis cap. 1. v. 45. *Christus* etiam Dominus incredulitatem *Judæorum* increpat his verbis: *Nolite putare, quia ego accusaturus sim vos apud Patrem: est, qui accusat vos Moyſes, in quo vos speratis. Si enim crederetis Moyſi, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit*. Ex his de venturo *Jesu Christo* Oraculis, quæ in *Pentateucho*, & in singulis *Prophetarum* libris passim continentur, argumentum validissimum sumpsit *Apostolus Paulus* ad tuendum coram *Agrippa*, Rege, & *Festo*, *Judææ* Præside, causam, dicens: *Usque in hodiernum diem sto, testificans minori atque majori, nihil extra dicens, quam ea, quæ Prophetæ locuti sunt, futura esse, & Moyſes, si passibilis Christus, si primus ex resurrectione mortuorum, lumen annuntiaturus est Populo & Gentibus*, *Act.* *Apostol.* cap. 26. vers. 22. & 23. Nihil

isto argumentandi genere est magis in usu apud *Apostolos* & *Evangelistas*, quorum *Scriptis* constituuntur fundamenta *Fidei*. Nihil apud sanctos *Patres* est receptius, nihil *Christianis* plausibilius, nihil ad frangendam *Judæorum* pervicaciam efficacius, sicut fuse ostendi in *Tractatu*, quem publicam in lucem emisi: *De Vita, Myſteris, & annis Jesu Christi, Servatoris nostri*.

D. Quo tempore, & quibus characteribus *Moyſes* scripsit *Pentateuchum*?

M. Probabilius ipse cum *Theodoro* *Quæstione* 1. in *Genesis* cenſeo, *Moyſem* scripsisse *Pentateuchum* post exitum *Israëliitarum* ex *Ægypto*, & post *Legem* à Deo ei datam in monte *Sinai*: *Characteres* autem, quibus in scribendo *Pentateucho* usus est *Moyſes*, fuerunt *Hebraici*, id est, iidem planè, ac *characteres*, quibus olim utebantur *Chananæi*, quorum *Regionem* diu incoluerunt *Hebræi*. *Augustinus Calmet* in *Dissertatione*, quam præfixit suo *Commentario* litterali in *librum Genesis*, asserit, *Moyſem* scripsisse *Pentateuchum* *characteribus* *Ægyptiacis*, qui non discrepabant à *characteribus*, qui erant in usu apud *Chananæos*. Certè, *Pentateuchus* *Moyſis* *Samaritanus*, qui adhuc extat, quemque antiquissimum esse affirmant *Origenes*, *Julius Africanus*, *Eusebius*, *Diodorus Tarsensis*, *Cyrillus Alexandrinus*, & *Procopius Gazensis*, descriptus est his antiquis *Chananæorum* *characteribus*, sicut testantur viri eruditi. *Observat* enim *Josephus Scaligerus* in *Dissertatione de litteris Jonum*, seu *Græcorum*, *characteres* *Græcos* ad exemplum *characterum* *Samaritanorum* esse formatos, antiquissimam verò esse *litterarum* *Jonicarum* originem, utpotè profectam à *Phœnicibus*, seu *Chananæis*. Hunc *Pentateuchum* *Moyſis* *Samaritanum*, antiquissimis *Chananæorum* *characteribus* exaratum, doctissimus *Joannes Morinus*, *Congregationis* *Oratorii* *Presbyter*, hisce postremis temporibus evulgavit, eumque in *Heptaplis* *Parisiensibus*, & in *Polyglottis* *Bibliis* infertis perdoctis *Dissertationibus* illustravit. His *Hebraicis*, seu antiquis *Chananæorum* *characteribus* descriptum *Pentateuchum* *Moyſis* conservârunt *Judæi* usq; ad captivitatem *Babylonicam*, sed, durante captivitate *Babylonicâ*, cum *Judæi* *Lingua* *Hebraicæ*, & modi antiquos formandi *characteres* *Hebraicos* essent penitus obliti, *Esdra*, qui, eâ laxatâ captivitate, sacros libros

H 3

à men-

à mendis, quæ in eos irrepserant, repurgavit, mutatis antiquis characteribus Hebraicis suffecit characteres Chaldaicos, quibus nunc utuntur Judæi, & eorum Biblia hisce characteribus Chaldaicis descripta leguntur.

D. Cùm *Moyfes* scripserit dumtaxat Pentateuchum post exitum Israëlitarum ex Ægypto, & Legem ei datam in monte Sinai, intempestivè à te nunc postulare notitiam rerum, quas in hoc Pentateucho *Moyfes* complexus est: de his quippè commodius suo loco, hoc est, in Colloquiis nostris in Historiam quartæ Mundi Ætatis sermonem instituemus. Verùm, quia probè scio, esse quosdam incredulos, & omnis Religionis ofores, quos perfrictâ fronte non pudet antiquitatem, & sacram Pentateuchi *Moyfis* auctoritatem aut negare, aut saltem in dubium revocare, plurimi mea interesse video, generales quasdam circa antiquitatem, & divinam Pentateuchi auctoritatem habere notiones, quò facilius, si quos aliquandò nanciscar ejusmodi incredulos, eorum petulantiam retundere possim. Primum igitur à te percundor, an *Moyfes* sit Auctor totius Pentateuchi? Audivi enim, esse quosdam intemperantioris Critices viros, qui licet fateantur, *Moysem* esse Auctorem totius Legis, quæ ad benè constituendam Rempublicam Judæorum descripta est in Pentateucho; pertendunt tamen, *Moysem* non esse Auctorem Historiæ, quæ legitur in Pentateucho, maxime in libro Genesis, sed eam à quodam Scriba, post obitum *Moyfis*, concinnatam fuisse dicunt. Quod fanè antiquitati Pentateuchi *Moyfis* haud parùm derogare mihi videtur.

M. In hunc errorem, fateor, non multis abhinc annis impegit *Richardus Simonius*, qui in sua *Historia critica Veteris Testamenti* Capitibus primo, secundo, & tertio supponit, in Republica Judæorum fuisse publicos Scribas, Prophetiæ dono insignes, quibus auctoritate publicâ demandabatur provincia res memorabiles, suis temporibus gestas, in litteras referendi, non secus ac solis Hierophantis apud Ægyptios, solis Chaldæis apud Babylonios, solis Magis apud Persas, solis Gymnosophistis apud Indos, solis Litteratis apud Sinas, solis Pontificibus apud Romanos, jus ex officio & auctoritate publicâ incumbere res ætatis suæ memorabiles litteris mandare. Hac autè semel factâ suppositione, ait *Richardus Simonius*, Historiam, quæ legitur in Penta-

teucho *Moyfis*, fuisse scriptam ab aliquo Scriba, divino tamen Prophetiæ spiritu afflato, qui, post mortem *Moyfis*, à Republica Judæorum scribendis Judaicæ Gentis Annalibus destinatus, ex veteribus Diariis aliorum Scribarum, qui *Moyfis* temporibus coævi fuerant, & res sub illo gestas fusiùs descriperant, excerptit Historiæ monumenta, eaque in ordinem digessit, ac summam perstrinxit, sicut nunc leguntur in Pentateucho. Hoc est novum *Richardi Simonii* Systema, quod nullâ efficaci ratione, nullâ alicujus ponderis conjecturâ, nullo antiquitatis monumento fultum, immò, expressis ac disertis Scripturæ Sacræ, & sanctorum Patrum testimonio, quæ *Moyfi*, ceu verò ac legitimo parenti, integrum Pentateuchum asserunt ac vindicant, omninò oppositum, ab omnibus viris eruditissimis, sacros conscribendi libros potestatem non fuisse promiscuè omnibus in Republica Hebræorum permissam, sed, ut ait *Josephus* lib. 1. contra *Apionem*, datam fuisse solummodo Prophetis, antiquissima quidem & veterrima secundum inspirationem factam à Deo cognoscentibus, alia verò suorum temporum, sicuti sunt facta, palam conscribentibus; contendo attamen, illos Prophetas, quibus in Republica Hebræorum ex officio & auctoritate publica concedebatur facultas conscribendi libros sacros, & de quibus eò loci mentionem facit *Josephus*, non alios fuisse à *Moyse*, à *Josue*, & à cæteris aliis sacris Scriptoribus, qui, divino afflato spiritu, libros Scripturæ Sacræ, quos nunc habemus, exararunt. Quò fit, ut nunquam in Republica Hebræorum extiterint illi Scribæ, Prophetiæ dono illustres, quos *Richardus Simonius* asserit, à *Moyse*, à *Josue*, & à cæteris aliis sacrorum Librorum Scriptoribus fuisse planè distinctos, & ad illos spectasse, res memoriâ dignas, suis temporibus gestas, in litteras referre, vel ex veterum Scribarum Diariis historicam collectionem excerpere, in ordinem digerere, atque compendiosè describere. Horum siquidem publicorum Scribarum, quos in Republica Hebræorum à sacrorum Librorum Scriptoribus distinctos commentus est *Richardus Simonius*, ne apex quidem in Scriptura Sacra, & in tota retrò antiquitate temporum ne minimum quidem occurrit vestigium. Quocirca, hoc recens à *Richardo Simonio* de publicis illis in Republica Hebræorū Scribis excogitatum systema, tam infirmis nixum radici-

bus

bus corruiere necesse est. Scripsit itaque *Moyfes* Legem ad benè constituendam Rempublicam Hebræorum, & auctor etiam est Historiæ, quæ Pentateucho continetur, & quam ipse à creatione Mundi ad sua usque tempora perduxit. Quod si quæras, quorsum *Moyfes*, qui Legem daturus erat Hebræis, Historiam à creatione Mundi, & res præclare gestas à Patriarchis ante & post diluvium voluerit in Pentateucho describere? hanc ipse proferam rationem, quam mihi suppeditat *Eusebius* lib. 7. *Præparationis Evangelicæ* cap. 7. ubi hæc habet: *Moyfes, eximius ille Theologus, atque ex Hebræis Hebræus ipse procreatus, cum patriæ Gentis Historiam accuratè, si quisquam alius, teneret, præcorum Hebræorum vitas, quæ sacris Legibus, cujusdam quasi proemii loco, viam munirent, posterorum memoria commendare voluit, nullâ unquam oblivione delendas. Is porvò non ea tantum, quæ divinitus acceperant beneficia, verum & nonnullorum præterea, qui omnem cum divinitate pietatis sensum abjecerant, mores simul ac pœnas intexit: ratus iis, qui Legibus suis instituendi essent, genus id cognitionis apprime necessarium futurum, ut eos & ab improborum imitatione deterreret, & ad consecranda proborum exempla stimularer. Tanti etiam erat, ut eos non lateret; majorum quidem suorum quàm plurimos, antequàm ab sese Leges scripto latæ essent, rectâ unius rationis manum secutos, ad summam Religionis, ac divini cultus laudem pervenisse, qui, quod & divini Numinis amicitia, & Prophetiæ munere præstitissent, immortalis apud se memoriæ viverent. Quibus autem Leges præscriberet, eos cum Antiquioribus illis esse generis ac sanguinis communionem conjunctos, eoque verum esse, ut qui hominum Deo charissimorum ac virtutis amantissimorum nepotes essent, idem Majorum quoque suorum pietatis æmulos se atque imitatores exhiberent, atque in beneficiorum ac præmiorum, patribus à Deo concessorum, partem ac societatem venire omni ope studiosè contenderent.*

D. Jacabant olim Gentiles antiquitatem Deorum suorum, Historias illorum, nec non pervetusta ab eis prolata Oracula: optarem igitur scire primò, an superstitionis Gentilitatis Deorum Historiæ antiquiores sint eâ Historiâ, quam *Moyfes* in Pentateucho descripsit? Secundò, quale extet discrimen Oracula horumce Deorum inter & Oracula, quæ de adventu Jesu Christi, veri Messie, à *Moyse* in

Pentateucho fusa fuisse, superius ostendisti? M. Fabulosam planè esse superstitionis Gentilitatis Deorum antiquitatem, ipsimet Gentiles tantisper eruditi ingenue professi sunt, tempora, quibus Dii Gentium floruisse dicuntur, fabulosa nuncupantes. Præterea, omnis historia Gentilium longè posterior est sacrâ Historiâ, quam *Moyfes* describit in Pentateucho, quandò quidem *Moyfes* est primus Scriptor omnium Gentium, non solum Persarum, & Græcorum, sed etiam Ægyptiorum, Chaldæorum, & Assyriorum, ac subinde multò antiquior est Philosophis, Historicis, Oratoribus, & Poëtis, qui apud Gentiles claruerunt, quiq; ex libris *Moyfis* benè multa hauserunt, suisque libris inferuerunt. Denique, Historia, quam *Moyfes* describit in Pentateucho, revelationem mundo coævam habet, & res mirabiles narrat, videlicet de summo omnium conditore Deo, de Religione, seu de cultu, Deo debito, de origine, naturâ, & conditione primi hominis innocentiis, de illius statu post peccatum, de ejus miseris, de adventu Liberatoris, seu Messie. Nihil aliud spirat hæc Historia, quàm sanctitatem, justitiam, pietatem, uno verbo, exprimit quidquid purioris & sublimioris virtutis nomine continetur. Contra verò, Gentilium Historia nihil horum omnium habet, quibus vera, antiqua, & sancta interoscitur Religio, sed potius, tota quanta est, scetet erroribus, innumeris antilogis, naniis, anilibus fabulis, vitiis, turpissimisque Deorum moribus, & obscenis amoribus fœdatur, quibus ad flagitiosam vitam, & ad effræni libidini indulgendum excitantur mortales. Nec tantum Historia Gentilium narrat, sed & laudat spurcissimos amores Deorum, quos inter, ut memini, me aliis in Colloquiis observasse, *Bacchus* temulentus fuit, *Mars* homicida, qui etiam cum *Venere* adulterium commisit, *Mercurius* fur ac nebulo, qui nihil aliud ad famam sui reliquit, nisi memoriam fraudum suarum. Quid omnium horum pater *Jupiter*, qui, ne parùm videretur, si in expugnanda cœminarum pudicitia maculatus esset, etiam sexui suo injuriam fecit? Præterea, ut castis tuis auribus parcam, obscenitates *Veneris*, omnium libidinibus prostitutæ, non Deorum tantum, sed & hominum; quibus tamen horrendis vitiis, & flagitiosis Deorum amoribus non puduit Poëtis variis figuris & coloribus venustatem & leporem carminibus suis addere, Apagè ergò hanc Deorum Historiæ fabulosam antiquitatem, Quod spectat verò Deorū Oracu-

Oracula, quæ Ethnicis plenis buccis in suis historiis jactare solent; dico, ea ficta, ambigua, & falsa omnino fuisse, tum quia ejusmodi Oracula collimabant ad lucrū, cui inhiant callidissimi Sacerdotes, qui hac arte ambigua fundendi Oracula insigniter locupletati, delusi populi ora oblinebant, atque marfupia, mille fraudulentis adhibitis artibus, emungebant. Tum quia etiam, illa oracula tendebant ad bella & negotia secularia feliciter administranda, ut nimirum tumultuantes populos à gerendis bellis avocarent, vel specioso divinæ promissionis obtentu, ad bella redderent alacriores; sed præcipue ea Deorum Oracula tendebant ad nefariam populorum animis superstitionem instillandam, ac magis magisque fovendam, & ad alios pessimos fines, quos sibi præstituebant scelestissimi superstitionis gentilitatis Sacerdotes, qui populo plus æquo credulo fucum faciebant. Hinc *Lactantius* lib. 2. *Divin. Institut.* cap. 17. eleganter probat, hæc Deorum Oracula nihil aliud fuisse quam illusiones & fallacias Dæmonum. Hinc *Cicero*, *Ethnicorum licet Religioni addictus*, lib. 2. *de Divinatione*, hæc, quæ suâ ætate circumferantur, Oracula deridet, partim ut falso conficta, partim ut casu vera, partim ut ambigua responsa Sacerdotum, incautam & simplicem plebem decipientium. Hinc *Lucianus*, tametsi Religionis Christianæ infensissimus hostis, qui sub Imperio *Hadriani*, hoc est, secundo Ecclesiæ sæculo, vixit, Deorum prædictiones & oracula falsè ridet, insectatur, & ludibrio habet, ut videre est in ejus *Dialogis: De Deorum Concilio: De Jove Tragædo: De Jove confutato*, ut jam de ejusdem Scriptoris aliis *Deorum Dialogis* nihil in præsentia dicam. Quæ cum ita sint, facile nunc dijudicare potes, quantum falsa illa Deorum oracula distent à veris vaticiniis, quæ de Messia, seu de Jesu Christo venturo, *Moses* in Pentateucho fudit, quæque publicis monumentis, tot sæculis antè eventum oculis omnium exposita sunt, ut suo tempore implenda, sicut reverà in Jesu Christo, vero Messia, fuisse omni ex parte impleta tam clarè nunc cernimus, quam radii solares in meridie cernuntur. Rejctis itaque falsis oraculis, & fabulosâ Deorum Historiâ, constanter profiteri debemus, Historiam, quam *Moses* descripsit in Pentateucho, esse antiquissimam, ac divinâ pollere auctoritate: *Cui etenim* (sicut appositè ait *S. Augustinus* lib. 18. *De Civitate Dei* cap. 40.) *melius narranti præterita credamus, quam qui futura prædixit, quæ*

præsentia jam videmus, nam & ipsa Historicorum inter se dissonantia copiam nobis præbet, ut ei potius credere debeamus, qui divinæ, quam tenemus, non repugnat veritati.

D. *Mossem* esse primum omnium Gentium Scriptorem, & ex ejus libris Gentiles Philosophos, Historicos, Oratores, & Poëtas multa deflorasse, excerptisse, suisque Operibus inseruisse, mox insinuasti. Sed quia indè, ut mihi videtur, maxime adstruitur Pentateuchi *Mosis* antiquitas, rogo te, ut quod obiter de *Moyse*, primo omnium Gentium Scriptore, dixisti, nunc plenius confirmes, & in clariori luce reponas.

M. *Mossem* esse primum omnium Gentium Scriptorem, ac subindè antiquiorem prophanis Scriptoribus, Philosophis, Historicis, Oratoribus, Poëtis, & Legum Latoribus, hoc argumento evinci potest: certissimè constat, omnes Gentium Scriptores Trojæ excidio recentiores esse, & omnes Gentiles Philosophos, Historicos, Oratores, Poëtas, & Legum Latores, posteriores esse *Cyro*, *Perfarum Rege*, quo regnante, *Solon*, *Atheniensis*, & septem Græci Sapientes floruerunt. Atqui *Moses* temporibus *Cyri*, *Perfarum Rege*, multò antiquior est, immò multis sæculis ante Trojæ excidium vixit, ac scripsit *Moses*, negari igitur non potest, *Mossem* esse primum omnium Gentium Scriptorem, multoque antiquiorem prophanis Philosophis, Historicis, Oratoribus, Poëtis, & Legum Latoribus. Eo argumento antiquitatem *Mosis* supra omnes Scriptores prophanos demonstrant sancti Patres, & Scriptores Ecclesiastici, nimirum *S. Justinus Martyr*, in Parænesi, & in secunda Apologia, *Tertullianus* cap. 19. Apologetici, *Tatianus* Oratione adversus Gentiles, ab *Eusebio* laudatus lib. 10. *Præparationis Evangelicæ* cap. 11. *Clemens Alexandrinus* lib. 1. *Stromatum*, *Julius Africanus* lib. 3. *Chronographiæ*, *Lactantius* lib. 4. *Divin. Institutionum* cap. 5. *Eusebius*, *Episcopus Cæsareensis* lib. 10. *Præparationis Evangelicæ* cap. 9. & 14. & *S. Augustinus* lib. 18. *De Civitate Dei* cap. 37. Advertere tamen debes, *Julium Africanum*, *Tatianum*, *Clementem Alexandrinum*, aliisque Auctores, *Eusebio* antiquiores, affirmare, *Mossem* fuisse coævum *Inacho*, Regi Argivorum; *Eusebium* verò, *Episcopum Cæsareensem*, differre ætatem *Mosis* ad tempora *Cecropis*, *Atheniensium Rege*, qui Rege *Inacho* trecentis annis recentior fuit. Verum, etiam si standum esset, circa ætatem *Mosis*, calculo *Eusebi*, semper tamen

tamen verum esset, *Mossem* omnium Gentium Scriptores antiquitate superare, quia nullus vel Græcorum, vel externarum Gentium Scriptor proferri potest, qui sit Rege *Cecrope* antiquior. Sed ipse sententiam *Julii Africani*, *Tatiani*, *Clementis Alexandrini*, aliorumque Scriptorum *Eusebio* antiquiorum suffragiis munitam, quæ *Mossem*, temporibus *Inachi*, Regis Argivorum, floruisse asserit, probabilior esse cum *Georgio Syncello* in sua *Chronographia* pag. 67. & 68. exillimo. Quod si ita se habeat, planè consequitur, nullum, non tantum apud Græcos, sed etiam apud *Ægyptios*, aliasque Barbaras Gentes, extitisse Scriptorum ante *Mossem*, *Ægyptii* siquidem (sicut observat *S. Augustinus* libro XVIII. *De Civitate Dei* cap. XXXVII.) gloriabantur, se ab *Iside* litteras ad scribendum accepisse, cum ante *Isidem* litteras nullas haberent, nisi Hieroglyphicas. *Isis* autem fuit filia *Inachi*, Regis Argivorum, ab *Ægyptiis* post obitum in Deam consecrata. *Mossem* autem sub Rege *Inacho* floruisse, & *Israëlitas* ex *Ægypto* eduxisse, non solum tradunt Scriptores Ecclesiastici, mox à me laudati, sed etiam infensus Christianæ Religionis hostis *Porphyrus*, illoque longè antiquiores Scriptores prophani, *Hellanicus*, & *Philocorus*, qui res Atticas, *Castor* & *Thallus*, qui res Syriacas litteris mandârunt. *Mossem* itaque primum omnium Gentium Scriptorum esse, extra omnem dubitationis aleam apud omnes esse debet, nec minus certum est, antiquos Philosophos, Poëtas, Historicos prophanarum Gentium legisse libros *Mosis*, & ex iis multa deflorasse, quæ etiamnum in eorum libris leguntur, sicut lato, eleganti, & erudito calamo probat illustrissimus *Daniel Huetius* in sua *Demonstratione Evangelica* Propositione IV. unde pauca hic delibabo. Et primò quidem, antiquos prophanarum Gentium Philosophos legisse libros *Mosis*, multaque ex illis excerptisse, & in suam doctrinam derivasse asserunt *Clemens Alexandrinus*, lib. 5. *Stromatum*, & *Eusebius* lib. 8. *Præparationis Evangelicæ*, præsertim de Platone, qui ideò *Moses Atticus* fuit appellatus. Philosophum etiam *Pythagoram* multa ex libris *Mosis* suffuratum esse testatur *Hermippus*, *Pythagoræus*, quod etiam de *Aristotele* asserit *Clearchus*, *Peripateticus*, Unde *S. Cyrillus*, *Alexandrinus*, *Platonem*, & *Aristotelem* fures appellat, quòd multa è Pentateucho *Mosis* deprompserint, & in suos libros convasarint. Tradunt insuper *Aristæas* in libro de LXX.

P. Graveson Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

Interpretibus, & *Josephus*, *Hebræus* lib. 12. *Antiq. Jud. cap. 2. Theopompum* mente fuisse privatum, & *Theodectem* oculorum usu divinitus esse orbatum, quòd nonnulla è sacris Voluminibus deflorata Scriptionibus suis attexere ausi fuissent, sed agnito demùm, & correcto errore, fuisse utrumque sanitati restitutum. Secundò, libros à *Moyse* conscriptos, lectos fuisse à Philosophis, Poëtis, aliisque Ethnicis Scriptoribus, ex eo maxime patet, quòd isti Scriptores sacras Historias, in Pentateucho *Mosis* descriptas variis modis in suis libris interpolârunt. Hujus plagii & interpolationis pauca ex multis hic subjiciam exempla. Quæ de rerum creatione scribit *Moses*, ea *Carminum Orphicorum Auctor*, *Hesiodus* in sua *Theogonia*, *Ovidius* lib. 1. *Metamorphoseon*, *Virgilius* *Eclogâ* 6. & lib. 6. *Æneidos* exprimunt. *Paradisum terrestrem* *Plato* describit in *Jovis* horto, sicut observârunt *Origenes* lib. 4. contra *Celsum*, & *Eusebius* lib. 11. *Præparationis Evangelicæ* cap. 13. *Serpentis tentatoris*, lapsusque *Adami* & *Evæ* Historiam *Plato* interpolavit, sicut probat idem *Euseb.* c. 14. *Diluvii*, & *Arcae Noeticæ* Historiam interpolârunt *Berosus*, *Abydenus*, *Alexander Polyhistor*, *Lucianus* in *Dialogo De Dea Syria*, *Hieronymus* *Ægyptius Molo*, & *Nicolaus Damascenus*, sicut referunt *Josephus*, *Hebræus*, lib. 1. contra *Apionem*, & lib. 1. *Antiquit. Jud. cap. 5. Eusebius* lib. 9. *Præparation. Evang. cap. 12. & 19. & S. Cyrillus* lib. 1. contra *Julianum*. *Turris Babel*, & confusio linguarum meminit *Abydenus*, rerum *Assyriarum* Scriptor, uti refert *Eusebius* lib. 9. *Præparation. Evang. cap. 4.* *Alodiarum* fabulam ex *Historia Turris Babel* derivatam docet *Origenes* lib. 4. contra *Celsum*. *Incendii Sodomorum* mentionem faciunt *Diodorus Siculus* lib. 19. *Strabo* lib. 16. *Tacitus* lib. 5. *Hist. Solinus*, juxta *Salmasii* Editionem, cap. 36. *Abrahami* Historiam, quam *Moses* fusè describit in libro *Genesis*, legerunt *Berosus*, *Hecataeus*, & *Nicolaus Damascenus*, teste *Josepho* lib. 1. *Antiq. Jud. cap. 8.* ubi *Berosi*, & *Nicolai Damasceni* verba refert, *Hecateum* verò justum de *Abrahamo* volumen scripsisse tradit. Ejusdem *Patriarchæ Abrahami* meminere *Eupolemus*, *Artapanus*, & *Molo*, quorum testimonia, ab *Alexandro Polyhistore* relata, leguntur apud *Eusebium* lib. 9. *Præparationis Evangelicæ* capitibus 17. 18. & 19. *Patriarchæ Jacobi* meminerunt *Theodotus* lib. de *Judæis*, & *Alexander Polyhistor*. Mentionem quoque fecerunt *Patriarchæ Josephi*.

Josephi, ut videre est apud *Eusebium* lib. 9. *Præparationum Evangelicarum* capitibus 17. & 23. ubi eorum testimonia refert. Historiam *Moyſis*, & exitus Israëlitarum ex *Ægypto* interpolârunt, variisque figmentis infuscârunt *Manetho*, *Cheremonis*, *Lysimachus*, & *Apion* Grammaticus Alexandrinus, quos eruditè refellit *Josephus* Hebræus, libris, quos edidit contra *Apionem*, sicut jam observavimus sub finem primi nostri Colloquii in Historiam hujusce tertie Mundi Etatis. Denique, ex Mosaicis Libris Theologiam, & complures variarum Gentium Leges ac Ritus manasse, præter *Vossium* & *Bochartum*, eruditus ac verisimilibus conjecturis evincit illustrissimus *Daniel Huetius* in sæpè laudata sua Demonstratione Evangelica, ubi Phœnicum Theologiam ex *Moyſis* libris profuſisse probat *Proposit. IV.* cap. 3. Idem de *Ægyptiorum* Theologia demonstrat clarissimus ille Auctor cap. 4. Græcos Mosaicam Doctrinam infinitis fabulis obduxisse probat doctissimus ille Præful capite octavo. Omnem Romanorum Theologiam ex libris *Moyſis*, velut è fonte, hausitam fuisse ostendit cap. 9. Si plura hac de re scire aveas, Leges *Demonstrationem Evangelicam* doctissimi Præfulis *Danielis Huetii*, qui hoc argumentum cæteris uberius, felicius, & elegantius tractavit, ornavit, exhaust, à capite tertio *Propositionis quartæ* usque ad caput undecimum. Ipse verò, qui brevitati consulo, hujus argumenti de lecta & interpolata à Scriptoribus prophanis sacra *Moyſis* Historia, fidem facere volui aliquot dumtaxat adductis exemplis ex hac reconditoris eruditionis sylvâ selectis.

D. Antiquos superstitione Gentilitatis Philosophos legisse libros *Moyſis*, & ex illis multa excerptisse, atque in suam doctrinam derivasse non ita facile mihi persuadere possum. Primò, quia antiqui Ethnici Philosophi Linguam Hebraicam non callebant. Qui igitur fieri potuit, ut lectitarent libros *Moyſis* hebraicè exaratos? Præterea, Judæi abhorrebant omnino à commercio & societate Gentilium, eos pro imundis habebant, adeò ut ex eorum contactu putarent, se immunditiam contrahere, & hinc est, quòd *S. Petrus* cap. 10. *Act. Apostolorum* v. 28. ait: *Vos scitis, quomodo abominatam sit viro Judæo conjungi aut accedere ad alienigenam.* Cùm igitur Judæi nihil negotii, commercii, & societatis haberent cum Gentilibus, eorumque confortia fugerent, verosimile non videtur, illos Legem Mosaicam, quâ, secundum Deum, nihil prius, sanctius,

& augustius habebant, voluisse exteris, seu viris à Religione Judaica extorribus, communicare, eisque liberam permittere potestatem legendi libros *Moyſis*, & ex his multa delibandi.

M. Antiquos Philosophos, aliosque Scriptores Ethnicos, quamvis à Judaica Natione essent Religione, patriâ, moribus, ac legibus omnino sejuncti, notitiam librorum *Moyſis* habere potuisse, multis momentis ostendi potest. Primò, quia Scriptura Sacra testatur, Judæos, cùm Palæstinam armis subegerunt, ex Ethnicis plerosque servasse incolumes, velut Gabaonitas, Jebusæos, aliosque, cum quibus Judæi promiscuè commixti didicerunt opera eorum. In hoc igitur communi victu, & continua societate, quam Judæi habebant cum Ethnicis, potuerunt cùm illis libros *Moyſis* communicare. Nec solum ex ea societate Judæorum cùm Ethnicis, post devictam Palæstinam, sed etiâ ex frequenti accessu quamplurimum Profelytorum, qui ex omnibus Mundi Regionibus ad Judæorum Religionem, Ritumque confluxerunt, vero quam simillimum esse probatur, libros *Moyſis* ad exterarum Gentium notitiam pervenisse. Præterea, Judæi non sic intra angustos Palæstinæ fines continebantur, ut cum exteris nullam consuetudinem, nullumve commercium haberent. Imò potius, frequens illis cum Phœnicibus, propter loci vicinitatem, intercedebat commercium. Reges etiâ Juda, videlicet *David*, ejusque filius *Salomon* commercium habuerunt cum *Hiram*, Rege Tyri, cùm Regina Saba, cum Regibus Hethæorum & Syriæ, & cum *Ægyptiorum* Rege, cujus filiam duxit uxorem Rex *Salomon*, aliasque ex Gentibus filias sibi matrimonio copulavit, scilicet *Sidonias*, *Moabitæ*, *Ammonitidas*, *Idumæas*, & *Hethæas*, quæ sensim sine sensu cor illius depravarunt, eumque ad cultum Idolorum impulerunt. Potuerunt itaque Ethnici beneficio frequentis illius commercii, quod habuerunt cum Judæis, notitiam sibi comparare librorum *Moyſis*, eosque legendi facultatem. Tertio, post *Alexandri Magni* Expeditionem in Asiam, jam tùm frequens Judæos inter & Græcos vigeat commercium, quia tùm temporis Judæi Imperio Græcorum subditi erant. Post etiam *Alexandri Magni* obitum, *Ptolomæus Lagi*, *Ægyptiorum* Rex, invasit Hierosolymam, magnum Judæorum numerum abduxit in *Ægyptum*, eosque jure Alexandrinæ Civitatis donavit. Græci igitur Ethnici cum Judæis simul habitantes, facile *Moyſis*, ejusque librorum notitiam

notitiam assequi potuerunt. Adde etiam, fieri haud potuisse, quin libri *Moyſis*, quorum exemplar singuli Judæi penes se habere tenebantur, in Ethnicorum potestatem & cognitionem venirent, quando omnes ad unum Judæi à *Nabuchodonosore*, Assyriorum Rege, in captivitatem Babylonicam abducti sunt. Sed dicis: *Ethnici Philosophi Græcè tantum Linguæ periti erant, quo pacto igitur libros Moyſis, hebraicè conscriptos, legere potuerunt?* At, numquid, amabo, Poetæ, & Philosophi Ethnici, qui excellenti ingenio præditi erant, potuerunt intra brevissimum tempus sufficientem Linguæ Hebraicæ consequi notitiam, ut libros *Moyſis* intelligerent, & secundum verborum saltem sensum intelligerent? Præterquam quòd non desunt viri eruditi (quos inter, religione, meritis, doctrinâ, virtute, ac dignitate, eminent illustrissimus *Daniel Huetius* in sua *Demonstratione Evangelica Propositione* 4. cap. 12.) qui censent, ante Expeditionem *Alexandri Magni* in Asiam extitisse librorum *Moyſis* Versionem Græcam, vetustiore Versione illâ Græcâ, quæ postea, regnante in *Ægypto Ptolomæo Philadelpho*, à LXX. Interpretibus adornata est. Huic sententiæ ad stipulantur *Clemens Alexandrinus* lib. 5. *Stromatum*, & *Eusebius* lib. 13. *Præparationum Evangelicarum* cap. 12. Libros etiam *Moyſis* ante *Ptolomæum Philadelphum*, *Ægyptiorum* Regem, jam Linguâ Græcâ fuisse donatos, asserunt *Aristæus* ab *Eusebio* laudatus lib. 8. *Præparationum Evangelicarum*, cap. 5. & *Demetrius Phalereus* in Epistola, quam scripsit ad mox citatum *Ptolomæum Philadelphum*, *Ægyptiorum* Regem, quamque referunt *Josephus* lib. 12. *Antiq. Jud.* cap. 2. & *Eusebius* lib. 8. *Præparationum Evangelicarum* cap. 3. Hac autem semel admittâ sententiâ de Græca librorum *Moyſis* Versione, quæ sit vetustior Versione Græcâ LXX. Interpretum, facile percipitur, antiquos Græcos Philosophos, Poetas, & Historicos, ope illius vetustioris Versionis Græcæ, libros *Moyſis* lectitare, & plura ex his haurire potuisse, etiam si Linguæ Græcæ essent dumtaxat periti, & in summa Linguæ Hebraicæ ignoratione versarentur.

D. *Moysem* esse primum omnium Gentium Scriptorem, eumque veteres Ethnicos Philosophos, Poetas, Oratores, & Historicos antiquitate superare, jam probè intelligo. At, cùm Athei, alique viri increduli, non tantum negent antiquitatem librorum *Moyſis*, verum etiam mordicè pertendant, eos divinâ *P. Graveson Hist. Eccl. V. T. Tom. II.*

non pollere auctoritate, obsecro te atque obtestor, ut præcipua argumenta, quibus viri eruditi revelationem, inspirationem, & divinam librorum *Moyſis* auctoritatem contra Atheos, aliosque incredulos probare solent, hic in medium proferre non graveris.

M. Multa suppetunt, eaque firmissima argumenta, quæ libris *Moyſis* divinam asserunt ac vindicant auctoritatem. Primum argumentum petitur ex innumeris miraculis, & stupendis prodigiis, quæ à *Moyse*, Dei auctoritate munito, edita fuisse, jam observavimus; cujusmodi sunt repentina mors omnium Primogenitorum in *Ægypto* tam pecudum, quam hominum (exceptis Israëlitis,) Conversæ aquæ fluminum in sanguinem; tenebræ densissimæ omnibus *Ægyptiis* offusæ; Mare Rubrum virgâ *Moyſis* divisum; Israëlitarum per medium ejus siccis vestigiis trajectio; Pharaonis, *Ægyptiorum* Regis, exercitus submersio; columna nubis & ignis, quæ Israëlitarum viâ duxerat, & alia quam plurima prodigia, quæ in mirabili Israëlitarum ex *Ægypto* liberatione patravit *Moyſes*, non clanculum, sicut facitare solent impostores, sed in propatulo, videntibus *Ægyptiis*, & coram oculatis testibus sexcentis & amplius Israëlitarum millibus. Horumce miraculorum veritatem probat non solum perpetuus consensus Judæorum, qui illa religiose susceperunt, & ad eorum memoriam posterorum animis altius infingendam instituerunt Sacramenta, Sacrificia, Cæremonias, Solemnitates, & alia id genus monumenta, quæ etiamnum sedulo retinent & observant; verum etiam, eandem miraculorum *Moyſis* veritatem confirmant *Moyſis* vitæ integritas, candor, modestia, styli, orationisque simplicitas, ex quibus præclaris istius Judæorum Legislatoris dotibus, facile intelligitur, eum non ita fuisse comparatum, ut falsa ac fictitia vellet venditare miracula. Alioquin fuisset *Moyſes* post homines natos imprudentissimus, si, jaciendo Reipublicæ Judaicæ fundamenta, persuadere voluisset, Israëlitas è captivitate *Ægyptiaca* liberatos esse stupendis prodigiis, quorum falsitatis tam Israëlita sibi conscii fuissent, quam *Ægyptii*, apud quos *Moyſes* prædicta prodigia edita esse narrat. Nihil etiam gloriæ & auctoritatis ex fictione & falsitate illorum miraculorum sibi conciliare poterat *Moyſes*, sed potius odium, invidiam, contemptum, & indignationem *Ægyptiorum* sibi conflasset, omnem fidem sibi apud Israëlitas abrogasset, nullumque Judaicæ Reipublicæ, quam

quam fundabat, incrementum, sed ultimam cladem ac ruinam attulisset. Alterum argumentū de divina auctoritate librorum Moyſis defumitur ex historia & doctrina, quam complectuntur, & ex sanctissimis Legibus ac præceptis, quæ in illis continentur. Historiam nobis exhibent libri Moyſis ex divina revelatione profectam, humano generi coævam, ab ipſo Mundi exordio congruis instrumentis dispensatam, & ad nos usq; mirabili Dei providentiâ tot inter ac tantas rerum perturbationes & vicissitudines temporum integram ac illibatam jugiter conservatam, in qua verba non ornant res, sed ipsa rerum magnitudo mentem Moyſis & verba supra humanum modulum rapit, ita ut eloquii simplicitas respondeat Scriptori Moyſi, qui cum nec astutus esset, nec ullus neſcendæ ac concinnandæ fraudis capax, Historiam non stylo exquisito & affectato, non in verborum delectu, & in apta rerum collocacione posito, sed simplici, & ad rudium captum accommodato, scripsit; rerum tamen, quas refert Moyſes, magnitudo tribui debeat Deo, qui per Moyſem loquebatur, qui ejus menti impressit illustrationem & cognitionem rerum, quas litteris mandare debebat, ejus voluntatem movit inspirando, excitando, & speciali afflatu impellendo, ut fideliter & constanter eas litteris consignaret, ejus manui singulari assistentiâ adfuit, ne rem pro re conscriberet, denique sic illum direxit, ut nullum vel minimum errorem, sive qui mentiendo profertur, sive qui memoriæ lapsu, vel alio quovis humano defectu inter scribendum obrepere potest, iis, quæ divinitus ei revelata aut inspirata erant, immisceret. Doctrina etiam, quam exhibent libri Moyſis, est omni humanâ inventionem sublimior, & purioribus naturæ ac rationis circa Religionem principiis maxime consentanea, utpote quæ Dei in creatione Mundi omnipotentiam magnificat, simulquæ declarat ejus erga homines, quos condidit affectum, & ineffabilia summæ ipsius charitatis viscera. Æterna indicat bona, quæ Deus colentibus se præparavit, & quo pacto Deus à nobis in charitate, in sanctitate, in justitia, & in omni bonitate sit colendus. Sanctissimæ itidem Leges, & optima Præcepta rectè vivendi, ad Deum tendendi, eique adhærendi in libris Mosaicis traduntur, & in iis docentur omnes virtutes, quæ veræ ac perfectæ esse haud possunt, ubi non est vera Religio. Et sanè, si Lex Mosaica cum Gentium prophanarum Legibus, si mores & Instituta Judæorum olim fecun-

dum illa viventium, cum Ethnicorum moribus componantur, manifestò patebit, Legem Mosaicam esse divinam, Nam, præterquam quod Ethnici, per inextricabiles Idololatriæ tenebras oberrantes, & in festina omnium vitiorum immerſi, plures Deos admitterent, bestiis, rebusque vitæ expertibus cultum deferrent, ac pro Diis colerent, eorum insuper Sacra, sicut ipsemet fatetur *Porphyrius*, Scriptor Ethnicus, in libro, quem edidit: *De abstinentia ab esu animalium*, plena erant crudelitate, Deos suos humano sanguine ubique fermè placabant (quem barbarum morem nec Græcorum, nec Romanorum mores sustulerunt.) Nihil spirabant Gentiles nisi ultionem, vindictam, arma, bella, strages, incendia. Nullam apud illos latrocinia infamiam habebant, Gladiatorum mutua dilaniationes licitæ & honoris loco ducebantur, erantq; publica populorum oblectamenta: exponere liberos suos, eosque Dæmonis immolare, mactare, sacrificare quotidianum: concubitus maribus cum maribus exemplis Deorum suorum impunè ac palam defendebant. Prætermitto turpissimos mores, quibus, ut videre est apud *Eusebium* lib. 6. *Præparation. Evangelicæ* cap. 10. Persæ, Bactri, Parthi, Armeni nuptiarum honestatem, & jura contaminarunt, atque infandam libidinem approbarunt. Porro, hæc crimina, hos nefandos variarum prophanarum Gentium mores damnat Lex Mosaica, eaque ad benè sanctisque vivendum præcepta præscribit, ut multi Scriptores Ethnici Judæos, in hac Legge institutos, ob morum integritatem, incommiss celebrârunt, sicut probant *Josephus*, Hebræus, in libris contra *Apionem*, & *Eusebius* lib. 10. *Præparation. Evangelicæ*. Tertium argumentum, quo probatur, libros Moyſis divinam habere auctoritatem, petitur ex his vaticiniis, quæ de venturo Messia aut ab aliis fusa, aut à se prolata refert Moyſes in suo Pentateucho, quæque in Jesu Christo, vero Messia, post multorum sæculorum myriades, adimpleta fuisse superius ostendimus. Prædictio autem futuri evidens est divinæ auctoritatis argumentum: *Idoneum opinor testimonium divinitatis veritas divinationis*, inquit *Tertullianus* cap. 20. *Apologeticæ*. Quartum de divina librorum Moyſis auctoritate argumentum suppeditant Jesus Christus, & ejus Apostoli, qui Moyſis Scripta laudârunt ad doctrinæ, quam hominibus prædicârunt, confirmationem: *Amen, amen dico vobis* (inquit Christus cap. 5. Matthæi) *donec transeat celum & terra, jota unum, aut unus*

apex

apex non præteribit à Legge, donec omnia fiant, &c. quibus verbis Christus Dominus Legem Moyſis, id est, totum Moyſis Pentateuchum, etiam quantum ad minima, quæ in eo continentur, sacrâ, divinâ, & infallibili pollere auctoritate palam declarat. Postremò, ut mittam cætera de divina librorum Moyſis auctoritate argumenta, certum est, libros Moyſis semper à Judæis, quos olim Deus singulari protectione, innumerisque beneficiis dignatus est, & quibus etiam credidit eloquia sua, pro sacris ac divinis habitos fuisse, & etiamnum haberi, tametsi in libris Moyſis multa de adventu Messia extant vaticinia, quæ in Jesu Christo, vero Messia, fuisse adimpleta apertissime demonstrant Christiani. Hinc *S. Augustinus* cap. 46. lib. 18. *De Civitate Dei* appellat Judæos *Capſarios Christianorum*, qui libros nostros circumferunt, ut cum Pagani non credunt, quæ nos de Christo prædicta esse dicimus, mittamus eos ad inimicos fidei nostræ Judæos, qui libros nostros circumferunt, in quibus eadem habentur, quæ nos prædicamus. Et Concione 1. in Psalmum 58. hæc habet idem Aquilinus Doctor: *Dispersi sunt Judæi, testes iniquitatis sære, & veritatis nostræ . . . si aliquando iaganus dubitaverit, cum ei dixerimus Prophetias de Christo, quarum evidentiam obſtrupescit, & admirans putaverit à nobis esse conscriptas, de Codicibus Hebræorum probamus, quia hoc totum antè prædictum est. Videte, quomodo de inimicis nostris alios confundimus inimicos.* Judæos etiam *S. Thomas* Lectione 2. in Cap. 9. Epist. ad Rom. vocat *capſarios nostros, custodientes libros, à quibus fidei nostræ testimonium perhibetur.*

D. Legem Mosaicam veros divinæ auctoritatis characteres habere, solidè quidem probâsti, optarem tamen, ut modò explicares quædam Apostoli *Pauli* testimonia, quibus, ut nuperimè audiavi, abutuntur nonnulli, ut Legis Mosaicæ elevent auctoritatem, doceantque, illam suis umbris, figuris, ac terroribus hypocritas, & vilia dumtaxat mancipia fecisse, atque cupiditates irritasse potius, quam coërcuisse. Ait enim Apostolus Epist. ad Galatas cap. 4. v. 9. *cæremonias Veteris Legis esse infirma & egena elementa.* Epist. ad Romanos cap. 4. v. 15. *Lex enim iram operatur.* Epist. 2. ad Corinth. cap. 3. v. 8. Idem Apostolus de Legè Mosaica ait: *Littera occidit, Spiritus autem vivificat.* Et verſu sequenti appellat Legem Mosaicam, *administrationem mortis.* Denique, Epist. ad He-

bræos cap. 7. v. 18. hæc scribit: *Reprobatio quidem sit præcedentis mandati propter infirmitatem ejus, & inutilitatem: nihil enim ad perfectum adduxit Lex.* Explica igitur, si placet, hæc Apostoli *Pauli* testimonia, quæ primâ fronte, ut liberè dicam, auctoritati & utilitati Legis Mosaicæ haud parùm derogare videntur.

M. Ad germanam exponendam Apostoli *Pauli* mentem, variæ possunt testimonia, quæ laudâsti, afferri interpretationes. In primis, Apostolus non ait, Legem Mosaicam esse per se *administrationem mortis*, seu per se impellere ad peccatum, & irritare cupiditates, sed tantum ex occasione. Lex enim Mosaica ad peccatum per se non impellebat, sed ex occasione dumtaxat, quia cupiditas, occasione acceptâ ex Legge indicante malitiam peccati, magis excitabatur & irritabatur. Loquitur enim his in locis Apostolus *Paulus* non de omnibus indiscriminatim Judæis, sed tantum de illis, qui carnales erant, quique dum metu purè servili servabant externa Legis præscripta, se pro justis arroganti supercilio venditabant, cum reverà non servarent Legem, interius madentes vitiis, & id, quod totius Legis caput erat, negligentes. Hanc esse genuinam Apostoli *Pauli* mentem patet ex ipsius Epistola ad Romanos cap. 7. ubi hæc habet: *Nam peccatum, occasione acceptâ per Mandatum, seu per Legem, seduxit me, & per illud occidit. Itaque Lex quidem sancta, & Mandatum sanctum, justum, & bonum.* Non damnat itaque Apostolus Legem Mosaicam, quam potius fatetur esse bonam, justam, & sanctam, sed perstringit vitium quorundam carnalium Judæorum, qui, occasione acceptâ cognitionis peccati per Legem, excitabantur, stimulante cupiditate, ad peccandum, vel qui perfectioni Legis non respondebant, vel qui Legè abutebantur contra scopum & finem Legis, vel qui non distinguebant id, quod temporaneum esse debebat in Legge, ab eo, quod in ea debuit esse perpetuum. Præterea, Apostolus *Paulus* in his, quæ citâsti, locis, vult solum ostendere, Legem Mosaicam non habuisse ex se vim conferendi veram justitiam, seu dandi gratiam sanctificantem. Hinc Epist. ad Galatas cap. 3. v. 11. ait: *Quoniam ex Legge nemo justificatur apud Deum, manifestum est, quia Justus ex fide vivit, Lex autem non est ex fide.* Rursus ibidem v. 21. inquit: *Si enim data esset Lex, quæ posset vivificare, verè ex Legge esset justitia, sed concludit Scriptura omnia sub peccato, ut*

I 3

pro-

promissio ex fide. Jesu Christi daretur creditibus: Et ad Romanos cap. 5. dicit: Quia ex operibus Legis non justificabitur omnis caro coram Deo, per Legem enim cognitio peccati. Id igitur discriminis est, juxta Apostolum Paulum inter Legem Veterem, seu Mosaicam, & Legem novam, seu Evangelicam, quod Lex Vetus præcipiebat tantum, non promittebat, nec vi suam gratiam dabat, ut impleretur amore, quia per eam non dabatur Spiritus sanctus, qui est principium amoris. Lex etiam Vetus jubebat, non ex se juvabat, peccatum puniebat, non ex se tollebat; exigebat, non dabat; onerabat, non roborabat; erat Lex timoris, non amoris, multaque, propter Hebræorum cordis duritiam tolerabat, quæ erant imperfecta, sicut libellum repudii, polygamiam, poenam talionis &c. At; Lex Nova, seu Evangelica, & præcipit, & promittit, & jubet, & roborat; exigit, & adjuvat, dat quod exigit, seu spiritum non servitutis in timore, sed adoptionis filiorum Dei, ut ait Apostolus Epist. ad Romanos cap. 8. indeque Lex Nova appellatur Lex amoris: *Hæc est* (inquit S. Augustinus cap. 17. libri contra *Adimantum*) *brevissima & apertissima differentia duorum Testamentorum, timor, & amor; illud ad hominem veterem, hoc ad novum hominem pertinet.* Explanata sat superq; Apostoli Pauli mente, nunc duos è diametro oppositos, circa Legem Mosaicam errores, oculis tuis subjiciam, à quibus perinde cavere debes. Primus error est Pelagii, ejusque Discipulorum, qui, Legem Mosaicam nimium extollentes, asserabant, justos, qui vixerunt ante Legem Evangelicam, justitiam, seu morum sanctitatem, & salutem æternam fuisse consecutos non per fidem in Christum venturum, sed vi Legis Mosaicæ, quæ gratiam sanctificantem eis conferebat: *Agnosceamus Hæresim vestram* (sic Pelagianos alloquitur S. Augustinus lib. 2. Operis imperfecti contra *Julianum*) *definivit enim Pelagius, quod non ex fide Christi, anti-qui vixerunt justi.* Sed hic Pelagianorum error proscriptus est in Synodo Diospolitana, & ab Apostolo Paulo cap. 2. v. 16. Epist. ad Galatas fuit præfocatus his verbis: *Scientes autem quod non justificatur homo ex operibus Legis, nisi per fidem Jesu Christi: Et nos in Christo Jesu credimus, ut justificemur ex fide Christi, & non ex operibus Legis; propter quod ex operibus Legis non justificabitur omnis caro.* Et v. 21. ejusdem capituli, ait: *Non abjicio gratiam Dei. Si enim per Legem justitia, ergo gratis Christus mortuus est,*

Alter error, circa Legem Mosaicam, eorum est, qui docent, Legem Mosaicam ad irritandas magis cupiditates, quam ad illas coercendas idoneam fuisse: Deum illos omnes, qui sub Lege Mosaicæ vixerunt, reliquisse in impotentia observandi Legem: Denique, *Mossem*, Prophetas, Sacerdotes, & Doctores Legis Mosaicæ nullum Deo dedisse filium, sed solum effecisse mancipia per timorem. Hujus erroneæ doctrinæ præcipui assertores ac patroni fuerunt *Desiderius Erasmus*, & *Paschasius Quesnellus*, quorum prior nonnullas protulit Propositiones, quas hic inseram cum Censura, quam sacra Facultas Parisiensis in eas tulit die 17. mensis Decembris anni MDXXVII. & quæ extat Tomo IX. ejusdem *Erasmi Operum* postremæ Editionis Lugduni Batavorum anni MDCCVI. à pag. 815. usque ad pag. 954. Alter verò Scriptor, seu *Paschasius Quesnellus*, aliquot itidem circa Legem Mosaicam propositiones, quas hic etiam referam, docuit, quæ à *Clemente XI.* Pontifice Maximo, in Constitutione, quæ incipit, *Unigenitus Dei Filius*, quæque data est die 8. mensis Septembris an. MDCCXIII. proscriptæ sunt. Ordinar autem à Propositionibus *Erasmi*, quarum prior hæc est:

*Cum Lex terrorem incuteret potius quam amorem, quid supererat, nisi posteaquam per Legem didicerant homines se peccatis obnoxios, nec potuisse ab his temperare; simulque scirent Dei, severi Vindictis, judicium neminem posse effugere, nisi ut trepidarent, horrerent, ac desperarent. Quis autem amare potest, quem horret? Hæc propositio, quæ inter multas *Erasmi* Propositiones à sacra Facultate Parisiensi confixas est ordine 24. excerpta est è *Paraphrasi Erasmi* in cap. 1. Evangelii S. Marci.*

Censura sacre Facultatis Parisiensis.

Hæc propositio innuens, homines Veteris Legis non potuisse vitare peccata, & magis induci per Legis cognitionem ad desperationem, quam ad amorem, est injuria Legi & Legislatori Deo. Tradidit enim Dominus Legem, non per quam perirent homines, sed justificarentur (id est, illi, qui habentes fidem in Christum venturum, Legem observabant) juxta illud Apostoli: (a) *Lex quidem sancta & Mandatum justum.* Et illud Levitici: (b) *Custodite Leges meas atque judicia, quæ faciens homo, vivet in eis.*

(a) *Ad Rom. cap. 7.* (b) *Levit. cap. 18.*

eis. Neque enim Deus ad impossibile obligavit per Legem Mosaicam, cum non possit esse injustus.

Propositio secunda, quæ in censura Facultatis Parisiensis est ordine 25. excerpta est ex *Paraphrasi Erasmi* in caput 1. Evangelii S. Marci:

Lex Moysis umbris, victimis, ac terroribus fecit Hypocritas.

Censura Facultatis Parisiensis.

Hæc propositio rursus Legi Mosaicæ contumeliosa est, & ipsi Deo, qui hujusmodi umbras, victimas, & ceremonias Legis instituit; quæ suam institutionem ad bonum inducebant, & veritatem figurabant Novæ Legis.

Propositio tertia, quæ in Censura Facultatis Parisiensis est ordine 26. deprompta est ex *Paraphrasi Erasmi* in cap. 6. Epist. ad Romanos:

Lex cupiditates irritabat, potius quam coercerat.

Censura Facultatis Parisiensis.

Hic non convenienter usus est Scriptor officio Paraphrastæ. Quandoquidem Lex de se potius coercerat cupiditates, quam irritabat. Non enim data est Lex à Deo ad incitandum homines in peccata, sed ad coercendum: alioqui non esset sancta neque justa.

His *Erasmi* Propositionibus, à sacra Facultate Parisiensi anno MDXXVII. damnatis, affines sunt aliquæ Propositiones *Quesnelli* circa Legem Mosaicam, quas unâ cum aliis ejusdem Scriptoris Propositionibus *Clementis XI.* Summus Pontifex anno MDCCXIII. confixit in sua Constitutione, quæ incipit: *Unigenitus Dei Filius*, &c.

Propositio *Quesnelli*, quæ, inter centum & unam Propositiones, à *Clemente XI.* damnatas, est ordine sexta:

Discrimen inter fœdus Judaicum & Christianum, est, quod in illo Deus exigit fugam peccati, & implementum Legis à peccatore, relinquendo illum in sua impotentia: in isto verò Deus peccatori dat, quod jubet, illum gratiâ suâ purificando.

Hæc *Quesnelli* Propositio, quatenus asserit, homines, qui erant sub Lege

Mosaicæ, reliquos fuisse à Deo in impotentia observandi Legem, coincidit cum prima Propositione *Erasmi*, qui itidem docebat, homines, sub Lege Mosaicæ, peccatis obnoxios, non potuisse ab illis se temperare, & ideo fuit jure merito damnatus à sacra Facultate Parisiensi, quia, ut ait celeberrima illa Academia in sua Censura: *Neque enim Deus ad impossibile obligavit per Legem Mosaicam, cum non possit esse injustus.* Porro, injustus fuisset Deus, si illis imponendo obligationem adimplendi Legem Mosaicam, eos tamen reliquisset in impotentia observandi Legem, hoc est, si non eis contulisset, vel saltem, non obtulisset gratiam, quæ præcepta Legis Mosaicæ ipsis redderentur possibilia. Quamvis certum sit, Deum multis carnalibus Judæis, qui gratis illis, sibi à Deo collatis, vel oblati, quibus Legis Mosaicæ præcepta reddebantur eis possibilia, propria malitiâ & cupiditate resistebant, justo judicio denegasse ulterius auxilium, seu per se efficacem, necessarium ad actualem observationem præceptorum Legis Mosaicæ, quodque Deus ex se paratus erat illis conferre, nisi illi, propria malitiâ & dominante cupiditate, gratis illis sibi à Deo collatis, vel oblati, quibus præcepta Legis Mosaicæ reddebantur eis possibilia, obicem & impedimentum datâ operâ posuissent. At, in hac denegatione auxiliorum per se efficacium, respectu quorundam carnalium Judæorum, non est constituendum discrimen inter fœdus Judaicum & Christianum, quemadmodum *Erasmus* & *Quesnellus* persuadere voluerunt. Nam Deus etiam Christianis, qui sunt in statu Legis gratiæ & Evangelicæ, quique gratis illis à Deo sibi vel concessis, vel oblati, per quas præcepta Legis Evangelicæ redduntur eis possibilia, propria malitiâ & æstuante cupiditate reluctantur, justo judicio denegat gratias per se efficaces ad actualem observationem præceptorum Legis Evangelicæ necessarias, quas tamen Deus de suo bonas, ut inquit *Tertullianus*, paratus esset illis conferre, nisi ipsimet suam malitiâ, & effervescentis cupiditatis vitio obfisterent illis gratis, quas Deus ipsis largitur, vel offert; & per quas fiunt eis possibilia præcepta Legis Evangelicæ. Et isti sunt, qui, sicut ait Scriptura Sacra, *rebeldes sunt lumini*, & dicunt Deo: *Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.* Jure itaque optimo utraque *Erasmi* & *Quesnelli* propositio damnata est, quia, ut docet S. *Thomas* 1. 2. quæst. 98. art. 2. ad 4. *Quamvis Lex Vetus non sufficeret ad salvandum homines,*

homines, tamen aderat aliud auxilium à Deo hominibus simul cum Lege per quod salvari poterant, scilicet fides Mediatoris, per quam iustificati sunt antiqui Patres... Et sic Deus non deficiebat hominibus, quin daret eis salutis auxilia.

Altera *Quesnelli* Propositio, quæ inter centum & unam Propositiones, à *Clemente XI.* proscriptas, est ordine sexagesima quinta.

Moyfes, Prophetæ, Sacerdotes, & Doctores Legis mortui sunt, absque eo quoddallum Deo dederint filium, cum non effecerint nisi mancipia per timorem.

Hæc Propositio *Quesnelli* iusta de causa Vaticano protrita fuit fulmine. Una quippe est omnium sanctorum Patrum sententia, Moysem, Prophetas, Sacerdotes, & Doctores Veteris Legis, expressam & explicitam habentes fidem in Jesum Christum, verum Messiam, ac Liberatorem à Deo promissum, pertinuisse ad Ecclesiam Christi, & jam non nomine, sed re ipsâ fuisse Christianos. Ecce igitur non Deo dederunt, antequam morerentur, ullum filium, & non effecerunt nisi vilia mancipia per timorem? Præterea, constat, Moysem & Prophetas, qui Jesu Christi, veri Messie, prædixerunt adventum, induxisse multos Israëlitas, qui jam per Legem cognoscebant, se esse peccatores (Per Legem enim, ut inquit Apostolus in Epist. ad Romanos, cognitio peccati) ut intelligerent, sibi opus esse Salvatore, seu Jesu Christo, in eum crederent, ejus adventum ardentibus votis & precibus desiderarent, atque sicut docet *S. Thomas* loco mox à me laudato in responsione ad 3. Argumentum, recurrerent ad auxilium gratiæ ejus. Quis autem dicat, ejusmodi Israëlitas, sic à Moyse, & à Prophetis instructos, per fidem, quam habebant, in Christum venturum, justitiæ dono præditos, adeoque jam pertinentes ad Ecclesiam Christi, fuisse tamen vilia dumtaxat timoris mancipia, & non verè filios, Christo Salvatore nostro, per fidem & charitatem adherentes. Fateor quidem ultrò, Legem Mosaicam non habuisse vim iustificandi, sed dico, illam eò tendisse, ut Judæi, cognoscentes per Legem se esse peccatores, suæ infirmitatis conscii, sibi que diffisi, ad gratiam confugerent, opem Salvatoris, à quo solo sanari, & veniam peccatorum consequi poterant, implorarent. Non secus ac si Medicus alicui ægròto, qui sibi sanus videretur, præscriberet, ut

quotidiè mille passus ambularet, eo fine, ut statim ac virium suarum imbecillitatem cognoverit, Medico se curandum ac sanandum committat. Addo etiam, hanc Propositionem *Quesnelli* in eundem recidere sensum, quem habet superius inserta *Erasmi* Propositio, à sacra Facultate Parisiensi proscripta, hisque verbis concepta: *Lex Moysis umbris, victimis, ac terroribus fecit hypocritas.* Si plura desideres, leges *S. Thomam* lectione 8. in cap. 3. Epistolæ *Pauli* ad Galatas, ubi explicat, quo pacto Lex Mosaica non obstit gratiæ, nec sit contra promissa Dei, sed fuerit Pedagogus noster in Christo, sicut ait Apostolus *Paulus*. Præcipuam dumtaxat rationem, quâ nititur Angelicus ille Doctor, hic describam: *Lex, sunt verba S. Thomæ, obsequitur promissis Dei in generali quantum ad duo. Primum, quia manifestat peccata, Epist. ad Rom. cap. 3. Per Legem cognitio peccati. Deinde quia manifestat infirmitatem humanam, in quantum homo non potest vitare peccatum, nisi per gratiam, quæ per Legem non datur. Et sicut ista duo, scilicet cognitio morbi, & impotentia infirmi multum inducunt ad querendum Medicum: ita cognitio peccati & propriæ impotentia inducunt ad querendum Christum. Sic ergo Lex obsecuta est gratiæ, in quantum præbuit cognitionem peccati, & experientiam propriæ impotentia. Et ided dicit Apostolus, SCRIPTURA, id est, Lex scripta, CONCLUSIT, id est, tenuit inclusos Judæos SUB PECCATO, id est, ostendit eis peccata, quæ faciebant, sicut ait Apost. cap. 7. Epist. ad Romanos: concupiscentiam nesciebam, &c. Item Lex conclusit Judæos sub peccato, quia, veniente Lege, junxerunt occasionem peccandi, ut ait Apostol. ad Rom. cap. 11. Conclusit Deus omnia in incredulitate, &c. Et hoc ided, ut homo quæreret gratiam. Et ided dicit Apostolus: UT PROMISSIO, id est, gratia re-promissa, daretur non solum Judæis, sed omnibus credentibus, quia illa gratia poterat liberare à peccatis, & hæc gratia est ex fide Jesu Christi. Quid, sodes, hoc egregio *S. Thomæ* ratiocinio ad stabiliendum discrimen, quod intercedit Judaicum foedus inter & Christianum, clarius ac solidius dici potest?*

D. Hoc unum *S. Thomæ* ratiocinium, ad constituendum discrimen, quod est foedus Judaicum inter & Christianum, instar omnium argumentorum esse debet, planèque sufficit ad refellendos errores, quorum mox meministi, & in quibus oppugnandis insudârunt, ac mul-

multum operæ nuperrimè posuerunt aliquot Theologi. Missis igitur *Erasmi*, & *Quesnelli* circa discrimen, quod est foedus Judaicum inter & Christianum, erroribus; nunc sub finem hujusce nostri Colloquii, in quo generatim de Moyse, de Lege, quam dedit Hebræis, quorum subindè Legislator fuit, & de libris, quos conscripsit, sermonem habuimus, unum dumtaxat proponam Dubium, quod spectat integritatem quinque librorum Moysis, videlicet *Genesis, Exodi, Levitici, Numerorum, & Deuteronomii*, qui Pentateucho continentur. Cum enim isti libri fuerint exarati à Moyse, qui, sicut superius ostendisti, omnes Gentium Scriptores, Philosophos, Poetas, Oratores, & Historicos, antiquitate superavit, scire vellem, an, & quomodò hi libri Moysis in tam longa sæculorum serie, ac tanta vicissitudine temporum puri & integri ad nos pervenerint? vel an temporum injuriâ, & odio Judæorum in Christianos, fuerint datâ operâ corrupti & interpolati, in his præsertim vaticiniis, quæ à Moyse de adventu Jesu Christi, veri Messie, fusa esse, paulò antè commonstrasti?

M. Sunt, sat scio, nonnulli moderni Scriptores, qui asserunt, quemdam famosum apud Judæos Rabinum dictum *Akibab*, qui sub *Hadriano*, Imperatore, seu in secundo Ecclesiæ vivebat sæculo, de industria ex Chronologia Patriarcharum, qui vixerunt ante & post Diluvium, expunxisse mille ac quingentos ferè annos. Quâ factâ annorum detractio, ajunt illi Scriptores, accidit, ut Chronologia Patriarcharum primæ & secundæ Ætatis, quæ extat nunc in Pentateucho Moysis, seu in libro *Genesis*, sit corrupta, & contractior mille & quingentis annis calculo LXX. Interpretum. Verum, quia hanc modernorum Scriptorum sententiam tam in Colloquiis nostris in historiam primæ & secundæ Ætatis, quam in Dissertatione quinta Tractatûs, quem edidi, de *Mysteriis & annis Jesu Christi*, pluribus momentis, falsi convici, supervacaneum omninò esset in ea operosius confutandâ hic diutius immorari. Contra igitur alios quosdam recentiores itidem Scriptores probandum breviter suscipio, Judæos nec voluisse unquam adulterare libros Moysis, nec potuisse etiam illos corrumpere, tametsi ex malitia, vel odio in Christianos perciti, id sacrilegii attentare voluissent. Et sanè, Judæos nunquam voluisse contaminare libros Moysis patet ex duplici potissimum capite. Primum, quia eadem

vaticinia, quæ de venturo Messia, cernit Moyse, vel jam ab aliis fusa retulit in suo Pentateucho, quæque Apostoli & sancti Patres priorum Ecclesiæ sæculorum citârunt ad probandum Jesum Christum esse verum Messiam à Moyse prædictum, hæc, inquam, de venturo Messia vaticinia reperiuntur etiamnum pura, integra, & illibata in Pentateucho Moysis. Nec ea vaticinia in dubium revocant Judæi, tametsi, ne fateri cogantur, Jesum Christum, quem in Crucem egerunt, esse verum Messiam, à Deo in libris Moysis promissum, sese miserè torqueant, atque in omne latus sese vertant, quò illis vaticiniis tenebras offundant, illaque sinistris, detortis, ac violentis adhibitibus interpretationibus eludere possint. Si ergò dixerint aliqui, inquit *S. Hieronymus* Commentario in cap. 6. *Isaiæ, post adventum Domini Salvatoris, & prædicationem Apostolorum, libros Hebræos fuisse falsatos, cachinnam tenere non poterit, ut Salvator, & Evangelistæ, & Apostoli testimonia protulerint, ut Judæi postea falsaturi erant.* Præterea, Judæos major librorum Moysis tenebat Religio, quam ut illos vel ex malitia, vel ex odio Christianorum depravare voluerint. Sic enim *S. Justinus*, Martyr, in suo Dialogo cum *Tryphone*, Judæo, de mutilatione Scripturæ Sacræ, cujus Auctores fuerant Principes Judæorum, inducit eundem *Tryphonem*, his verbis respondentem: *Incredibilis videtur res illa, incredibilis, inquam, profectò videtur: horribilius siquidem est Viruli fabricatione, quam in terra deserta fecere manna expleti (Judæi) aut liberis mactatis Dæmonibus, aut Prophetarum ipsorum occisione.* Eandem erga omnes libros sacros religionem omnium Judæorum animis infudisse, ita ut millies potius mori, & membratim discerpi maluissent, quam ut his quidpiam adderent, aut demerent, testantur *Josephus* & *Philo*, Hebræi; idque facillè colligitur ex libris, quos Judæi ediderunt, ut libros sacros ab omni errore servarent immunes, præsertim ex insigni illo Opere, quod *Massoram*, id est, *Criticam Sacram*, appellant, fuitque adornatum à peritissimis Scholæ Tyberiadis Rabinis, ut puram Scripturæ Sacræ lectionem possent semper Judæi sartam tectam custodire, & ex libro *Sopherim*, seu *Scripturarum*, in quo penè innumera traduntur præcepta, ad rectam sacrorum librorum descriptionem necessaria, ne quid videlicet vel levissimi erroris in eos temporum injuriâ obrepere possit, sicut videre est apud *Joannem Morinum*, Congregatio-

gationis Oratorii Presbyterum, cap. 6. *Exercitationis* 12. lib. 2. de *Hebraei, Graecique Textus sinceritate*, apud etiam *Richardum Simonium*, ejusdem Congregationis Presbyterum, in *Disquisitionibus Criticis*, & apud *Waltonum* in *Apparatu Biblico*, Proleg. 8. qui de hoc libro *Sopherim* late ac erudite tractarunt. Hæc igitur si expendantur momenta, liquebit profectò, Judæos nunquam voluisse libros Moyſis, aliòsque Scripturæ Sacræ libros, quos penes se habebant, corrumpere, sed illos potiùs à tam immani scelere vehementer abhorruisse, nihilque tam cordi ac curæ semper habuisse, quàm ut libros Moyſis, quem, ceu Legislatorem suum, summâ veneratione prosequerentur, aliòsque libros sacros, quos suo Canonis adscriptos habebant, summâ adhibita diligentia ad seram usque posteritatem intactos atque illibatos transmitterent. Sed, ut dem, voluisse Judæos, odio in Christianos impulsos, mutilare libros Moyſis, contendo tamen, illos tam sacrilegum consilium executioni mandare nunquam potuisse. Primò, quia incredibile prorsus est, Judæos, qui post Urbis Hierusalem destructionem, factam à *Tito*, filio *Vespasiani*, Imperatoris, per totum, quâ late patet, Orbem fuerunt dispersi, in depravationem librorum Moyſis, & aliorum Scripturæ concordibus votis & animis ita conspirare potuisse, ut nullus tam execrando sceleri intercedere, nullus reclamare ausus fuerit, præsertim cum apud Judæos essent variæ Sectæ, videlicet Rabbânistarum, Karaitarum, Samaritanorum, Phariseorum, Sadducæorum, qui sese mutuo & implacabili odio insectantes, huic sacrilegæ Codicum sacrorum interpolationi consentire renuissent. Secundò, Christiani, qui hanc Judæorum in violandis sacris Codicibus temeritatem facile rescire potuissent ab illis Judæis, qui, teste *Eusebio* in *Hist. Eccles.* à Judaismo ad Christianos confugiebant, confestim in Judæos infurrexissent, palamque ostendissent ex illis Exemplaribus Hebraicis, quæ penes se habebant, vel in suis Bibliothecis asservabant, sacros Codices interpolatrice Judæorum manu fuisse aut ex malitia, aut invidia, vitiatos, adulteratos, & mutilatos. Quod tamen nunquam fecerunt Christiani, sed potiùs, ut antea dicebamus, Judæos tanquam Scripturæ Sacræ librorum capſarios nostros, & fidissimos custodes, laudarunt. Tertio, nullâ ratione verosimile fit, permisisse Deum, ut Judæi falsarent & immuta-

rent libros Moyſis, aliòsque Scripturæ Sacræ Codices, quos à sacris Scripturis exarari voluit, ut ex his fontibus omnes Genes, depulsa Idololatriæ caligine, salutares sapientiæ haurirent aquas, & veræ Religionis documentis imbuerentur. Addo etiam, sanctum Hieronymum, in nova, quam lucubravit, Scripturæ Sacræ Versione, Textum Hebræum, velut incorruptum, esse sectatum, & Patres Concilii Tridentini authenticam declarasse, subque calculo approbasse Editionem vulgatam, quæ ad amissum respondet Textui Hebræo, tam in Pentateucho Moyſis, quàm in aliis sacris Veteris Testamenti Libris. Cæterum, quamvis ipse constanter doceam, Judæos sumopere semper cavisse, ne quis error Pentateuchum Moyſis, aliòsque sacros Veteris Testamenti Libros progressu temporis pervaderet, ac subinde Textum Scripturæ Sacræ originarium, videlicet Hebræum, in his, quæ ad fidem & mores spectant, esse etiamnum purum, integrum, nullaque labe contaminatum; non inficior tamen, vel temporis injuriâ, vel Scribarum negligentia irrepsisse in Textum Hebræum Pentateuchi Moyſis, & aliorum Veteris Testamenti Librorum, errata quædam & leviora menda, sicut post *Bellarminum*, & *Melchiorum Canum*, evincit *Waltonus* in *Apparatu Biblico* ad *Biblia Polyglotta Londinensia*, Prolegom. 7. Non eo etiam inficias, fuisse multos Rabbinos, qui ineptas, planè que nugatorias tradiderunt Scripturæ Sacræ interpretationes, immò, & aniles fabulas proprio Marte excogitasse, quæ postea Talmudi tam Babylonico, quàm Hierosolymitano insertæ fuerunt. At, sinistras illas interpretationes, vanaque commenta & deliria, cum Rabbini in sacros Codices non intruferint, nullâ ratione dici posse existimo, eos de industria, & ex odio Christianorum in sacrorum Codicum depravationem certatim conspirasse. Hæc, quæ hæcenus diximus, de antiquitate, revelatione, veritate, integritate, & auctoritate Librorum Moyſis, nec non de discrimine, quod est Legem Mosaicam inter & Legem Evangelicam, tibi abundè sufficere debent ad habendam generalem notitiam Librorum & Legis Moyſis; specialem verò notitiam rerum, quæ continentur in Pentateucho Moyſis, vel quas complectitur Lex Mosaica, dabimus, auxiliante Deo, in nostris Colloquijs in Historiam quartæ Mundi Ætatis.

D. Ple-

D. Plenè, juxtâ ac dilucidè, in hocce Colloquio retulisti Patriarcharum tertiæ Mundi Ætatis Gesta, nec non eorum Scripta, in quibus Jesu Christi, veri Messia, adventum prædixerunt. Superest nunc, ut, sub finem nostri Colloqui, annos Patriarcharum tertiæ Mundi Ætatis, quæ incipit à vocatione *Abrahami*, & protenditur usque ad profectionem Israëlitarum ex Ægypto, juxta accuratorem Chronologiam, digeris ac disponas, atque eorum Gesta, compendiosè descripta, juxta seriem Chronologicam annorum à creatione Mundi referas.

M. Tuæ utilitati consulturus, Tabulam Chronologicam hæc subijciam, in qua annos & gesta Patriarcharum, qui vixerunt in tertia Mundi Ætate usque ad exitum Israëlitarum ex Ægypto, connectam cum annis Mundi, cui interfluxerunt à vocatione *Abrahami*, à qua initium ducit tertia Mundi Ætas, usque ad Israëlitarum ex Ægypto profectionem, in qua eadem Mundi Ætas finem habet.

TABULA CHRONOLOGICA,

In qua Anni & Gesta Patriarcharum, qui vixerunt in tertia Mundi Ætate, connectuntur cum annis Mundi, qui effluerunt à vocatione Abrahami, à qua tertia Mundi Ætas sumit exordium, usque ad Israëlitarum ex Ægypto egressionem, in qua desinit eadem Mundi Ætas.

Ab anno à creatione Mundi MM. LXXXII, quo contigit vocatio *Abrahami*, & coepit tertia Mundi Ætas, usque ad annum à creatione Mundi MMXCV.

Patriarcha *Abrahamus* anno à creatione Mundi 2033. annos natus septuaginta quinque, vocatus est à Deo, & exivit ex *Harani*, eique promissit Deus, nasciturum ex ipsius semine Messiam, & daturum illi Terram Chanaan, in quam relicta cognatione suâ, jussu Dei venit cum *Sara*, uxore sua, & *Loth*, fratris sui filio. *Loth* à patruo suo *Abrahamo* separatur, & sese recipit in urbem Sodomæ. Venit postea *Abrahamus* in Hebron. Quatuor Reges superat. A *Melchisede*cho benedicitur. Renovavit Deus promissionem *Abrahamo* de prole, eique iussit, ut carnem suam, & omnis masculini sexûs, circumcideret in signum Fœderis, quod

cum eo pepigit. Futuram posteritatis suæ annorum 400. peregrinationem, servitutem, & afflictionem (hoc est, per ducentos & quindecim annos in Terra Chanaan, & per ducentos & quindecim alios annos in Ægypto) à Deo docetur. *Loth*, nepos *Abrahami*, ab Angelo Sodomis ereptus, ac sospes & incolumis è Sodomorum urbe evasit, antequàm, ob nefariam suorum incolarum libidinem, hæc civitas igne cœlesti consumpta esset. Uxor autem *Loth*, quod contra Angeli præceptum, muliebri curiositate ducta, respexisset post se, confestim versa est in statuum falis.

Abrahamus anno à creatione Mundi 2094. ex *Agar*, ancillâ suâ, quam in uxorem duxerat, genuit *Ismaelem*, à quo originem habent Populi, dicti *Ismaelitæ*. Sed hunc filium, unâ cum matre *Agar*, jubente Deo, domo suâ expulit *Abrahamus*, postquàm ei, centesimum annum agenti, anno à creatione Mundi 2108. ex *Sara*, ipsius conjuge, natus est, juxta divinas promissiones, *Isaacus*, ex cujus semine proditurus erat Messias. Hunc filium *Isaacum* annos natum viginti quinque, Deus, volens *Abrahami* explorare fidem & obedientiam, imperavit ei, ut mactaret anno à creatione Mundi 2133. Sed dum *Abrahamus* ad filium suum *Isaacum* mactationem sese accingeret, jamque ad eum immolandum gladio armatam manum extenderet, ab Angelo prohibitus est, ne faceret. *Sara*, uxor *Abrahami*, & mater *Isaaci*; è vivis excessit anno à creatione Mundi 2145.

Abrahamus, anno Mundi 2148. filio suo *Isaaco*, nato annos quadraginta, uxorem dedit, nomine *Rebeccam*, filiam *Bathuelis*, qui ex *Nachore*, fratre *Abrahami*, ortum ducebat.

Rebecca, post viginti annos sterilitatis à contracto ma-

Ab anno à creatione Mundi MM. XCIV. usque ad annum Mundi MM. CXLVIII.

Anno à creatione Mundi MM. CXLVIII.

Anno à creatione Mundi MM. CLXVIII.

trimonio cum *Isaaco*, enixa est gemello partu *Esau* & *Jacobum* anno Mundi 2168. Quibus in utero ipsius, antequam nascerentur, colluctantibus, *Rebecca*, mater, à Deo, quem consuluerat, responsum accepit, duarum dissidentium Gentium Auctores ex ipsius utero prodituros.

Abrahamus, centum septuaginta quinque annos natus, mortuus est in senectute bona anno Mundi 2183.

Jacobus, filius *Isaaci*, fratri suo, majori natu, suadente matre *Rebecca*, benedictionem patris *Isaaci*, senio jam caligantis, subripuit anno Mundi 2245. & hac de causa, ut iram fratris sui *Esau*, quam in se concitaverat, declinaret, fugam arripuit, & ad *Laban*, avunculum suum, fratrem videlicet *Rebecca*, sese contulit. Quo in itinere vidit in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens caelum, Angelos quoque Dei ascendentes & descendentes per eam. Appulsus *Jacobus* domum *Labani*, postulavit ab eo *Rachelem*, filiam ejus, ut eam sibi matrimonio copularet. Annuit quidem *Laban*, sed, per fraudem loco *Rachelem*, nocte in lectum *Jacobi* submisit *Liam*, sororem *Rachelem* natu maximam, quam uxorem ducere coactus est *Jacobus*, qui postea tamen, *Rachelem*, quam impensè diligebat, in uxorem accepit, & ex utraque sorore, atque ex earum ancillis, nimirum ex *Bala* & *Zelpha*, quas itidem sibi matrimonio junxit, suscepit duodecim mares filios, qui fuerunt Patriarchæ duodecim Tribuum Israël.

Ab anno à creatione Mundi MM. CCLXXII. usque ad annum MM. CCLXXII.

Beneficia, quibus Deus *Jacobum*, toto eo tempore, quo apud *Laban*, socerum suum, mansit, curam ipsius gregis habendo, abundè cumulavit, moverunt invidiam *Laban*. Quò factum est, ut *Jacob* ex ædibus *Laban*, unà cum uxoribus suis, & prole, & gregibus capefferit fugam. In iti-

tere luctatus est cum Angelo, & prævaluit, indeque dictus ISRAEL, hoc est, *prævalens Deo*, cujus personam referebat ille Angelus. In patriam quoque revertens *Jacobus*, fratrem suum *Esau*, quem obvium in itinere habuit, muneribus, obsequiis, & officiis placavit.

Simeon & *Levi*, filii Patriarchæ *Jacobi*, ob raptum, & stuprum illatum vi forori suæ *Dina*, omnes ad unum Simitas injustè trucidant. *Rachelem*, dilectam conjugem suam, *Jacobus* amisit, quæ in partu, id est, postquam enixa esset *Benjaminum*, è vivis sublata est. Filii Patriarchæ *Jacobi*, ægrè admodum ferentes, quòd *Josephus*, frater, esset carior patri, in eum insurrexerunt, eumque per summam perfidiam vendiderunt mercatoribus, à quibus ductus est in Aegyptum, ibique servivit *Putiphari*, Præposito Cubiculariorum *Pharaonis*, Aegyptiorum Regis. *Josephus* natus erat annos septemdecim, quando captivus fuit asportatus in Aegyptum anno à creatione Mundi 2276. *Isaacus*, pater *Jacobi*, annos natus centum octoginta, mortuus est anno Mundi 2288. *Josephus* in Aegyptio serviens *Putiphari*, devi illata pudicitiae uxoris heri sui ab eadem uxore, cujus libidini constanti animo obstitit, falsò accusatus, in carcerem conjectus est, in quo postquam per triennium mansisset, seque sagacem somniorum interpretem probasset, in Aulam *Pharaonis*, annos natus triginta, accitus est, ut interpretaretur somnium istius Aegyptiorum Regis anno à creatione Mundi 2289. hoc est, 13. annis, postquam venditus à fratribus suis, ductus est in Aegyptum. Declaravit autem *Josephus*, somnio Regis *Pharaonis* portendi, fore post septem annos fertiles, famem, quæ per totidem annos erat duratura. Rex *Pharao*, fidem habens verbis *Josephi*, curavit, ut per spatium septem

Ab anno à creatione Mundi MM. CCLXXII. usque ad annum Mundi MMDXIII. quo *Moyse* Israelitas eduxit ex Aegypto.

septem fertilium annorum ingenis undequaque colligeretur frumenti copia, & huic negotio, totiusque Imperii Aegyptiorum regimini *Josephum* præfecit. Post transactos septem fertilitatis annos, ubi obtigerunt anni steriles, quoniam aliis in Regionibus non suppetebat frumentum, & maxima grassabatur fames, coacti sunt fratres *Josephi* descendere in Aegyptum, quos primum, ceu viros sibi omninò ignotos, & Aegypti exploratores excepit *Josephus*, sed tandem se illis manifestum fecit, patremque suum cum tota familia ad se in Aegyptum accerivit anno à creatione Mundi 2298. Habitavit autem *Jacobus* in Aegypto, seu in Terra *Gessen*, & possedit eam, & multiplicatus est nimis, & in ea vixit annis septemdecim, natusque annos centum quadraginta septem, mortuus est anno à creatione Mundi 2315. Moriens Patriarcha *Jacobus*, celebre edidit vaticinium de tempore, quò oriturus esset Messias, quod in Jesu Christo fuit omni ex parte adimpletum. *Josephus* etiam, filius Patriarchæ *Jacobi*, postquam in Aegypto præfuisset annis 80. migravit ex hac vita anno à creatione Mundi 2309. cum explisset centum & decem annos vitæ suæ. Posterius autem Patriarchæ *Jacobi*, sic in Aegypto propagati sunt, ut, post ducentos & quindecim annos, per quos manserunt in Aegypto, plusquam sexcentum mille numerarentur animæ, prognata è familia *Jacobi*, qui in Aegyptum cum septuaginta dumtaxat animabus advenerat. Hæc Israelitarum in Aegypto multiplicatio invidiam Aegyptiorum illis conflavit, & defuncto Aegyptiorum Rege, cui *Josephus* placebat, tam duram servitutum deinceps experti sunt Israelitæ, ut, labentibus annis, Rex Aegypti, *Pharao* dictus, ferale promulgavit Edictum, quo jubebat, ut omnes He-

bræorum pueruli, recens nati, projicerentur in flumen, ne ad ætatem adultam pervenire possent. Tunc in Aegypto anno post obitum *Josephi* sexagesimo quarto, anno autem à creatione Mundi 2433. natus est *Moyse*, ita appellatus, quòd ex aquis, quibus à parentibus fuerat expositus, eductus sit ministerio filiae Regis Aegyptiorum. *Moyse*, ubi adolevisset, Aulam Regiam, in qua fuerat educatus, contemnens, fugit in solitudinem, ubi à Deo, qui eum in rubo ardenti alloquebatur, justus est Populum Hebræum ex Aegypto liberare. Hoc Dei Mandatum *Moyse*, unà cum fratre suo *Aarone*, in virtute multorum prodigiorum significavit *Pharaoni*, Aegyptiorum Regi, à quo tamen, utpotè in malo maximè obdurato, non nisi post decem plagas, quas Deus per *Moysem* toti Aegypto inflixit, Hebræi tandem aliquandò dimissi sunt, ut eò properarent, quò illos per *Moysem* vocabat Deus. Pridiè autem quàm ex Aegypto proficiscerentur Hebræi, justit illis *Moyse*, ut mactarent Agnum, ejusque sanguine aspergerent ostia sua. Angelus exterminator, qui noctu cunctas Aegyptiorum domos pervadens, omnes eorum primogenitos interfecit, ab Israelitis, quorum domos sanguis Agni distinguebat, omninò abstinuit. Sic nos Christiani pretioso sanguine Jesu Christi, qui verus est Agnus immaculatus, servamur ab æterna morte, & per aquas Sacramenti Baptismi, quibus mergitur peccatum, ad vitam migramus æternam.

Moyse, annos natus octoginta, Israelitas ex Aegypto eduxit, atque in libertatem vindicavit anno à creatione Mundi 2513. A vocatione verò *Abrahami* 430. Israelitas, Duce *Moyse*, ex Aegypto profectos, Rex *Pharao*, mutato consilio, infecutus est, ut

Anno à creatione Mundi MM. CXXII. à vocatione *Abrahami* CCCCXXX.

illos servituti denuò manciparet, &c, sicut eleganter ait *Sulpitius Severus* lib. 1. *Historiæ Sacræ: furens animi, quoangebatur, ille Rex, tot hominum millia Regno & Potestati decedere, exercitum properè educit: jamque eminus arma signaque, & protentæ patentibus late campis acies visabantur, cum Hebræis, metu trepidis, & Cælum aspectantibus Moyses à Deo monitus, percussurum virgâ mare discedit. Ita populo cedentibus in latera aquis, velut in continenti, iter pervium fuit. Nec cunctatus Rex Ægyptius cedentes insequi, mare, quâ patebat, ingressus; mox coeuntibus aquis, cum omni exercitu deletus est. Tunc Moyses incolamitate suorum, exitio hostium, virtutèque Dei exultans, Canticum Domino cecinit (quod legitur cap. XV. sacri libri *Exodi*) idèmq; omnis turba virilis ac muliebris sexus fecit.*

D. Ex ea, quam hîc attexuisti, Tabula Chronologica facillè intelligo, à vocatione *Abrahami*, quæ contigit anno à creatione Mundi MMLXXXIII. & à qua exordium sumit tertia Mundi Ætas, usque ad *Israëliitarum* ex Ægypto professionem, quæ accidit anno à creatione Mundi MMDXIII. & in qua desinit tertia Mundi Ætas, interfluxisse annos quadringentos & triginta, per quos Deus

HISTORIA

prædixerat *Abrahamo*; posteritatis suæ peregrinationem duraturam, hoc est, posteros *Abrahami*, à tempore Vocationis illius Patriarchæ fore peregrinos in Terra Chanaanæa per ducentos & quindecim annos, illòsque postea per alios ducentos & quindecim annos in Ægypto mansuros, tanquam peregrinos, antequàm possiderent Terram Chanaan, quam Deus *Abrahamo*, ejusque posteris daturum se promiserat, sicut memini, te jam observasse contra nonnullos Scriptores, qui perperam asserunt, Hebræos per quadringentos & triginta annos in Ægypto peregrinos & afflictos fuisse. At, cum bona venia tua dixerim, hora, quæ nunc imminet prandii, nostrum huc usque protractum cogit finire Colloquium. Scis etenim celebratum à *Plutarcho*, Gelliòque istud Catonum dictum, ex Oratione quadam, quâ dissuasit Legem Agrariam, quàmque sic exorfus est, ut dicat, arduum esse ad Ventrem verba facere, qui careat auribus. Interpellante itaque fame, domum me recipio, ut post prandium possim facilius præparare me ad proximû Colloquium, in quo de Historia quartæ Mundi Ætatis, quæ ab exitu *Israëliitarum* ex Ægypto initium habet, desinîtque in quarto anno Regni *Salomonis*, quo ab eodem Rege jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta, differere incipiemus: expleto siquidem ventre, sicut vulgari fertur Adagio, melior est consultatio, sive ut ait *Plutarchus* lib. 7. *Symposiaco*;

Consultatio tum melior,
cum expleveris
alvum.

HISTORIA ECCLESIASTICA VETERIS TESTAMENTI, SEU QUARTÆ MUNDI ÆTATIS,

Quæ initium habet ab exitu *Israëliitarum* ex Ægypto, & desinit in quarto anno Regni *Salomonis*, quo, ab eodem Rege jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta.

HEBRÆI, inquit eleganter *Lactantius* cap. X. libri IV. *Divinarum Institutionum*, ex Ægypto egressi, in solitudine multa mirabilia viderunt. Nam cum sitim paterentur, ictu virgæ rupem percussâ, profiliit fons aquæ, populûmque recreavit. Quo rursus esuriente, coactis alimentis pluvia descendit, quin etiam coturnices in castra eorum ventus induxit, ut non modò pane cœlesti, sed etiam instructoribus epulis saturarentur. Pro his tamen divinis beneficiis honorem Deo non reddiderunt, sed depulsâ jam servitute, jam siti famèque depositâ, in luxuriam prolapsi ad profanos Ægyptiorum Ritus animos transtulerunt. Cum enim *Moses*, Dux eorum, ascenderet in montem, atque ibi quadraginta diebus moraretur, aureum caput Bovis, quem vocant *Apim*, quod eos signo præcederet, figurârunt. Quo peccato ac scelere offensus Deus, impium & ingratum populum pro merito pœnis gravibus affecit, & Legi, quam per *Mosese* dederat, subjugavit. Postea verò, cum in deserta parte Syriæ confedisset, amiserunt vetus nomen Hebræi, & quoniam Princeps examinis eorum Judas erat, Judæi sunt appellati; & terra, quam incoluere, Judæa. Et primò quidem, non dominio Regum subiecti fuerunt, sed populo ac Legi civiles Judices præsidebant, non tamen in annum constituti sunt, sicut Romani Consules, sed perpetuâ jurisdictione subnixi. Tum sublato Judicum nomine, potestas regalis induta est. Verum, Judicibus regimen eorum tenentibus, pravæ religiones sæpè susceperant, atque offensus ab his Deus,

totiès alienis subjugabat, donec rursus pœnitentiâ populi mitigatus, liberaret eos servitute. Quibus verbis *Lactantius* non solum dat generalem quamdam notitiam quartæ Mundi Ætatis, sed etiam ostendit, statum Reipublicæ Hebræorum aliquam subuisse mutationem in quarta Mundi Ætate, quandò videlicet Deus, dando *Moyse* Legem in monte Sinai, eum constituit Reipublicæ Hebræorû Ducem ac Principem, voluitque, ut, post mortem *Mosis*, eandem Hebræorum Rempublicam administrarent, primû *Josue*, deinde *Judices*, ac deniq; Reges. Hæc autem Reipublicæ Hebræorum statûs, post datam Legem à Deo, mutatio in hoc sita fuit, quòd status regiminis Hebræorum à vocatione *Abrahami* usque ad illorum egressionem ex Ægypto esset purè Theocraticus, id est, immediatè pendens à Deo, quem Hebræi solum Ducem, Rectorem, ac Præsidem agnoscebant. At, Hebræi, post professionem ex Ægypto, ferre non valentes præsentiam Dei, territi videlicet fulgoribus, in quibus Deus, dando Legem *Moyse* in monte Sinai, apparuit, orârunt Deum, ut non eos alloqueretur, sed *Moyse*, tanquam Ministro & Mediatore, uteretur. Annuit eorum petitioni Deus, tuncque *Moyse* cœpit sub Deo regere Rempublicam Judæorum, cujus status evasit Aristocraticus, & summa rerum, post Deum, pœnès Optimates fuit. Neque enim *Moyse* solus Rempublicam Hebræorum administravit (sicut optimè observat *Carolus Sigonius* cap. V. lib. I. *De Republica Hebræorum*) sed multis, iisque bonis & prudentibus viris, rem totam comisit, ut alii facra, alii prophana curarent. (Ex his autem, qui operam rebus sacris dederunt,

unus

unus erat dumtaxat Pontifex, reliqui Sacerdotes & Levitæ. Qui verò rerum prophanarum curæ incubuerunt, alii consultationibus, alii iudiciis vacarunt, nonnulli pacis, quidam belli studia coluerunt ac promoverunt) omnes tamen non ex arbitrio voluntatis, sed ex præscripto Legis suo fungi munere, inprimisq; iudicia & justificationes exercere constituit. Quamobrem, etsi regimen Hebræorum cœperit esse sub *Moyse* Aristocraticum, at tamen (ut perdoctè observat *Petrus Cunnæus* cap. 1. lib. 1. De Republica Hebræorum) *Moyfes*, Rempubliam Hebræorum conditurus, quæ in terris sanctissima foret, summam rerum potestatem supremo Numini detulit, & cum alii nomina alta, ut res fert, reperiunt, ac Monarchiam modò, Oligarchiamq; ; & interdum Democratiam appellent; nihil *Moyfes* horum fore pro natura atq; indole intellexit tanti Imperii. Igitur regiminis quemdam modum constituit, quem præsignificanter *Flavius Josephus*, Hebræus, adversus *Apionem* vocari posse *Theocratiam* ait, quasi tu ejusmodi civitatem dixeris, cujus Præses, Rex & orque solus Deus sit. Quæcumq; enim gerebantur, hujusgeri iudicio ac numine professus est. Idque ita verum esse clarè documento probavit *Moyfes*. Etenim, qui omnia ex se uno prudentiâ videbat, quiq; populum oratione flecebat in omnem, quam volebat, partem, nullam ex tam bella & opportuna occasione potentiam sibi, nullas opes, nullos honores quæsit. Id, quod profectò vix hominis esse videtur. Est enim insita mortalibus Imperii cupido quædam, eaque vetus hercle admodum, & cunctis affectibus flagrantior, quam, ut ego existimo, nunquam expellere è pectore suo *Moyfes* potuisset, nisi interesse & præesse rebus gerendis Deum vidisset, cum quo in societatem Regni venire extrema dementia fuisset. Jam verò, quò firmitior Hebræorum Respublica foret, ita sanxit, edixitque, ut omnia ex Lege à Deo datâ fierent: Legis autem non Dominos, sed Custodes & Ministros, esse voluit Magistratus. Hic fuit sub *Moyse* Hebræorum Reipublicæ status, sub Deo, Aristocraticus, quem sub *Josue*, successore *Moyfis*, sub Senioribus & Iudicibus, Hebræi, postquam suas sedes, juxta promissionem divinam, in Terra Chanaanæa locassent, constanter retinuerunt, donec tandem studio capti regiminis Gentium, postulârunt à Deo per *Samuelem*, ultimum Judicem, ut daret illis Regem, dicentes: *Constitue nobis Regem, ut judicet nos, sicut & universæ habent Nationes*, cap. 8. v. 5. lib. 1. Regum, Concessit Deus Hebræis Regem,

tuncque statum Reipublicæ Hebræorum aristocraticum, in quo Lex potissimum cum Deo dominata erat, excepit Status Monarchicus, seu successio Regum, è quorum nutu & arbitrio, potius quam ex divinæ Legis Imperio Hebræi pendere cæperunt. Primus apud Hebræos Rex fuit *Saul*; secundus *David*, cui successit filius *Salomon*, qui anno quarto Regni sui construxit Templum Hierosolymitanum. A Rege autem *Salomone* Regnū in Familia Davidica apud Hebræos hæreditariū evasit usque ad Regem *Sedeciam*, qui à *Nabuchodonosore*, Assyriorum Rege, cum Populo Judaico captivus in Babyloniam abductus est. Hanc brevem istius mutationis, quæ in quarta Mundi Ætate contigit circa statum Reipublicæ Hebræorum notitiam prætermittendam esse duxi, quò facilius ejusdem quartæ Mundi Ætatis, quæ incipit ab exitu Israëliitarum ex Ægypto, & finem habet in quarto Regni *Salomonis* anno, quo facta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta, Historiam in tribus Colloquiis, juxta præscriptam nobis Legem, describendam aggrediamur. In primo Colloquio referemus ea, quæ Hebræis ab eorum ex Ægypto profectioe usq; ad Legem datam *Moyfi* à Deo in monte *Sinai*, & post Legem datam, acciderunt usque ad obitum *Moyfis*; ibidemq; explicabimus res præcipuas, quas speciatim complectitur Lex à Deo data, quæ dicitur Mosaica, videlicet Præcepta, Ritus, Sacrificia, Sacramenta, Festa, imunditias Legales, Sacerdotum Consecrationes, & alia id genus, quæ Sacra & Religionem Hebræorum spectant. In altero Colloquio nonnulla Dubia, sive ad Legem Mosaicam, sive ad quædam Facta Historica quartæ Mundi Ætatis attinentia, quæ à Theologis & Scripturæ Sacræ Interpretibus proponi solent, dirimemus. In postremo Colloquio Gesta *Josue*, in regimine Reipublicæ Hebræorum, *Moyfis* successoris, nec non Judicium & Regum, qui præfuerunt Hebræis usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, quo extractum est Templum *Salomonicum*, seu Hierosolymitanum, describemus, & eadem operâ accuratam trademus seriem annorum, qui in quarta Mundi Ætate, hoc est, ab egressione Populi Israëlitici ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum elapsi sunt.

COLLOQUIUM I.

In quo referuntur ea, quæ Hebræis, ab eorum ex Ægypto profectioe, usque ad Legem datam *Moyfi* à Deo in monte *Sinai*, & post Legem datam, acciderunt usque ad obitum

obitum *Moyfis*, ibidemque explicantur res præcipuæ, quæ continentur in eadem Lege, videlicet Præcepta, Ritus, Sacrificia, Imunditias Legales, Sacramenta, Festa, Sacerdotum Consecrationes, & alia id genus, quæ Sacra, & Religionem Hebræorum spectant.

D. Quid Hebræis, semel ex Ægypto profectis, & per miraculosum Maris Rubri transitum, è manu infrequentium Aegyptiorum liberatis, accidit, antequàm Deus illis per *Moysem* daret Legem in monte *Sinai*?

M. Deus Hebræos ex Ægypto egressos, & ad ulteriorem ripam Maris Rubri, quod sicco vestigio transierant, appulso, singulari protectione dignatus est, atque in variis, quas in Eremo habuerunt, mansionibus, donec ad Desertum *Sinai* pervenerent, multa, eaque stupenda, in eorum gratiam patravit miracula. In primis, Hebræi, postquam per triduum in Deserto *Sar*, sive *Ethan*, iter egissent, castra in *Mara* posuere, ubi aquam quidem invenerunt, sed quæ, ob insitam amaritudinem, ad potum, sitimque sedandam usui esse non poterat. Quò factum est, ut aquæ penuriâ laborantes, cumque essent naturâ queruli, & ad murmurationem proclives, protinus insolenti contumaciâ insurrexerunt in *Mosem*, qui doctus à Deo, arboris lignum in aquam iniecit, cujus hæc vis fuit, ut dulcem aquæ saporem redderet. Indè digressi Hebræi, venerunt in *Elim*, ibiq; duodecim fontibus aquarum & septuaginta arboribus palmarum repertis, confederunt. At, ubi pervenerunt ad Desertum *Sim*, quod est inter *Elim* & *Sinai*, rursùm, ob penuriam victûs, tumultuari, & murmurare cœperunt, non solum contra *Moysem*, ejusque fratrem *Aaronem*, sed etiam contra ipsum Deum, Ægypti servitium, cum saturitate ventris, desiderantes. Huic tamen ingrato, & duræ cervicis populo non desuit Deus. Nam, præter ingentem coturnicum copiam, ad eorum castra vento delatam, paravit eis cibum exquisitissimum, juxta ac delicatissimum, qui dicitur *Manna*, quia primum cum admiratione, & hac voce *Mambu*, id est, *Quid est hoc?* à Populo Hebræo exceptus est. *Manna* illud non fuisse naturalem & vulgarem cibum, sed præternaturalem, miraculosum, & munus à Deo cœlitus missum, multis rationibus probat *Buxtorfius* in ea, quam dedit, *Exercitatione in Historiam Mannæ*, quarum aliquas hic compendiosè describam. Et primò quidem, *Manna* non fuisse cibum naturalem, sed miraculosum, patet ex modo, quo depluebat, & conservabatur. Nam,

nec in terram cadebat, nec ramis arborum adhærebat, sicut in terram cadit, vel arborum ramis adhærescit *Manna* naturale, quod in Arabia reperiri *Josephus Hebræus*, aliq; Scriptores, cum veteres, tum recentiores testantur; sed in circuitu dumtaxat castrorum Hebræorum, & non alibi, inveniebatur. In tanta porrò copia depluebat istud *Manna* quotidie, & quilibet anni tempestate, etiam in hyeme, ut innumeris Hebræorum myriadibus alendis abundè sufficeret. Nec minùs miraculosa erat hujus *Mannæ* conservatio. Quamvis enim istud *Manna*, quod in agro residuum erat, fervente Sole, liqueceret, at tamen singulis diebus collectum ab Hebræis, & ad castra delatum, ita durum evadebat, ut molâ frangeretur, vel pilo tereretur, nec igne liqueceret, sed in tortulas conformaretur. Quin, istud *Manna*, quod in diem sequentem asservatum corrumpebatur, & vermibus scatebat, die tamen Sabbati incorruptum servabatur, & idèd Feriâ sextâ duplum *Manna* depluebat, quia illud Sabbato colligere non licebat, immò nullum *Manna* Sabbato, quo Hebræi quiescere debebant, in agro inveniebatur; quod sanè palàm ostendit, istud *Manna* non fuisse cibum naturalem, sed miraculosum. Secundò, *Manna* istud, præter inditum sibi naturalem saporem, alium habebat in ore piorum, seu spirituum Hebræorum, desiderii eorum attemperatum, ut docet *S. Gregorius* lib. VI. *Moralium* cap. IX. quod sanè absque speciali miraculo fieri haud potuit. Adde etiam, istius *Mannæ* per quadraginta annos, quibus Hebræi in Deserto errârunt, quotidianū effluxum, apertè demonstrare, *Manna* non fuisse cibum vulgarem & naturalem, sed potius præternaturalem, cœlestem & miraculosum. Hinc est, quòd Deus jussit, ut urna hoc *Manna* plena conservaretur in intimo Sanctuario, in perpetuum monumentum. Hoc autem Dei præceptum fuisset supervacaneum, si *Manna* istud fuisset naturalis & vulgaris cibum. Hinc etiam sancti Patres docent, *Manna*, quo Hebræi per XL. annos usi sunt in Deserto, fuisse panem cœlestem, & insignem figuram Christi, & corporis ejus in Eucharistiæ Sacramento, ad spiritualem animarum nostrarum alimoniam, quamdiu in calamitoso hujus Mundi Deserto peregrinamur, nobis dati, idq; probant ipsissimis verbis Jesu Christi, de se ipso, cap. 6. Evangelii *S. Joannis*, dicentis: *Ego sum panis vitæ. Patres vestri manducaverunt Manna in Deserto, & mortui sunt. Hic est panis de Cælo descendens, ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur.*

L

D.E.

D. E. Deserto *Sin* profectos Hebræos, seu Israëlitas, in quem locum deduxit *Moyſes*, ut ibi castrametarentur?

M. E. Deserto *Sin* profectos Israëlitas duxit *Moyſes* in locum, dictum *Daphca*, ubi castrametati sunt. Deinde, è *Daphca* progressi, castra posuerunt in *Alus*, & ex *Alus* egressi, tentoria fixerunt in *Raphidim*, ubi quædã observatione digna Israëlitis contigerunt, quæ hic breviter referam. In primis, Populus Israëliticus, cum aquæ penuriâ tentaretur, excanduit in *Moyſem*, & ægrè ab ejus exitio temperavit. Tum *Moyſes* de vita periclitans, mandante Domino, apud locum, cui *Oreb* nomen est, petram, seu rupem, virgâ percussit, murmuranti populo largè scaturientis aquæ copiam fecit. Secundò, sub idem tempus, quo in *Raphidim* Israëlita manebant, Amalecità irruerunt, illos incursionibus vastarunt, & ad pugnam provocarunt. Quocircà, *Moyſes*, suis in prælium eductis, supremum totius exercitus Imperium *Josue*, filio *Nami*, dedit, ipse verò, fociis assumptis *Aarone* & *Hur*, spectator pugnae futurus, simul precandi Dominum gratiâ, in verticem montis conscendit. Conserto prælio, acies dubio eventu, ancipitiq; Marte concurrebant. Hebræi tamen vincebant, quamdiu *Moyſes* manus supplices in Cœlum erigeret, iis autem remissis, Amalecità, resumptis viribus, prævalebant. Quod advertentes *Aaron* & *Hur*, apposito saxo, in quo sederet *Moyſes*, manus ejus ex utraque parte ad occasum usque solis suffulcuerunt. Sic in fugam acti, fusi, prostratiq; sunt Amalecità, quos *Josue* in multam noctem cæcidit. Tunc *Moyſes* omnem victoriæ gloriam, ut par erat, soli Deo acceptam referens, ei Altare in perpetuum erexit monumentum cum hoc titulo: *Dominus exaltatio mea*. Sancti Patres, & antiqui Scriptores, videlicet *S. Justinus* Martyr, in Dialogo cum *Tryphone*, Judæo; *Tertullianus* lib. 3. adversus *Marcionem*, cap. 27. *Theodoret* quæst. 34. in *Genesim*, & *S. Hieronym.* in Epistola ad *Fabiolam*, asserunt *Moyſem*, in monte expansis manibus orantem, dum *Josue* contra Amalecitas pugnabat, typum fuisse *Jesu Christi*, in Cruce salutis nostræ hostes vincentis. Tertio, per idem tempus, quo in *Raphidim* manserunt Israëlita, *Jethro*, *Moyſis* focer, cum filia *Sephora*, quæ *Moyſi* nupta, proficiscente in Ægyptum viro, domi refederat, liberisque ejus, cognitis rebus, quæ per *Moyſem* gerebantur, venit, eique negotiorum undis penè obruto fanum suggestit negotium. Auctor quippè ei fuit, ut ordines populi distribueret, & constitueret Tribunos, seu

Chiliarchas, Centuriones, Decuriones, & viris quinquagenis Præfectos. Placuit *Moyſi* prudentissimū focii sui consilium, virosq; ex omnibus Israëlitarū Tribubus selectos judicii præfecit, & postquam illos constitutos Judices, ut demandatâ sibi Provinciâ sanctè fungerentur, adhortatus esset, perduxit Israëlitas in Desertum *Sinai*, ibiq; castrametati è regione montis *Horeb*, per annum ferè integrum comorati sunt, spectatores rerum, quæ in ea statione contigerunt, varietate & admirabilitate cæteras, quas in aliis mansionibus jam viderant, longè superantium.

D. Describe, obsecro te, res illas varietate & admirabilitate singulares, quas Israëlitis in Deserto *Sinai* contigisse mox insinuasti.

M. Tot inter eventus, qui Israëlitis in Deserto *Sinai* commorantibus acciderunt, eminet præsertim Legis promulgatio, à qua subindè incipiemus, indicando breviter locum, tempus, & modum, quo facta est hæc Legis promulgatio; deinde, cæteros insignes perlustrabimus eventus, qui ad eandem Israëlitarum in Deserto *Sinai* stationem referuntur. In primis, Deus, volens cum Israëlitis icere foedus, eosque sibi præ omnibus Populis adstringere, ac suum illis amorem, & singularem protectionem polliceri; jussit eis Legem, quam eis daturus erat, accepturis, ut se ab iniquitatibus mundarent, & vestimentis, corporibusque ablutis, conjugali etiam congressu per triduum abstinerent. Sic dispositis & præparatis Israëlitis, Deus dedit Legem *Moyſi* in monte *Sina*, vel *Sinai*, in quem ascendere, vel fines illius tangere, sub poena capitis Deus Israëlitis inhibuerat. Hæc autem Lex data est post quadringentos & triginta annos à vocatione *Abrahami*, die verò ab exitu ex Ægypto, & à primo Israëlitarum Paschate quinquagesimo. Hinc apud Christianos manavit Festum Pentecostes, quâ die (quæ fuit quinquagesima à resurrectione Christi Domini) Nova, seu Evangelica Lex, fuit per illapsum Spiritus sancti in Apostolos promulgata, sicut notat expressè *S. Leo* serm. 1. *De Pentecoste*, ubi ait: *Sicut Hebræo quondam Populo, ab Ægyptiis liberato, quinquagesimo die post immolationem Agni, Lex data est in monte Sina, ita post Passionem Christi, quâ verus Dei Agnus occisus est, quinquagesimo à resurrectione ipsius die, in Apostolos, plebèmq; credentium Spiritus sanctus illapsus est, ut facillè diligens Christianus agnoscat, initia Veteris Testamenti Evangelicis ministrasse foedus secundum, à quo primum fuerat institutum.*

stitutum. Sed vide, si placet, maximum discrimen, quod intercedit inter modum, quo Lex Vetus, seu Mosaica, fuit in monte *Sinai* promulgata, & modum, quo Lex Nova, seu Evangelica, in Coenaculo Hierosolymitano promulgata est in die Pentecostes. Lex quippè Vetus in monte *Sinai* prodita est, duabus Tabulis inscripta lapideis. At, in Coenaculo Hierosolymitano Nova Lex per Spiritum sanctum inscripta est cordibus credentium. In promulgatione Veteris Legis auditi sunt validi tubarum clangores, quibus undiq; quatiebatur aer. Apparuerunt insuper densissima nubes, montem *Sinai* operiens, ignis terribilis, flammæ, fumus, incendium, fulgura & tonitrua, tamque terrifico apparatu Lex Vetus data est, ut Populus Israëliticus, discors, obmurmurans, ac terrore percussus, prohibitus sit, ut mox diximus, attingere montem: sed in Coenaculo Hierosolymitano, ubi promulgata est Lex Evangelica, apparuit quidè ignis, non qui exureret corpora, sed qui mentes illuminaret. Auditus est etiam Spiritus vehemens, non terrorem, sed alacritatem afferens, robur & lætitiâ inferens Discipulis *Jesu Christi*, qui ideo, sicut ait Scriptura Sacra, erant in Coenaculo placidi, quieti, unanimisque deprecantes & expectantes adventum Spiritus sancti. Si autem quæras causam istius discriminis, quòd in modo utramq; Legem, seu Veterem & Novam, promulgandi reperitur, non aliam certè assignare possum præter istam, quam tradunt sancti Patres. Lex Vetus, seu Mosaica, fuit Lex timoris, adeoq; ad timorem Hebræis injustis, duræque cervicis incutiendum, terrifico apparatu debuit promulgari: at verò, Lex Nova, seu Evangelica, cum sit Lex Gratia, Lex Amoris & Charitatis, promulgari debuit cum omni suavitate & delectatione, quam vera Christi pax, & Spiritus sancti charitas cordibus credentium inspirare & inferere solent.

D. Sed, cur, quæso, Deus hanc positivam, seu scriptam Legem, quæ appellatur Mosaica, dedit Hebræis, quibus tamen ad benè vivendum abundè sufficere poterat Lex naturæ, quæ à creatione Mundi semper viguit, hæretque etiamnum animis hominum penitus infixæ?

M. Duplici de causa Deus hanc Legem positivam, seu scriptam, quæ dicitur Mosaica, dedit Hebræis. Primò, quia, sicut mox observavimus, Deus, hanc positivam Legem condendo, foedus cum Populo Israëlítico pangere voluit, atque suæ erga eum peculiaris benevolentia, prædilectionis & protectionis pignus exhibere, ac

monumentum, quod esset ære perennius. Secundò, Populus Israëliticus, ad quotidiana Dei beneficia minimè attentus, effrænatissq; naturæ, per primi hominis peccatum corruptæ, motibus, potius quàm rationi obtemperans, à Deo sæpius avertebatur ad res creatas, & in Ducem suum *Moyſem* rebellabat. Quin, depravati & in semetipſos contumeliosi, & in alios injusti, criminū omne genus, Gentilium more, patrabant, adeo ut, dominante in multis carnalibus Hebræis, non secus ac in Ethnicis, perversâ concupiscentiâ, ferocientibus pravæ libidinis motibus, & omninò inferiori parte contra superiorè sese altiùs effrente, languesceret animi vis, labefactaretur libertas, conticesceret ratio. Quocircà, ut lex naturalis, quæ apud Hebræos, sicut apud reliquos Populos, per peccatū erat penè extincta, in hominum animis revivisceret, ac rationi contra cupiditatem suppetias ferret, positivâ Lege, seu Scriptâ, quæ dicitur Mosaica, fuit à Deo renovanda, ut ope istius Legis Mosaicæ Hebræi se esse peccatores, & virium suarum infirmitatem agnoscentes, recurrerent ad Medicum, seu ad Jesum Christum, verum Messiam & Mediatorem omnium hominum, quæ Lex Mosaica venturū ostendebat, ipsius opem implorarent; & per fidem ab ipſo impetrarent gratiam medicinalem, & remissionem peccatorum, quam Lex Mosaica ex se dare non poterat, sicut memini, me juxta doctrinam *S. Thomæ*, Angelici Præceptoris, exposuisse sub finem tertii Colloquii nostri in Historiam tertiæ Mundi Ætatis.

D. Non certè è mea memoriâ exciderant generales illæ notiones, quas Legem Mosaicam spectantes, sub finem tertii Colloquii nostri in Historiam tertiæ Mundi Ætatis mihi suppeditasti, & quibus te in isto, quod in Historiam quartæ Mundi Ætatis hodie jam incepimus, primo Colloquio, additurum promissisti specialem & accuratam expositionem rerum, quæ in Lege Mosaica ad benè constituendam Rempublicam Judæorum, comprehenduntur, cujusmodi sunt Præcepta, Ritus, Sacrificia, Sacramenta, Festa, Immunditiæ Legales, Sacerdotum Consecrationes, & alia ejusmodi, quæ pertinent ad Religionem Hebræorum. Sed, antequàm hæc Legis Mosaicæ capita, quibus præcipuè constat Judæorum Religio, distinctè articulatiq; exponas, perge, si placet, compendiosam describere Historiam rerum, quæ Hebræis, post Legem datam *Moyſi* à Deo in monte *Sinai*, usque ad finem quartæ Mundi Ætatis contigerunt.

M. Ubi primum *Moyſes* Legem sibi à Deo datam in monte *Sinai*, ad Populum

Hebræum retulisset, eamque vidisset ab eodem Populo publicis acclamationibus, festivisque gratulationibus acceptam, Aram sub montis Sinai radicibus, suffultam duodecim titulis, seu columnis, quæ Deum inter & duodecim Israëlitarum Tribus, sancitum foedus significabant, erexit, nullaque interposita morâ, rursùm montem, in quo Dominus, consistebat, conscendit *Moyfes*, adhibitis secum focis *Aarone*, *Nadab*, *Abiud*, & septuaginta Senioribus Israëlitis. Sed, hi Deum propius intueri nolentes, locum tamen, in quo Dominus, visibili quidem specie, sed mirabili formâ, & claritudine eximiâ stabat, viderunt. *Moyfes* autem, accersitus à Domino, interiorē nubem, quæ circum Dominū steterat, ingressus est, & in ea quadraginta diebus, totidemque noctibus absque cibo & potu moratus, modum construendi Tabernaculum & Arcam, Sacerdotum Ornamenta, Consecrationem, Sacrificia, cæterosque divini Cultûs ritus edoctus verbis Dei est. At, interea temporis, carnales Hebræi, diuturnioris moræ, quam in monte trahebat *Moyfes* (quadraginta quippe dies apud Dominum duxerat) impatientes, compulerunt *Aaronem* ad conflandum Idolum. Imminentem tumultuantis Populi seditionem metuens *Aaron*, ex fufis mulierum inauribus Vitulum aureum, ad similitudinem Ægyptiorum Deorum, conflavit, consecravit, & insanienti Populo, extructâ Arâ, adorandum proposuit, sicque semetipsam Idololatriæ crimine polluit, sicut clarius constabit ex his, quæ dicturi sumus in proximo Colloquio, in quo ea solvemus Dubia, quæ circa Historiam quartæ Mundi Ætatis tam Theologi, quam Scripturæ Sacræ Interpretes agitare solent. Vitulo itaq; aureo furens Populus Hebræus, sui que Domini planè inemor, hostias offerre, vino & ventri se dare, epulis, cantibus, choræis, ludo, & libidini assatim indulgere coepit. Quæ omnia justo dolore despectans Deus, improbum populum, nisi à *Moyse* fuisset exoratus, penitus delevisset. Ad castra citò reversus *Moyfes*, cum duas lapideas Decalogi Tabulas, digito Dei exaratas, detulisset, populūq; luxui, crapulæ, & sacrilegio deditum nactus esset, Tabulas confregit, indignam esse Gentem existimans, cui lex Domini traderetur; *Aaronem* vehementer increpuit, Vitulum aureum solo æquavit, ac in pulverem comminutum Idololatriæ propinandū exhibuit; denique, vindictam sumpturus de Idololatriæ, præcepit *Moyfes* Levitis, ut eos districtis gladiis caderent. Quo impetu quasi viginti tria millia hominum per-

empta traditæ nostræ Editio vulgata. lib. Exodi cap. 32. v. 28. Sed tria tantum millia virorum in hac strage cæsa fuisse legimus in Textu Hebraico, in Versione LXX. Interpretum, in Pentateucho Samaritano, in Versionibus Syriaca & Arabica; in Paraphrasi Chaldaica Onkelosi, sicut observârunt aliqui sancti Patres, quos sequuntur *sanctus Pagninus*, *Malvenda*, *Cajetanus*, aliique haud pauci moderni Scripturæ Sacræ Interpretes eruditi, quos percenset noster *Natalis Alexander* Art. VIII. *Dissertationis Anticriticæ*, quam edidit contra *Claudium Frassenium* Ordinis S. *Francisci*, & sacræ Facultatis Parisiensis Doctorem eximium. Præferendum tamen est, quod nostrâ Vulgata recenset. His peractis, Religionis zelum Levitis, qui strenuos Dei milites, & gloriæ ipsius vindices sese præstiterant, gratulatus *Moyfes*, rursùm ascendit in montem, ubi iteratis pro Populo Hebræo, jam resipiscentiæ & poenitentiae sensu permoto, precibus, novas à Deo obtinuit Tabulas in eorum locum suffectas, quas confregerat *Moyfes*. Quadraginta dies sine cibo ac potu cum Domino in monte postquam commoratus esset *Moyfes*, descendit de monte Tabulas, Decalogum digito Dei scriptum continentes, præferens, ejusque facies, propter consortium, quod propius cum Domino habuerat tantâ claritudine renidebat, ut *cornuta* (sicut habet nostrâ vulgata Editio) appareret, id est, radios in modum cornuum sic emittens, ut intueri eum populus non valeret. Sed, cum mandata Dei relaturus esset, vultum, ejus splendorem ferre non poterat populus, velamento obtexit *Moyfes*, atque ita toti audienti populo Mandatorum, quæ acceperat à Deo, exactam observantiam, promptamque executionem imperavit. Tunc annuente omni populo, nec solum maximam pecuniæ summam, instar capitationis indictam, solvente, sed etiam spontanea donaria, armillas, & inaures, annulos, dextralia & specula, aliâque id genus devotissimo animo offerente, Tabernaculum, Arca foederis, Altare, Mensa Propositionis, Vestes Sacerdotales, Candelabrum, & reliqua Instrumenta, & Vasa, quæ Sacrificia spectabant, quæque *Moyfes* in monte *Sinai* verbis Dei edoctus fuerat, in Deserto ad montem *Sinai* fabricata sunt à duobus peritis Artificibus, videlicet *Beseleel*, filio *Uri*, de Tribu Juda, & *Ooliab*, filio *Achisamech*, de Tribu Dan.

D. Priusquam de Præceptis Legis Moisaicæ, de structura Tabernaculi, Arcæ Foederis, Altaris, Mensæ Propositionis, & de

his

his quæ Sacerdotes, Sacrificia, cæterosque divini cultûs ritus spectant, sigillatim differamus, optarem vehementissimè, ut non interrupto Historiæ filo, referres hic omnia, quæ Hebræis, post acceptam Legem à Deo, contigerunt usque ad obitum *Moyfis*.

M. Jam scio, perspicuitatem cum brevitate conjunctam tibi in studio Historiæ sacræ in amore esse, quapropter id in præsentia pro virili agam, ut omnia, quæ Hebræis, post datam à Deo Legem in monte *Sinai*, contigerunt memoriâ & scitu digna, breviter ac dilucidè continuo orationis filo perstringam. Et primò quidem, Hebræi, per turmas distributi, è Deserto *Sinai* profecti, continuo tridui itinere pervenerunt in Desertum *Pharan*, ubi *Mañæ* cibum, quo, ut supra retulimus, utebantur, fastidientes, & tot tantisque beneficiis Dei ingrati, carniū desiderio, viles, quibus in Ægypto assueverant, dapes appetere coeperunt, Deique bonitatem graviter offenderunt. Annui infaniam eorum desiderius Dominus, & ut in Gentem illam indomitam, sanisque consiliis semper malè renitentem, severè animadverteret, immensam copiam coturnicum castris intulit, quas cum isti helluones avidè diriperent, primoribus labiis vix admotis carnibus, interibant. Sic carnales Hebræi, eo, quem desideraverant, cibo puniti sunt, & mortis poenâ percussi à Deo vindice, pravæ suæ cupiditatis promeritas poenas dederunt. Præterea *Aaron*, frater *Moyfis*, & *Maria*, ejus soror, oblocuti sunt contra *Moysem*, quòd uxorem duxisset *Sephoram*, Gente Æthyopiâ, seu Madianitidem. At, Deus *Aaronem* & *Mariam* obrectantes *Moyse*, graviter increpuit, & *Mariam* leprâ percussit, quæ extra castra confestim ejecta est, & post septem dies, *Moyse* orante, sanata rediit in castra. Tertio, Hebræis, adhuc in Deserto *Pharan* commorantibus, res accidit luctuosa sanè, quæ ipsis maximam intulit cladem, & *Moysem*, atque *Aaronem* in summum vitæ discrimen adduxit. Miserat, jubente Deo, *Moyse* è Deserto *Pharan* (cui vicina erat Terra Chanaan, cujus possessionem Dominus promiserat *Abrahamo* & posteris ejus) duodecim Exploratores ex singulis Tribubus electos, ut totam hanc Regionem Chanaanam sedulo perlustrarent. Post quadraginta dies reversi illi duodecim Exploratores, in hanc Terram missi, renunciârunt, felicem omni copiâ rerum, ac fertilissimam esse illam Regionem. Decem tamen ex illorum Exploratorum numero terrore ac diffidentia populi animos impleverunt, referentes se in Terra Chanaan vidiisse munitas urbes, ingentibus

muris oppida cincta, & terræ illius incolas, corpore validos, & de genere Gigantum, quibus Hebræi compositi, nani, pumilliones, & locustæ viderentur. Hæc audientes Hebræos magna incessit formido, quæ statim in seditionem erupit, eò progressam, ut spreto *Moyfis* imperio, alterum Ducem sibi constituere pararent, cujus ductu in Ægyptum reverterentur. Tunc *Josue* & *Caleb*, qui inter Exploratores fuerant, populum obsecrant & obtestantur, ne Exploratoribus, formidolosa referentibus, fidem adhibeat. Protestantur sese unâ cum illis Exploratoribus hanc Terram perlustrasse, nihilque in illa metendum reperisse, sed potius maximam rerum omnium ubertatem, & infirmas Gentium, Terram illam incolentium, vires. Denique, trepidanti populo spem faciunt auxilium Dei ac præsidium præsentissimum habendi, ac subinde Hostes, contra quos dimicare debebat, prædæ potius quam exitio fore. Hac adhortatione nihil perduellem populū profecerunt *Josue* & *Caleb*, quin, nisi Deus à populo illo incredulo poenas exegisset, & motam seditionem compecivisset, insanæ multitudinis, illos lapidibus obruere volentis, furorem non evasisset. Omnes, præter *Josue* & *Caleb*, ab ingressu Terræ promissæ exclusi sunt. Decem Exploratores, qui hujus seditionis auctores erant, à Deo subitâ morte sublati. Hebræorum exercitus ab Amalecitis & Chanaanæis cæsus, fusus, ac dissipatus est. Circa idem tempus, homo colligens ligna in die Sabbati, jussu Dei lapidibus obrutus est. *Core*, *Dathan*, & *Abiron*, contra *Moysem* & *Aaronem* conjurantes, vivos, hiati suo terra absorbit. Nec multo post, totius populi, in tumultum proni, orta seditio est in *Moysem* & *Aaronem*, & statim in eos catervatim mors grassata est, momentoque omnes interneccione delecti fuissent, nisi Deus precibus *Moyfis* placatus, cladè avertisset, quâ jam quatuordecim hominum millia, & septingenti perierant. Volens autem ostendere Deus, quantum sibi placeret *Aaronis* Sacerdotiū, illud confirmavit miraculo, quo virga *Aaronis*, aliis Principū XII. Tribuū Israël virgis permixta, floruit, & recentès edidit Amygdalas, reliquis virgis, sterilibus & effuccis remanentibus. Debuisset Populus Hebræus, tot plagis & stragibus à Deo punitus, sapere, & à seditione se cohibere, juxta illud tritū Adagium: *Piscator ictus, sapiet*. Sed longè aliter populum illum rebellè, & sæpitis contumacem in Deum, se gessisse sacra Historia narrat. Vix enim Populus Hebræus, è Deserto *Pharan* profectus, in Desertū *Zin* pervenisset, & castra-

L 3

meta-

metatus fuisset in *Cades*, in apertam seditionem, ob aquæ penuriam, profiliit, & impotentiùs in *Moysem* atque *Aaronem* debacchatus est. Tunc *Moyfes*, à Deo monitus, ut petram, quæ sitienti populo aquas sufficeret, virga feriret, semel atque iterum petram virgâ percussit. Qua in re à Domino notatus est *Moyfes*, quod per diffidentiam non nisi iterato ictu aquam è filice eduxerit, & ob hoc peccatum, *Moyfes*, ejusque frater *Aaron*, ejusdem diffidentiae conscius, promissam Terram Chanaan non sunt ingressi, sed in ejus limine, ut mox dicemus, mortui sunt. In hoc Deserto *Zin* in *Cades*, *Maria*, soror *Moyfis*, mortua & sepulta est, dumque ex eo Deserto *Moyfes* discedere, & Populum Hebræum per Regionem Idumæam educere pararet, missis ad Regem Idumæorū Legatis, transeundi copiam rogavit, nolens cum ea gente, ob jus sanguinis, pugnare. (Erant enim Idumæi ex stirpe *Esau*, filii *Isac*, Patriarchæ oriundi.) Sed Rege Idumæorum transitum negante, *Moyfes* in montem *Hor*, qui est in finibus Idumææ, iter convertit, ibique excessit è vita *Aaron*, frater *Moyfis*, anno ab egressione Israëlitarum ex Ægypto quadragesimo, annos natus centum viginti tres. *Aaron* successit in summi Sacerdotii dignitate *Eleazarus*, ejus filius. In hoc itinere, quo Populus Hebræus ad montem *Hor* tendebat, *Arad*, Gentis Chanaanæorum Regem, cum valido exercitu irrumperentem, & Hebræorum transitum impedire molientem, *Moyfes*, fultus Dei auxilio, debellavit, ejusque numerosum exercitum internecina clade deletit. Victores Hebræi, & ex monte *Hor* digressi, in Terram Chanaan, partibus suis à Deo promissam, se propediem ingressuros sperabant, sed spe suâ, ob varias emergentes difficultates, frustrati, & in diversis stationibus tentoria figere coacti, tandem diuturnioris moræ impatientes, antiquas suas de cibo, potu, tædio, & fastidio querimonias refricare, ac palam *Moyfi* obrectare cœperunt. Sed illorum obmurmurationes represserunt serpentes igniti, à Deo imissi, ac morsibus venenum inspirantes, quo inflamata semel corpora, febre ardentissimâ corripiebantur, ac complures extincti sunt. Cæteris verò, ne eandem necem incurrerent, consuluit *Moyfes*, erigendo (in typum Jesu Christi, veri Messiae, quem in Crucem egerunt Judæi) *Serpentem Aeneum*, quem dum morsibus Serpentum percussis adspicerent, sanabantur. Posthæc, Hebræi omnes suas curas, cogitationes, & labores ad id potissimum contulerunt, ut hostes, qui in Terram pro-

missam, seu Terram Chanaan, aditum eis præcludebant, strenuè debellarent atque penitus extirparent. Et primò quidem, aggressi sunt *Sehon*, Regem Amorrhæorum, & *Og*, Regem Basan, eosque numeroso licet exercitu stipatos, perculerunt, devicerunt, profligarunt, totaque illorum regione & oppidis potiti sunt. Deinde, arma verterunt in *Balac*, Moabitarum Regem, qui contra ipsos non tam aperto Marte, quam malis artibus pugnaturus accesserat. Evocaverat ad se ille Moabitarum Rex, magnâ propositâ mercede, *Balaamum*, quemdam Mesopotamiæ Ariolum, ut Hebræis imprecaretur. Periculum advertens Ariolus, ire primùm recusat; sed tandem, promissis, aurique sacrâ fame inescatus, ad *Balaac*, Moabitarum Regem, proficitur animo maledicendi Hebræis. At, dum asinæ insidens, iter perageret *Balaam*, ecce asina (territa aspectu Angeli, ignito gladio armati, quem citiùs illa vidit, quam cœcus ille vates) divertit à via, sed ab hero suo, illam in viam revocare volente, verberibus contusa, rudium suum in humanum sermonem convertit, dicens hero suo: *Quid feci tibi? cur percussis me? Protinus aperuit Dominus oculos Balaam, & vidit Angelum stantem in via evaginato gladio, adoravitque eum pronus in terram*, sicut legitur cap. 22. lib. *Numerorum*. Hinc *Balaam*, licet, ut morem gereret *Balac*, Moabitarum Regi, Sacrificia præmisset, bisque conatus esset maledicere Israëlitis, spiritu tamen Dei impulsus, ter eis benexit, & prospera quæque ipsis auguratus, adventum Jesu Christi vaticinatus est, dicens: *Orietur stella ex Jacob, & consurget virga de Israël*, sicut legitur cap. 24. v. 17. libri *Numerorum*. Sed, quod fidem omnem superat, idem ille vates, qui Spiritu sancto afflatus, ter Israëlitis benè precatus fuerat, tàmque insigne de Jesu Christi adventu Oraculum ediderat, impium & impurissimū suggestit *Balaco*, Regi Moabitarum, consilium, ut videlicet per Moabiticas & Madianiticas sceminas ad Idololatriam & scortationem Israëlitas pelliceret, hisq; meretricularum illecebris ac lenociniis corruptos à veri Numinis cultu abalienaret. Placuit Moabitarū Regi iniquissimum illud *Balaami* consilium, & statim eleganti specie puellas obtulit Israëlitis, quorū quam plurimi non solum cum illis scortis turpissimè volutati sunt, verum etiam, conculcato divino foedere, *Baalis*, qui & *Beelphegor*, vel *Priapus* etiam dicitur, impuris, impiisque mysteriis initiati sunt. Exarsit subito ira Dei in illos scelestissimos homines, jusitque Deus *Moyfi*, ut

cunctos

cunctos Principes populi, criminis auctores, alios etiam initiatos *Beelphegor*, suspendio, aut gladio interficeret, cæteros verò scortatores Deus, immissâ peste, omnes ad unum unâ nocte extinxit, aded ut numerus eorum, qui vel suspendio, vel gladio perierunt, vel peste sublati sunt, fuerit viginti quatuor millium, sicut narrat *Moyfes* cap. 25. v. 9. libri *Numerorum*, dicens: *Et occisi sunt viginti quatuor millia hominum*. Tunc accidit illud egregium & memorabile *Phinees*, filii *Eleazari*, Sacerdotis, factum, quod eodem in capite libri *Numerorum* refert *Moyfes*. Cum enim quidam Hebræus libidinosus, dictus *Zambri*, excusso omnibore, meretricem Madianitam, dictam *Cosbi*, inspectante universo populo, in tentorium suum perduceret, & cum ea in verecundè & quasi in propatulo rem haberet, surrexit *Phinees*, pio ardore succensus, armatisq; pugione irrui, & uno ictu utrumque confixit. Hic *Phinees* Zelus, quo utriusque impudicè coeuntis sanguine castimoniam litavit, fuit quidem Deo gratissimus, quia tamen acerbiores poenas promerebantur Madianitæ, præcepit Deus *Moyfi*, ut in eos moveret bellum, quod statim, Duce *Phinees*, gestum est, tantaque fortitudine Israëlitas, pietate, & justâ ultione succensi, adversus impurissimas illas copias pugnârunt, ut in conflictu omnes Principes Madianitæ, qui erant numero quinque, ceciderint cum *Balaamo* Ariolo; viri etiam omnes trucidati fuerint cum mulieribus, quæ virum noverant; solæ virgines ad triginta duo millia servatæ, & unâ cum pueris in servitutem abductæ. Hoc pacto numerosissima ac bellicosissima Madianitarum Gens ab Israëlitis uno prælio prostrata ac profligata est, ne uno quidem milite in victorum castris desiderato, nullòque impunè abeunte, sed singulis, ita volente Deo, acerbissimas suæ, aut alienæ impietatis poenas dare coactis. Tandem, his confectis, *Moyfes* in montem *Nebo*, qui è Moabitidis campestribus assurgit, ascendit, ibique benè precatus populo, Legemque divinâ accuratè commendatâ, diem ultimum vitæ suæ clausit anno ætatis suæ centesimo vigesimo, ab exitu Israëlitarū ex Ægypto anno quadragesimo, postquam Populo Israëlítico per annos quadraginta in Deserto præfuisset. Vidit quidem *Moyfes* in monte *Nebo* totam Terram promissam, sed eam ingressus non est, quòd, sicut jam observavimus, eo tempore, quo ut faxum feriret, & aquam produceret, ei à Deo præceptum est, post tot virtutum suarum experimenta, diffiderit

ac dubitaverit. Quin, sancti Patres, & Scripturæ Sacræ Interpretes tradunt, ided Israëlitas per quadraginta annos in Deserto mansisse, donec omnes, qui verbis Dei non crediderant, interirent. Exceptis enim *Josue* & *Calebo*, nemo inter Israëlitas, ultra viginti annos natus, ex Ægypto profectus, Jordanem transiit, & in Terram promissam ingressus est. Mortuo itaque *Moyse*, & sepulto in loco, qui hætenus latuit, atque finito in tanti viri morte justissimo Israëlitarum luctu, *Josue*, jam à Deo & à *Moyse* sublectus, Reipublicæ Hebræorum Imperium capessivit, vir sanè virtutibus *Moyfis* quàm simillimus, cujus res præclare gestas, sicut *Judicum*, atque Regum, qui Populo Israëlítico præfuerunt usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, quo jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta, opportuniùs referemus in Colloquio tertio, quod in Historiam hujusce quartæ Mundi ætatis habituri sumus. Nunc, postquam Historiam Sacram à tempore, quo Deus dedit Legem *Moyfi* in monte *Sinai*, produximus usque ad obitum ejusdem *Moyfis*, qui Hebræorum Legislator audit, debemus continenti ordine expendere in hocce hodierno nostro Colloquio res præcipuas, quæ Hebræorum Religionem, divinūque cultum spectantes, in hac Lege, datâ *Moyfi* à Deo, speciatim continentur.

D. Annuo lubentissimè, teque de his rebus, quæ ad Hebræorum Religionem, divinūque cultum attinentes in Lege *Moyfi* à Deo datâ, speciatim continentur, differentem pronis ac suspensis auribus auscultabo. Optarem tamen, ut antea disolveres Dubium, quod de morte *Moyfis* nuperrimè proponebant quidam viri eruditi, asserentes: salvâ & inculpatâ fide dici posse, *Moysem* non esse mortuum, sed potius eum cum *Enocho*, septimo ab Adamo Patriarcha, & cum Propheta *Elia* translatum fuisse in Coelum, indeque, appetente fine Mundi, seu sævientem persecutione Antichristi, denuò venturum in Mundum cum *Enocho* & *Elia*, ut sit Christi Judicis Præcurfor, & tunc ferali Edicto Antichristi morti unâ cum *Enocho* & *Elia*, Præcurforibus itidem secundi adventus Jesu Christi, addictum iri. Utrum igitur salvâ fide negari possit, *Moysem* mortuum esse, quæso te, ut me edocere non graveris.

M. Tribus potissimum momentis, quæ hic indicare abundè sufficere, evincitur, nullo pacto posse salvâ fide negari, *Moysem* fuisse mortuum. Nam primò, Scriptura Sacra lib. Deuteronomii cap. 32. & ul-

& ultimo difertè testatur, *Moysem esse mortuum & sepultum in Valle Terræ Moab contra Phogor, ejusq; sepulchrum usque in præsentem diem esse omninò ignotum.* Mortuum etiam esse *Moysem* narrat Scriptura Sacra, lib. *Josue* cap. 1. his verbis: *Et factum est post mortem Moy- sis, servi Domini, ut loqueretur Domi- nus ad Josue, filium Num, &c.* Præterea, *Moysem* reverà mortuum esse apertè tra- dunt antiqui Scriptores Ecclesiastici, quos inter *Origenes* Homilià XXV. in Li- brum *Numeorum*, & sancti Patres, vide- licet *S. Gregorius Nissenus* in Libro *De Vita Moy- sis*, *S. Augustinus* multis in locis, sed præcipuè lib. XVIII. *De Civitate Dei* cap. XI. *S. Epiphanius* Hæresi IX. & Hæ- resi LXIV. quorum agmen claudet *Ru- pertus*, Abbas Tuitiensis, qui libro 2. in Deuteronomium cap. 22. versans datà operà id genus argumenti, sic tandem concludit: *Igitur quantiscumque quis è contrario nitatur argumentis, liberè con- firmamus, quia sicut Aaron, sic & Moy- ses verè & depositione corporis mortuus sit.* Ad hæc accedunt locupletissima tes- timonia Historicorum Judæorum, quo- rum primus *Josephus* lib. 4. *Antiquit. Jud.* cap. ult. hæc de Moyse scribit: *Mortuus- que est (Moy- ses) ultimo anni mense, die primâ mensis, qui à Macedonibus Dy- strus dicitur, à nostris verò Adar. . . . Triginta diebus luxit enim populus, cui nunquam tristius quidquam accidit, quam tunc Propheta mors.* Alter verò Histo- ricus Judæorum Scriptor *Philo* sub finem libri tertii, quem scripsit *De Vita Moy- sis*, hæc habet: *Hujusmodi fuit vita obitusq; Moy- sis, Regis, Legislatoris, Vatis, & Pon- tificis, sicut sacris Litteris proditur.* Ex his igitur momentis, è sacris Libris, è sanctorum Patrum Operibus, atque ex antiqua & continua Judæorum Traditio- ne depromptis, liquidò constat, non pos- se salvâ fide negari, *Moysem* esse mortuum. Voluit tamen Deus, ut locus, in quo tumulatus est *Moy- ses*, esset omninò ignotus, ne apud Gentem Judaicam, ad Idololatriam maximè propensam, vir adeò benè de illa meritis divinos confe- queretur honores, sicut censent *Theodo- retus*, Quæstione XLIII. in *Deuteronomium*, & alii. Hinc in Epistola Canoni- ca *Judæ* Apostoli legimus, *Michaelem*, Archangelum disceptâsse adversùs Dia- bolum de corpore *Moy- sis*, eò quòd im- probissimus ille veterator locum sepultu- ræ *Moy- sis* vellet Judæis patefacere, ut contra Dei Legem, occasionem Idolo- latriæ illis ministraret. Non me latet, *S. Hilarium* in cap. 20. *Matthæi* in ea

singulari fuisse sententia, quòd *Moy- ses* futurus sit cum Propheta *Eliâ*, secundi adventûs Christi Præcursor; at ex illa singulari *S. Hilarii* sententia inferri mi- nimè potest, hunc *S. Doctorem* existi- mâsse, *Moysem* non esse mortuum. Fieri quippè potuit, ut *Moy- ses*, tempore Transfigurationis Jesu Christi, cui cum *Eliâ* interfuit, resurrexerit, illicquè se- cundùm corpus & animam præsens ad- fuerit, sub finem tamen Mundi secundò moriturus regnante Antichristo, cujus furorem sanguine suo sit extincturus. Porrò, *Moysem* tempore Transfigura- tionis Christi resurrexisse ad tempus, & in corpore apparuisse, docere videntur *S. Joannes Chrysostomus* Homilià 57. in *Matthæum*, *S. Hieronymus* in cap. 17. *Matthæi*, *S. Augustinus* Tractatu 124. in *Joannem*, & *S. Joannes Damascenus*, Oratione *De Transfigurato*, nihilò feciùs mihi magis aridet opinio *S. Thomæ*, qui 3. part. quæst. 45. art. 3. ad 2. docet, *Moysem* Transfigurationis Christi Domini adfuisse quantum ad animam tantum, non quantum ad proprium corpus, sed aliud ab ipso assumptum fuisse, ex altera materia virtute divina compactum; in eum sanè modum, quo Angeli in as- sumptis corporibus sese spectabiles præ- buerunt. Sed de morte *Moy- sis* dictum satis.

D. Explica nunc, si placet, res præ- cipuas, quæ in Lege data *Moy- si* à Deo, speciatim continentur, & in primis ostende, quænam fuerit forma Taber- naculi, in quo Deus ab Hebræis coli voluit, quodque, ut superius insinuâ- sti, extractum est juxta exemplar, quod Deus *Moy- si* in monte *Sinai* mon- stravit.

M. Si Tabernaculi structuram, par- tèsque singulas, quas sacer Scriptor *Moy- ses* à capite 25. usque ad caput 28. Li- bri *Exodi* accuratè describit, vellem in præsentia latè exponere, dies profectò me deficeret, & intra præfixos Collo- quii nostris limites me nullo pacto continere possem. Stricte itaque, sicut Historiam Ecclesiasticam decet, Taber- naculi, in quo Deus ab Hebræis coli voluit, structuram secundùm præcipuas illius partes delineabo. Tabernaculum igitur, in quo Deus coli voluit, quodque *Sanctuarium* etiam dictum est, hanc for- mam referebat. Aedificiū erat instar Tem- pli, sed portatilis, ex lignis confectum, quod per partes facillè compingi ac dis- solvi poterat, & in quocumque lo- cum deferri. In Tabernaculo locus erat sanctior, velo distinctus, qui *Sanctuarium*

Sanctua-

Sanctuarii, & *Sancta Sanctorum* appella- batur. Ibi verò *Arca Fœderis* servabatur, ex lignis Setim intus & foris deaurata, coronâque aurèa circumdata. Hanc *Ar- cam Fœderis* operiebat *Propitiatorium Aureum*, quod & *Oraculum* itidem dice- batur, quia indè Deus responsa dabat *Moy- si*, *Aaroni*, ac subindè Sumis Sacer- dotibus ipsum consulentibus. Utrumq; latus *Propitiatorii* duo Cherubini aurei, expansis alis tegebant, sese mutuò respi- cientes, versis in *Propitiatoriū* vultibus. *Sancta Sanctorum* Tabernaculi soli Pon- tifici semel in anno pervia erant, videlicet die septimâ mensis septimi, quo *Festum Expiationis* celebrabatur. Præter istum locum, seu præter istam Tabernaculi par- tem, quæ dicebatur *Sancta Sanctorum*, erat alter locus, seu alia ejusdem Taber- naculi pars, quæ vocabatur *Sancta*, quæq; complectebatur *Altare Thymiama- tis*, ad cujus Altaris latus dextrum erat Cande- labrum ductile de auro purissimo, *Lucer- nis* septem pariter aureis instructum. Ad latus verò ejusdem Altaris sinistrum erat mensa, ex lignis Setim, & auro mundissi- mo circumdata, in qua, ad significandum numerum duodecim Tribuum Israël, re- ponebantur XII. Panes sacri, qui dice- bantur *Panes Propositionis*, & singulis Sab- batis mutabantur, usibusq; Sacerdotum cedebant. Denique, Tabernaculum ha- bebat duplex Atrium, unum exterius, in quo stabant Laici: aliud interius, in quo erant Labrum æneum, & *Altare Holocau- storum*. In Labro æneo manus pedesque ablueri tenebantur Sacerdotes antequam Tabernaculi ingrederentur, & ad *Altare*, ut thymiama offerrent, accessuri essent. Habes nunc paucis verbis delineatam structuram Tabernaculi, quod Deus in monte *Sinai* præcepit *Moy- si*, ut aedifica- ret in gratiam Israëlitarum in Deserto peregrinantium, sicut perdoctè explicat Angelicus Doctor *S. Thomas* 1. 2. Quæst. CII. Art. IV. ad 1. his verbis: *Cultus*, inquit, *duo respicit, scilicet Deum, qui colitur, & homines colentes. Ipse igitur Deus, qui colitur, nullo corporali loco clauditur: unde propter ipsum non oportuit speciale Tabernaculum fieri, aut Tem- plum. Sed homines, ipsum colentes, cor- porales sunt, & propter eos oportuit spe- ciale Tabernaculum, vel Templum instrui ad cultum Dei, propter duo. Primo qui- dem, ut ad hujusmodi locum convenientes cum hac cogitatione, quòd deputaretur ad colendum Deum, cum majori reverentia accederent. Secundo, ut per dispositio- nem talis Templi vel Tabernaculi signifi- carentur aliqua pertinentia ad excellentiam*

P. Graveson Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

*divinitatis, vel humanitatis Christi, & hoc est, quòd Salomon dicit lib. 3. Regum cap. 8. Si Coelum & Coeli Coelorum te capere non possunt, quantò magis Domus hæc, quam ædificavi tibi? Et postea subdit: Sint oculi tui aperti super domum hanc, de qua dixisti: Erit nomen meum ibi: ut exaudias deprecationem servi tui, & populi tui Israël. Ex quo patet, quòd Do- mus Sanctuarii (seu Tabernaculi) non est instituta ad hoc, quòd Deum capiat quasi localiter inhabitantem, sed ad hoc, quòd no- men Dei inhabitet ibi, id est, ut notitia Dei ibi manifestetur per aliqua, quæ ibi fiebant, vel dicebantur, & quòd propter reveren- tiam loci orationes ibi fierent, magis exau- dibiles ex devotione orantium. Hoc, longiusculum licet *S. Thomæ* testimonium hic inferere necessarium duxi, ut statim intelligas, quàm falsum ac putidum sit istud commentum, quòd *Joannes Spen- cerus*, Scriptor Anglus, obtrudere non erubuit, docens, Tabernaculum, in quo Deus coli voluit, non ex Dei sapien- tia & voluntate, sed ex prophana Gen- tium Religione originem duxisse. Fingit enim ille audacissimus Scriptor, lon- gè ante *Moysem*, *Ægyptiis*, aliisque Gen- tibus solemne fuisse, falsorum suorum Numinum, seu Idolorum imagines, in thecis aut tentoriis collocatas circum- ferre, vel ut Deos honore singulari cole- rent, vel ut eos haberent indivulsos via- rum & periculorum suorum comites. Ad hunc superstitiosum Gentilium morem, quem tollere non ita promptum erat, sese accommodasse Deum, & in Tabernacu- lo, quòd ab Hebræis, quocumque vel- lent, asportari posset, habitare digna- tum esse pertendit *Spencerus* lib. 3. *De Legibus Ritualibus Hebræorum*, Dissertatione 1. cujus errorem invictis argu- mentis hic breviter confutare non abs- re erit. Et 1. quidem impium est dicere, Deum, quòd præcipit *Moy- si*, ut fabri- caret Tabernaculum portatile, in quo habitare & ab Hebræis coli volebat, sese demisisse ad prophanum illum morè Gen- tium, quæ suum Idolum *Moloch* in Taber- naculo portatili colebant, sicut supponit *Spencerus*. Impium, inquam est, ne quid gravius dicam, asserere, Deum, qui sem- per Idololatriæ cultores averfatus est, at- que gravissimis pœnis subjecit, voluisse in his, quæ ipsius cultum spectant, se accommodare prophanis Gentium Religio- nibus. Deus autem præcepit *Moy- si*, ut fabricaret Tabernaculum juxta for- mam, quam ei in sacro monte *Sinai* osten- derat ac præscripserat: *Inspice* (inquit Deus *Moy- si* cap. 25. v. 40. Libri *Exodi*)*

M

&

Et fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est. Quibus Domini verbis concidunt duæ ineptissimæ Spenceri conjecturæ. Ait enim primò, Tabernaculi fabricam Gentis Israëlitiæ voluntati & æmulationi, magis quam Dei voluntati vel præcepto esse adscribendam. Quod tamen oppidò falsum esse constat ex citatis Scripturæ Sacræ verbis, quibus Deus in monte Sinai Moyse fabricam Tabernaculi præcepit. 2.do ait Spencerus, fabricam Tabernaculi ab Hebræis factam esse juxta formam, quam habebat Tabernaculum Moloch, Idolum Gentium. Quod etiam tam falsum est, quam quod maximè. Deus enim in monte Sinai præscripsit formam Tabernaculi, in quo coli volebat, eamdemque formam capitibus 25. 26. & 27. Libri Exodi accuratè descriptam habemus. At, formam Tabernaculi Moloch nullibi descriptam reperimus. Addo, nullum Spencerò certum suppetere antiquitatis monumentum, quo probare possit, morem illum Gentium, Deorum suorum Imagines in Tentoriis, aut Ædiculis, seu Templis portatilibus circumgestandi, esse Moyse antiquiorem, vel cœvum, cum nullus Auctor, sicut jam in nostris præcedentibus Colloquiis ostendimus, profertur Moyse vetustior, aut ei suppar, qui rerum istarum fidem faciat. Debuisset igitur Spencerus, habitâ ratione Historiæ Sacræ, & Antiquitatis Moysis, ultrò fateri, Tabernaculum fuisse à Moyse fabricatum, secundum formam in monte Sinai à Deo ei ostensam ac præscriptam: sed postea, Diabolum, æquales divinos honores sibi arrogare volentem, Gentibus, Idololatriæ tenebris immerfis, inspirasse, ut Tabernacula, Tentoria, & Ædiculas Numinibus suis extruerent, ad similitudinem Tabernaculi, quod, jubente Deo, fabricarat Moyses. Sed, ut dem Spencerò, Thecas, Tabernacula, Ædiculas, seu Tempia portatilia Molochi, aliorumque Superstitiosæ Gentilitatis falsorum Numinum in usu fuisse apud Egyptios, Ammonitas, Moabitas, aliòsque Populos Idololatrias, antequam Deus ab Israëlitis coleretur (quod tamen non probavit Spencerus, nec ullus unquam probare poterit) indè tamen minimè sequeretur, Deum, quando præcepit Moyse, ut Tabernaculum, in quo ab Israëlitis coli volebat, extrueret, se ad mores Gentium demisisse, & aliquam Tabernaculi Molochi formæ rationem habuisse; sed potiùs sequeretur, Deum præcepisse, ut Tabernaculum, in quo specialiter coli volebat, fabricaretur,

ad extirpandam penitus Idololatriam, & Populum Israëliticum, cultui suo arctiùs devincendum. Nec enim Deus, ut obiter dicam, Tabernaculum fieri jussit propter se, quasi eo indigeret, & aliquo corporali loco claudi posset, sicut visum est Populis Idololatrias, qui Deos suos Templis & Simulachris adstrictos & inclusos sibi perperam persuadebant: sed Deus Tabernaculum extrui jussit propter Judæos, ob duas rationes, quas ex S. Thoma mox adduxi. Ostendit enim Doctor ille Angelicus primâ secundæ Quæst. CII. Art. IV. ad II. non fuisse conveniens, ut Populus Israëliticus, quamdiu mansit in Deserto, non habens certam mansionem, variisque bellis, quæ cum finitimis Gentibus gerere cogebatur, impeditus, ædificaret Templum, in quodam loco fixum, sed convenientius fuisse, ut haberet dumtaxat id temporis Tabernaculum portatile. Hæc sunt sancti illius Præceptoris verba: *Tempore David Regis, & Salomonis, Populus ille (seu Israëliticus) habuit quietissimum statum, & tunc primò ædificatum fuit Templum in loco, quem Deus designaverat Abraham, Genesis cap. 22. ut offerret filium suum in holocaustum. Locus autem ille designari non debuit per ædificationem Templi ante tempus prædictum propter tres rationes, quas Rabbi Moyses assignat. Prima est, ne Gentes appropriarent sibi locum illum. Secunda est, ne Gentes ipsum destruerent. Tertia verò ratio est, ne quælibet Tribus vellet habere locum illum in sorte sua, & propter hoc orirentur lites & jurgia, & ideo non fuit ædificatum Templum, donec haberent (seu Judæi) Regem, per quem posset hujusmodi jurgium compefci. Antè verò, ad cultum Dei erat ordinatum Tabernaculum portatile per diversa loca, quasi nondum existente determinato loco divini cultus. Et hæc est ratio literalis diversitatis Tabernaculi & Templi. Ratio autem figuralis esse potest, quia per hæc duo (videlicet Tabernaculum & Templum Salomonicum) significatur duplex status. Per Tabernaculum enim, quod est mutabile, significatur status præsentis vitæ mutabilis; per Templum verò, quod erat fixum & stans, significatur status futuræ vitæ, quæ omnino immutabilis est, & propter hoc in ædificatione Templi dicitur, quod non est auditus sonitus mallei, vel securis, ad significandum, quod omnis perturbationis tumultus longè erat à statu futuro. Vel per Tabernaculum significatur status Veteris Legis: per Templum autem, à Salomone constructum, status No-*

væ

væ Legis; undè ad constructionem Tabernaculi soli Judæi sunt operati: ad ædificationem verò Templi cooperati sunt etiam Gentiles, scilicet Tyrii & Sydonii. Hactenus S. Thomas, quæ Quæstione XCVIII. Primæ Secundæ usque ad Quæstionem CVI. De Veteri Lege, & de his omnibus, quæ ad illam spectant, ad miraculum differit, & omnibus Scriptoribus, qui eo de argumento tractarunt, palmam præripuit, teste Paulo Burgenfi, in Hispania genere & eruditione inter Judæos magni nominis; deindè, abdicato Judaismo, Episcopatu Carthaginensi primùm, postea Burgenfi, undè ortus erat, & illi nomen adhæsit, suisque in Sacram Scripturam Commentariis celeberrimo. Ille, inquam, vit, in sacris Litteris, & Rabbino-rum Comentiariis versatissimus, testatus est, dum viveret, se Veteris Testamenti in Divo Thoma medullam defæcatissimam reperisse, seque beneficium vocationis ad Christi Ecclesiam debere illius Scriptis, undè sibi Fidei Catholice veritas illuxerat, maxime ex Quæstionibus De Veteri Lege, quas S. Thomas in Prima Secundæ doctissimè pertractat. Id obiter velim observes contra Theophilum Raynaldum, aliòsque nonnullos S. Thomæ æmulos obtrectatores, qui ex mendo, quod oscitantia Typographorum irrepit in Responsionè ad sextum Argumentum, quod sibi proponit S. Thomas in Articulo IV. Quæstionis CII. Primæ Secundæ, ubi legitur, Propitiatorium fuisse Tabulam lapideam, occasionem arripiunt insultandi in S. Thomam, quasi ignoraverit Angelicus ille Doctor, ex auro purissimo factum esse Propitiatorium; sicut legitur Exodi cap. 25. v. 17. & cap. 37. v. 6. ejusdem libri. Sed in hac sancto Doctori impingendâ calumniâ apertè illi obtrectatores prodiderunt ignorantiam & malitiam suam; ignorantiam quidem, quia scire debebat, S. Thomam Lèctione I. in cap. 9. Epistolæ Pauli ad Hebræos disertè Propitiatorium appellare Tabulam auream: malitiam verò suam itidem demonstrarunt, quia non ignorabant, in antiquis & correctis sumæ Tripartitæ S. Thomæ Exemplaribus Vaticanis, & Salmaticensibus, non legi loco mox à me laudato: quædam Tabula lapidea; sed legi: quædam Tabula, quæ dicebatur Propitiatorium; ex quibus antiquis & emendatis Exemplaribus compertum facillè habere poterant, hunc errorem, qui in quædam Summæ S. Thomæ Exemplaria irrepit, alicui imperito falsario, vel oscitanti Typographo esse adscribendum, non

P. Graveson Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

autem S. Thomæ inurendum. Sed, quia hac de re plura dicere non vacat, leges eruditam in hunc S. Thomæ locum mox citatum clarissimi nostri Joannis Nicolai, sacre Facultatis Parisiensis Doctoris, Annotationem, in qua Theophilus Raynaldus pro suis meritis Plautino sale perbellè defricatur.

D. Eò lubentiùs hanc doctissimi Joannis Nicolai Annotationem legam, quod interdum adesse soleam cœtui quorundam hominum, qui eruditione quidem pollent, sed nimium mihi videntur morosi ac superciliosi Censores, quippe qui omnes promiscuè Scholasticos, ne excepto quidem S. Thoma, Doctore Angelico, adductis labiis, corrugatæque fronte carpunt, perstringunt, insectantur, asserentes, eos nugis & tricis Scholæ immorari, & vanis, futilibusque Quæstionibus immori, neglecto Scripturæ Sacræ studio, cujus sensum nec assequantur, nec curent. Quam certè inquam Censuram, seu potiùs calumniam, saltem à S. Thoma depellunt tam illa, quam mox retulisti, Pauli Burgenfis, Scripturæ Sacræ peritissimi, confessio, quam doctissimæ illæ Quæstiones De Veteri Lege, quas in prima Parte suæ Summæ proponit ac dilucidat hic sanctus Doctor, quasque nos in Colloquiis nostris in Historiam primæ Mundi Ætatis prælibavimus, videlicet de opere sex dierum, de productione primorum parentum, Adam & Evæ, de eorum dotibus, & conditione in statu innocentie. Ex his, inquam, Quæstionibus, de quibus S. Thomas non minus docto, quam lato disseruit calamo, posset facillè unusquisque uberimum in Pentateuchum, seu in quinque Libros Moysis conficere Commentarium. Spretis igitur viris illis hypocriticis, quibus solenne est, omnia, quæ ad ipsorum salivam non sunt satis temperata, immitti virgâ & inofficiosa censoriâ excipere, atque plusquam dictatoriâ auctoritate damnare, nunc etiam atque etiam te rogo, ut cætera, quibus constabat Tabernaculum, cujus fabricam Deus imperavit Moyse, juxta mentem & doctrinam S. Thomæ explicare pergas.

M. Rerum, quæ continebantur in Tabernaculo, explicationem, cum litteralem, tum typicam, egregiè admodum Primæ Secundæ Quæstione CII. Art. IV. ad Responsionem sexti Argumenti dat S. Thomas, Doctor Angelicus, qui, prætermissis aliis Scriptoribus, qui proluxas de eodem Argumento concinârunt lucubra-

M 2

tio

tiones, unus instar omnium nobis esse debet. Explicationem autem litteralem rerum, quæ continebantur in Tabernaculo, his verbis orditur *S. Thomas*: potest, inquit Angelicus ille Doctor, & horum, quibus constabat Tabernaculum, alia ratio assignari magis literalis. In Arca enim continebantur Tabulæ Legis, ad tollendam Legis oblivionem; unde dicitur Exodi cap. 28. *Dabo tibi duas Tabulas lapideas, & Legem ac Mandata, quæ scripsi, ut doceas filios Israël.* Virga verò Aaron ponebatur ibi ad comprimendam dissensionem populi de Sacerdotio Aaron: unde dicitur lib. Num. cap. 17. v. 10. *Refer virgam Aaron in Tabernaculum testimonii, ut reservetur in signum rebellionum filiorum Israël.* Manna autem conservabatur in Arca ad commemorandum beneficium, quod Deus præstitit filijs Israël in Deserto; unde dicitur Libri Exodi cap. 16. *Imple Gomer ex eo, id est, Mannâ, & custodiatur in futuris retrò generationes, ut norint panes, quibus alui vos in solitudine.* Candelabrum verò erat institutum ad honorificentiam Tabernaculi: pertinet enim ad magnificentiam domus, quod sit benè luminosa. Habebat autem Candelabrum septem calamos (ut *Josephus* Hebræus dicit lib. 3. Antiq. Jud. cap. 7. & cap. 10.) ad significandum septem planetas, quibus totus Mundus illuminatur. Altare verò thymiamatis erat institutum, ut jugiter in Tabernaculo esset fumus boni odoris, tum propter venerationem Tabernaculi, tum etiam in remedium factoris, quem oportebat accidere ex effusione sanguinis, & occisione animalium. Mensa autem apponebatur ad significandum, quod Sacerdotes, Templo servientes, in Templo victum habere debebant: unde duodecim panes superpositos, in memoriam duodecim Tribuum, solis Sacerdotibus edere licitum erat, ut habetur *Matth.* cap. 12. Mensa autem non ponebatur directe in medio ante Propitiatorium, ad excludendum Ritus Idololatriæ: nam Gentiles in Sacris Lunæ ponebant mensam coram Idolo Lunæ, unde dicitur *Jeremiæ* cap. 7. *Mulieres conspergunt adipem, ut faciant placentas Regina Cæli.* In Atrio verò extra Tabernaculum continebatur Altare Holocaustorum, in quo offerebantur Deo Sacrificia de his, quæ erant à populo possessa; & ideo in atrio poterat esse populus, qui hujusmodi Deo offerebat per manus Sacerdotum: sed ad interius Altare, in quo ipsa devotio & sanctitas populi offerebatur, non poterant accedere

nisi Sacerdotes, quorum erat Deo offerre populum. Est autem hoc Altare extra Tabernaculum in atrio constitutum ad removendum cultum Idololatriæ: nam Gentiles intra Tempia, Altaria constituebant ad immolandum Idolis. Hæc est explicatio litteralis, quam tradit *S. Thomas*, rerum omnium, quæ continebantur in Tabernaculo, ex qua explicatione facile confutari potest insulsum commentum *Joannis Spenceri*, qui lib. 3. *De Legibus Ritualibus Hebræorum*, Dissertatione V. ausus est asserere, *Arca fœderis*, quæ in Tabernaculo Divinæ præsentiae sacratissimum Symbolum erat, originem arcessendam esse à sacris Ethnicorum Cistis, seu Arcis, & Cherubinis, qui expansis alis utrumque latus Propitiatorii tegebant, originem itidem accepisse ab Ægyptiorum simulacris & hieroglyphicis, quæ mysticis illorum cistis erant insculpta: hoc, inquam, insulsum, & à sæculis inauditum *Spenceri* commentum facile ex ea *S. Thomæ* litterali explicatione refelli potest. At enim, ostendit primò *S. Thomas*, Deum ad suum stabilendum cultum, & ad abolendam penitus Idololatriam, præcepisse ut fierent Tabernaculum, Arca Fœderis, cæteraque omnia, quæ in Tabernaculo continebantur: quis autem credat, Deum, ad promovendum suum apud Israëlitas cultum, & ad extirpandam Idololatriam, voluisse, aut permisisse unquam, ut sibi ab Israëlitis fabricaretur Tabernaculum juxta structuram Tabernaculi Idoli *Moloch*, & in hoc Tabernaculo reponeretur Arca, facta ad similitudinem mysticarum Cistarum, seu Arcarum, quibus utebantur Ethnici, cum duobus Cherubinis, expressis itidem ad formam Symbolorum, seu Simulacrorum, & Hieroglyphicorum, quæ Ægyptii, aliique Populi, Idololatriæ addicti, suis mysticis Cistis, seu Arcis, ad Diabolum in suis falsis Numinibus colendum, inscribere solebant? Præterea, hæc explicatio litteralis, quam tradit *S. Thomas*, rerum omnium, quæ continebantur in Tabernaculo, exacta est ad historicam narrationem, quam tenuit *Moses*, qui, sicut in præcedentibus Colloquiis ostendimus, fuit primus omnium Gentium Scriptor: at verò, *Joannes Spencerus*, ut probet, morem apud Ægyptios, aliisque Populos Ethnicos obtinuisse habendi Tabernacula, Cistas, seu Arcas, cum Symbolis, Simulacris, & Hieroglyphicis in honorem & cultum falsorum suorum Numinum, citat dumtaxat Auctores, qui sunt multis sæculis *Moyse* posteriores, cujusmodi sunt

Pausa-

Paufanias, Apulejus, Platarchus, Theocritus, Porphyrius, Tibullus, Catullus, Valerius Flaccus, Ovidius, ex quorum testimoniis hoc unum tantummodò extundi potest, Tabernacula, Arcas seu mysticas Cistas, Symbola, Simulacra, & Hieroglyphica apud Ægyptios, Phænices, Græcos, & Romanos in honorem & cultum falsorum suorum Numinum longè post Mosaica tempora in usu esse coepisse, & Diabolum, qui non tantum simia, sed corruptor divini cultus semper extitit, ritus sacratissimos, quibus Deus colebatur, æmulâ operatione ad Sacra falsorum Numinum traduxisse, illisque Ethnicis inspirasse, ut Arcas quoque, seu Cistas mysticas, arcana quædam, sed impura & magica instrumenta, simulacra, & obscenas imagines, & alias id genus celantes quisquillas, in suorum Numinum Sacris adhiberent, aut etiam solemnem pompâ circumferrent.

D. Litteralem rerum, quæ continebantur in Tabernaculo, expositionem *S. Thomæ*, magnâ quidem animi mei obletatione auctulavi; optarem tamen ut aliam hic proferres typicam explicationem, quam tradit Angelicus ille Doctor, earumdem rerum, quas continebat Tabernaculum.

M. Tota explicatio typica, quam dat *S. Thomas*, rerum, quæ continebantur in Tabernaculo, ordinatur ad Jesum Christum, quem Tabernaculum, & omnia in eo comprehensa præfigurabant. Sic enim habet Angelicus Doctor: Figuralis ratio horum omnium assignari potest ex relatione Tabernaculi ad Christum, qui figurabatur. Est autem considerandum, quòd ad designandam imperfectionem legalium figurarum, diversæ figuræ fuerunt institutæ in Templo ad significandum Christum: ipse enim significatur per Propitiatorium, quia ipse est Propitiatio pro peccatis nostris, ut dicitur Epist.

1. *Joannis* cap. 2. Et convenienter hoc propitiatorium à Cherubinis portatur, quia de eo scriptum est: *Adorent eum omnes Angeli Dei*, ut habetur Epist. *Pauli* ad Hebræos cap. 1. Ipse etiam (seu Christus) significatur per Arcam; quia Christus fuit plenus sapientiâ & charitate, quæ per aurum significatur. Intra Arcam autem erat urna aurea, id est, sancta anima; habens Manna, id est, omnem plenitudinem sanctitatis & divinitatis. Erat etiam in Arca virga, id est, potestas sacerdotalis, quia ipse est factus Sacerdos in æternum. Erant etiam ibi Tabulæ Testamenti ad designandum, quòd ipse Christus est Legislator. Ipse

etiam Christus significatur per Candelabrum, quia ipse dicit cap. 8. *Joannis*: *Ego sum lux Mundi*. Per septem Lucernas, septem dona sancti Spiritus. Ipse etiam significatur per mensam, quia ipse est spiritualis cibus, secundum illud *Joannis* cap. 8. *Ego sum panis vivus*. Duodecim etiam panes significabant duodecim Apostolos, vel doctrinam eorum. Sicut per Candelabrum & Mensam potest significari Doctrina & Fides Ecclesiæ, quæ etiam illuminat & spiritualiter reficit. Ipse etiam Christus significatur per duplex Altare, scilicet *Holocaustorum* & *Thymiamatis*, quia per ipsum oportet nos offerre omnia virtutum opera, sive illa, quibus carnem affligimus, quæ offeruntur quasi in Altare Holocaustorum; sive illa, quæ majori mentis perfectione, per spiritualia perfectorum desideria Deo offeruntur in Christo, quasi in Altari Thymiamatis, secundum illud Epist. ad Hebræos cap. ultimo, versu 15. *Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo*. Hæc est rerum omnium, quæ continebantur in Tabernaculo, typica, quam tradit *S. Thomas*, explanatio, ex qua colligere debes, res, quas in Religione Judæorum tanquam sacras, & ad cultum pertinentes, instituit Deus, collineasse in Jesum Christum, verum Messiam, qui omnes illas figuras, quibus in Veteri Lege fuit adumbratus, adimplevit, sicut fusè commonstravi in Tractatu, quem edidi, *De Mysterijs Jesu Christi Salvatoris nostri*.

D. Quamvis in utraque Expositione, cum litterali, tum typicâ rerum, quæ continebantur in Tabernaculo, traditâ à *S. Thomæ*, singularem sancti illius Doctoris suspiciam in Sacræ Scripturæ interpretatione intelligentiam ac facilitatem, unum tamen in sanctissimi nostri Præceptoris, ne quid dissimulem, utraque explicatione, ab ipso datâ, offendendo, quod Critici hujus temporis, ad alios Scriptores carpendos promptissimi, improbare possent. Ait quippè *S. Thomæ*, in Arca Fœderis, quæ erat in Tabernaculo, non solum reconditas fuisse Tabulas Legis, sed etiam in eadem Arca fuisse urnam, quæ habebat Manna, & Virgam Aaronis, quæ fronderat: id autem quo pacto cum Scriptura Sacra, quam nuperrimè legebam, coherere possit, certè non video. Sic enim cap. 8. v. 9. lib. 3. Regum legi: *In Arca autem non erat aliud nisi duæ Tabulæ lapideæ, quas posuerat in ea Moyses in Horeb, quando pepigit Dominus fœdus cum filiis Israël, cum egredierentur de terra Ægypti*. Et lib. 2.

M 3

Para-

Paralipomenon cap. 5. v. 10. *Nihil aliud erat in Arca, nisi duæ Tabulæ, quas posuerat Moyses in Horeb, quandò Legem dedit Dominus filiis Israël, egredientibus ex Ægypto.* Cùm igitur juxta Scripturam Sacram, essent dumtaxat in Arca Fœderis duæ Tabulæ Legis, non video sanè, quâ ratione potuerit *S. Thomas* affirmare, in Arca Fœderis, præter duas Tabulas Legis, reconditas fuisse urnam, quæ habebat Manna, & Virgam *Aaronis*, quæ fronderat? Hanc; quæso, dirime difficultatem, ut contra Criticos, si quos nanciscar, illicò paratam responsum habere possim.

M. In Arca Fœderis, præter duas Tabulas Legis, repositas fuisse urnam, quæ continebat Manna, & Virgam *Aaronis*, quæ fronderat, asserit quidem *S. Thomas*, sed post Apostolum *Paulum*, qui cap. 9. Epist. ad Hebræos, v. 3. & 4. hæc habet: *Post velamentum autem secundum, Tabernaculum, quod dicitur Sancta Sanctorum: Aureum habens Thuribulum, & Arcam Testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habent Manna, & Virga Aaron, quæ fronderat, & Tabulæ Testamenti.* Viden, non solum *S. Thomam*, sed etiam Apostolum *Paulum* aperte profiteri, in Arca, præter duas Tabulas Legis, fuisse urnam, quæ habebat Manna, & Virgam *Aaronis*, quæ fronderat?

D. Video quidem, *S. Thomam* planè consentire cum Apostolo *Paulo*. Ast, ut candidè fatear, necdùm video, nec modum reperire possim conciliandi Apostolum *Paulum* cum his, mox à me citatis Scripturæ Sacræ locis, in quibus conceptis verbis dicitur, in Arca Fœderis fuisse dumtaxat duas Tabulas Legis: Aliquam itaque, si placet, indica viam, quâ monstrare possim, Apostolum *Paulum*, ejusque Discipulum *S. Thomam*, his à me adductis Scripturæ Sacræ locis minimè repugnare.

M. Duplex suppetit via, seu ratio, quâ ostendi potest, Apostolum *Paulum* ejusque Discipulum *S. Thomam*, nullo pacto repugnare his Scripturæ Sacræ locis, quæ mox in medium adduxisti. In primis dici potest, Apostolum scripsisse, urnam habentem Manna, & Virgam *Aaronis* fuisse in Arca, quia juxta Arcam erant, more loquendi solemni Scripturæ Sacræ, quæ aliquid in loco aliquo esse dicit, quod juxta illum est. Sic Ex. gr. legimus in Evangelio, Christum ejecisse ementes & vendentes è Templo, qui tamen non in ipso Templo, sed in porticu Templi negotiabantur. Sic Christus

Dominus crucifixus dicitur in Hierusalem, quamvis non in urbe, sed propè eam crucifixus sit. Hoc ergò sensu Apostolus *Paulus* scribit; urnam auream habentem Manna, Virgam *Aaronis*, & Tabulas Legis fuisse in Arca: Tabulas quidem, ut intra Arcam rearsè inclusas: Virgam verò *Aaronis*, & urnam auream habentem Manna, tanquam juxtà positas in Tabernaculo, id est, in capsa Arcæ adjacente, & lateri ejus exteriori adherente. In quo loco Deus cap. 31. v. 26. Libri Deuteronomii præcepit his, qui portabant Arcam Fœderis, ut reponerent Librum Genesis, dicens: *Tollite librum istum, & ponite eum in latere Arcæ Fœderis Domini Dei nostri, ut sit ibi contra te in testimonium.* Alia via, seu ratio, quâ ostendi potest, Apostolum *Paulum*, ejusque Discipulum *S. Thomam*, non adversari his, quæ retulisti, Scripturæ Sacræ testimoniis, hæc est, ut dicamus, temporibus quidem *Moyse*, & Regis *Salomonis*, solas Tabulas Legis in Arca Fœderis extitisse, sed post *Salomonis* tempora Sacerdotes, cupientes in secretiori tutiorique asservare custodia tam urnam auream, quæ habebat Manna, quam Virgam *Aaron*, quæ fronderat, isthæc duo monumenta in Arca, cum Tabulis Legis, repositisse, indeque factum esse, ut Apostolus *Paulus*, hujus rei non inscius (utpote qui Traditiones Majorum ad pedes *Gamalielis* probè edoctus erat) rectè scripserit, hæc tria, videlicet Tabulas Legis, urnam, quæ continebat Manna, & Virgam *Aaronis*, quæ fronderat, extitisse in Arca; idemque, post Apostolum *Paulum*, docuerit *S. Thomam*, qui à doctrina illius Apostoli ne latum quidem unguem unquam descivit.

D. Quid continebant duæ istæ Tabulæ Legis, quæ, ut antea dixisti, in Arca Fœderis reconditæ erant?

M. Duæ istæ Tabulæ Legis, quæ in Arca reconditæ erant, complectebantur *Decalogum*, id est, decem Præcepta, quæ Deus dedit *Moyse* in monte *Sinai*, quæque descripta sunt cap. 20. Libri Exodi, & cap. 5. Libri Deuteronomii. In his autem decem Præceptis, quæ his duabus Tabulis erant inscripta, quæ moralia sunt, sive, quæ ad regendos mores sunt comparata, quæcumque etiam ad Legem naturalem & immutabilem pertinent; breviter comprehenduntur, ita ut *Decalogus* propriè nihil aliud sit, nisi Lex naturalis litteris consignata. Sunt autem hæc decem Præcepta, isto ordine disposita:

1. Ego

1. *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de Terra Ægypti, de domo servitutis. Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem . . . Non adorabis ea, neque coles:*

2. *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum, &c*

3. *Memento, ut diem Sabbati sanctifices . . . qui dies Sabbati in diem Dominicum à Christianis est commutatus, in honorem Resurrectionis Christi Domini.*

4. *Honora patrem tuum & matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus dabit tibi.*

5. *Non occides.*

6. *Non mœchaberis.*

7. *Non fursum facies.*

8. *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.*

9. *Non concupisces uxorem proximi tui.*

10. *Non domum, non agrum, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, & universa quæ illius sunt.*

Hæc decem Præcepta Dei, quibus constat *Decalogus*, ut memoriæ tuæ facilius mandare possis, sequentes Versus, quibus sunt inclusa, in rem tuam libenter subjiciam:

Unum cole Deum, nec jures vana per ipsum.

Sabbata sanctifices, habeas in honore parentes:

Ne sis occisor, mœchus, fur, testis iniquus:

Alterius nuptiam, nec rem cupias alienam.

D. Ejusmodi Præcepta, contenta in *Decalogo*, & ad quæ oportet omnes actiones nostras, velut ad amissim, dirigere, jam à puero sum edoctus. Sed, si tibi molestum non esset, vellem ex te in præsentia discere compendiosam quidem, sed accuratam notitiam rerum, quæ his decem Præceptis, digito Dei scriptis, jubeantur, aut prohibeantur. Incipe ergò, quæso te, ab expositione primi Præcepti *Decalogi*.

M. Decem divina illa Præcepta non egent interpretatione: Legis enim verba debent esse dilucida, & si quem in his requiras Interpretem, sunt complures, qui hoc abundè præstiterunt. Attamen votis tuis ut faciam satis, brevem hinc tibi suppeditabo notitiam rerum, quæ his decem Præceptis aut imperantur, aut vetantur. Primum itaque Præceptum est: *Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, &c.* Hoc Præcepto prohibetur, ne falsis Diis, aut ulli omnino crea-

turæ, sive astris aut elementis, aut animalibus, aut hominibus, aut Angelis, divinus honor deferatur, omnesque Idololatriæ Ritus, omnia superstitionum genera districtè inhibentur. Ad hoc primum *Decalogi* Præceptum revocatur Præceptum de diligendo Deo super omnia. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua*, lib. Deuteron. cap. 6. v. 5. Hoc autem Præceptum amoris Dei super omnia Judæos non minus in Veteri Lege, quam Christianos in Lege Evangelica obligabat. Quò fit, ut graviter errent nonnulli, qui, ut elevent obligationem Præcepti amoris Dei super omnia, ajunt, hoc Præceptum satis impleri, si factis externis Lex non violetur. His enim verbis, quibus istud amoris Dei super omnia Præceptum conceptum est, actus etiam internos præcipi certissimum est, conjunctim videlicet cum externis. Hoc itaque primum *Decalogi* Præceptum violatur primò ab his, qui non diligunt Deum super omnia. Secundò, ab illis, qui Solem, Lunam, ac Stellas, aut hominem, serpentem, bovem, canemve, aut horum Deorum simulachra colunt pro Deo. Denique, violatur ab istis, qui adherent variis speciebus divinationis superstitionis, quales sunt *Necromantia, Divinatio per Pythones, Geomantia, Hydromantia, Aeromantia, Pyromantia, Haruspitium, Astrologia judiciaria, seu Genethliaca, Augurium per garrum avium, Auspiciam* ab earum volatu, *Omen, Chiromantia, Spatulomantia, Meroposcopia, Physiognomia, Onirotica, Sanationes Magica, Maleficia, & alia id genus*, in quibus, etiam si non sit expressa cum Dæmonibus conspiratio, est tamen aliquod tacitum commercium, ac subindè tacita Dei abnegatio. De variis istis superstitionis divinationis speciebus leges *S. Thomam* 2. 2. Quæst. 95. Art. 3. & inter recentiores Scriptores lege tres libros, quos gallico idioma perdoctè scripsit *Joannes Baptista Thiers*.

D. Cùm in hoc primo *Decalogi* Præcepto tantà diligentia vetentur fieri Imagines & Simulacra, quæ, obsecro te, factum est, ut hodie Tempa Catholicorum plena sint Imaginibus, Simulacris, & Reliquiis Sanctorum?

M. Judæorum Populus erat crassissimus, & ad Gentium superstitionem mirè proclivis, ut vix crederent, quòd oculis non cernerent; ideòq; Lex tot verbis eos deterret longius submovens à periculo labendi in Idololatriam. Nunc verò postquam per Evangelicam lucem extinctus est omnis Ethnicismus, non est idem periculum.

culum. Præterea *Moyſes*, ut ſuperius diximus, ex præſcripto Dei duos Cherubim aureos in Tabernaculo poſuit in ſummis Propitiatorii partibus, & in Vaſis Templi, quod extruxit Rex *Salomon*, ſicut legitur lib. 3. Regum cap. 7. erant Boum, Leonum, & Cherubim ſculptiles Imagines. Rurſus lib. 2. Paralipomenon cap. 3. ſculpuntur Cherubin in parietibus. In Mitra Pontificis erat imago Lunæ, in ejus Veſte malorum punitorum Simulacra. Non eſt igitur verifimile Judæis ſimpliciter interdium omne genus Imaginum, ſed nē more Gentium haberent ſimulacra, quæ proponerentur adoranda, ſicut explicat *S. Thomas* 3. P. Quæſt. 25. Art. 3. ad 1. ubi ait, hoc primo Decalogi Præcepto prohiberi adorationem Imaginum, quas Gentiles faciebant in venerationem Deorum ſuorum, & ideo præmittitur: *Non habebis Deos alienos coram me.* Et ideo in pluribus Eccleſiæ ſæculis frequens fuit in Templis ſacrariū Imaginum uſus & cultus, ut Iconoclaſtæ, qui debitum eis cultum abjudicabant, easque frangebant, fuerint in ſecunda Nicæna Synodo oecumenica tanquam hæretici anathemate perculſi atque proſcripti. Concilium etiam Tridentinum, ſacrarum Imaginum in Templis uſum atque cultum probavit & ſanxit feſſ. 25. cap. 2. contra Lutheranos & Calvinistas, aliosque hujus ſuſtus Heterodoxos. Idem dicendum eſt de Reliquiis Sanctorum, quorum corpora, quæ fuerunt Spiritus ſancti in eis inhabitantis Tempa, colimus propter animam, quæ fuit eis unita, quæ nunc in Coelis fruitur Deo, & propter Deum, cujus in terris fuerunt Miniſtri; & quorum Reliquias ſæpe numero Deus illustravit miraculis, quorum teſtes locupletiffimi, & omni exceptione majores ſunt *S. Ambroſius* Epistoſa 85. & Serm. 94. *S. Auguſtinus* lib. 22. *De Civitate Dei* cap. 8. & alii ſancti Patres, qui hujusmodi miracula ſe vidiffe litteris prodiderunt. De cultu Reliquiis Sanctorum exhibendo legentiſ Concilium Tridentinum feſſ. 25. cap. 2. *S. Thomam* 3. P. Quæſt. 25. Art. 6. & Catholicos Scriptores Polemicos, qui calamum ſtrinxerunt in Lutheranos, Calvinistas, & alios Hæreticos, qui Iconomachorum Hæreſim recoxerunt. Advertere tamen debes primò, Votum, cum ſit actus Religionis, ſoli Deo fieri & promitti debere. Secundò, ſacrificium ſoli Deo eſſe offerendum, ſoli Deo Tempa & Altaria eſſe erigenda. Hinc *S. Auguſtinus* lib. 8. *De Civitate Dei* cap. ultimo, ait: *Sacerdos non dicit: Offero tibi Sacrificium Petre, vel Paule, ſed Deo de illorum victoriis gratias agimus, & nos viciffim ad imitationem*

heroicarum virtutum, quarum nobis exempla reliquerunt, adhortamur. Tempa etiam & Altaria, in honorem Sanctorum eriguntur, non ut in illis Sacrificium offeratur ipſis Sanctis, ſed ut ſoli Deo in eorum memoriam & honorem exhibeatur Sacrificium, ſicut probat *S. Thomas* 2. 2. Quæſt. 85. Art. 2. & 3.

D. Iſta proſectò pro meo captu fatiſ explanatè diſeruiſti. Nunc, quæ ſecundo Decalogi Præcepto præcipiatur, aut prohibeantur, ſumatim, quæſo, perſtringe.

M. Quoniam divina Majeſtatis hoc poſtulat dignitas, ut non ſolum de ea magnificè ſentiant homines, nec tantum abſtineant à cultu ſimulacrorum, verum etiam, ne verbo parum reverente eam dehoneſtent apud homines; ideo hoc ſecundum Decalogi Præceptum jubet, ut non aſſumatur nomen Dei in vanum: *Non aſſumes nomen Dei tui in vanum.* Nam aſſuetudo levium verborum minuit in loquentium & auditorum animis reverentiam Numini debitam. Apud Judæos tanta erat olim veneratio divini nominis, ut myſticum illud nomen, quod *Tetragramaton* appellant, ſcriberent litteris non efferendis. Inter Ethnicos etiam fuerunt quidam ſapientiae laude celebres, præſertim *Plato*, *Menander*, *Iſocrates*, *Quintilianus*, *Clinias Pythagoricus*, & alii, qui cenſuerunt, vel omnino a juramento abſtinendum, vel graviffimis dumtaxat cauſis, & urgente neceſſitate eſſe jurandum. Quantò igitur magis ad Evangelicam pietatem pertinet, ut Chriſtiani nunquam nominarent Deum, niſi genua flecendo, aut aperiendo caput, aut, ſi neutrum liceret, modicâ capitis inflexione & vultu reverentiam præ ferendo. At, proh dolor! nonnulli hodie ſunt Chriſtiani, quos non pudet, pravâ conſuetudine, tertio quoque verbo addere, *per Deum, per mortem Dei*, &c. ſicque; aut animi gratiâ, aut per temulentiam, iracundiâve jurare, & nomen Dei in vanum aſſumere, cum tamen Chriſtus Dominus cap. 5. v. 34. Diſcipulis ſuis prohibeat juramentum hiſ verbis: *Ego autem dico vobis non jurare omnino.* Quod tamen Chriſti præceptum non ita intelligendum eſt, quaſi nuſquam jurare liceat, ſed cum eo temperamento id accipiendum eſt, ut Chriſtianus non facile juret, non pro re levi, non abſque neceſſitate, ſed juramentum pro virili caveat, quantum poteſt. Ad quam interpretationem flechi poſſunt quædam duriora in ſpeciem veterum Patrum diſta, præſertim *SS. Chryſoſtomi*, *Ambroſii*, & *Hieronymi*, qui juramentum omne à Chriſto prohibitum innuere videntur. Ut autem juramentum ſit licitum, debet

debet fieri primò cum judicio, id eſt, non temerè & inconſultò. Secundò, cum juſtitia, id eſt, juramentum cadere debet ſuper materiam juſtam, licitâ, & honeſtam. Poſtremò, juramentum fieri debet cum veritate, ita ut jurans arbitretur, non levi, ſed gravi ſultuſ ratione, verum eſſe, quod proferit in juramento, alioqui eſſet perjurium. Haſ tres conditiones, ſeu circumſtantias eſſe prorsus neceſſarias, ut juramentum ſit licitum, & evadat actus virtutis & Religionis, probat *S. Thomas* 2. 2. Quæſt. 89. Art. 3. ex Propheta *Hieremia*, dicente: *Jurabis, vivit Dominus, in veritate, in judicio, & in juſtitia.* Quæ cum ita ſint, neſcio ſanè, quo colore poſſit excuſari conſuetudo nunc paſſim jurantium in omni penè negotio. Huic certè ripæ non benè creditur, quia crebrò jurando pejorare diſcimus. Mihi videtur, Chriſtianos jurare tantum debere, dum cogit neceſſitas, aut negotii gravitas. Juravit quidem *Paulus*, ſed non pro penula, aut ære, ſed pro gloria Evangelii. Sed ſatis haſtenus dictum ſit de ſecundo Decalogi Præcepto, quo non modò perjurium, ſed quælibet in Deum irreverentia prohibetur, præſertim blaſphemia, quâ Dei Majeſtati, providentiæ, bonitati, juſtitiae, aliſque Attributis derogatur, & convitiis, atque imprecationibus, Deus ipſe, vel Sancti ejus laceſſuntur. Prohibentur etiam hoc ſecundo Decalogi Præcepto infidelitas in votis, & ſcelus falſorum Prophetarum, atque eorum omnium, qui ſe à Deo miſſos mentiuntur, & falſam doctrinam ſpargunt, populòſque; ſeducunt, quia, ſicut illi, qui vovent, quod reverà implere in animo non habent, aut quod vovent, poſtea non implent, nomen Dei in vanum aſſumunt; ita Pſeudo-Prophetæ, & Doctores erroris, qui peregrinas doctrinas diſſeminant, & alios à veri Dei cultu abducunt, nomen Dei pariter in vanum aſſumunt.

D. Quid jubet, vel prohibet tertium iſtud Decalogi Præceptum: *Memento, ut diem Sabbati ſanctifices?*

M. Iſtud tertium Decalogi Præceptum ſpectat ad cultum Dei, cui præſertim conſecrat ſeptimam quemque diem, quò totus homo, abſtinens ab omni opere ſervili, vacat operibus latræ, hoc eſt, hymnis, precationibus, ſacræ doctrinæ, ſacrificiis, eleemoſynis, aliſque exercitamentis, quæ fidem & charitatem erga Deum excitant, ne quis excuſare poſſit, ſibi per neceſſarias occupationes non eſſe otium colligendi animum ad ea, quæ ſunt pietatis. Eodem Decalogi Præcepto obviam itum eſt inclementiæ & avaritiæ Judæorum, quæ olim tanta erat, ut nullam relaxationem

F. Graveson Hiſt. Eccl. P. T. Tom. II.

darent ſervis, ancillis & mercenariis advenis. Quam Judæorum avaritiam & inclementiam utinam non imitarentur quidam Chriſtiani, qui die ſeptimo, cultui Dei ſpecialim conſecrato, ſervos & ancillas ſuas quieſcere non ſinunt, ſed externis atque operibus ſervilibus addicunt, ut inde temporale aliquod emolumentum percipere poſſint.

D. Quid intelligis per opus ſervile, quod iſto Decalogi Præcepto prohibetur?

M. Per opus ſervile intelligo opus externum, quod quæſtus gratiâ ſolet exerceri, velut arare, fabricare, negotiari &c. Opus autem externum non prohibetur, quaſi vitioſum ſit, cum potius per ſe ſit bonum, ſed eo ſine prohibetur, ut quod per ſe bonum eſt, cedat ei, quod optimum eſt, ſcilicet ei, cujus gratiâ præcipue conditus eſt homo, videlicet ut cognoſcat, veneretur, colat, ametque Deum ſuper omnia. Quamvis enim homo poſſit & debeat mediis in laboribus Deum colere & amare ſuper omnia, vix tamen homo poteſt animum, ut par eſt, in Deum attollere, niſi liber ſit ab hiſ laboribus & negotiis, quæ & tempus abſumunt, & magnam animi partem ſibi vindicant; Diem itaque quietis Deus hominibus indulſit, ut per illud externum otium diſcerent animum habere à tumultuoſis cupiditatibus feriatum, videlicet ab odio, ab ira, à crapula, ab ambitione, à libidine, & cæteris carnis affectibus. Quapropter, viderint illi Chriſtiani, qui diem illam quietis vel ſomno, vel fabulis, vel inertiae dant, aut ingluvie, temulentia, aliſque peccatis contaminare audent; viderint, inquam, illi Chriſtiani, quo pacto ſervent hoc Præceptum de ſanctificatione Sabbati, non præſtantes hoc, cujus gratiâ Præceptum iſtud proditum eſt à Deo, hiſ verbis: *Memento, ut diem Sabbati ſanctifices.* Sanctificare enim, eſt ſanctis operibus diem tranſigere, nec ullis, Deo indignis, actionibus prophanare.

D. Quorſum Deus ad id designavit diem ſeptimam, quæ dicitur dies Sabbati?

M. Diem ſeptimam Deus ideo delegit, quia (ſicut legitur Exodi cap. 31. v. 17.) *ſex diebus fecit Dominus cælum & terram, & in ſeptimo ab omni opere ceſſavit;* non quòd Deus, poſt Mundi fabricam, ſex dierum ſpatio abſolutam, quaſi laſſitudinē ſuam ſeptimo die voluerit otio recreare; (apage tam craſſam & indignam Deo imaginationem) ſed voluit Deus, ut nos perpetuò recordaremur, quòd hic Mundus ab ipſo conditus ſit, non ut in hiſ, quæ hujus Mundi ſunt, conquieſceremus, ſed ut

N

EX

ex his, quæ condita sunt, agnoscetes Conditorum, ad illius exemplum requiesceremus ab amore rerum visibilibus; ac per fidem, vitæque innocentiam, quæ vera animi pax est, ad illam æternam quietem, quam habebimus in Coelis, properaremus. Sunt enim quodammodo tria Sabbata. Primum fuit Dei sine nobis in creatione Mundi. Secundum est nostrum per Dei beneficentiam, sed imperfectum in hac vita. Tertium est absolutum in futuro sæculo.

D. Sæpius audivi te dicentem, Mosaicam Legem, quod ad cæremonias attinet, abrogatam esse. Istud autem de sanctificatione Sabbati Præceptum maximam ex parte videtur ad cæremoniarum genus pertinere, debet ergo nunc in Lege Evangelica esse penitus antiquatum.

M. Præceptum de sanctificatione Sabbati est partim naturale & morale, & partim cæremoniale, sicut docet S. Thomas 2. 2. Quæst. 122. Art. 4. ad 1. Naturale est istud Præceptum de sanctificatione Sabbati, quantum ad hoc, quod homo certum vitæ suæ tempus determinet ad publicè colendum Deum, non solum cultu externo, sed interno; & sic tale Præceptum viget adhuc in Lege Evangelica. At, cæremoniale est istud Præceptum de sanctificatione Sabbati, quatenus designat speciale tempus, id est, diem hebdomadæ septimam, seu diem Sabbati, in signum & memoriam creationis Mundi. Quod fit, ut illa determinatio diei septimæ, seu Sabbati, cum fuerit cæremonialis, ab Ecclesia fuerit immutata in Diem Dominicam, non ex vi Præcepti Legis, sed, ut ait S. Thomas, Quæst. mox à me citatæ Art. 4. in Responsione ad quartum sibi propositum argumentum, ex Constitutione Ecclesiastica, & Populi Christiani consuetudine.

D. Sed cur, quæso, Ecclesia hanc diem septimam, mutavit in diem Dominicam, quæ apud Judæos est prima dies hebdomadæ?

M. Hujus mutationis, quam Apostolorum Auctoritate factam esse docent bene multi Theologi, & Scripturæ Sacræ Interpretes, duplex potest afferri ratio. Prima est, ne in hoc consentientes cum Judæis, videremur & in reliquis consentire. Hinc S. Chrysostomus miro studio deterret Christianos, ne iisdem diebus jejunarent, quibus solemne erat Judæis jejunare. Altera ratio est, quia Deus quodammodo bis condidit Mundum, & in hoc hominem. Primum enim creavit, quod non erat, utique per Filium suum Unigenitum. Dein, per eundem Filium suum incarnatum, hominemque factum, restituit, quod perierat: ibi dicitur requievisse ab omni

opere condendi: hic Christus ab operibus dispensationis requiescens, dum corpore requiescit in sepulchro, velut abrogat Judaicum Sabbatissimum, dumque diei Dominicæ diluculo resurgit immortalis, Sabbatum Evangelicū nobis commendavit, & eā de causā dies ille dicitur Dominicus, & in eo cantat Ecclesiasticus Chorus: *Hic est dies, quem fecit Dominus*. Dicitur etiam *Paschæ* dies, ipso vocabulo nos admonens veteris typi. Judæi, refecti Agno Paschali, transierunt Mare Rubrum: nos refecti sanguine Christi, tendimus ad Terram Coelestem. Illos Agni cruor, illius postibus eorum, servavit ab Angelo exterminatore: nos Christi sanguis liberavit à tyrannide peccati. Vide, quam mirè isthæc quadrent per omnia. Sed de Sabbato hic plura non dicam, cum de ejus institutione, & de illius ad Ethnicos propagatâ cognitione meminerim, me haud pauca observasse in Colloquio tertio in Historiam primæ Mundi Ætatis.

D. Quo pacto intelligendum est istud quartum Decalogi Præceptum: *Honora patrem tuum & matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus dabit tibi?*

M. Secundum Deum primus honos debetur parentibus, per quos Deus nobis hoc vitæ munus dedit, quorum curâ nos educavit, per quos nos instituit ad cognitionem Dei, summi parentis omnium, & ad charitatem ipsius evexit. Quocirca præcepit Deus, ut honoremus patrem & matrem. Quo præcepto adstringuntur filii ad honorem, reverentiam, amorem, & gratiarum relationem, quantum fieri potest, atque necessaria vitæ præsidia parentibus indigentibus ultrò impendenda. Hoc quippe officium in parentes repensatio quædam est impendiorum, molestiarum, ac laborum, quos nobis infantibus impenderunt; dum mater fert tædium gestationis, pariendi, munus lactandi & nutriendi: longarum item curarum, quas pater tolerat, sumptus suggerens, & omnem exhibens curam, ut liberi ad pietatē erudiantur. Quando igitur parentes vel ætate defesti, vel quodam adverso fortunæ casu dejecti, egent filiorum auxilio; tunc filii tenentur præsentissimum eis afferre subsidium, quod præstant quædam animalia, seu Ciconiæ, quæ parentes senio lassos gestare vicissim ac fovere solent. Apud Ethnicos etiam laudatur *Aeneas*, qui patrem *Anchisen* humeris sublatum extulit ab urbis Trojæ incendio. Pietas enim propriè dicitur affectus in Deū, in parentes, ac patriam. Referre gratiam iis, per quos vitam vel accepimus, vel recuperavimus, pietatis est. Bene

Bene mereri de his, qui prius de nobis bene meriti sunt, gratitudinis est. Præceptoribus autem eximiam debemus gratiam, quod sicut per parentes contingit ut vivamus, ita per hos contingit ut bene vivamus, & quemadmodum illis corporis vitam ferimus acceptam, ita his debemus animi vitam. Porro, quod de parentibus dico, pertinet itidem ad omnes, qui nobis sanguinis propinquitate juncti sunt, aut qui ea præstiterunt officia, quæ parentes pii solent suis præstare liberis. Adde denique, istud Præceptum non solum ad parentes, verum & ad Episcopos, Reges; Præceptores, Magistratus, & Heros seu Dominos, qui servos habent, pertinere. Quibus enim jubetur rependi honor, hi eadem operâ jubentur ea præstare officia, quibus magna debetur gratia.

D. Ergo longævi sunt omnes, qui piè colunt parentes?

M. Longævam vitam, tanquam præmium pietatis erga parentes, promisit quidem Deus crassis Judæis, qui spe commodorum temporalium, velut infantes alliciendi erant ad officia pietatis. Duriter quippe habitus in Ægypto, longisq; per Deserta itineribus fatigati miro desiderio inhiabant ad terram, à Deo eis promissam, lacte & melle fluentem, eoque adjectum est: *Ut bene sit tibi, & longævus sis super terram, quam Dominus Deus dabit tibi*. Verum, quamvis Deus det sæpe numero in hac vita præmium pietatis erga parentes, non hic tamen expectandum est istud pietatis præmium, sed in illa terra viventium. Vitam debemus progenitoribus, in quos si grati fuerimus, æquum est, ut eò, quod accepimus, diu fruamur. Nec hi tamen falluntur promisso, quibus hic non contingit vitæ longævitas. Aut enim hoc datur, quod juxta hujus Præcepti litteram promissum est, aut aliquid illo multò præstantius. Neque enim fallit, qui pollicitus vitrum, dat gemmam. Filios autem, qui non colunt parentes suos, ut par est, Deus etiam in hac vita punit. Nam, præter jacturam, quam faciunt, famæ suæ, negligendo, ac contristando progenitores suos; sæpe etiam fit, ut qualem quisque se præstiterit parentibus suis, tales erga se habeat liberos, nec est alia gravior homini calamitas, quam habere filios impios. Meretur autem ingratitude, ut quod immerens accepit, invitus amittat.

D. Explica nunc, si placet, istud quintum Decalogi Præceptum: *Non occides*.

P. Graveson Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

M. Hoc quinto Decalogi Præcepto prohibetur homicidium, seu hominis occisio. Pluribus autem modis potest contingere homicidium. Calumniator pro gladio, jaculo & veneno, utitur linguâ ad occidendum hominem. Avarus, dum egenti non succurrit, fame occidit. Maleficæ perimunt incantamentis, Maledicus ad mortem adigit. Puellæ, quæ ex crimine conceperunt, & ad vitandam infamiam, cient abortum, etsi fœtus inanimatus supponatur, infanticidium committunt. Parentes etiam, qui infantes abiciunt & exponunt, tametsi ab aliqua prætereunte misericordia colligantur, violant quintum istud Decalogi Præceptum. Quisquis, ob sui honoris defensionem, hominem vel clam, vel in duello, seu singulari certamine occidit, aut impactam sibi alapam, vel calumniam, cæde proximi vindicat, homicidii reus est. Qui sibi necem conciscit, ne infamiae suæ sit superstes, patrat homicidium, sicut multis argumentis probat S. Augustinus lib. 1. De Civitate Dei cap. 17. 18. 19. 20. 21. 22. & seq. Si quis furem, pecunias, aut quælibet alia fortunæ bona rapientem, ad hujusmodi bonorum defensionem & conservationem, occidit, homicida est, nisi sit fur nocturnus, de quo justa suppetit dubitandi ratio, an ad occidendum venerit; aut sit fur diurnus, qui se telo defendat. Denique, hoc quinto Decalogi Præcepto non tantum prohibentur cædes, sed mutilatio & vis quælibet proximo illata; odium inimicorum, ira, vindicta, alique affectus, qui ad homicidium tendunt, suntque ad omnem occasionem parati ad lædendum.

D. Si nullo pacto liceat occidere, quid dicemus de bellis ac publicis judiciis?

M. In legitimis judiciis Lex ipsa occidit, non Judex, qui tenetur judicare, ut docet S. Thomas, secundum allegata & probata, Lex autem à Deo est, jubens unum membrum tolli ob totius corporis incolumitatem. In bellis quoque justè susceptis, & legitime gestis, Lex occidit, non homo. Cæterum Princeps, qui non necessitate, neque Reipublicæ studio, sed ob privatos affectus, bellum suscipit, violat quintum istud Decalogi Præceptum: *Non occides*.

D. Quid, si quis privatus occidat invadentem? Numquid etiam violabit quintum istud Decalogi Præceptum: *Non occides?*

M. Nemini privato, sive per Legem Mosaicam, sive per Legem Evangelicam, licet, etiam sese contra invasorem

defendendo, animum habere quemquam occidendi. Sed, si quis, dum invaloris ictum avertit, hunc ense feriat, non ei verti crimini debet, quia nihil ea in re facit, nisi cum moderamine inculpatæ tutelæ, ut loquitur S. Thomas 2. 2. Quæst. 64. Art. 7. Et idè, inquit Angelicus ille Doctor, si aliquis, ad defendendam propriam vitam, utatur majori violentiâ, quam oporteat, erit illicitum. Ad hoc autem ut liceat capitis periculum exitio certam mortem intentantis depellere, multæ conditiones requiruntur, quas persequi non est hujus instituti. Quin, S. Augustinus, & quidam antiqui Patres existimant, eum, cui certa mors intenditur, nec ullum est effugium, non ad sui defensionem profilire, sed Dei auxilium implorare debere; ita ut, si malit occidi, quam occidere, Christiani hominis officio egregiè fungatur.

D. Quid prohibetur hoc sexto Decalogi Præcepto: *Non mæchaberis*?

M. Hoc sexto Decalogi Præcepto prohibetur præcipuè *Adulterium*, quo alterius constupratur uxor, eodèmq; Præcepto vetatur omnis extra legitimum matrimonium Veneris usus, seu quilibet carnis coitus nefarius. Quod genus sunt *Fornicatio*, quam simplicem vocant, viri scilicèt soluti cum soluta itidem muliere concubitus; *Stuprum*, quo virginis integritas violatur, ideòque simplici fornicatione gravius est; *Raptus*, quo mulier quævis, contra suam voluntatem, ad concubitum opprimitur, vel invita abducitur; *Sacrilegium*, quo quis emissum à se votum castitatis opere violat, vel cum persona Deo castitatis voto consecratâ commiscetur; *Incestus*, quo quis effræni libidine cum consanguinea, vel affini copulam habet, quibus addi debent peccata contra naturam, quæ sunt monstra libidinis, videlicèt *Mollities*, seu pollutio, *Venus mascula*, seu sodomia; & *Bestialitas*, seu coitus cum brutis animalibus. Denique, hoc sexto Decalogi Præcepto prohibentur tactus, aspectus impudici, verba obscœna, oscula libidinosa &c.

D. Multùm sanè mihi placet decens ille ordo sex illorum Decalogi Præceptorum, quæ hætenus breviter explanasti. Tria siquidem prima Decalogi Præcepta pertinent ad Deum, quo nihil melius aut carius. Quartum Præceptum ad parentes, quibus secundum Deum honos debetur. Quintum ad vitam & corpus, quæ possessio unicuique carissima est. Sextum ad uxorem, quæ est una caro cum viro. Perge nunc explicare septimum

Decalogi Præceptum, & indica, quid eò prohibeatur.

M. Septimum Decalogi Præceptum his verbis conceptum est: *Non furtum facies*, pertinetque ad externa bona, sine quibus tamen vivere haud possumus. Quocircâ, qui pauperem spoliât necessariis, fur est. Qui res inventas legitimo Domino non restituit, furti reus est. Qui iniquas exactiones imponunt, suggerunt, vel justa vectigalia inæqualiter distribuunt, vel ampliùs exigunt, fures sunt. Judices, qui vænalia judicia exercent, munera accipiunt, vel emungunt & extorquent, ut lites in alterius partis favorem dirimant, aut prorogent, fures sunt. Qui defraudant operariorum mercedem, ut vel in longius, quàm par est, tempus solutionem ejus de industria magno eorum incommodo protrahant, furti rei sunt. Fæneratores, seu Usurarii, qui aliquid lucri suprâ sortem, seu summam principalem, percipiunt vi & causâ mutui, fures sunt & latrones. Peculatores, qui supplantant ex ærario publico; sacrilegi, qui res sacras auferunt; hi, qui abducunt aliena jumenta, aut pecudes; Plagiarii, qui abducunt aliena mancipia, seu liberos; Piratæ, & prædones, qui vi ac belli specie spoliât homines; nec non illi, qui clam aliena surripiunt; hi, inquam, omnes quot quot sunt, furti crimen incurrunt. Sed varia isthæc furto- rum genera nulli non sunt notissima. Alia autem sunt tectiora quidem, sed non minus atrocia.

D. Dic, quæso, quænam sint ista furto- rum genera, tectiora quidem, sed his, quæ mox recensuisti, non minus atrocia?

M. Qui mutuum, ac commodatum, aut depositum accepit, retinetve hoc animo, ut si possit, nunquam reddat, non minus fur est, quàm is, qui, effractis scriniis, rem alienam aufert. Similiter & operarius, aut non præstans id quod pollicitus est, aut decem diebus absolvens quod poterat quinque, si mercedem integram accipit, fur est. Hi, qui monetam publicam arte reddunt deteriore, aut gemmas fictitias vendunt pro nativis, aut simili fuco deludunt proximum, vel qui suas merces vendunt, non quanti debent, sed quanti possunt, vel qui vinum, multâ dilutum aquâ, pro mero vendunt, fures pariter sunt. Idem dicendum est de molitoribus, pistoribus, vestiariis, qui rem alienam vel subtrahunt, vel vitiant. Jam verò, quid attinet dicere de monopolis, qui frumenta emunt & reconduunt, ut ea, ingravescente an-

nonâ,

nonâ, majori quo poterunt pretio vendant? Certè ejusmodi homines esse pestes Reipublicæ, & immanis furti ac rapinæ reos nemo negare potest. Brevis furtum est, quidquid cogaris restituere, si adsit facultas. Nam fur est, qui bonâ famâ spoliât hominem, & qui puellæ simplicem animum astu corrumpit.

D. Quid prohibetur isto octavo Decalogi Præcepto: *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium*?

M. Sicut in quinto Decalogi Præcepto nomine homicidii comprehenditur omnis læsio proximi, ita in hoc octavo Decalogi Præcepto sub falsi testimonii titulo continetur noxa omnis, quæ per linguam afficimus proximum. In hunc scopulum impingunt omnes, qui vel obtrahendo, vel adulando, vel subdolis consiliis, vel corrupta doctrinâ, quam disseminant, nocent proximo. Hoc etiam octavo Decalogi Præcepto non tantùm vetatur falsum testimonium, quod adversus proximum in judicio profertur, sed etiam omnis omninò judicii perversio & corruptela, seu verbis, seu factis, seu instrumentis, facta à testibus, accusatoribus, delatoribus, reis, Judicibus, Advocatis, Notariis, Procuratoribus &c. prohibetur. Item eodem Decalogi Præcepto inhihentur calumnia, detractio, susurratio, murmuratio, famosorum, seu dentatorum libellorum conscriptio, aut divulgatio, nec non omnia mendaciorum genera, quæ nunquam licita esse, etiam si sint tantummodò jocosa & officiosa, probat invictè S. Augustinus duobus libris, quos edidit *adversus Mendacium*, à qua S. Augustini doctrina quidam moderni laxiores Casuistæ deciscentes, & restrictionum mentalium, ancipitisque significationis verborum usum licitum esse, sibi, aliisque, ad excusandas excusationes in peccatis, persuadere volentes, à Sede Apostolica jure optimo fuerunt proscripti.

D. Duo, quæ sequuntur Decalogi Præcepta, nonum videlicèt & decimum non mihi videntur à præcedentibus Decalogi Præceptis discrepare. Sic enim habet nonum Præceptum: *Non concupisces uxorem proximi tui*. Quod pertinet ad sextum Decalogi Præceptum: *Non mæchaberis*, quo sicut superius dixisti, prohibetur adulterium. Similiter, decimum Decalogi Præceptum his verbis continetur: *Non concupisces domum proximi tui, nec agrum, nec servum, nec ancillam, nec bovem, nec asinum, & universa, quæ illius sunt*. Quis autem

non videt, ejusmodi Præceptum pertinere ad septimum Decalogi Præceptum: *Non furtum facies*. Ut quid ergò, quæso te, opus erat his duobus postremis Decalogi Præceptis? An non qui malum facinus prohibet, eadem operâ prohibet malam voluntatem, seu cogitationem, desiderium, & concupiscentiam faciendi malum?

M. Datum est hoc ruditati Populi Judaici, qui, quoniam pravæ voluntati, seu concupiscentiæ, & cogitationi faciendi peccatum non est præstituta poena per Legem Mosaicam, crediturus erat, voluntatem, seu concupiscentiam, internamque cogitationem deliberatam committendi vel adulterium, vel furtum, non esse peccatum, quia prædicta voluntas, seu interna cogitatio, apud homines est impunita, non quia non sit crimen, sed quia volubilis est hominis cogitatio, & factum probari potest, voluntas verò, seu interna cogitatio soli Deo est cognita. Ut igitur Deus crassos Judæos ab hoc errore retraheret, postquam sexto Decalogi Præcepto prohibuit Adulterium, & septimo Furtum: tandem nono Decalogi Præcepto prohibet prava desideria, & nefarias cogitationes, quibus aliquis concupiscere & desiderare posset uxorem alterius. Similiter, decimo Decalogi Præcepto prohibet voluntatem, quæ quis concupiscit, appetit, & inordinatè desiderat habere, aut rapere aliena bona. Hinc Christus Dominus, alludens ad sinistram illam interpretationem, quæ crassi quidam & carnales Judæi Legem corrumpebant, ait *Matth. cap. 5. v. 27. & 28. Audistis, quia dictum est antiquis: Non mæchaberis. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mæchatus est eam in corde suo*. Pravæ itaque cogitationes adulterii, furti &c. si in iis homo delectetur, vel eas, ut par est, vigili studio depellere, atque extinguere non fatagat, sunt peccata, quamvis etiam ab operibus abstinere decreverit. Quam in rem extat præclara *Minutii Felicis in Octavio* sententia, dicta contra Ethnicos: *Vos scelera admissa punitis: Apud nos, seu Christianos, & cogitare, peccare est*. Cæterùm, recolere debes id, quod satis fusè ostendimus in secundo nostro Colloquio in Historiam primæ Mundi Ætatis, videlicèt primos concupiscentiæ motus, qui, ratione inconsultâ, & nequam consentiente, sed penitus invitâ, erumpunt, peccata non esse, ac subindè nec habitualement concupiscentiam, nec

motus planè indeliberatos prohiberi duobus istis postremis Decalogi Præceptis. Equis enim (nisi sit peccati originalis expers, vel jam in patria immortalis vitæ particeps) hos indeliberatos concupiscentiæ motus, qui sunt peccati originalis appendices, non perferat? His itaque duobus postremis Decalogi Præceptis prohibetur dumtaxat, ne illis concupiscentiæ motibus assensum præstemus, & ad hoc Apostolus Paulus Epist. ad Romanos cap. 10. v. 12. nos adhortatur his verbis: *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis.* Sed de Præceptis Decalogi si plura scire aveas, leges S. Thomam 1. 2. Quæst. C. Art. 3. 4. 5. 6. 7. & 8.

D. Præter decem illa Decalogi Præcepta, quæ mox exposuisti, præscribitne Lex Mosaica alia Præcepta, ad quorû observationem obstringerentur Hebræi?

M. Præter ista Decalogi Præcepta, quæ sunt moralia, seu naturalia, Lex Mosaica præscribit alia Præcepta, quorum quædam dicuntur *Ceremonialia*, & ordinantur ad cultum Dei; quædam verò nuncupantur *judicialia*, seu forensia, quæ ad ordinem & conservationem Republicæ Hebræorum sunt præscripta. Agemus hîc primò de Veteris Legis Cæremoniis, quæ, ut docet S. Thomas 1. 2. Quæst. CI. Art. 4. convenienter dividuntur in Sacrificia, Sacramenta, Sacra, & Observantias.

D. Incipiamus, quæso, à Sacrificiis Legis Mosaicæ, & ostende, quid isthæc Sacrificia figurarent, & unde nata sit eorum origo?

M. Legis Mosaicæ Ritus omnes, tum maximè Sacrificia, Christum Dominum in Cruce mactandum, & pro generis humani redemptione cum totius sanguinis effusione immolandum, præfigurabant, & idè in Veteris Legis Sacrificiis mactabatur vivum animal, ejusque sanguis effundebatur ad placandum & colendum Deum. Unde autem nata sit illa consuetudo mactandi vitæ animalia in laudem & honorem Dei? respondet Joannes Spencerus, hanc consuetudinem profluxisse ex prava opinione & ruditate Gentium. Vult quippe ille Scriptor, Deum Sacrificiorum Ritus, quos Judæi in Ægypto viderant, & ab Idololatriis didicerant, tolerasse emendatos, eosque in Republica Hebræorum in sacratiorem usum evexisse. Verùm, vanam esse & oppidò falsam hujus Scriptoris conjecturam, tribus momentis evinci potest. Primò, quia verisimile non est, Deum

eosdem, quos Ægyptii suis Idolis deferebant, sibi honores postulasse, & cum sollemnem suam apud Hebræos cultum institueret, non maluisse verum & novum ordinare ac præscribere cultum, quàm emendicare falsum, & antiquitûs prophanatum à viris sibi infensis, utpotè Idololatriæ cultoribus. Secundò, originem Sacrificiorum altiùs repetendam esse quàm ab Ægyptiis, patet ex præcedentibus nostris Colloquiis, ubi ex Scriptura Sacra ostendimus, ab antiquis Patriarchis, ab *Abele*, à *Noëmo*, ab *Abrahamo*, *Melchisedeco*, *Jobo* &c. oblata esse Sacrificia, quæ Deo placuerunt. Denique, ea fuit Veteris Legis Sacrificiorum ratio, sicut constans est omnium sanctorum Patrum, cum Græcorum, tum Latinorum doctrina, ut instituta sint in symbola & typos mortis Christi. Debuit ergò Deus illa Sacrificia ordinare, & præscribere Ritus eorum; quod tamen non fecisset Deus, si Sacrificiorum origo, ut censet Spencerus, fuisset à Dæmoniis profecta. Non indigebat quidem Deus istis Mosaicæ Legis Sacrificiis, ut sanguinem Hircorum potaret, & manducaret carnes Taurorum, Sanguis etiam brutorum animalium purgare haud poterat animam peccatricem, sed representabat pretiosum sanguinem Jesu Christi, quo verè mundati sumus. Placebant itaque Deo Veteris Legis Sacrificia, quoniam sibi fieri postulabat, sed quatenus erant signa & symbola Sacrificii, quod Christus Dominus, ejus Filius Unigenitus, ei in Ara Crucis offerre debebat, & in quem collimabant omnia Veteris Legis Sacrificia.

D. Cum varios sciam fuisse Sacrificiorum Veteris Legis Ritus, supervacaneum esset in explicandis Ritibus, cuique Sacrificio propriis, multum hîc terere tempus. Abundè itaque sufficit mihi, ea à te circa Sacrificia Veteris Legis scire, quæ de omnium Sacrificiorum speciebus, & singulorum Ritibus habent facri Codices. Ex his autem, quæ mox dixisti, probè intelligo, Sacrificium in Lege Mosaica fuisse mactationem vivi animalis, & per hanc mactationem ostendisse Judæos, se per peccatum commeruisse mortem æternam, à qua tantùm liberari poterant, non per sanguinem animalium, quem in Sacrificiis effundebant, sed per sanguinem Christi, quem sparsus ille animalium sanguis representabat. Sed nunc indica, quæso, quanam esset Veteris Legis Sacrificiorum materia animata, vel inanimata?

M. Ma-

M. Materia animata Veteris Legis Sacrificiorum consistebat in animalibus, quæ Deo in Sacrificia offerebantur. Ex his autem animalibus, munda tantùm, eorumque octo dumtaxat species, Altari suo Deus admoveri jussit, videlicet oves, boves, capras, hædos, vitulos, columbas, passeres, & turtures, sicut legitur Lib. Levitici cap. 1. 2. 10. 14. Materia verò Veteris Legis sacrificiorum inanimata erat, panis, simila, spicæ, vinum, sal, oleum, & thus, sicut præscriptum est Lib. Levitici cap. 2. v. 1. Sacrificia, quæ ex materia animata, seu ex mundis animalibus Deo offerebantur, his cæremoniis peragebantur. Primò, immolandæ victimæ ad ostium dumtaxat Tabernaculi, & non alibi, offerri debebant. Secundò, quoties quis immolandam victimam suscipiebat, illam sistebat ante Altare, & manum capiti ejus imponebat. Tertio, offerens solemnes quasdam preces edebat. Quarto, jugulabatur animal, & proprium munus erat Sacerdotum excipere sanguinem, illum transferre, Deo offerre, & eo aspergere Altare, cæteraque subire munia. Licebat tamen hominibus alienis, id est, non Sacerdotibus, victimam pelle exuere, eandemque varias in partes difsecare.

D. Quot erant in Veteri Lege sacrificiorum species?

M. Tres in Veteri Lege erant sacrificiorum species. Alia quippè dicebantur *Holocaustra*, alia *Pacifica*; alia denique *Propitiatoria*, sive, ut Scriptura Sacra loquitur, *pro peccato*. Levitici cap. 1. 3. 4. 5. 6. & 7. In Sacrificio, quod dicebatur *Holocaustrum*, tota victima in Dei honorem, & ad recognoscendum summum ejus in res omnes dominium omninò consumebatur, & qui illud offerebant, se totos Deo addictos esse profitebantur. In Sacrificio, quod dicebatur *Pacificum*, quodque ex bobus, ovibus, agnis, vel capris offerebatur, triplex fiebat divisio. Prima, scilicet à deo & sanguis, Deo adolebatur, cum cauda, renibus, & jecore. Altera pars, scilicet pectus & armus dexter, cedebat in usum Sacerdotis. Tertia, nempe caro reliqua, cedebat privatis, qui obtulerant. Postremò, Sacrificium, dictum *Propitiatorium*, sive *pro peccato*, eoque per ignorantiam commissio, quadruplex erat. 1. Pro peccato Pontificis, & in hoc immolabatur Vitulus. 2. Pro peccato populi ex eodem animalium genere. 3. Pro peccato Principis, & tunc mactabatur Hircus. 4. Pro peccato Plebeii, & tunc immolabatur capra, vel ovis. Istud

triplicis sacrificii discrimen perdoctè explicat S. Thomas 1. 2. Quæst. CII. Art. 3. ad 3. & in Responione ad decimum argumentum docet, inter omnia sacrificia holocaustum fuisse præcipuum, quia totum comburebatur in honorem Dei, & nihil ex eo comedebatur.

D. Quibusnam potissimum diebus Hebræi offerebant Sacrificia?

M. Diebus præcipuè Festis Hebræi offerebant sacrificia. Apud autem Hebræos plura Festa erant. Primò *Sabbatum*, ita à quiete dictum, quod septimâ cujuslibet hebdomadæ die sanctificabatur. Hinc annus septimus, ob indictam terræ quietem, *Sabbatum terræ*, & *annus sabbaticus* est appellatus, & annus *Jubilæus* dictus est *Sabbatum Sabbatorum*, quia servis plenam à laboribus quietem afferebat. Alterum Festum quod Hebræi singulis mensibus celebrabant, erat *Festum Neomeniæ*, quod idè, inquit S. Thomas, celebrabatur in novitate Lunæ, non autem in ejus plenitudine ad evitandum Idololatriarum cultum, qui in tali tempore Lunæ sacrificabant. Quatuor insuper apud Hebræos erant Festa, quæ celebrabantur mense septimo anni, seu mense *Tisri*, qui correspondet mensi nostro Septembri, & erant *Festum clangoris Tubarum*: *Festum Expiationis*: *Festum Scenopegiæ*, seu *Tabernaculorum*: *Festum Cætus*, seu *Collectæ*. In Neomenia mensis *Tisri* Festum *clangoris Tubarum* præscripsit Deus celebrandum in memoriam liberati *Isaac*, & substituti in ejus locum Arietis, cornibus dumeto hærentis, ut volunt periti Rabbini, quibus suffragatur S. Thomas, *Festum Expiationis* decimâ die ejusdem mensis *Tisri* celebrandum instituit Deus, in memoriam Dei, Populo Israëlitico, adoratione aurei Vituli polluto, ad *Moyssis* preces, propitiis. Quapropter, in hoc Festo indictum erat jejunium & afflictio animarum, atque expiatio generalis peccatorum Israëlitarum. Solemne illud Festum Expiationis Hircis duobus peragebatur, de quibus forte decernere debuit Pontifex, uter Deo sacrum piaculare fieri, uter in solitudinem populi peccatis & maledictis onustus, eaque de causa dictus *Hircus Emissarius*, ablegari deberet? sicut legitur Lib. Levitici cap. 16. *Festum Tabernaculorum*, seu *scenopegiæ* die decimâ quintâ mensis *Tisri*, & sex diebus sequentibus celebrandum Israëlitis instituit Deus in memoriam peregrinationis Israëlitarum in Deserto, & habitationis in tentoriis, & hac de causa olim Judæi in Tabernaculis è frondibus & ramis arborum contextis sub dio, per

per septem dies habitabant, *Festum Cætus*, seu *Collectæ*, celebrandum Deus indixit octavâ die Festi Scenopægiæ, seu Tabernaculorum; & erat illius prioris Festi quasi complementum. Sed duo solemniora erant apud Judæos Festa, videlicet *Azymorum*, seu *Paschalis*, & *Pentecostes*. Festum Azymorum seu Paschalis, incipiebat à secundis Vesperis diei XIV. mensis Nisan in Æquinoctio verno, & in his secundis Vesperis ejusdem mensis comeditur Agnus Paschalis in memoriam liberationis à servitute Ægyptiaca. *Festum Pentecostes* die quinquagesimo post Pascha celebrabatur ad offerendas primitias frugum, Eadem die quinquagesimâ post Pascha, *Moses* Legem recepit à Deo in monte Sinai. Hisce septem temporalibus Festis Judæorum addunt nonnulli aliam Festivitatem, quam dicunt in Veteri Lege continuam fuisse, *Oblationem* videlicet *jugis sacrificii*. Singulis quippe diebus (sicut præceptum est lib. Num. cap. 28. v. 3.) imolari debebant in holocaustum sempiternum duo Agni immaculati; unus offerri debebat manè, & alter ad vesperam. Sacrificium matutinum fiebat, cum sol collustraret orientalem plagam. Sacrificium verò vespertinum offerebatur, ubi primum umbra porrigebatur. At, oblationem istam jugis sacrificii inter Festa Hebræorum locum non habuisse probabilius censent periti Scripturæ Sacræ Interpretes.

D. Video multas fuisse apud Israëlitas solemnitates, in quibus potissimum varia Deo offerebantur sacrificia. Sed nihil adhuc dixisti de Sacramentis, quæ extabant in Veteri Lege.

M. Sacramenta, quæ extabant in Veteri Lege, sunt isthæc: primò, *Circumcisio*, quæ à Deo instituta est cap. 17. libri Genesis, ejusque præceptum Patriarchæ *Abrahamo* datum, ab eoque, sive in seipso, sive in *Ismaele*, filio suo, & in servis omnibus, executioni mandatum, sicut ostendimus in Colloquiis nostris in Historiam secundæ Mundi Ætatis. Alterum Veteris Legis Sacramentum erat *Consecratio Sacerdotum*, cujus ritus præscribitur à Deo cap. 29. lib. Exodi. Tertium Veteris Legis Sacramentum erat *manducatio Agni Paschalis*, cujus convivium erat figura Sacrosanctæ Eucharistiæ. Quartò, *Oblatio Victimarum*, *Esus Panum Propositivum*, seu *aliorum Panum*, *Carniumve consecratarum*, ad Sacramenta Veteris Legis pertinebant. Denique, *Purificationes* & *Lustrationes*, Sacramenta erant in Veteri Lege ad removenda divini cultûs impedimenta, seu ad legales immunditias abster-

gendas, à Deo instituta. Immunditiæ autem legales octo præcipue in Lege recensentur. Prima immundities, erat puerperæ, seu mulieris, quæ pepererat, cap. 12. libri Levitici. Altera immunditiæ species, erat immunditia foeminae menstruatae, seu quæ, mense redeunte, sanguinis fluxum patiebatur, sicut legitur cap. 15. lib. Levitici. Tertia immunditiæ species, erat immunditia hominis continuo penè feminis fluxu laborantis, uti legitur eodem in capite libri Levitici. Quarta immunditiæ species, erat immundities concubitûs conjugalis. Quinta immunditiæ species erat immundities somni, seu nocturna pollutio. Sexta immunditiæ species, erat lepra. Septima immunditiæ species, erat immundities funeris, ab iis contracta, qui mortuorum corpora, sepulchra, vel ossa tetigissent, aut eorum tentoria vel domos ingressi fuissent, vel exequias prosecuti, sicut habetur cap. 29. lib. Numerorum. Octava immunditiæ species, erat immundities contactûs, quam contrahebat quicumque, qui personam, vel rem immundam, nolens licet ac fortuito, tetigisset, ut videre est in mox laudato capite libri Numerorum. De his octo immunditiarum legalium speciebus, & de variis ritibus, quibus, secundum Legem, mundari debebant, legis *S. Thomam* 1. 2. Quæst. CII. Art. 5. ad 4. & 5. ubi Angelicus ille Doctor perdocte juxta ac copiosè de his disserit.

D. Ut Divinæ Legis, Populo Israëlítico per manus *Mosis* traditæ, absolutâ possim habere notitiam, superest, ut, post præceptorum Decalogi, quæ sunt naturalia, seu moralia, & præceptorum ceremonialium brevem, sed dilucidam, quam hætenus dedisti, explanationem, nunc sub finem nostri Colloqui pauca dicamus de præceptis ejusdem Legis, quæ dicuntur *Judicialia*, seu *Forensia*, quæque Israëlitas ordinabant ad invicem, & ad conservandam Hebræorum Rempublicam erant necessaria.

M. Cum præcepta judicialia, seu forensia, eò potissimum sine fuerint data à Deo, ut ordinarent Populum Israëliticû ad invicem; ideò *S. Thomas* 1. 2. Quæst. CIV. Art. 4. docet, præcepta judicialia Veteris Legis distingui debere juxta quadruplicem ordinem, qui in aliquo Populo inveniri potest. Primus ordo, inquit Angelicus ille Præceptor, est Principum populi ad subditos. Secundus, subditorum ad invicem. Tertius, ad extraneos. Quartus, ad domesticos, sicut patris ad filium, uxoris ad virum, & Domini ad servum. Secundum igitur quadruplicem illum

illum ordinem distinguuntur præcepta judicialia Veteris Legis. Dantur enim in ea quædam præcepta de institutione Principum, de officio eorum, & de reverentia eis exhibenda: & hæc est prima pars judicialium præceptorum. Dantur quædam præcepta spectantia populares & concives ad invicem comparatos; & hæc est secunda pars judicialium præceptorum. Dantur etiam quædam præcepta pertinentia ad extraneos, ut de gerendis bellis contra hostes, & de susceptione peregrinorum & advenarum: & hæc est tertia pars judicialium præceptorum. Dantur deniq; in Lege præcepta quædam attentiva ad conversationem domesticam, nempe de uxoribus, filiis, & servis: & hæc est postrema pars, seu classis præceptorum judicialium Veteris Legis. Hanc præceptorum judicialium Veteris Legis distributionem hic indicasse sufficiat, nam si ejusmodi præcepta vellem in præsentia singillatim explicare, dies me deficeret, & ad multam noctem nostrum protraheretur Colloquium.

D. Cum non possis omnia Veteris Legis præcepta judicialia percurrere, eaque singillatim explanare, obsecro te, ut illa saltem in genere perstringas, quò facile possim inde agnoscere, Rempublicam Hebræorum fuisse à Deo institutam, tanquam perfectissimum Reipublicæ ordinatissimæ exemplar.

M. Præcepta judicialia, seu forensia, quibus constabat Respublica Hebræorû, ad hæc revocari possunt, quæ summatim hic delibabo. In primis, apud Hebræos, ad dirimendas causas & lites, quæ in eorû Republica emergere poterant, Tribunalia erant ordinaria Triumvirorum, & viginti Triumvirorum, quæ per urbes & oppida erant disposita, præter Magnum Syne-drium LXXII. Judicum, quod supremum Tribunal erat, Hierosolymis constitutum. De quibus Hebræorum Tribunalibus lege librum, quem edidit *Seldenus*, de *Synedriis Hebræorum*. Judicibus districtè à Lege prohibetur, ne munera recipiant, aut his excæcati proferant judicium. Uni testifidem adhibere haud poterant Judices, sed tribus, vel minimum duobus, qui essent probatæ & inculpatæ vitæ. Nec mulierè propter levitatem; nec servum, propter animos degeneres, testem esse licebat. Ad coercendam cupiditatem bonorum temporalium, cautum erat Lege, quæ dicebatur *Agraria*, ut post quinquaginta annos, sive in anno Jubilæo, agri venditi redirent ad veteres Dominos, & hoc pacto frænabatur cupido impotens augendorum agrorum. Ad amovendam omnem cau-

sam bellorum & seditionum, cohibendamq; omnem avaritiam, quæ certis terminis vix ac ne vix quidem circumscribi potest; terminos terræ movere fas non erat. Adversus furtum Leges severe latae erant. Argentum furatus duplo multabatur, pecudem quadruplo, bovem quintuplo, Mutuum dare ad usuram nemini Hebræorum licebat. Vestimentum, quòd oppigneraverat pauper, ante Solis occasum huic reddendum erat, sicut mola, quæ cibis paratur. Vitæ civium consultum erat. Nam gravi Talionis supplicio percussores puniebantur, & acerbissimis poenis animadvertentur in eos, qui rei homicidii erant. Magus, & qui eum confulebat, lapidabatur. Itemq; blasphemus, idololatra, venefici, parentû percussores; qui illicitè concubisset, qui prægnantis foetui nocuerat, qui carnem cum sanguine comederant; morti itidem addicebantur. Involuntariæ cædis reus exulabat usque ad obitum Pontificis. Taurus cornu-peta, cæso homine, lapidabatur. Ille, cujus bestia alteri nocuisset, tenebatur damnus sarcire. Qui non erat par restituendo, aut solvendo, vænibat. Lex lata erat adversus spadones, qui se datâ operâ Eunu-chos reddebant, sicq; magnum Reipublicæ nocumentû inferebant. Virginem, quam quis constuprasset, aut violasset, debebat uxorem ducere; sed si virgo desponsata, talis non fuisset reperta, ultricibus flammis addicebatur. Mulier de adulterio suspecta, aquas, quas *Zelotypiæ* appellat Scriptura Sacra, bibere cogebatur, quas cum potasset, si reverà esset adultera, in Templo marcebat; sed eadem *Zelotypiæ* aquæ mulieribus de adulterio falsò accusatis minimè nocebant. Licebat Hebræis plures habere uxores, & quas vellent, repudiare, dando illis libellû repudii, quòd Hebræis ad duritiem cordis erat indultum, ne, sicut sæpiùs fieri assolet, ab odio & ira inflammati in uxores, quarum mores & contubernium ferre minimè poterant, ferro & veneno se ab illis divellere tentarent. Ne deficerent familiaræ, & ut possessiones apud cognatos sartæ testæ permanerent, mulierem, cujus maritus, necdùm susceptis liberis, mortuus erat, tenebatur frater mariti defuncti in uxorem ducere. Si quis servum proprium, servamve percussisset, & ex eo ictu obiisset, reus in judicio fiebat. Si quis servo oculum aut dentem excussisset, servus in libertatem vindicabatur. Si quis defossum lacum non cooperuisset, pecûsq; in lacum cecidisset, pretium pecudis domino dare debebat. Si depositum periisset, is, penes quem depositum fuerat, jurare adstrin-

COLLOQUIUM II.

adstringebatur, nihil se dolo egisse. Si quis se pecudi miscuisset, morti tradebatur. Præcipiebat insuper Lex, viduam & orphanos non esse premedos, pauperem debitorem non perurgendum, Principem populi non increpandum; primogenita omnia Deo offerenda; carnem, a fera captam, non edendam; inimici pecus ad dominum reducendū; advenam benignè excipiendum; fructus septimi anni non metendos, sed egenis & pauperibus relinquendos. Sontes pro meritis cædebantur, videlicet diversis suppliciorū generibus, quæ erant verberatio, venditio hominis rei, exilium, vivicomburium, crucifixio, seu suspensio in patibulo, potio aquarum, quæ Zelotypia dicebantur; decollatio, seu abscissio capitis, cujus unicum in S. Joanne Baptista extat exemplum. His suppliciorum generibus addunt Rabbini strangulationem; sed de hoc supplicii genere nullum extat in Lege Statutum. Præter hæc, quæ hætenus percensui, Legis præcepta, alia data erant populo Hebræo, quæ ad allegoriam quamdam spectare videntur, sic sunt præcepta de non coquendo Hædo in lacte matris, Exodi cap. 23. v. 19. de non arando in bove & asino, de non induenda veste, quæ lino & lanâ texeretur, Deuteronomii cap. 22. v. 10. & 11. de non ferendis in eodem agro diversis feminibus, Levitici cap. 19. v. 19. de non alligando ore bovis triturantis, Deuteronomii cap. 25. v. 24. de rejiciendo vase, cui non erat operculum, lib. Numerorum cap. 19. v. 16. de abstinendo à contactu cadaveris, Levitici cap. 18. v. 39. & alia id genus præcepta, quorum rationes & allegorias cum hic explicare nimis longum esset, consultius est, ut domi tuæ legas Doctorem nostrum Angelicum, qui 1. 2. Quæst. CII. Art. 4. in his reconditis & allegoricis præceptorum rationibus explanandis nullum parem ac secundum habet, nec unquam habiturus est. Hoc unum dumtaxat ex tot præceptis contentis in Lege à Deo per Moysen datâ Populo Hebræo, quæ hætenus cursim expendimus, velim intelligas, quàm sancta & immaculata esset illa Lex; quàm benè disposita & ordinata Respublica Judæorum; & quàm puri, piq; essent Israëlitarum mores, qui vitam suam ad normam illorum præceptorum exigebant atque componebant. Qua de re si plura desideres, auctor tibi sum, ut legas Angelicum Doctorem loco mox citato.

D. Ad ædes meas festinus redeo, ut me ad proximum, quod perendiè habituri sumus, Colloquium præparare, & in hac præfrigida anni tempestate apricatione aut igni calefcere possim.

In quo quædam dubia, sive ad Legem Mosaicam, sive ad Historiam quartæ Mundi Ætatis attentionia, quæ à Theologis, vel Scripturæ Sacræ Interpretibus proponi solent, discutuntur ac diluuntur.

M. Dubia, quæ tam Theologi, quàm Scripturæ Sacræ Interpretes proponere solent, spectant vel Legem Mosaicam in se consideratam, vel præcepta, quæ continet, seu præcepta Decalogi, quæ sunt præcepta Legis naturæ, & moralia dicuntur; vel pertinent ad præcepta ejusdem Legis cæremonialia aut judicialia, seu forensia; vel denique attinent ad quædam Facta historica, quæ in quarta Mundi Ætate contigerunt. Ut igitur dubia cum Theologorum, tum Scripturæ Sacræ Interpretum, quæ ad quatuor isthæc capita revocantur, continenti ordine dirimere possim, propone in primis ea dubia, quæ spectant Legem Mosaicam in se consideratam.

D. Non proponam hic duo dubia, quæ circa Legem Mosaicam movet S. Thomas 1. 2. Quæst. XCVIII. Art. 1. & 2. quorum primum istud est; *Utrum Lex Vetus, seu Mosaica, fuerit bona?* Alterum, *an Lex Mosaica fuerit instituta à Deo?* Hæc, inquam, duo dubia non proponam, quia in superioribus nostris Colloquiis juxta doctrinam Angelici Præceptoris, jam ostendisti primò, Legem Veterem, seu Mosaicam esse bonam, quia prohibebat omnia peccata, quæ adversantur rationi, quamvis hæc Lex comparatè ad Legē Evangelicam imperfecta dicatur, quia vi sua gratiam sanctificantem non conferebat, sed solum per Fidem in Christum Mediatorem, quem eadem Lex suis Cæremoniis, Ritibus, Sacrificiis, aliisq; id genus Documentis venturum declarabat. Secundò, ostendisti, Legem Veterem, seu Mosaicam, esse à Deo institutam, quia, tota quanta est, collimat in Christum, & de eo pluribus in locis perhibet testimoniū. Quò fit, ut Christus Dominus cap. ultimo Luce, dicat: *Oportet impleri omnia, quæ scripta sunt in Lege, & in Psalmis, & in Prophetis de me.* Et cap. 5. Joannis: *Si crederitis Moysi, crederitis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit.* Porro, impossibile est, ut Diabolus hanc condiderit Legem, quæ homines adducebat ad Christum, verum Deum, & Redemptorem omnium hominum, per quem Diabolus expellendus erat, juxta illud Matth. cap. 12. *Si Satanas Satanam ejicit, divisum est Regnum ejus.* Nullus itaque dubito,

dubito, quin Lex Vetus, seu Mosaica, fuerit bona & condita à Deo, ac subindè hisce duobus proponendis dubiis, quibus in præcedentibus nostris Colloquiis abunde fecisti satis, lubenti animo hic superfedo. Tria igitur alia circa Veterem Legem proponam dubia, quæ breviter solvas velim. Primum est, cur Deus Veterem Legem dederit tempore Moysis, & non alio tempore? Alterum est: utrum Lex Vetus soli Populo Hebraico dari debuerit? Tertium est: an omnibus hominibus incubuerit necessitas observandi Legem Veterem?

M. Hæc tria, quæ proposuisti, dubia, non meis, sed Angelici Præceptoris nostri verbis diluam, & ad primum respondeo, *conveniens fuisse tempore Moysis Legem Veterem dari, ad superbiam hominum convincendam.* De duobus enim homo superbiebat, scilicet de scientia & potentia, quasi ratio naturalis ei posset sufficere ad salutem. Et idè, ut de hoc ejus superbia convinceretur, permissus est homo regimini sue rationis absque adminiculo Legis scriptæ, & experimento dicere potuit, quod patiebatur rationis defectum per hoc, quod homines usque ad Idololatriam, & turpissima vitia circa tempora Abrahamæ sunt prolapsi. Et idè post hæc tempora, fuit necessarium Legem scriptam dare in remedium humane ignorantia, quia per Legem est cognitio peccati, ut dicitur Epistola ad Rom. cap. 5. Sed, postquam homo est instructus per Legem, convicta est ejus superbia de infirmitate, dum implere non poterat, quod cognoscebat, & idè sic ut Apostolus concludit cap. 8. Epist. ad Rom. *Quod impossibile erat Legi, in qua infirmabatur per carnem, misit Deus Filium suum, ut justificatio Legis impleveretur in nobis.* Sic perdoctè dicitur Doctor Angelicus 1. 2. Quæst. XCVIII. Art. 4. ubi aliam assignat rationem, quam memini, me alibi insinuasse, videlicet, necessarium fuisse Veterem Legem dari tempore Moysis, quando Lex naturalis obscurari incipiebat propter exuberantiam peccatorum: unde infert sanctus ille Doctor, quod statim post peccatum primi hominis non competeat Legem Veterem dari, tum quia homo non recognoscebat se ed (seu Legē) indigere de sua ratione confisus: tum quia adhuc dictamen Legis naturæ nondum erat obtenebratum per consuetudinem peccandi. Ad alterum dubium, utrum Lex Vetus soli Populo Hebræo dari debuerit? non minus dilucidè respondet S. Thomas 1. 2. Quæst. XCVIII. Art. 4. ubi hæc habet: *Deus igitur & Legem, & alia beneficia specialia illi Populo (seu Hebræo) P. Graveson Hist. Eccl. V. T. Tom. II.*

exhibuit propter promissionem eorum Patribus factam, ut ex eis Christus nasceretur. Decebat enim ut ille Populus, ex quo Christus nasciturus erat, quadam speciali sanctitate polleret, secundum illud, quod dicitur cap. 10. Lib. Levitici: *Sancti eritis, quia ego Sanctus sum.* Nec etiam fuit propter meritum ipsius Abrahamæ, ut talis ei promissio fieret, ut scilicet Christus ex ejus semine nasceretur, sed ex gratuita Dei electione & vocatione Si autem queratur, cur hunc Populum (seu Hebræum) elegerit, ut ex eo Christus nasceretur, & non alium? convenienter respondet S. Augustinus Tractatu 26. in Joannem: *Quare hunc trahat, & illum non trahat, noli vellè adjudicare, si non vis errare.* Deus ergo ex speciali dilectione Legem Veterem dedit Populo Hebræo, & non alteri. Hinc Apostolus Paulus cap. 3. Epist. ad Romanos: *Quid ergo amplius Judæo? multum quidem per omnem modum, primum quidem, quia credita sunt eis eloquia Dei.* Et Psalm. 14. dicitur: *Non fecit taliter omni nationi, & judicia sua non manifestavit eis.* Ad ultimum, quod proposuisti Dubium, utrum omnes homines tenerentur Legem Veterem observare? Sic S. Thomas Quæstionis mox citatæ Art. 5. respondet: *Dicendum, quod Lex Vetus manifestabat præcepta Legis naturæ, & superaddebat quædam propria præcepta. Quantum igitur ad illa præcepta, quæ Lex Vetus continebat de Lege naturæ, omnes tenebantur ad observantiam Veteris Legis, non quia erant de Veteri Lege, sed quia erant de Lege naturæ: sed quantum ad illa, quæ Lex Vetus superaddebat, non tenebantur aliqui ad observantiam Veteris Legis, nisi solus populus Judæorum: cujus ratio est, quia Lex Vetus data est populo Judæorum, ut quamdam prærogativam sanctitatis obtineret propter reverentiam Christi, qui ex illo populo nasciturus erat. Quæcumque autem statuuntur ad specialem aliquorum sanctificationem, non obligant nisi illos. Sicut ad quædam obligantur Clerici, qui mancipantur divino ministerio, ad quæ Laici non obligantur. Similiter & Religiosi ad quædam perfectionis obligantur opera ex sua professione, ad quæ Sæculares non obligantur; & similiter, ad quædam specialia obligabatur populus ille, ad quæ alii populi non obligabantur.* Habes nunc ex doctrina S. Thomæ, quâ nullam aliam solidiorem desiderare potes, clarè soluta tria illa, quæ proposuisti, Dubia.

D. Ambabus manibus amplector, & exofculor doctrinam S. Thomæ, quâ nihil

nihil in vita mihi carius & antiquius unquam erit. Sed dicas mihi, fides, cur Lex Vetus, seu Mosaica, quæ, ut paulò antè dixisti, tanta solemnitate fuit à Deo instituta, tot miraculis ac prodigijs confirmata, tantâ religione à viris, Spiritu sancto afflatis, custodita, quæque tot sæculorum tractu floruit, fuerit tandem à Jesu Christo, Servatore nostro, rescissa, eliminata, & antiquata? Neque enim intelligere possum, quo pacto hæc Lex, quam bonam esse, & à Deo institutâ profitentur omnes Christiani, rescindi aliquandò debuerit, Deo ipsomet volente atq; jubente, quasi is, instabilium ac levium hominum more, consilia mutet.

M. Legem Veterem, seu Mosaicam, adoriente Jesu Christo, vero Messia, à Prophetis prædicto, obliterandam esse, & in Novam Legem, seu Evangelicam, commutari debere docent sacri Vates. Adverte enim, si placet, Veterem Legem, seu Mosaicam, in monte Sina sancitâ à Deo, & unico Judaico populo datam esse, sicut in superiori Colloquio ostendimus. Porro, Legem alteram Messia temporibus orturam vaticinatus est *Isaias*, Gentibus quoque comunem, è Hierosolymis & è monte Sion prodeuntem. Quibus Notis quid, nisi Legem Evangelicam, intelligamus, à Christo, Salvatore nostro, Hierosolymis datam, à Spiritu sancto in monte Sion illapso in Discipulos confirmatam, ut universis Gentibus nunciaretur? *De* *Lex exhibit Lex*, inquit *Isaias* cap. 2. v. 3. *& Verbum Domini de Jerusalem, & iudicabit Gentes, & arguet Populos multos.* Hæc, inquam, Lex, quæ post adventum Christi Domini è Hierosolymis, & è monte Sion proditura erat, alia prorsus esse debebat, planèque distincta à Lege Veteri, seu Mosaica, propter multiplicem rationem. Primò, quia Lex Vetus, seu Mosaica data est, ut mox diximus, in monte Sina: Altera Lex, seu Evangelica, data est Hierosolymis, & in monte Sion. Secundò, quia Lex Vetus unico Judaico Populo data est, nec ad ejus observantiam obligabantur cæteræ Gentes. At, exteræ Gentes toto orbe diffusæ ad observantiam Legis, quæ, adventante Christo, Hierosolymis promulgari debebat, adstringuntur, quia Christus sacris Prophetarum oraculis, quæ hic inferere nimis longum esset, prænunciatus, non Judæos tantum, verum etiam omnes Gentes toto orbe diffusas, & Judaico nomini inimicas, vocaturus erat, & in Fidei, Religionisque societatem adducturus. Tertiò, repugnat Legem Veterem potuisse ab omnibus Gentibus observari,

tum quòd multa tradit præcepta, quæ extra Terram promissam, seu extra Terram Chanaan, observari non poterant. Quis autem credat, universas Nationes per totum, quâ latè patet, Orbem dispersas, potuisse unicam Chananæam Terram, lacte & melle fluentem, inhabitare, quod religiosi Legis suæ observatoribus promittebat Moyses? Tum quòd etiam in Veteri Lege præceptorum aliqua data sunt ad Judaicum Populum à cæteris Gentibus distinguendum; cujusmodi est præceptum de Circumcisione, quæ ad Judæos à cæteris Gentibus distinguendos fuit primitus instituta, quæque proinde Judæis & Gentibus ex æquo communis esse haud poterat: Tum denique, quia fieri minimè poterat, ut universi Orbis populi in unum Hierosolymorum Templum statis temporibus convenirent ad Legis Mosaicæ Sacra peragenda, Sacrificiâque offerenda, quæ aliò in loco sine sacrilegio celebrari non poterant. Cum igitur, juxta Prophetarum Oracula, Lex, adventante Christo, Hierosolymis promulgari debebat, non quæ Judæis peculiaris esset, sed quæ servari ab omnibus Gentibus posset, necessariò dicendum est, hanc Legem Novam, seu Evangelicam, planè discrepare à Lege Veteri, id est, Mosaicâ, quæ Judæis peculiaris erat, & ab universis toto Orbe Gentibus nullo pacto observari poterat. Sed, inquis: *Si Lex Moysis bona fuit, ut in confesso est apud omnes Christianos, cur igitur, tandem abrogata & rescissa est?* Bona est, fateor, Lex Vetus, seu Mosaica, sed justo tempore, donec Nova Lex, seu Evangelica succederet. Bona, sed instar pedagogiæ ad rudes animos informandos; atque ita accedente plenitudine temporum perficienda. Bona, sed instar figuræ, atque ita revelatâ, jamque affulgente veritate, abolenda, atque eliminanda. Bona, sed instar symboli, Christum præfigurantis, atque ita veniente Christo implenda & consummanda. Adveniente itaque Christo Domino, & promulgatâ Evangelicâ Lege, cessit Lex Vetus, seu Mosaica, non secus ac proditâ luce cedunt umbræ, & evanescent; nec indè tamen Lex Vetus magis læsa est, quàm si pictæ imagini Regis, Rex ipse vivus succedens, omnium in se oculis desiccet, aut si puer imbecillus progressu temporis grandescat in virum adultum, aut si frondibus & foliis succedat fructus maturus, aut si Lunam & Stellam Sol exoriens obscurat. Habuit Lex Mosaica tempus suum, quod illa typis adumbravit; clarissimè Christus

toti

toti Orbi repræsentavit, quod illa promisit, ipse exhibuit; quod prædixit, ipse gessit, perfecit, adimplevit. Nec idcirco Deus, quo volente, Lex Vetus, seu Mosaica, cessit Legi Novæ, id est, Evangelicæ, consilia mutasse putandus est, quia Deus Legem Veterem eâ mente, eoque consilio condiderat primùm, ut justo dumtaxat tempore perduraret, & consummata demùm Messia tempore exoleret. Quò factum est, ut Vetus Lex, seu Mosaica, non fuerit immutata, sed potius Dei voluntate adimplenda.

D. Cum Lex Mosaica, sicut in superiori Colloquio commonstrâssi, non tantum complectatur decem præcepta Legis naturæ, seu moralia, quæ continentur in Decalogo, verum etiam præcepta cærimonialia & judicialia, Quæro nunc à te, an Lex Vetus, seu Mosaica, fuerit tempore Messia, id est, Jesu Christi, omninò abrogata & antiquata?

M. Lex Mosaica, quantum ad præcepta Legis naturæ, seu moralia, quæ continentur in Decalogo, non fuit abolita, neque cessavit, adveniente Christo, immò potius perdurat adhuc quantum ad observantiam illorum præceptorum, & eo in sensu aliquandò sacre Litteræ Legem Mosaicam fore æternam dicunt, quamvis quoad præcepta cærimonialia fuerit dumtaxat temporalis, hoc est, duraverit tantum usq; ad ortum Messia, qui cærimonias Veteris Legis non solvit quidem, sed absolvit & adimplevit, & adimplendo allatâ veritate consummavit, atque figurata ejusdem Legis præcepta ad exitum perduxit, sicque nos jugo præceptorum cærimonialium & judicialium Veteris Legis liberavit. Hinc inferas, Ritus, Sacrificia, Circumcisionem, Sacerdotium Leviticum, & alia id genus præcepta cærimonialia Veteris Legis penitus desuisse tempore Messia.

D. Non video, pace tuâ dixerim, cur Circumcisio, & Sacerdotium Leviticum cessare debuerint tempore Messia. Nam primò, Circumcisionem perpetuò duraturam promisit Deus cap. 17. v. 12. Libri Genesis, ubi Circumcisionis Ritus Abrahamo præcipiens, ita loquitur: *Infans octo dierum circumcidetur in vobis, omne masculinum in generationibus vestris, tam vernaculus, quàm emptivus circumcidetur, eritque pactum meum in carne vestra in sædus æternam.* Quibus verbis aperte promittit Deus æternam fore ac perpetuò duraturam Circumcisionem. Secundò, Sacerdotium itidem Aaronicum, seu Leviticum, in Veteri Lege à Deo institutum, æternum fore, & nunquam

abolendum, luculenter *Hieremias* cap. 33. testatur his verbis: *Hæc dicit Dominus: Non interibit de David vir, qui sedeat super thronum Domus Israël. Et de Sacerdotibus & Levitis non interibit vir à facie mea, qui offerat holocaustum, & incendat Sacrificium, & cædat victimas omnibus diebus.* Quæ Prophetæ verba manifestò indicant perpetuitatem Sacrificii & Sacerdotii Aaronici, seu Levitici. Non video igitur, cur Circumcisio, Sacrificium, & Sacerdotium Aaronicum, seu Leviticum, adveniente Jesu Christo, vero Messia, desinere ac cessare debuerint.

M. Ex eo laudato Scripturæ Sacre Genesis cap. 17. v. 12. testimonio colligere non debes, Deum promississe Abrahamo, Circumcisionem perpetuò duraturam. Nam, præterquam quòd istud vocabulum, æternum, in sacris Litteris non semper significat durationem omni sine carentem, seu stricti nominis æternitatem, sed longum quandòque tempus, seu solam diurnitatem sonat, ut patet ex eodem capite 17. v. 8. libri Genesis, ubi Deus de Terra Chananæa dixit Abrahamo: *Dabo tibi & semini tuo terram peregrinationis tuæ, omnem Terram Chanaan in possessionem æternam,* quæ tamen Terra Chananæa jam pridem à Judæis non obtinetur; quamvis, inquam, ex hoc Scripturæ Sacre testimonio, & ex multis alijs, quibus referendis, brevitate ergò, superfedeo, constet, vocabulum istud æternum, non semper significare perpetuam durationem; certum etiam est, Deum, per hæc verba: *Erūtque pactum meum in carne vestra in sædus æternum,* non promississe carnalem, seu judaicam Circumcisionem fore perpetuò duraturam, sed dumtaxat promississe foedus istud, quod cum Abrahamo per Circumcisionem, quæ erat istius foederis signum, inibat, fore æternum in semine fidei, quod fidem Abrahami sectaretur. Quod si quæras, ubi extet illud semen fidei Abrahami, in quo, juxta promissionem Dei, perpetuò durare debebat foedus illud, quod Deus per signum Circumcisionis pepigerat cum Abrahamo? respondebo ipse, istud semen Abrahami fidei non extare amplius apud Judæos, qui à divino illo foedere suâ culpâ & iniquitate deciderunt (sicut dicitur Psalm. 77. v. 57. *Averterunt se, & non servaverunt pactum, quemadmodum patres eorum conversi sunt in arcum pravum*) sed semen illud fidei Abrahami reperiri apud Christianos, qui non carne, sed spiritu, semen sunt Abrahami ex fide; non ex femore, semen circumcisum mente,

O 3 non

non corpore: *Non enim*, ut ait Apostolus *Paulus* cap. 2. v. 28. Epist. ad Romanos, *qui in manifesto Judæus est, neque quæ in manifesto est Circumcisio, sed qui in abscondito Judæus est, & circumcisio cordis in spiritu, non in littera, cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est.*

Quod spectat perennitatem Sacrificii & Sacerdotii Aaronici seu Levitici, non certè promittit *Hieremias* nomine Dei istud Sacrificium & Sacerdotium Leviticum habiturum perennitatem absolutam, sed dumtaxat certis terminis præfinitam, donec videlicet veniret promissus Messias, seu Jesus Christus, qui Sacrificium & Sacerdotium Aaronico, seu Levitico, longè perfectius, excellentius, & sanctius instituire debebat. Quod quidem quadruplici momento breviter demonstro. Primò, quia Vates Regius Psalm. 109. quem integrum venturo Messie accomodat Hebræorum doctissimi Rabbini, clarissimè pronunciant, Messie Sacerdotium non futurum secundum ordinem *Aaronis*, in mactatione pecudum constitutum, sed secundum ordinem *Melchisedech*, qui, sicut legitur cap. 14. lib. Genesis, panem & vinum in Sacrificium obtulit Domino: *Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*. Præterea, Sacerdotium Aaronicum, seu Leviticum, adventante Messia, seu Christo Domino, abolitum iri, ejusque loco aliud instituendum esse Sacerdotium, atque Sacrificium, quod non in aliquo peculiari loco, seu in Templo Hierosolymitano, Deo esset offerendum (sicut Sacrificiū Leviticum in hoc Templo necessariò offerri debebat, & non alibi) sed ubivis gentium & in universo Orbe, prædixerunt Prophetæ *Isaias* cap. 19. & *Malachias* cap. 5. Prior sic habet: *In die illa erit Altare Domino in medio terræ Egypti Clamabunt enim ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis salvatorem & propugnatorem, qui liberet eos, & cognoscetur Dominus ab Egypto, & cognoscant Egyptii Dominum in die illa, & colent eum in hostiis, in muneribus, & vota vovebunt Domino, & solvent.* Alter verò Prophetæ sic inducit Deum loquentem cum Judæis: *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra: Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.* Ex quo vaticinio clarè colligitur, tempore Messie institutum iri Sa-

crificium, Deo per totum Orbem offerendum, subindèque desitutum Aaronicum, seu Leviticum Veteris Legis Sacrificium, quod in solo Templo Salomonico, seu Hierosolymitano, & non alibi poterat offerri. Tertio, multi Prophetæ, quos inter censentur *Isaias* cap. 1. v. 13. *Hieremias* cap. 6. v. 20. *Amos* cap. 5. v. 22. & *Michæas* cap. 6. v. 7. comminantur Judæis nomine Dei, Sacrificia Levitica, quæ Sacerdotes Veteris Legis offerebant in mactatione victimarum, Boum scilicet, Agnorum, Arietum, aliorumque id genus animalium, quæ in Libris Mosaicis designantur, tandem aliquandò fore à Deo rejicienda: *Ne offeratis ultra sacrificium frustra; incensum, abominatio est mihi. Neomeniam, Sabbatum, & Festivitates alias non feram*, inquit Deus Judæis per *Isaiam*, Prophetam. *Holocautomata vestra non sunt accepta, & victimæ vestrae non placuerunt mihi*, ait itidem Deus Judæis per *Hieremiam*, Prophetam. *Quod si obtuleritis mihi holocaustomata, & munera vestra non suscipiam, & vota pinguium vestrorum non respiciam*; ita alloquitur Deus Judæos per Prophetam *Amosum*. Idem inculcat Judæis Prophetæ *Michæas*, dicens: *Numquid placari potest Dominus in multis millibus Arietum, & in multis millibus Hircorum pinguium? Quæ Prophetarum vaticinia aperte innuunt, Sacerdotium, & Sacrificium Veteris Legis Leviticum fore dumtaxat temporarium, & adveniente Messia repudiatum iri. Postremò, tam Sacerdotium, quàm Sacrificium Leviticum omninò cessasse, postquam Templum Hierosolymitanum à *Vespasiano* & *Tito*, Imperatoribus, solo æquatum est, & incendio consumptum abhinc mille sexcentis & amplius annis, inficias ire haud possunt Judæi. Destructo siquidem Templo Hierosolymitano (in quo solo Judæi poterant Sacrificia Levitica offerre) nullus amplius illis suppetit locus, in quo Sacrificia offerre valeant. Immò, nec Sacerdotes habent, nec deinceps habere possunt, quia post ipsorum dispersionem, suas Tribus usque adeò permixtas & confusas habent, ut Tribum Leviticam, è qua sola Sacerdotes eligi debebant, nullo pacto discernere possint. Patet itaque ex his momentis à me adductis, tam Sacerdotium, quàm Sacrificium Leviticum fuisse tantummodò temporarium, nec perpetuum esse debuisse, cum utrumque apud Judæos post adventum Jesu Christi, veri Messie, abhinc mille & septingentis ferme annis finem planè habuerit, & nullum in Judæorum Synagogis, Sacer-*

Sacerdotii, & Sacrificii Levitici, vel minimum relictum sit vestigium. Sed præstat audire *S. Chrysostrum*, qui *Oratione IV. adversus Judæos* de cessatione Sacerdotii, & Sacrificii Levitici sic eleganter differit: *Tribus Levi, sola honorata Sacerdotio, à negotiis ad victum pertinentibus liberata erat, neque præterea quidquam hujus generis exercebant, sed soli Sacerdotio vacabant, ac Decimas accipiebant à toto populo, tum frumenti tum hordei. Ex his enim rebus illis portionem dabant omnes, & hic erat illis proventus. Nec fas erat ex ulla alia Tribu Sacerdotem unquam fieri. Ex hac enim Tribu factus est Aaron, nimirum de Tribu Levi, ac per successionem illius posteri Sacerdotium accipiebant, neque quisquam unquam ex alia Tribu creatus est. Hi itaque Levitæ Decimas ab illis accipiebant, & sic alebantur. Sed ante Jacob, sub Isaac, sub Abraham, cum nondum esset Moyses, nondum scripta Lex, nondum Leviticum Sacerdotium esset proditum, non Tabernaculum, non Templum esset, non Tribus discretæ, non Hierusalem extaret, cum nullus omninò in Judæos rerum principatum occupasset, fuit quidam Melchisedech, Rex idem & Sacerdos, typus enim futurus erat Christi, cujus & Scriptura meminit. Quum enim Abraham, irruptione facta in Perjas, ac fratris filio Loth ex illorum manibus erepto, omnibus spoliis direptis rediret, hostibus virtute devictis, obvium habuit Melchisedechum, qui, ut inquit Scriptura Sacra, obtulit panem & vinum (erat enim Sacerdos altissimi) & benedixit Abraham &c. Si quis igitur Prophetarum existit, qui dicat, quoddam post Abrahamum, postque Sacerdotium illud Leviticum, & hæc Sacrificia & oblationes, exoriturus esset Sacerdos alius, non ex illa Tribu, seu Levitica, sed ex alia, ex qua nunquam creatus est Sacerdos, manifestum est, quod Vetus Sacerdotium, seu Leviticum, cessavit. Aliud autem novum in ejus locum inductum est. Nam si futurum erat, ut Vetus illud, seu Sacerdotium Leviticum, obtineret, non secundum ordinem Melchisedech, sed secundum ordinem Aaron, oportuit hoc explicare. Quis igitur hoc dicit? hic ipse (seu Vates Regius Psalm. 129.) qui de Christo differens, ait: *Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Ex hoc enim liquet, quoddam Sacrificium Aaronicum, seu Leviticum, finem acceperit, & aliud in ejus locum inductum sit multò melius ac sublimius. Hoc autem evictò, simul & aliud in confesso est, quod alius etiam vitæ status Sacerdotio congruens, simul inducendus esset, neque non Legislatio melior,*

nimirum nostra. Quod sanè Paulus demonstans dicebat: Translato enim Sacerdotio, necessariò fit & Legis translatio, Epist. ad Hebræos cap. 7. v. 12.

D. Templum Hierosolymitanum jam pridem ab Imperatoribus *Vespasiano*, & *Tito* fuisse destructum, planè sciebam, sed utrùm Deus præceperit Judæis, ut in solo Templo Hierosolymitano Sacrificia offerrent? & utrùm etiam Templum Hierosolymitanum, quod destructum est, denudò instaurandum sit, necne? obsecro te, ut paulò uberiori explicatione ostendere haud graveris.

M. Deum præcepisse Judæis, ut in solo Templo Hierosolymitano Sacrificia offerrent, tribus momentis breviter evinco. Primo *Moses* cap. 16. v. 4. & 5. Lib. Deuteronomii Populum Israëliticum sic alloquitur: *Non poteris immolare Pascha, seu Pascha in qualibet urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus est tibi; sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi.* Locum autem illum, quem ad oblationem victimarum, & ad celebrandas solemnitates selegit Deus, fuisse Templum Hierosolymitanum negare haud possunt Judæi, Præterea, Deus in Lege Mosaicæ præcepit Israëlitis, ut ter in anno omne masculinum appareret in conspectu Domini, in loco, quem elegit, scilicet in Templo Hierosolymitano, & cap. 15. libri Levitici præcepit etiam Deus, ut qui profusio feminis laboraret, qui leprâ contaminatus esset, quæ menstruo fluxu teneretur, vel quæ peperisset, offerret in Templo Sacrificia. Vides Legem à loco vim habere, ac subindè perspicuum esse, ne Sacerdotium quidem & Sacrificium Leviticum esse posse, cum non amplius extet Templum Hierosolymitanum, in quo solo Sacrificia poterant offerri. *Quemadmodum enim fieri non potest*, ut ait *S. Joannes Chrysostrum* *Oratione IV. adversus Judæos*, *ut Imperator sit, si non sit exercitus, aut diadema, non purpura, non alia, quæ Regnum commendant, comprobantque; ita neque sacrificis esse potest sublata hostia, vetita oblatio, sanctis conculcatis, toto rerum statu abolito.* Nam his rebus constabat Sacerdotium, seu Leviticum. Denique, ipsimet Judæi, ut refert idem sanctus Doctor *Oratione 3. adversus Judæos*, facti sunt sub *Juliano*, Imperatore Apostata, se non posse extra Civitatem Hierusalem, Templumque Hierosolymitanum, offerre Sacrificia. At enim, cum Imperator ille *Julianus*, qui Imperatores omnes superavit impietate, vocaret Judæos ad sacrificandum

Idolis, & ad suam impietatem pertrahere conaretur, professi sunt illi, fas sibi non esse extra civitatem Hierusalem immolare victimas, totamque Religionem Judaicam ab his violari, qui sacrificant in terra aliena. Quapropter, impio Juliano dixerunt Judæi: *Si vis nos videre sacrificantes, redde nobis Civitatem, restitue Templum, exhibe nobis Sancta Sanctorum, colloca aram, & sacrificabimus nunc, quemadmodum olim.* His verbis Judæi, ad omnia obsecrati, obsecrabant ac supplicabant, ut nequissimus Imperator Julianus unâ cum ipsis susciperet, & aggredereur instaurationem Templi. At, ille scelestus Imperator & pecunias impendit, & Præfectis dedit negotium, viros primates & artifices undique accersivit, nihil non fecit, nihil non tentavit, sperans fore ut Christi sententiam frustraretur, quæ non patitur Templum illud instaurari. Sed ad nihilum recidit flagitiosus illius Imperatoris consilium. Nam, simul atque tentasset sacrilegi illius Ministri hunc impium conatum, multamque terram exhaustissent, & jam jactis fundamentis, restaret, ut structuram aggredierentur, protinus ignis exiliens è fundamentis exussit multos, & intempestivam pertinaciam interrupit. Hæc ubi rescivit perditissimus Imperator, quamquam tantâ vesaniâ deditus esset huic negotio, veritus tamen, ne ultra progressus, in suum ipsius caput ignem accerseret, destitit. Huic tam insigni prodigio *S. Joannes Chrysostomus*, loco mox à me citato, luculentissimum istud perhibet testimonium: *Hujus rei nos omnes testes sumus, nostrâ enim ætate hæc non ita pridem acciderunt.* Hoc autem stupendo prodigio Deus palam ostendere voluit, quod, quemadmodum ea, quæ decrevit, voluitque manere, nullus homo potest demoliri, ita quæcumque destruxit, vultque manere diruta, nullus unquam hominum poterit instaurare. Deus autem per suos Prophetas omnem spem reedificandæ Civitatis Hierosolymæ, & Templi Hierosolymitani instaurationi penitus ademit. Sic enim *Isaias* cap. 25. v. 2. Deum affatur: *Posuisti Civitatem, id est, Hierusalem, in cumulum, & urbem fortem in ruinam, domum alienorum, ut non sit civitas, & in sempiternum non ædificetur.* Hieremias c. 19. v. 11. *Hæc dicit Dominus exercituum: Sic conteram populum istum, & civitatem istam, sicut conteritur vas figuli, quod non potest ultra instaurari.* Propheta *Amos* cap. 5. v. 1. ait: *Audite verbum istud, quod levo super vos planctum: Domus Israël cecidit, & non adjiciet, ut resurgat:*

Virgo Israël projecta est in terram, & non est, qui suscitet eam. Denique Propheta *Daniel* cap. 9. v. 26. hæc habet: *Et Civitatem, & Sanctuarium dissipabit populus, cum Duce venturo, & finis ejus vastitas, & post finem belli statuta desolatio. Confirmabit autem pactum multis hebdomadâ unâ, & in medio hebdomadis deficiet Hostia, & Sacrificium. Et erit in Templo abominatio desolationis, & usque ad consummationem, & finem perseverabit desolatio.* Omnem igitur spem Deus miseris Judæis ademit destructæ Civitatis Hierusalem reedificandæ, & instaurationi Templi Hierosolymitanum, quod in sempiternum non ædificandum prædicit *Isaias: Non ultra instaurandum Hieremias: Non erigendum, nec suscitandum Amos: perpetua demum, atque ad finem usque duraturâ desolatione dissipandum vaticinatus est Daniel.*

D. Sed, numquid isti Rabbini, qui nunc præsent Synagogis Judæorum, Sacrorum curam habent, & populum ad preces ac conciones vocant, verè & propriè dici & appellari possunt Legis Mosaicæ Sacerdotes?

M. Isti Rabbini nullo pacto sunt, nec appellari possunt Legis Mosaicæ Sacerdotes, idque *S. Joannes Chrysostomus* ex Ritibus, quibus olim Sacerdotes Legis Mosaicæ consecrabantur, eleganter ostendit in Oratione tertia adversus Judæos, ubi Judæum sic alloquitur: „Dic mihi quæ, „lis est apud vos Sacerdos, cum non sit „vetus illud oleum, neque quidquam „omnino veteris sanctimonie? “ Dic, inquam, mihi, qualis Sacrificus, cum non sit Sacrificium, neque Altare, neque Cultura? Visti tibi recitem Leges de Sacerdotio, quomodo solent olim consecrari, ut intelligas, quod qui apud vos dicuntur Patriarchæ, non sint Sacerdotes, sed per simulationem Sacerdotum agant personam, nec aliter ludant, quam histriones in scena, imò, ut veriùs dicam, nec sustinere possint Sacerdotum personam? non dico juxta veritatem, verum ne juxta simulationem quidem Sacerdotii. Excute igitur, recordare quomodo hostias pro illo immolaret Moyses, quot pecudes prostraverit, quomodo illum laverit, quomodo illum unxerit, extremum auriculæ, manum dexteram, in Sancta Sanctorum introduxerit. Post hæc, jussit præscripto septem dierum numero manere intus. Quin potius operæ pretium est audire verba illorum: *Hæc, inquit, unctio Aaron, & unctio filiorum ejus, & dixit Dominus ad Moysen, dicens: Assu-*

*Assume Aaron & filios ejus; & stolas, & unctiois oleum, & vitulum pro peccato, & arietem, & convoca Synagogam ad ostium Tabernaculi Testimonii. Et dixit Moyses universæ multitudini congregata sermonem, quem mandarat Dominus, & postquam applicuisset eos (dicendum est enim compendio, pergit *S. Joannes Chrysostomus*, lavit eos Moyses aquâ, induit runicâ, cinxit zonâ, induxit ependyten, imposuit humerale, præcinxit illum, seu Aaronem subtrinxit, imposuit rationale, imposuit declarationem & veritatem, & mitram imposuit capiti illius, & super mitram laminam auream; deinde, sumpto oleo consperxit Altare, & sanctificavit illud, & vasa, & basim sanctificavit ex eodem, & effudit ex eo in caput Aaron, & filiis illius similiter fecit, & adduxit vitulum. Cum autem occidisset eum, postquam Aaron, suique filii imposuissent manus, sumptis de sanguine, & imposuit cornibus Altaris, & purificavit Altare, & sanguinem effudit in basim, & sanctificavit illud, ut propitiaret super illud. Deinde, posteaquam quædam ex his maculasset, alia foris, alia intus, adduxit rursus alium arietem, & ipsum immolavit in holocaustum, & iterum induxit arietem consummationis, & rursus, Aarone cum filiis imponente manus, occidit, rursusque fumens de sanguine ejus, super extremum auriculæ Aaronis dextræ, & extremum manus dextræ, & super extremum pedis dextræ, simili modo fecit & filius illius. Deinde, fumens hostias imposuit manibus Aaronis & filiorum ejus, ac sic obtulit. Et sumpto sanguine, rursus ex oleo consperxit super Aaronem & stolas illius, & super filios ejus, & super stolas eorum, & sanctificavit eos, & jussit coqui carnes in atrio Tabernaculi Testimonii, illicque eis vesci, & ab ostio Tabernaculi Testimonii, ne egrediamini, inquit, dies septem, donec impleatur dies ordinationis vestræ. Septem enim diebus consummabit manus vestras, ut propitiatur pro vobis. Cum igitur his Ritibus (concludit *S. Joannes Chrysostomus*) legitime initiatus sit Aaron, his purificatus, his sanctificatus, per hæc placaverit Deum, nihil autem eorum nunc apud Judæos fiat, neque victima, neque holocaustum, neque sanguinis asperio, neque olei inunctio, nec adit Tabernaculum Testimonii, neque ad prænitum dierum numerum sedeat intus, profectò palam est, quod Sacerdos nunc apud istos (seu Judæos) impurus sit ac nefarius, illegitimus ac prophanus; denique, quod non propitiet, sed provocet. Etenim, si non poterat*

aliter Sacerdos consecrari, nisi his Ritibus, omnino necesse est, totum Sacerdotium illorum non consistere. Si ad hunc modum olim Sacerdotes creabantur, nunc lusus meri sunt, ritusque, quæ fiunt apud Judæos omnia, pudor, cauponatio, plenaque immensæ impietatis. Hæc & alia similia habet *S. Joannes Chrysostomus* Oratione 3. adversus Judæos, ex quibus liquet, Sacerdotium & Sacrificium Leviticum, nec non Cæremonias Legales, adveniente Jesu Christo, desuisse, nullumque amplius apud Judæos extare Sacerdotem.

D. Legem Mosaicam ad coruscantem Evangelii lucem evanuisse, & in ejus locum Legem novam, seu Evangelicam, suffectam esse probè nunc intelligo. Sed rem mihi gratissimam facies, si velis hinc præcipua illa indicare capita, in quibus Lex Vetus, seu Mosaicæ, in Præceptis moralibus comparatè ad Legem Novam, seu Evangelicam, vulgò dici solet imperfecta.

M. Præcipua capita, in quibus Lex Mosaicæ in Præceptis moralibus comparatè ad Legem Evangelicam dicitur imperfecta, refert Evangelista *Matthæus* cap. 5. ubi describit Sermonem à Christo Domino in monte habitum, qui complectitur summam perfectionis Christianæ, seu potissima capita Christianæ Ethicæ, Judaicâ multo præstantioris. Hæc autem capita breviter hinc indicare sufficiet, ut inde nullo negotio intelligas, quantum Lex Evangelica, à Christo Domino instituta, perfectione antecellat Mosaicæ Legi etiam in Præceptis moralibus, quæ continentur in Decalogo. In primis, Christus Dominus in laudato Sermone volens Discipulos suos ad perfectam pietatem informare, sic eos alloquitur: *Nisi abundaverit justitia vestra, plusquam Scribarum & Phariseorum, non intrabitis in Regnum Celorum.* Quasi Christus diceret Discipulis suis: *ut autem intelligatis, quantum inter sit Judæum inter & Christianum, illud affirmo vobis, si præstiteritis, quidquid præscribit Lex Mosaicæ, quidquid præstant Pharisei, qui nunc habentur, ac sibi videntur absoluta cujusdam justitiæ, & si nihil adjeceritis perfectius, aded non eritis magni in hac professione, ut ne aditus quidem dandus sit ad Regnum Celorum.* Quibus verbis Christus Dominus non solum redarguit aliquos carnales Judæos, qui cultu dumtaxat externo, & absque sincera pietate Deum colentes, in sola observatione Cæremoniarum Legalium justitiam, spem ac fiduciam suam reponebant, sed etiam damnat superbiam Phari-

fæorum, Scribarum, ac Legis peritorum, qui, propter Legis observationem, vanâ ostentatione gloriâtes, sibi vindicabant opinionem eximiam cujusdâ sanctimoniam apud homines, cum tamen Deo, qui non faciem intuetur, sed cor, displicerent: quia cor habebant inani gloriâ vitiatum, dumq; hic captabant inane præmium, frustrabantur eo, quod solum erat expetendum. Ab hac peste, quæ per cuniculos quosdam irrepens, clanculum insidiatur etiam iis, qui in virtutis stadio aliquod usque progressi videntur, monet Christus Discipulos suos ut sedulo caveant, eosq; etiam atq; etiam adhortatur ad internum Dei cultum, ad veram justitiam & perfectionem, quam sola Lex Evangelica dare potest. Secundò, Christus dicit Discipulis suis: *Audistis, quia dictum est antiquis: non occides; qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio.* Quibus verbis innuit Christus Dominus, Judæum quidem Legi Mosaicæ fecisse satis, si neminem occidat; at, Christianum non solum peccare contra Legem Evangelicam si aliquem occidat, sed si fratri suo irascatur. Quod si autem, ut est humanæ naturæ imbecillitas, inciderit offensâ nonnihil inter fratres, jubet Christus, ut rebus omnibus omisissis, etiam relicto munere, quod ille, qui fratri suo intulit injuriam, jam Altari vicinus, Deo adornaret offerre, abjectâ omni cunctatione, is, qui offendit fratrem suum, domum illius properet, detque operam, ut ante omnia faciat cum fratre suo amicitiam, eoque confecto, redeat ad Altare, peracturus Sacrificium suum. Tertio, Christus Dominus in eodem capite quinto *Matthæi* prohibet libellum repudii, per quem Lex Mosaica permittebat ut maritus, offensus aliquo conjugis vitio, eam arbitrato suo dimitteret, ne quid committeretur sceleratius, putâ ne veneficium, aut homicidium perpetraretur. Vult autem Christus, ut matrimonium sit indissolubile, nec unquam fas sit marito, vivente legitimâ conjuge, alteri nubere. Quarto, Lex Mosaica vetabat quidem perjurium, sed non juramentum; Christus autem præcipit Discipulis suis, ut eorum sermo sit: *Est est: non non: quod autem his abundantius est, à malo est.* Quintò, Christus abolet poenam talionis, quam Lex Mosaica indulgebant, ne longius æquo procederet ultio: *Audistis, quia dictum est antiquis: oculus pro oculo, dente pro dente; docetque Discipulos suos, nullam pro quamlibet atrocibus injuriis omninò vindictam esse respiciendam, nec ullum maledictum*

maledictio, nec damnum damno, nec injuriam injuriâ retaliandam; adeò ut, si quis alapam impegit in maxillam, quæ quidem contumelia vulgò videtur intolerabilis, tantum absit, ut illi regeras alapam, ut alteram potius maxillam illi cædendam præbeas, malisque duplicatam perpeti injuriam, quàm referre talionem. Denique, ut prætermittam alia sanctissima præcepta, quæ in hoc capite quinto *Matthæi* tradit Christus Dominus, & quibus Legem Mosaicam in præceptis moralibus perficit. Hoc unum dumtaxat proferam, quo Discipulis suis præcipit dilectionem inimicorum: *Audistis, inquit Christus Discipulis suis, quia dictum est: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos.* Hæc sunt sanctissima præcepta, quibus Christus Dominus præceptis moralibus Legis Veteris, seu Mosaicæ, maximam addidit perfectionem, & in eo sensu intelligendus est Christus, dum in eodem capite *Matthæi* ait: *Nolite putare, quoniam veni solvere Legem aut Prophetas, non veni solvere, sed adimplere.* Quasi diceret Christus: Nequaquam in hoc veni, quò vel Legem Veterem reddam dilutiorem, vel abrogem novis præceptis. Quin potius, idèd veni, ut Legem absolvam ac perficiam. Nihil enim illa præcipit, quod hætenus à me non observatum queri possint Judæi. Quod si, luce proditâ, cedunt umbræ, si jam factis adimpletum est, quod Prophetæ futurum prædixerunt, nihil Legi derogatur, sed potius accedit perfectio. Quod illa promissit, nunc exhibetur, quod prædixit, geritur, quod adumbravit, omnium oculis exponitur, & gratia, ac salus æterna, quam ex se dare non potuit, nunc ad plenum præstatur.

D. Sanctissima isthæc præcepta, quibus Christus Dominus præceptis moralibus Legis Mosaicæ novum decus conciliavit, majoremque addidit perfectionem, pro no capite veneror & adoro, nec possum, quin imprecer, quibusdam modernis Casuistis, qui castissimam moralem Jesu Christi doctrinam mille distinctiunculis, & innumeris corruptelis, ad excusandas excusationes in peccatis, depravare pro viribus tentarunt. Ast, ut candidè dicam, nullo pacto ferre possum, nonnullos laxioris moralis doctrinæ Theologos, quos non pudet asserere, Christianos in Lege Evangelica non obstringi ad præceptum de dilectione Dei, eosque salutem æternam consequi posse, etiam si nullum

sive

sive in principio, sive in decursu, sive in fine vitæ mortalis actû dilectionis Dei excuerint. Ex quo errore sequitur, Legem Novam, seu Evangelicâ esse imperfectiorem Lege Veteri, seu Mosaicâ, in qua, ut antea observâsti, Deus Judæis istud præceptum lib. Deuteronomii cap. 6. v. 4. & 5. observandum imposuit, dicens: *Audi Israël: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua.* Quamvis autè hunc laxiorum Casuistarum errorem hic retulisse, abundè confutâsse sit, maximam tamen apud me inibis gratiâ, si illius præcepti de dilectione Dei in Lege Evangelica necessitatem ad salutem æternâ assequendam, non te pigeat breviter hic adstruere.

M. Hanc quæstionem de necessitate præcepti de dilectione Dei in Lege Evangelica ad consequendam vitam æternam, non aliter decidere volo, quàm ex disertis verbis ipsiusmet Christi Domini: *Ecce quidam Legis peritus (ait S. Lucas cap. 10. v. 25. & seq.) surrexit tentans illum, seu Christum, & dicens: Magister, quid faciendo, vitam æternam possidebo? Adverte, si placet, hunc Legis peritum non quæsisse à Christo, quid utile esset, sed quid necessarium esset ad vitam æternam consequendam? Quid igitur ad hæc Christus? In Lege quid scriptum est, inquit, quomodo legis? Ille respondens dixit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua; & proximum tuum tanquam te ipsum.* Hanc istius Legis periti responsum confestim Christus approbavit his verbis: *Rectè respondisti, hoc fac & vires.* Rursus, *Lucæ* cap. 7. v. 47. Christus concedens, *Mariæ Magdalene*, veniam peccatoris, ait *Simoni, Phariseo, qui eum convivio exceperat: Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum, cui autem minus dimittitur, minus diligit.* Audisti Christum Dominum commendantem præceptum de dilectione Dei tanquam necessarium ad habendam remissionem peccatorum, audi nunc Apostolum *Paulum, dicentem Ananiam ei, qui non amat Dominum Jesum Christum: Audi deniq; S. Joannis, quem Christus amabat plurimum, gravem in non amantes cominationem: Qui non diligit, inquit, manet in morte.* Sed hæc sufficere debent ad refellendos illos, qui his remissionem peccatorum, & vitam æternam promittunt, qui nunquâ fecerint quod Christus ejusque Discipuli ad veniam delictorum, & ad consequendam vitam æternam necessarium docent. Quòd si præterea scire velis modum, quo Deus à nobis diligendus est, discite illum ex *P. Graveſon Hist. Eccl. V. T. Tom. II.*

duobus Ecclesiæ Doctoribus, omni exceptione majoribus, *Augustino, & Thomâ,* quorum prior lib. 1. *De Doctrina Christiana* cap. 22. hæc habet: *Hæc enim regula dilectionis divinitus constituta est: Diliges proximum tuum sicut te ipsum: Deum vero ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente, ut omnes cogitationes tuas, & omnem vitam, & omnem intellectum in eum conferas, à quo habes ea ipsa, quæ confers. Cum autem ait, totò corde, totâ animâ, totâ mente, nullam vitæ nostræ rationem relinquit, quæ vacare debeat, & quasi locum dare, ut aliâ re velit frui: sed quidquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur, quòd totus dilectionis impetus currit.* Alter Ecclesiæ Doctor, seu *S. Thomas,* modum, quo Deum diligere debemus, in hoc constituit, quod omnes actiones nostras in Deum virtualiter referamus. Sic enim Angelicus ille Præceptor Opusculo 18. loquitur: *Hujus divini dilectionis perfectio datur homini in præcepto. Primò quidem ut omnia in Deum referat, sicut in finem, sicut Apostolus dicit 1. ad Corinth. cap. 10. sive manducatis, vel bibitis, vel quid aliud facitis, omnia in Dei gloriam facite: quòd quidem impletur, cum aliquis vitam suam ad Dei servitium ordinat, & per consequens omnia, quæ per se ipsum agit, virtualiter ordinantur in Deum.* Idem sæpius docet Angelicus ille Præceptor, sed præsertim in Quæstionibus disputatis, Quæstione de Charitate, Art. II. in Responsione ad 3. sibi propositum Argumentâ, ubi hæc habet: *Ad tertium dicendum, quòd aliud est referre habitualiter in Deum, & aliud virtualiter. Habitualiter enim refertur in Deum, & qui nihil agit, nec qui actualiter aliquid intendit, ut dormiens, sed virtualiter aliquid referre in Deum, est agentis propter finem ordinantis in Deum. Unde habitualiter referre in Deum non cadit sub præcepto charitatis, cum hoc nihil aliud sit, quàm habere Deum ultimam finem.* Hunc igitur Deum diligendi modum, quem præscribunt duo illi sancti Patres, quorum doctrina non deficiet in æternum, ultrò & securè amplectere, & quàm longissimè recede à nefariis corruptelis, à Sede Apostolica damnatis, quibus non ita pridem molliores quidam Theologi maximum de dilectione Dei præceptum, & ad salutem adipiscendam omninò necessarium, penitus abolere, vel ejus necessitatem elevare, restringere, atque infirmare moliti sunt. Sed, apage ejusmodi Scriptores, perfectioni Legis Evangelicæ, & castissimæ doctrinæ morali Jesu Christi tam apertè adversantes.

D. Superius ostendisti, cæremonias Veteris Legis cessâsse in adventu Jesu Christi, veri Messie: Sed si id ita sit, eccur, P 2 quæso,

quæso, Christus Dominus tantâ cum fidelitate cæremonias Veteris Legis observavit? Fuit quippè circumcitus, purificatus est, observavit Sabbata. Agnû Paschalem comedit, Templum frequentavit, jejunavit, baptizatus est, verbo dicam, Christus Dominus, quamdiu vixit, omnes Veteris Legis cæremonias ad summos juris apices observavit. Non igitur in adventu Christi cessârunt cæremoniæ Veteris Legis.

M. Non præcisè in adventu Christi, sed in ejus Passione ac morte cessârunt, finemque habuerunt cæremoniæ Legales Veteris Legis, quò factum est, ut Christus Dominus toto durante vitæ suæ tempore, eas ad amissim observârît, quia illas adimplere debebat, sicut ipsemet testatur cap. 5. *Matthæi*, dicens: *Amen quippè dico vobis, donec transeat cælum & terra, jota unum, aut unus apex non præteribit à Legge, donec omnia fiant.* Hanc etiam rationem affert Angelicus Doctor 1. 2. Quæst. CIII. Art. 3. in Resp. ad 2. Argumentum. Idèd enim, juxta sanctum illum Doctorem, Christus omnes Veteris Legis cæremonias observavit, quia eo prædicante, & miracula faciente, currebant simul Lex & Evangelium, jamque Mysterium Christi erat inchoatum, sed nondùm consummatum. At, Mysterium Redemptionis generis humani completum fuit in Passione Christi: unde tunc Dominus dixit: *Consummatum est*, ut habetur c. 19. *Joan.* & idèd tunc totaliter debuissent cessare Legalia, quasi jam veritate eorum consumatâ, in cujus signum, in Passione Christi velum Templi legitur esse scissum, *Matthæi* cap. 27.

D. Sæpius à te audivi, Ritus, Sacrificia, Sacramenta, Festa, & Veteris Legis cæremonias adumbrâsse ac præfigurâsse Christum venturum, sed necdùm exposuisti mihi, quo pacto illum præfigurârint?

M. Quamvis certum sit, Deum hæc omnia in Veteri Lege instituisse ad abolendam Idololatriam, ad conservandam divinorum beneficiorum memoriam, ad excellentiæ divinæ sensum animis hominum altiùs infigendum, ad designandam dispositionem mentis, Dei cultoribus necessariam, ad superbum populum jugo difficillimo subigendum, eumque rudem ac lascivientem severi veluti Pædagogi disciplinæ subjiendum; rectè tamen docet *S. Thomas* 1. 2. Quæst. CII. Art. 2. præter has causas, seu rationes, quæ sunt litterales, alias rationes mysticas assignari posse, cur Deus tot Ritus, Sacrificia, Sacramenta, Festa, & Cæremonias in Veteri Lege instituerit, videlicèt ad Christum, & ad ejus sacra Mysteria delineanda & figuranda, ad Populi Christiani mores instituen-

dos, & ad statum futuræ gloriæ designandum. Longior profectò essem, si hic percerere vellem omnes causas seu rationes litterales, quas perdoctè expendit *S. Thomas*, institutionis à Deo factæ Sacrificiorum, Sacramentorum, Festorum, Rituum, & Cæremoniarum Veteris Legis. Ne igitur in imensum diffundar, horum omnium institutionis causas dumtaxat proferam mysticas, ob quas collimabât in Christum venturum, eumque præfigurârunt, ut indè faciliùs intelligas, hæc omnia, tametsi à Deo in Veteri Lege instituta, desinere, finemque habere debuisse, quando consummata illorum veritate, in Cruce mortuus est Christus Dominus, totùmque Redemptionis generis humani adimpletum est Mysterium. In primis *S. Thomas* 1. 2. Quæst. CII. Art. 2. ubi inquiri, utrùm possit assignari conveniens ratio cæremoniarum, quæ ad Sacrificia pertinent? docet, rationes præceptorum Veteris Legis dupliciter accipi posse: uno modo ex ratione cultûs divini, qui erat tempore illo observandus: & rationes illæ sunt litterales, sive pertineant ad vitandum Idololatriæ cultum, sive ad rememoranda aliqua Dei beneficia, sive ad insinuandam excellentiam divinam, vel etiam ad designandam dispositionem mentis, quæ tunc requirebatur colentibus Deum. Alio modo possunt eorum rationes assignari, secundùm quod ordinantur ad figurandum Christum, & sic habent rationes figurales & mysticas, sive accipiuntur ex ipso Christo & Ecclesia, quod pertinet ad allegoriam: sive ad mores Populi Christiani, quod pertinet ad moralitatem: sive ad statum futuræ gloriæ, prout in eam introducimur per Christum, quod pertinet ad anagogiam. Id postquam præmisit *S. Thomas*, assignat in Articulis sequentibus tam rationes litterales, quam mysticas cæremoniarum, quæ pertinent vel ad Sacrificia, vel ad Sacramenta, vel ad delectum ciborum, & usum aliarum Observantiarum cæremonialium Veteris Legis. Causam, seu rationem mysticâ, cur voluerit Deus in Veteri Lege instituire Sacrificia, eorumque cæremonias, tradit Angelicus Doctor Art. 3. jam citatæ Quæstionis, his verbis: „ Inter omnia dona, quæ Deus humano generi, jam per peccatum lapsò, dedit, præcipuû est, quod dedit Filium suum: undè dicitur *Joan.* cap. 3. Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam: & idèd potissimum Sacramentum est, quo ipse Christus se ipsum obtulit Deo in odorè suavitatis, ut dicitur cap. 5. Epistolæ ad Ephesios. Et propter hoc, omnia alia Sacrificia offerre-

ban-

bantur in Veteri Lege, ut hoc unum fingulare & præcipuum Sacrificium figuraretur, tanquam perfectum per imperfecta. Unde Apostolus dicit cap. 10. Epist. ad Hebræos, quod Sacerdos Veteris Legis easdem sæpè offerebat hostias, quæ nunquam possunt auferre peccata: Christus autem pro peccatis obtulit unam in sempiternum. Et quia ex figurato sumitur ratio figuræ; idèd rationes Sacrificiorum figurantium Veteris Legis sunt sumenda ex vero Sacrificio Christi. Hætenus *S. Thomas*, qui in eodem Articulo, seu in Responsione ad secundam sibi propositam objectionem, hæc habet: *Dicendum, quod Deus non volebat*, seu in Veteri Lege, hujusmodi sacrificia sibi offerri propter ipsas res, quæ offerebantur, quasi eis indigeret: unde dicitur *Isaiæ* cap. 1. *Holocausta Arietum, & adipem Pinguium, & sanguinem Vitulorum, & Hircorum, & Agnovum novum? sed volebat ea sibi offerri ad significandum Mysterium Redemptionis humanæ per Christum.* Præterea, idem sanctus Doctor ibidem in Responsione ad secundam objectionem, causam, seu rationem mysticam, cur Deus materiam Sacrificiorum Veteris Legis determinaverit ad tria genera animalium quadrupedum, scilicèt de genere boum, ovium, & caprarum, & communiter ad aves, seu ad turturam, & columbam, hanc indicat: *Conveniens fuit, inquit, hæc animalia offerri in figuram Christi, quia Christus in Vitulo offertur, propter virtutem Christi; in Agno propter innocentiam; in Ariete, propter principatum; in Hirco, propter similitudinem carnis peccati; in Turture, & Columba, duarum naturarum conjunctio monstrabatur; vel in Turture castitas, in Columba charitas significabatur.* Cur autem animalia in Sacrificiis Veteris Legis occiderentur? Duas rationes typicas in Responsione ad 5. objectionem, sibi in eodem Articulo propositam, dat *S. Thomas*. Sic enim habet: *Per occisionem animalium significatur destructio peccatorum, quia homines erant digni occisione pro peccatis suis, ac si illa animalia loco eorum occiderentur, ad significandam expiationem peccatorum. Per occisionem etiam hujusmodi animalium significabatur occiso Christi.* Habes nunc ex *S. Thomas* rationes typicas, propter quas Deus in Veteri Lege instituit Sacrificia. Non referam hic causas, seu rationes mysticas, propter quas Deus, sicut perdoctè ostendit *S. Thomas* Art. 4. jam citatæ Quæstionis, jussit *Moyssi*, ut extrueret Tabernaculum, & res, quæ apud Judæos sacræ esse debebant, reponeret sive in structura Tabernaculi, sive in ipsomet Tabernaculo; has, inquam, rationes mysticas, quæ ad

Christum Dominum ordinantur, hic non attingam, quia, ut benè memini, ejusmodi rationes mysticæ in superiori Colloquio, dum de Tabernaculo, & de rebus sacris, quas tam intus continebat, quam exterius repræsentabat, sermonem habuimus, fuerunt sat superq; à nobis prælibatæ. De Sacramentorum Veteris Legis rationibus mysticis copiosè differit *S. Thomas* Art. 5. Quæstionis citatæ, & postquam ostendit, Sacerdotum Consecrationem, & Circumcisionem præfigurâsse Christum Dominum, explicat rationem mysticam, seu figuralem, cur in Lege Veteri fieret Immolatio Agni Paschalis? „ Figuralis, inquit, ratio patet, quia per immolationem Agni Paschalis significabatur immolatio Christi, secundùm illud 1. ad Corinth. cap. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus. Sanguis verò Agni liberans ab exterminatore, linitis superliminibus domorum, significat fidem Passionis Christi in corde & ore fidelium, per quam liberamur à peccato & à morte, secundùm illud 1. Epist. Petri cap. 1. Redempti estis pretioso sanguine Agni immaculati, Comedeantur autem carnes illæ ad significandû esum corporis Christi in Sacramento. Erant autem assæ igni, ad significandam Passionem vel charitatem Christi. Comedeantur autem cum azimis panibus ad significandâ puram conversionem Fidelium sumentium Corpus Christi, secundùm illud 1. ad Corinth. cap. 5. Epulemur in azymis sinceritatis, & veritatis. Lactuæ autè agrestes addebantur in signum poenitentiae peccatorum, quæ necessaria est sumentibus Corpus Christi, Renes autem accingendi sunt oingulo castitatis: calceamenta pedum sunt exempla mortuorum Patrum: Baculi, habendi in manibus, significat pastorem custodiam. Præcipitur autem, quod in una domo Agnus Paschalis comedatur, id est, in Ecclesia Catholica, non in Conventiculis Hereticorum. „ Docet præterea *S. Thomas* in Responsione ad tertiam sibi in eodem Articulo propositam objectionem, quædam Sacramenta Novæ Legis habuisse in Veteri Lege Sacramenta figuralia sibi correspondentia. „ Nam circumcissioni, inquit, correspondet Baptismus, qui est Fidei Sacramentum, unde dicitur Epist. ad Coloss. cap. 2. Circumcisi estis circumcissione Domini nostri Jesu Christi, consepulti ei in Baptismo. Convivio verò Agni Paschalis correspondet in nova Lege Sacramentum Eucharistiæ. Omnibus autem purificationibus Veteris Legis respondet in Nova Lege Sacramentum Poenitentiae. Consecrationi autem

„autem Pontificis & Sacerdotum respon-
 „det Sacramentum Ordinis, Sacramento
 „autem Confirmationis, quod est Sacra-
 „mentum plenitudinis gratiæ, non potest
 „respondere in Veteri Lege aliquod Sa-
 „cramentum, quia nondum advenerat
 „tempus plenitudinis, eò quòd neminem
 „ad perfectum adduxit Lex. Similiter au-
 „tem, & Sacramento Extremæ Unctionis,
 „quod est quædam imediata præparatio
 „ad introitum gloriæ, cujus aditus non-
 „dum patebat in Veteri Lege, pretio non-
 „dum soluto. Matrimonium autem fuit
 „quidem in Veteri Lege, prout erat in of-
 „ficium naturæ, non autem prout est Sa-
 „cramentum conjunctionis Christi, & Ec-
 „clesiæ, quæ nondum erat facta: unde
 „& in Veteri Lege dabatur libellus repu-
 „dii, quod est contra Sacramenti ratio-
 „nem.“ Quod spectat Festa Judæorum,
 „quæ in Veteri Lege erant præscripta,
 „ostendit etiam S. Thomas citatæ Quæst.
 „Art. 4. in Responsione ad X. ejusmodi Ju-
 „dæorum Festa præfigurasse Jesum Chri-
 „stum, vel res ad Populum Christianum atti-
 „nentes. Sic enim scribit S. Doctor: „Figur-
 „alis autem ratio horum Festorum est, quia
 „per jure Sacrificium Agni figuratur per-
 „petuitas Christi, qui est Agnus Dei, se-
 „cundum illud Epist. ad Hebræos cap. ul-
 „timo, Jesus Christus heri & hodie, ipse &
 „in sæcula. Per Sabbatum autem designa-
 „tur spiritualis requies nobis data per
 „Christum, ut habetur cap. 4. Epist. ad
 „Hebræos. Per Neomeniam autem, quæ
 „est intentio novæ Lunæ, significatur il-
 „luminatio primitivæ Ecclesiæ per Chri-
 „stum, eo prædicante, & miracula facien-
 „te. Per Festum autem Pentecostes signi-
 „ficatur descensus Spiritus sancti in Apo-
 „stolos. Per Festum Expiationis significa-
 „tur emundatio à peccatis Populi Chri-
 „stiani. Per Festum autem Tabernaculo-
 „rum, significatur peregrinatio eorum in
 „hoc mundo, in quo ambulant in virtuti-
 „bus proficiendo. Per Festum autem Cœ-
 „lestis atq; Collectæ, significatur Congre-
 „gatio Fidelium in Regno Cœlorum, &
 „ideò istud Festum dicebatur sanctissimum.
 „Et tria Festa erant continua ad invicem,
 „quia oportet, expiatis à vitiiis proficere
 „in virtute, quousque perveniant ad Dei
 „visionem, ut dicitur in Psalmo 83. “ Deni-
 „que S. Thomas Articulo VI. jam citatæ
 „Quæstionis, causam assignans institutio-
 „nis quarundam Observantiarum cære-
 „monialium Veteris Legis, videlicet cur
 „Deus præceperit Judæis, ut abstinerent à
 „sanguine, à suffocatis animalibus, & ab
 „esu quorundam ciborum, tanquam imun-
 „dorum? hæc habet: *Cultus Legis Mosaicæ*

*figurabat Mysterium Christi, unde omnia
 eorum, seu Judæorum, gesta figurabant ea,
 quæ ad Christum pertinent, secundum illud
 I. ad Corinth. cap. 10. omnia in figuris con-
 tingebant illis, & idè rationes harum Ob-
 servantiarum dupliciter assignari possunt.
 Uno modo secundum congruentiam ad di-
 vinum cultum. Alio modo secundum quod
 figurant aliquid circa Christianorum vi-
 tam. Ex his ergò mysticis ac typicis ratio-
 nibus, quas assignat S. Thomas, manifestò
 patet, omnia, quæ Deus instituit in Veteri
 Lege, sive Sacrificia, Sacra, & Sacramen-
 ta, sive Festa, & Observantias cæremonia-
 les, præfigurasse Christum venturum, ac
 subindè debuisse in morte Christi, com-
 pletà eorum veritate, cessare. Quam in
 rem S. Cyrillus Alexandrinus lib. IX. con-
 tra Apostatam Imperatorem Julianum
 apposuit ait: „Deus constituit quidè per
 „sapientissimum Moysen ritus umbrati-
 „les ac typicos, gnarus typos informandis
 „eorum mentibus, qui tum erudiebantur,
 „idoneos esse, non ita tamen ut in rebus
 „adèd crassis perpetuò hærentes, spiritua-
 „li & intellectuali cultu exciderent: Sed
 „acceptà in multis rerum verarum prædi-
 „ctione, Dei obsecrandi modum cum pri-
 „mis agnoscerent, ad rectè vivendi semi-
 „tam scitè & artificiosè pergentes. Quem-
 „admodum enim periti Fabri ærarii for-
 „mas imaginum, quas facturi sunt, in ce-
 „ra liquefacta prius exhibent, non ut ea-
 „tenus tantum illorum ars progrediatur,
 „sed ut in ipsis, eorum, quæ mox faciendæ
 „sunt, decus prius eluceat: postquam ta-
 „men ad exitum perductum opus erit, non
 „jam artificem jure inculabimus, quòd
 „typos negligat. Simili, opinor, modo,
 „posteaquam Christus illuxit, qui est veri-
 „tas, & Christianus cultus introductus est,
 „vanos esse typos jure statuemus, spiritua-
 „lium quippè imagines erant.“*

D. Potestne ex vaticiniis Prophetarum
 evinci, Legem Veterem, quantum ad Sa-
 crificia, Sacra, Sacramenta, Festa, & Ob-
 servantias cæremoniales cessasse in mor-
 te Christi, populùmque Judaicum desuisse
 esse populum Dei?

M. Id eleganter ostendit Lactantius lib.
 IV. *Institutionum divinarum* cap. XX. ubi
 hæc habet: „Moyses & ipsi Prophetæ, Le-
 „gem, quæ Judæis data erat, testamentum
 „vocant, quia nisi testator mortuus fuerit,
 „nec confirmari testamentum potest, nec
 „sciri quid in eo scriptum sit, quia clausum
 „& obsignatum est. Itaque nisi Christus
 „mortem suscepisset, aperiri testamen-
 „tum, id est, revelari & intelligi Myste-
 „rium Dei non potuisset. Verum Scriptu-
 „ra omnis in duo Testamenta divisa est.

Illud

„Illud quod adventum Domini Passio-
 „nemque antecessit, id est, Lex & Pro-
 „phetæ, Vetus dicitur. Ea verò, quæ
 „post Resurrectionem Christi scripta sunt,
 „Novum Testamentum nominatur. Ju-
 „dæi Veteri utuntur, nos Novo: sed ta-
 „men diversa non sunt, quia Novum Ve-
 „teris adimpletio est, & in utroque idem
 „testator est Christus, qui pro nobis mor-
 „te suscepta, nos hæredes Regni æterni
 „fecit, abdicato & exhæredato populo
 „Judæorum, sicut Hieremias Propheta
 „testatur, cum loquitur talia: Ecce dies
 „venient, dicit Dominus, & consum-
 „mabo domui Israël, & domui Juda te-
 „stamentum novum, non secundum te-
 „stamentum quod disposui patribus eo-
 „rum, in die, quâ apprehendi manum
 „eorum, ut educerem illos de Terra Æ-
 „gypti, quia ipsi non perseveraverunt in
 „testamento meo, & ego neglexi eos, di-
 „xit Dominus. Item alio loco similiter ait;
 „Dereliqui domum meam, dimisi hære-
 „ditatem meam in manu inimicorum
 „ejus. . . . Facta est mihi, inquit Chri-
 „stus, hæreditas mea sicut Leo, id est,
 „præda & devoratio factus sum hæredi-
 „bus meis, qui me immolaverunt sicut
 „pecus. Dedit super me vocem suam,
 „id est, Sententiam adversus me mortis,
 „crucisque dixerunt. Nam quod supe-
 „rius ait, consummaturum se domui Ju-
 „dæa testamentum novum, ostendit (seu
 „Christus) Vetus illud Testamentum,
 „quod per Moysen est datum, non fuisse
 „perfectum, id autem, quod per Chri-
 „stum dari deberet, consummatum fore.
 „Domus autem Juda & Israël non uti-
 „que Judæos significat, quos abdicavit,
 „sed nos, qui ab eo convocati ex genti-
 „bus, in illorum locum adoptione suc-
 „cessimus. . . . Cum igitur nos, an-
 „teà tanquam cæci, & tanquam carce-
 „re stultitiæ inclusi, sederemus in tene-
 „bris ignorantes Deum & veritatem, il-
 „luminati ab eo sumus, qui nos Testa-
 „mento suo adoptavit, & liberatos ma-
 „lis vinculis, atque in lucem sapientiæ
 „productos, in hæreditatem Regni Cœ-
 „lestis adscivit.“ Ex quibus Lactantii
 verbis manifestum est, Deum voluisse,
 ut omnia, quæ instituerat in Veteri Lege
 præfigurantia Christum, in morte ejus-
 dem Christi finem haberent, & ut Nova,
 seu Evangelica Lex, in locum Veteris,
 seu Mosaicæ Legis subrogaretur, & tan-
 dem, exhæredato contumaci Populo Ju-
 daico, novum populum, seu Christia-
 nos, Lege suâ adoptaret, & in hæredita-
 tem Regni Cœlestis adsciceret. Ea de
 causa, Deus, qui Religionem Judaicam

in Veteri Lege redegerat ad victimas,
 ad certum modum, modum ad tem-
 pus, tempus ad locum, & locum ad
 unam Civitatem, seu Hierosolymam, &
 ad unum Templum, seu Hierosolymita-
 num, contraxerat, permisit, ut, non
 multò post mortem Jesu Christi, eadem
 Civitas, Templumque Hierosolymita-
 num ab Exercitu Romanorum funditus
 everterentur, & ut omnes Judæi per to-
 tum orbem dispergerentur, ubi fas non
 erat sacrificare, Hierosolymam verò illis
 adire non liceret, in qua solâ licebat im-
 molare. Hæc, inquam, permisit Deus,
 ut omnes intelligerent, Religionem Judaicam,
 sitam potissimum in Sacrificiis, Ri-
 tibus, Cæremoniis, aliisque id
 genus, quæ ad divinum cultum specta-
 bant, quæque Judæi in solo Templo Hiero-
 solymitano exercere ac celebrare pote-
 rant, destructo semel Templo Hierosoly-
 mitano, extinctam fuisse, & omnia quæ
 in Veteri Lege ad præfigurandum My-
 sterium Redemptionis generis humani
 erant instituta, desuisse in integrum in
 morte Jesu Christi, qui omnes figuras,
 quibus in Veteri Lege fuerat adumbratus,
 perfectissimè, juxta Prophetarum
 Oracula adimplevit. *Quemadmodum
 enim, verba sunt S. Joannis Chrysostrami
 Oratione I. adversus Judæos, Faber, jactis
 fundamentis, erectis parietibus, concame-
 rata testudine, ipsaque concameratione in
 unum lapidem in medio positum connexa,
 si eum tollat, totam aedificii compagem
 solverit: Similiter Deus, quum eam Ci-
 vitatem, seu Hierosolymam, fecisset, quasi
 nodum totius Religionis Judaicæ, ac
 mox hanc Civitatem subverterit, nonne
 pariter universum ejus Civitatis statum
 subvertit? Jam verò, lubens rogaverim
 Judæos, qua de causa, cum tantum tem-
 poris in Ægypto versati receperint sta-
 tum suæ Civitatis, ac rursus reduci in Ba-
 bylonem, redierint Hierosolymam; ac
 denique sub Antiocho, Rege Syriæ, tam
 multa passi mala, ad pristinum reversi
 sint statum, & denuò Sacrificia, Altare,
 Sancta Sanctorum, breviter, omnia cum
 pristina receperint dignitate, nunc nihil
 simile factum fuerit, cum tamen à deva-
 statione Templi Hierosolymitani ad hæc
 usque tempora effluerint mille & septin-
 genti circiter anni? Nam semel & ite-
 rum, ac tertio sub Imperatoribus Adria-
 no, Constantino, & Juliano conati sunt
 destructum Templum Hierosolymitanum
 instaurare, sed conatus illorum semper
 interruptus est, primum quidem à militi-
 bus, rursus ab igne promicante è funda-
 mentis, & illorum importunam pervica-
 ciam*

ciam coërcente. Qua de causa, inquam, Judæi extra Hierosolymam agant tanto tempore? Quorsum dirutum Templum maneat adhuc solitudinis calamitas, & sæpè conantibus Judæis instaurationem, conatus in vacuū cesserint? Non aliam tot malorum certè invenio ipse causam, præter istam, quam ipsa rerum veritas loquitur: Posteaquàm Judæi per summam insaniam debacchati sunt in Christum, posteaquàm in illum iniecerunt manus, ejusq; pretiosum sanguinem effuderunt, propterea; perfidi Judæi à Deo rejecti & repulsi sunt, nec ulla his relicta spes reædificandi Hierosolymam, Templum instaurationi, Legem observandi, Festa peragendi, Agnum Paschalem mactandi & comedendi, Sacerdotium & Sacrificium unquam ampliùs habendi, atque suis sedibus, patrioque Solo dejecti, per universum orbem dissipantur, omnibus nationibus exosi, innumeris malis obnoxii, & miseram servientes servitutum. Hæc est vera causa, cur in morte Christi *Dominj omnia*, quæ Deus in Veteri Lege ad præfigurandum Christum venturum instituerat, finem acceperint, & Populus Judaicus desièrit esse Populus Dei.

D. Deplorandam fanè video cæcitate Judæorum, qui, ostensâ licèt in morte Christi figurarum Legis veritate, adhuc tenent mordicis Sabbatismos, Circumcisionem, delectum ciborum, victimas, lotiones, & alias hoc genus Legis figuras, quas Christus Dominus, per illas designatus, per mortem suam fecit supervacaneas. Adhuc pendunt miseri Judæi à Prophetarum promissis, cum is exhibitus sit, quem illi promiserunt, verum Messiam abnegant, & alium quemdam planè imaginariū expectant, cum non sit alius præter Jesum Christum, ad cujus nomen aperiunt caput, inclinant cervices, flectunt genua summi orbis Monarchæ, reviviscunt mortui, contremiscunt dæmones, torquentur & fugiunt noxii spiritus. O plusquàm adamantinam pervacaciam Judæorum, qui in Christum, sibi à Prophetis, & à Lege promissum, credere noluerunt! Sed ô felicem sortem Gentium, quæ licèt Prophetarum ac Legis promissa comperta non haberent, Evangelio tamen credentes, pronis auribus, demissisque animis auscultarunt doctrinam Christi, & in Cruce illius gloriantes, absque Legis Mosaiæ onere, justitiam ac sanctimoniam sunt affecturæ! At, dicas mihi, obsecro te, an Veteris Legis cæremonia ita in morte Christi desièrint, ut si Christiani

eas post Passionem Christi observare voluissent, lethaler peccassent?

M. Hoc dubium, quod proponis, dilucidè post *S. Augustinum* explicat *S. Thomas* 1. 2. Quæst. CIII. Art. 4. in Responsione ad primam objectionem sibi propositam, ubi hæc habet: „Conventiis Augustinus distinxit tria tempora. Unum quidem ante Christi Passionem, in quo Legalia neque erant mortifera, neque mortua. Aliud autem post tempus Evangelii divulgati, in quo Legalia sunt mortua & mortifera. Tertium autem est tempus medium, scilicet à Passione Christi usq; ad divulgationem Evangelii, in quo Legalia quidem fuerunt mortua, quia neque vim aliquam habebant, neq; aliquis ea observare tenebatur; non tamen fuerunt mortifera, quia illi, qui ex Judæis conversi erant, ad Christum, poterant illa Legalia licèt observare, dummodò non sic ponerent spem in eis, quòd ea reputarent sibi necessaria ad salutem, quasi sine Legalibus fides Christi justificare non posset. His autem qui convertebantur ex Gentilitate ad Christum, non erat causa, ut ea observarent, & ideo Paulus circumcidit Timotheum, qui ex matre Judæa genitus erat. Titum autem, qui ex Gentilibus natus erat, circumcidere noluit. Ideò autem noluit Spiritus sanctus, ut statim inhiberetur his, qui ex Judæis convertebantur, observatio Legalium, sicut his, qui ex Gentilibus convertebantur, inhibebatur Gentilitatis Ritus, ut quædam differentia inter hos Ritus ostenderetur. Nam Gentilitatis Ritus repudiabatur tanquàm omninò illicitus, & à Deo semper prohibitus. Ritus autem Legis cessabat, tanquàm impletus per Christum Passionem, utpotè à Deo in figuram Christi institutus. Ex qua *S. Thomæ* doctrina manifestum est, Veteris Legis cæremonias medio illo tempore, quod fluxit à Passione Christi usque ad sufficientem Legis promulgationem, mortuas quidem fuisse, sed necdum mortiferas, adeoque illas sub hoc Evangelicæ Legis crepusculo potuisse absque crimine religiosè observari, ut Synagoga cum honore sepeliretur. At, post promulgationem Legis Evangelicæ docet Angelicus Doctor eodem in Articulo, Veteris Legis cæremonias mortiferas evasisse, adeò ut, si quis Christianus eas nunc observare vellet, mortaliter peccaret. „Quamvis enim, inquit *S. Thomas*, sit eadem fides, quam habemus de Christo, & quam antiqui Patres habuerunt,

„tamen

„tamen quia ipsi præcesserunt Christum, nos autem sequimur; eadem fides diversis verbis significatur à nobis, & ab eis: Ab eis dicebatur: Ecce Virgo concipiet & pariet filium, quæ verba sunt futuri temporis. Nos autem idem respondentis, dicentes, quod concepit & peperit. Et similiter cæremonia Veteris Legis significabant Christum, ut nasciturum & passurum. Nostra autem Sacramenta significant ipsum ut natum & passum. Sicut igitur peccaret mortaliter, qui nunc suam fidem protestando, diceret, Christum nasciturum, quòd antiqui pie & veraciter dicebant: Ita etiam peccaret mortaliter, si quis nunc cæremonias observaret, quas antiqui pie & fideliter observabant. Et hoc est, quod Augustinus dicit contra Faustum (*Hæreticum Machæum*) jam non promittitur nasciturus, passurus, & resurrecturus, quòd illa Sacramenta quodamodò personabant, sed annunciat, quòd natus sit, passus sit, resurrexit, quòd hæc Sacramenta, quæ à Christianis aguntur, jam personant. Hanc doctrinam hausit Angelicus Præceptor ex *S. Augustino*, qui Epistolâ 19. ait, Veteris Legis cæremonias, post promulgationem Legis Evangelicæ ita mortiferas evasisse, ut si quis eas nunc observaret, hæreseos jure optimo infimularetur, & violator haberetur sepulchri, quo multis abhinc sæculis condita est Synagoga: *Proinde, verba sunt S. Augustini, nunc quisquis Christianorum, quanvis sit ex Judæis, similiter ea, seu Legalia, celebrare voluerit, sospitos cineres eruens, non erit pius deductor, vel bajulus corporis, sed impius sepulchre violator.* Advertere tamen debes, Ecclesiam Græcam, Gallicanam, & Germanicam observasse per plura sæcula præceptum, quod Apostoli, in Concilio Hierosolymitano congregati, condiderunt: *Visum est Spiritui sancto & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris quàm hæc necessaria, ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione, à quibus custodientes vos, bene agetis.* Act. Apost. cap. 15. v. 28. & 29. Hoc, inquam, præceptum, quod in nascentis Ecclesiæ crepundiis ad pacem & concordiam Judæos inter & Gentiles, ad Christianam Religionem conversos, conciliandam sanxerunt Apostoli, quodque subindè temporaneum dumtaxat esse debebat, quædam Ecclesiæ, seu Græca, Gallicana, & Germanica per plura sæcula observarunt. Græci quidem in Synodo Trullana celebratâ

P. Graveson Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

anno 692. Can. 66. prohibent, ne quis animalium sanguinem quovis modo comedere aggrediatur, & si sit Clericus, deponatur; si autem Laicus, segregetur. Concilium etiam Aurelianense, habitum in Gallis anno 553. Can. 20. indicit abstinentiam à suffocatis. Idem in Ecclesia Germanica constitutum est in Concilio Wortmatienfi Can. 64. Verùm, istæ Ecclesiæ laudatis Canonibus indixerunt abstinentiam à sanguine & suffocato, non quòd hanc Legem, ab Apostolis conditam, adhuc obligare autumarèt, sed quòd judicarent, conveniens esse, ut hanc disciplinam, seu consuetudinem, à Majoribus acceptam, maximâ Religione servarent, quamvis aliundè esum sanguinis & suffocati absolutè illicitum esse non existimarent, nec damnarent alias Ecclesias, in quibus contraria vigeat consuetudo, sicut rectè explicat *Humbertus*, Cardinalis, & Sylvæ candidæ Episcopus, in *Dialogo contra calumnias Græcorum*.

D. Eò præceptò, quod Apostoli in Concilio Hierosolymitano condiderunt, abstinentia à sanguine animalium, à suffocato, & ab immolatis simulacrorum perindè indicitur & decernitur ac abstinentia à fornicatione. Præcepti autem de abstinentia à fornicatione incumbit omnibus Christianis indispensabilis, & perpetua observandi obligatio, quidni igitur præceptum de abstinentia à sanguine animalium, à suffocato, & ab immolatis simulacrorum perpetuò observare obstringentur Christiani?

M. Hoc Apostolorum præcepto abstinentia à sanguine animalium, à suffocato, & ab immolatis simulacrorum perindè indicitur ac abstinentia à fornicatione, sed non eodem tenore. Nam abstinentia à fornicatione indicitur ac præcipitur, quia fornicatio per se mala est, & quia Gentiles non reputabant eam esse peccatum: undè non mirum, quòd ad præceptum de abstinentia à fornicatione jugiter observandum adstringantur Christiani. Sed abstinentiam à sanguine animalium, à suffocato, & à cibis, qui Idolis erant immolati, imperarunt Apostoli, non quòd putarent esum sanguinis animalium &c. esse per se malum & illicitum, aut quòd judicarent, hanc ab esu sanguinis animalium abstinentiam esse præscribendam ad observandas cæremonias legales, sed eo dumtaxat sine ejusmodi abstinentiam ad tempus præceperunt, ut semotà dissensionis materiâ, pax & concordia Judæos inter & Gentiles, ad Religionem Christianam conversos, facta tecta conservari posset: *Judæis enim* (inquit

(inquit S. Thomas 1. 2. Quæst. CIII. Art. 4. in responsione ad tertiam objectionem) propter antiquam consuetudinem sanguis, & suffocatum erant abominabilia. Comestio autem immolatorum simulacris poterat in Judæis generare circa Gentiles suspensionem reditus ad Idolatriam, & ideo ista fuerunt prohibita pro tempore illo, in quo de novo oportebat convenire in unum Gentiles & Judæos. Procedente autem tempore, cessante causâ, cessat effectus, manifestâ Evangelicâ Doctrinâ veritate, in qua Dominus docet, quod nihil, quod per os intrat, coinquinat hominem, ut dicitur Matthæi cap. 15. Et quod nihil est rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur, ut dicitur cap. 4. Epist. 1. ad Timotheum. Fornicatio autem prohibetur specialiter, quia Gentiles non reputabant eam esse peccatum.

D. Quid sibi vult Christus Dominus, dum Matthæi cap. 15. v. 11. ait: Non quod intrat in os, coinquinat hominem? Quid verò Paulus, dum cap. 4. v. 4. Epist. 1. ad Timotheum dicit: Nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur?

M. His verbis: Non quod intrat in os, coinquinat hominem, Christus Dominus redarguit Phariseos, qui non solum abstinebant à quibusdam cibis, quasi fuissent naturâ suâ immundi, verum etiam ut viderentur Legi non Interpretes modo, sed etiam conditores, frivolis quibusdam observatiunculis simplicem plebem onerabant multis præceptiunculis, quod genus sunt ista: Ne quis cibum capiat manibus impuris. Manus autem appellabant impuras, quando erant illotæ, quasi manus cibum aut hominem contaminaret, aut quasi liquor aquæ sordes abstergeret animi. Item, ne quis à foro reversus, & in promiscua turba versatus, cibum capiat, nisi prius abluto corpore: perinde quasi contactus hominum inquinaret hominem; aut quasi purus sit, qui lotus sit. Rursus, ut lavarentur urcei, pocula, aramenta, sella, reliquaque suppellex, cujus erat usus quotidianus. Has itaque observatiunculas simplici plebi venditantes Pharisei, adierunt Christum, eique dixerunt: Quare Discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum? non enim lavant manus suas cum panem manducant. Quibus ipse respondit: Hypocritæ, bene prophetavit de vobis Isaias, dicens: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me. Sine autem causa colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum. His dictis, Christus velut

aversus à Phariseis, jussit turbas propius accedere, dicens: Audite & intelligite: Non quod intrat in os, coinquinat hominem, sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem. Quasi diceret Christus: Lex Evangelica, cujus conditor sum, non in cæremoniis legalibus, non in abstinentiâ à quibusdam cibis, quasi immundi essent, non in istis, quas Pharisei invexerunt, observatiunculis sita est, sed in affectibus animi. Hanc igitur Legem cælestem postea quam cœpistis profiteri, nihil vobis sit rei cum fucatis Phariseis, qui abstinent à quibusdam cibis, tanquam immundis, quique præpostero judicio summam pietatis collocant in externis cæremoniis & præceptiunculis, & ea quæ sunt animi negligunt. Cyathos horrent ilotos, & animos impuros habent, manus & cutem subinde lavant, animum verò patiuntur omnibus vitis inquinari: Hoc in sensu intelligenda sunt hæc Christi verba: Non quod intrat in os, coinquinat hominem. Libetavit nos quippe Christus Dominus per mortem suam ab observatiunculis Veteris Legis, & constitutiuncularum, quas Legi adjiciebant Pharisei, & quibus onerabant Populum Judaicū plus satis gravatum Legis Mosaicæ onere. Ab observatiunculis cæremoniis Veteris Legis, & ab abstinentiâ judaicâ quorundam ciborum, quasi impuri ac immundi essent, nos per mortem Christi fuisse liberatos, docet Apostolus Paulus cap. 4. v. 1. & seq. Epist. 1. ad Timotheum, ubi hæc habet: Spiritus autem manifestè dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis damniorum: in hypocrisi loquentium mendacium . . . prohibentium abstinere à cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis, qui cognoverunt veritatem; quia omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Quibus verbis Apostolus Paulus apertè declarat, Fideles, redemptos sanguine Christi, revocare non debere Judaicum ciborum delectum, quasi cibum ipse quidquam habeat impuritatis, cum omne ciborum genus Deus in hoc paraverit, ut his ad corporis necessitatem, virisque fariendas moderatè utamur, pro sua benignitate gratias illi agentes, quicumque pro Mosaicâ Lege Evangelicâ Fidem sumus amplexi, quique discussis Judaicarum cæremoniis nebulis, ad lucem veritatis adducti, cognovimus, quidquid ab optimo Deo conditum est, id naturâ suâ bonum esse, si quis, ut oportet, & ad quod conditum est, utatur; nec ullum esse cibi

genus

genus abominandum, aut rejiciendum, quod velut à benigno Deo datum percipitur cum gratiarum actione. Nihil enim in rebus à Deo conditis impurum est, aut immundum, si purus ac mundus sit utentis animus. Eandem doctrinam Fidelibus inculcat idem Apostolus cap. 2. Epistolæ ad Colossenses, dicens: Nemo ergo vos judicet in cibo, aut potu, aut in parte diei festi, aut neomeniâ, aut Sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum, Corpus autem Christi. Ab hac ergo Judaicarum cæremoniis observatione ideo Christianos Apostolus Paulus liberos esse pronunciat, quia hæc fuerunt umbrae, quæ portendebant olim ac delineabant ea, quæ postea essent verè exhibenda à Christo. Cum igitur Christiani corpus ipsum teneant, palamque ipsi illuxerit veritas, non debent amplius consecrari umbras, sed oportet, ut Christo capiti, in Cœlis agenti, charitatis vinculo adherentes, non curent nisi cœlestia, restaque tendant ad præmium immortalitatis.

D. Si, juxta Christi oraculum: Non quod intrat in os, coinquinat hominem; si juxta Apostolum Paulum: Omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur; si denique Christus Dominus, ut mox dixisti, per mortem suam liberavit nos ab observatiunculis Veteris Legis, quas intererat delectus ciborum, seu abstinentiâ à quibusdam cibis, tanquam immundis, ut quid quæso, Ecclesia certis anni temporibus, & potissimum in Quadragesima, Judaicum istum revocat ciborum delectum, esuque carnium interdicit Fidelibus, quos tamè Christus per mortem suam omnibus cibis indiscriminatim utendi plenâ libertate donavit?

M. Ecclesia præcipit quidem certis anni diebus, ut Fideles, dum jejunant, abstineant à carnibus, & ab aliis quibusdam eduliis, non quod censeat carnes esse ex natura sua malas & immundas, aut quod velit antiquatum per mortem Christi Judaicum ciborum delectum revocare, absit: sed quod judicet Ecclesia, id genus abstinentiæ multum prodesse salutem Fidelium, qui hoc pacto domant passiones suas, frænum perduelli cupiditati injiciunt, & carnem suam castigant. Cæterum, Ecclesia Catholica damnat Hæreticos Marcionitas, Encratitas, & Manichæos, qui quædam ciborum genera execrabantur, quod à Deo malo condita esse pertenderent. Improbatur etiam Hæreticos Montanistas, qui jejunia, seu Quadragesimas multiplicabant, quæ valitudinem summam in discrimen pote-

P. Graveson Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

rant adducere; vultque Ecclesia, ut Fideles per abstinentiam à carnibus, quam eis certis anni diebus indicit, corpus suum affligant, & macerent, sed non atterant, & exhauriant, vult, ut carnem suam in ordinem redigant, non immodicè exerceant, cupiditatem cohibeant, valitudinem autem non evertant. Denique, Ecclesia, dum statis anni diebus præcipit abstinentiam à carnibus, & à quibusdam aliis eduliis, non revocat Judaicum ciborum delectum, sed potius illos peccati reos esse declarat, qui Judaico more, à quibusdam cibis abstinerent, quod putarent illos esse immundos. Judæorum enim ista vox est, non Christianorum: Hoc cibo, utpotè immundo, ne vescitor, hoc corpus, propter immunditiam, ne contingito, hac veste, quæ immunda est, ne utitor, hac die ne illud, aut illud agito. Quamvis igitur cibis aut potus, aut eorum sumptio, suapte naturâ bona non sint aut mala, nec pios reddant, nec impios (quo in sensu Christus Dominus, dicit: Non quod intrat in os, coinquinat hominem) abstinentia tamen ab illis, ad virtutes comparandas ex præcepto Ecclesiæ, aut juxta conditionem personarum ex voto aut devotione voluntariè assumpta, laudabilis est & meritoria, ac pietati deservit, ad illam præparans, & magnum illi afferens incrementum: alioquin non toties abstinentiam & sobrietatem commendaret Scriptura Sacra, nec Deum alloquens concineret Ecclesia: Qui corporali jejunio vitia comprimis, mentem elevas, virtutem largiris & præmia. Adde etiam, ciborum delectum inductum fuisse ab ipsismet Apostolis, quippe qui, ut mox dicebamus, abstinentiam à suffocato & sanguine præceperunt; ac subinde summæ temeritatis esse negare, Ecclesiam ad utilitatem Fidelium super hujusmodi rebus Leges constituere posse, cum jure naturali indictum sit, ut inferiores superiorum Legibus dirigantur, & Christus districtè præcipiat, ut obediamus Ecclesiæ: Si quis Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus, Matthæi cap. 18. Hac præmissâ expositione, statim patescit mens Apostoli Pauli. Nam primò, dum cap. 4. v. 1. Epist. 1. ad Timoth. ait: Omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur; id Apostolus scribit contra nonnullos, quorum errorem postea secuti sunt Hæretici, Encratitæ, Marcionitæ, & Manichæi, qui abhorrebant à quibusdam cibis, quod distarent, illos à malo Deo conditos esse. Hanc esse germanam mentem Apostoli Pauli asserunt sancti Patres, Hieronymus

cap. 2

cap.

cap. 2. lib. 2. adversus *Jovinianum*, S. *Chrysostomus* Homil. 12. in Epist. 1. ad *Timoth.* *Theodoretus* in cap. 4. Epist. 1. ad *Timoth.* & S. *Augustinus* lib. 30. contra *Fauftum* cap. 5. Præterea, quando *Apostolus Paulus* cap. 2. Epist. ad *Colossenses*, ait: *Nemo vos iudicet in cibo, aut potu, aut in parte diei Festi, aut Neomeniæ, aut Sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum &c.* Hæc scribit *Apostolus* contra quosdã pseudo-*Apostolos*, qui abrogatas per mortem *Christi* Legis Veteris cæremonias revocare totis viribus fatagebant, & *Fideles* inducebant, ut eas, velut ad salutem necessarias, observarent, eadẽque operã abstinere à quibusdam cibis, tanquã immundis. Denique, cum in exordio Ecclesiæ nullo *Fideles* obstringerentur præcepto abstinendi à cibis, qui erant imolati *Idolis*; idẽ *Apostolus* cap. 10. Epist. 1. ad *Corinth.* v. 27. & seq. ait: „Omne quod in macello venit, manducate, nihil in-terrogantes propter conscientiam. . . . „Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire; omne, quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. “ Id est, nihil interrogantes, an immolatum sit, an secus? idque propter conscientiam. Vitandum enim est offendiculum, si incidat, non accersendum. Hinc immediatè subdit *Apostolus*: „Si quis autem dixerit: Hoc immolatum est *Idolis*: nolite manducare, propter illum, qui indicavit, & propter conscientiam. Et Epist. ad Romanos cap. 14. v. 21. ait idem *Apostolus*: Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur. “ Si ergo *Apostolus Paulus* vetat *Fidelibus*, ne carnes immolatas edant, vel vinum bibant, quando potest indè oriri scandalum, quanto magis nunc *Fideles* fervare debent abstinere à carnibus, aliisque edulis, quam certis anni temporibus ad eorum utilitatem præferibit Ecclesia, quæ habet à Deo auctoritatem condendi ejusmodi Leges, quibus obedire debemus, quasque citra scandalum, & ejusdem Ecclesiæ auctoritatis contemptum violare non possumus: *Obedite Præpositis vestris, & subjacete eis*, inquit idem *Apostolus* cap. 13. v. 17. Epist. ad *Hebræos*. Quicumque igitur asserunt, nullum certum cibi genus Christianis esse præscribendum, sed unicuique integrum & liberum esse debere, ut his vescatur cibis, quos existimat conducere suæ valetudini, hi, inquam, non so-

lùm disciplinam Ecclesiasticã enervant, & adversantur doctrinæ *Apostoli Pauli*, jubentis, ut inferiores præstent superioribus debitam obedientiam, verum etiam, Ecclesiæ Catholicæ, quæ hujusmodi escarum delectum certis anni diebus à *Fidelibus* observandum religiosè & prudenter constituit, contumeliam irrogant, & *Hæreticorum Aerii, Joviniani, Waldensium, Wiclefi, Lutheri, Calvinii*, aliorumque ejusdem furfuris hæterodoxorum damnatæ doctrinæ consentiunt.

D. Hoc unum circa observantiam cæremoniarum Veteris Legis post *Passionem Christi Domini* superest tibi proponendum dubium. Dixisti quippè superius, cæremonias Veteris Legis statim post *Passionem Christi* fuisse quidem mortuas, id est, abrogatas, sed necdum mortificatas, quia hi, qui ex *Judæis* ad Religionem Christianam erant conversi, licet, & inculpatã conscientiam ejusmodi cæremonias observarunt usque ad sufficientem Legis Evangelicæ promulgationem. At, contrarium sentire mihi videtur *Apostolus Paulus*, cujus Epistolam ad *Galatas* nuperrimè legebam. Ait namque *Paulus* cap. 2. v. 11. & seq. hujus Epist. se in faciem restitisse *Petro*, quod cæremonias Veteris Legis observaret: *Cum autem, inquit, venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat. Prius enim quàm venissent quidam à Jacobo, cum gentibus edebat, cum autem venissent, subtraherebat, & segregabat se, timens eos, qui ex circumcisione erant.* Porro, observantiam cæremoniarum Veteris Legis *Apostolus Paulus* vitio vertere haud potuisset *S. Petro*, Principi *Apostolorum*, si tùm temporis adhuc licita fuisset, & permiffa arbitrio illorum, qui, relicto *Judaismo*, nomen dabant Christianæ Religioni.

M. Non reprehendit *Apostolus Paulus S. Petrum*, quod observaret cæremonias Legis, cum ipsemet *Paulus* eas observaret; circumcidit enim *Discipulum suum Timotheum*, sicut refertur cap. 16. v. 3. Act. *Apost.* Et, secundum Legem *Mosaicam, purificatus, intravit in Templum, annuntians expletionem dierum purificationis*, ut legitur cap. 21. v. 26. ejusdem libri Act. *Apostolorum*. Non, inquam, *Apostolus Paulus* reprehendit *S. Petrum*, quod Veteris Legis cæremonias observaret, sed quod *S. Petrus*, datã operã, se à gentibus segregando, &, ut placeret *Judæis*, circa Legalium observantiam adhibendo diligentiam nimiam, intempestivo suo exemplo non solum da-

bat gentibus, ad Religionem Christianam conversis, scandalum, sed etiam eis occasionem præbebat existimandi, observantiam cæremoniarum Veteris Legis esse necessariam ad salutem æternam consequendam. Qua de causa *Paulus* dixit *Cepha coram omnibus: Si tu, cum Judæus sis, gentiliter vivis, & non judicæ, quomodo Gentes cogis judicare?* In hoc peccasse *S. Petrum* docet *S. Thomas* 1. 2. Quæst. CIII. Art. 4. in responsione ad secundam sibi propositam objectionem. Quamvis autem error *S. Petri*, non fuerit error doctrinæ, sed tantum conversationis, verè tamen fuit reprehensus à *S. Paulo*, sicut post *S. Augustinum* asserit ibidem *Angelicus Doctor*, non verò tantum reprehensus simulatoriè, sicut olim visum est *S. Hieronymo*, qui super hac re literariam cum *S. Augustino* habuit concertationem; sed postea argumentis illius *Aquilini Doctoris* victus, in ejus descendit sententiam. Observantia itaque cæremoniarum Veteris Legis à tempore *Passionis Christi* usque ad sufficientem Legis Evangelicæ promulgationem, licita fuit, eã tamen Lege, ut omnes firmiter crederent, ejusmodi observantiam non esse necessariam ad salutem æternam adipiscendam, & in his cæremoniis legalibus salutis spem non esse reponendam: *Adventibus enim rebus, quarum erant umbræ illæ observationes, id actum est, ut ostenderetur in ipsis umbris non esse spem reponendam, sed in ipsis rebus, quas illæ umbræ significabant esse venturas, id est, Christum & Ecclesiam. Et propterea, illa jam omnia imania erant. Nec tamen ea, tanquã superflua, removenda, sed, tanquã superflua, contemnenda Apostolus præcepit: ut si quis Judæus Christo credidisset, propter offensionem suorum non prohiberetur in ipsis superfluis remanere, nec tamen in eis salutem suam constitutam putaret. Non enim signa illa, sed ea, quæ his significantur, in salutem introducunt.* Verba sunt *S. Augustini* cap. 4. lib. 14. contra *Fauftum*, *Manichæum*.

D. Præcepta judicialia, seu forensia, Veteris Legis, fueruntne in morte *Christi* abrogata perindè ac præcepta cæremonialia ejusdem Legis, ita ut peccarent nunc mortaliter Principes, qui juberent, ut ejusmodi præcepta judicialia in suis Ditionibus observarentur?

M. Fuerunt quidem præcepta judicialia, seu forensia Veteris Legis in morte *Christi* abrogata sicut præcepta cæremonialia ejusdem Legis, cum hoc tamen discrimine, quod præcepta cæremonialia Veteris Legis, non solum in *Passione*

Christi Domini mortua fuerint, seu vim obligandi non amplius habuerint, verum etiam post Legis Evangelicæ promulgationem mortifera evaserint, ac lethaliter peccarent nunc, qui ea observare vellent. At, præcepta judicialia Veteris Legis sunt quidem nunc mortua, id est, non habent vim obligandi, sed non sunt mortifera, quia (inquit *S. Thomas* 1. 2. Quæst. CIV. Art. 3.) si quis Princeps ordinaret in Regno suo, illa præcepta judicialia observari, non peccaret, nisi fortè hoc modo observarentur, vel observari mandarentur, tanquã habentia vim obligandi ex Veteris Legis institutione: talis enim intentio observandi esset mortifera. Rationem hujus discriminis perdoctè *S. Thomas* ibidem assignat, quia, inquit, præcepta cæremonialia principaliter in Veteri Lege instituta sunt ad figurandum Christi mysteria, ut futura; & idè ipsa eorum observatio præjudicat *Fidei* veritati, secundum quam confitemur illa mysteria jam esse completa. Præcepta autem judicialia non sunt instituta ad figurandum, sed ad disponendum statum illius populi (seu *Judaici*) qui ordinabatur ad *Christum*; & idè, mutato statu illius populi, *Christo* jam veniente, præcepta illa judicialia vim obligandi amiserunt, Lex enim fuit pædagogus ducens ad *Christum*, sicut ait *Apostolus* cap. 3. Epist. ad *Galatas*. Quia tamen hujusmodi præcepta judicialia non ordinantur ad figurandum, sed ad aliquid fiendum, ipsa eorum observatio absolute non præjudicat *Fidei* veritati: sed intentio observandi tanquã ex obligatione Legis præjudicat veritati *Fidei*, quia per hoc haberetur, quod status prioris populi (seu *Judaici*) adhuc duraret, & quod *Christus* nondum venisset.

D. Hactenus de Lege *Mosaica* tam secundum se spectatã, quàm secundum ea, quæ complectitur, videlicet præcepta moralia, cæremonialia, & judicialia; Sacra, Sacrificia, Sacramenta, Ritus, Festa, & alia id genus, copiosè factis disseruimus. Nunc, si placet, veniamus ad quædam Facta historica, quorum accurata notitia haud parum lucis afferre poterit Sacræ Historiæ, quam in *Pentateucho* descripsit *Moyfes*. In primis, memini, te in superiori nostro Colloquio probasse contra *Joannem Spencerum*, *Tabernaculum*, quod *Deus*, ad specialem sui cultum, *Moyfi* extruendum jussit, factum non esse ad formam *Tabernaculi Idoli Moloch*. Sed quinam esset

effet iste *Moloch*, & quem cultum ei exhiberent Gentes, Idololatriæ tenebris immerfæ? rogo te, ut in præsentia breviter exponas.

M. Sæpius in nostris Colloquiis de cultu, qui Deo debetur, differendo, monui te, summam ab exordio Mundi, tam apud Patriarchas ante Diluvium, quam apud Patriarchas post Diluvium fuisse Sacrificiorum dignitatem atque auctoritatem, eò præsertim nomine, quòd à Deo eorum usus esset præceptus, non tantum ut homines inde testarentur, se Coeli ac Terræ conditorem pro vero Deo agnoscere, eumque colere; sed ut esset etiam publica professio grati affectus Deo debiti pro beneficiis acceptis, atque denique, ut essent typi Sacrificii Christi, cuius merito & efficaciam verè & reapse expianda erant peccata nostra, sedanda ira Dei, subindèq; impetranda peccatorum remissio. At, quemadmodum nihil tam sanctum est, tamque religiosum, quod ad nefandos, & prophanos usus interdum à malè feriatas hominis non trahatur; ita idem in cultu & in Sacrificiis etiam obtigisse narrat Historia Sacra. Atque ut cæteros taceam abusus, sufficiet nunc ex multis unum adduxisse Sacrificium, quod Populi Ammonitæ, & quidam Israëlita, in Idololatriam lapsi, Idolo *Moloch* offerebant, liberos suos scythicâ plusquam crudelitate comburendo. Porro, quis fuerit iste *Moloch*? non convenit inter Scriptores. Alii putant fuisse *Mercurium*, alii *Priapum*, alii *Jovem*, alii *Saturnum*. De forma etiam Idoli *Moloch* non consentiunt itidem Auctores. *Joannes Lorinus* putat, Idolum *Moloch* fuisse hominis instar extensis manibus cupreum & concavum, in cuius concavitate accendebatur ignis, quousque esset quasi ignitum. Alii Idolum *Moloch* fuisse æneum existimant, capite vitulino, reliquo corpore hominis formâ, Regis insignibus, ac regio throno insidens, manus protendens, quibus pueros sibi oblatos exciperet, pyrâ intus accensâ. Hoc autem nefandum Idolum colebant Ammonitæ, offerendo illi in Sacrificium pueros suos, eosque cremando. Sed, ne, inter immolandum, puerorum, qui comburebantur, ejulatus commoverent parentum viscera, atque ut oblatio dæmoni gratior esset, impii Sacerdotes, alique hujus Idoli Ministri, quamdiu Sacrificium durabat, rauco tubarum clangore, & indefesso tympanorû strepitu undique aera replebant. Denique, post absolutum abominabile sacrificium, cultores hujus Idoli sub arborum

opacitate scortabantur. *Molochi* siquidem Templum luco cingebatur. Hoc execrandum Sacrificium, quod Idolo *Moloch* offerebant gentes, totumque illum infamem cultum populo Isrælitico districte inhibuit Deus cap. 18. v. 21. libri Levitici, dicens: *De semine tuo non dabis, ut consecretur Idolo Moloch, nec pollues nomen Deitui.* Etcap. 20. v. 2. ejusdem libri: *Hæc loquere filiis Israël, & de advenis, qui habitant in Israël, si quis dederit de semine suo Idolo Moloch, morte moriatur, populus terræ lapidabit eum.* Quam turpia, omniumque execratione digna essent ejusmodi Sacrificia, quibus Gentes Diis suis humanas hostias immolabant, eleganter *Lactantius* cap. 21. lib. 1. *Divin. Institut.* describit his verbis: *Nam de infantibus, qui Saturno immolabantur propter odium, quid dicam, non invenio: Tam barbaros, tam immanes fuisse homines, ut parricidium suum, id est, tetrum atque execrabile humano generi facinus, sacrificium vocarent: cum teneras atque innocentes animas, quæ maximè est ætas parentibus dulcior, sine ullo respectu pietatis extinguerent, inhumanitatemque omnium bestiarum, quæ tamen fetus suos amant, feritate superarent. O dementiam insanabilem! Quid illis isti Dii amplius facere possent, si essent iratissimi, quam faciunt propitii? Cum suos cultores parricidiis inquinant, orbitatibus maculant, humanis sensibus spoliant? Quid potest esse his hominibus sancti? aut quid in prophanis locis facient, qui inter aras Deorum summa scelera committunt? Pescennius Festus in libris Historiarum per Satyræ refert, Carthaginenses Saturno humanas hostias solitos immolare, & cum victi essent ab Agathocle, Rege Siculorum, iratum sibi Deum putavisse, itaque, ut diligentiùs piaculum solverent, ducentos nobilium filios immolasse.*

D. Ex hoc turpissimo, & omni dedecore infami cultu, quem Idolo *Moloch* olim Gentes exhibebant, facile intelligo, quàm insulse *Joannes Spencerus* dixerit, Deum, ut in Populo Hebræo cultum sibi speciatim consecratum stabiliret, atque propagaret, jussisse *Moyse*, ut Tabernaculum fabricaret juxta formam Tabernaculi *Moloch*. Quid autem stultius dici aut excogitari possit, certè non video. *Quæ enim* (ut ait Apostolus *Paulus* Epist. 2. ad Corinthios cap. 6. v. 14. & seq.) *participatio justitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras? Quæ autem conventio Dei ad Belial? aut quæ pars fidei cum infideli? Qui autem confensus Templo Dei cum Idolis? Facebat itaque* Spence-

Spencerus, qui vana comenta, & à sæculis inaudita paradoxa in libris, quos edidit *De Ritualibus Judæorum Legibus*, effutire non erubuit. Hunc temerarium Scriptorem odi & execror. Sed ecce aliud tibi proponendum occurrit Dubium circa fabricam Tabernaculi, in quo Deus à Populo Hebræo coli voluit. Legebam quippè paucis abhinc diebus in lib. Exodi c. 38. v. 8. *Moysem* fecisse *labrum æneum cum basi sua de speculis mulierum, quæ excubabant in ostio Tabernaculi*, cumque non satis intelligerem, ut quid istæ mulieres excubarent in ostio Tabernaculi, & quo officio ibi fungerentur? Consului eximium quemdam Doctorem, qui hunc mihi exemit scrupulum, dicens, illas mulieres, quas Scriptura dicit excubasse in ostio Tabernaculi, fuisse Deo dicatas, virginittatis voto obstrictas, & in Cellis, juxta Tabernaculum extructis, habitantes, ut in eodem Tabernaculo ministrarent. Utrum autem placeat tibi hæc Doctoris istius explanatio, velim ut liberè dicas.

M. Quominus hanc Doctoris istius explicationem meo approbem calculo, duo præsertim obstant momenta, quæ breviter attingam. Et primò quidem, hæc Doctoris istius explicatio supponit in Veteri Lege fuisse foeminas, quæ, voto virginittatis nuncupato, erant Deo specialiter consecratæ, quod tamè adversatur doctrinæ sanctorum Patrum, & Scriptorum Ecclesiasticorum, præsertim *Origenis* in caput 13. *Matthæi*, *S. Ambrosii* lib. de *Institut. Virginis* cap. 5. *S. Hieronymi* Epist. 22. veteris Editionis, quæ est ad *Eustochium* cap. 7. *S. Augustini* Tractatu 10. in Joannem, & *S. Bernardi* Homil. 3. super *Missus* est. Hi, inquam, sancti Patres primitias virginittatis adscribunt *Mariæ*, matri Christi Domini. Non quòd putent sancti illi Doctores, nullas fuisse in Veteri Testamento foeminas, quæ ante *Mariam*, Deiparam, virginittatem coluerint, cum potius certum sit, plures in Veteri Testamento extitisse foeminas, quæ, studio temperantiæ, virginittatem servaverint; sed quod velint sancti illi Patres, nullum hominem, nullamve foeminam in Veteri Testamento ante *Mariam*, Genitricem Dei, virginittatem, voti Deo nuncupati Religione, coluisse, hancque prærogativam soli *Mariæ* Virgini eximiam fuisse. Qua de re leges Eminentissimum nostrum Cardinalem *Raymundum Capisuchi*, qui in suis Controversiis, Romæ typis excussis, perdoctè in Controversia decima, parag. 2. probat ex *S. Thoma*, & ex communi Theologorum sententiâ, neminem in Veteri Lege, seu Mosaicâ, virginittatè servandi voto fuisse

obstrictû, & in Nova dumtaxat, seu Evangelica Lege, nuncupationem voti Deo factam de servanda virginittate originè habuisse. Adduci itaq; haud possum, ut credam, mulieres illas, quas Scriptura Sacra ait, in ostio Tabernaculi excubasse, fuisse Deo, per religionem voti de perpetuò servandâ virginittate consecratas ac dedicatas. Præterea, Doctor ille, quem consulti, supponit, mulieres illas, quas Scriptura dicit, in ostio Tabernaculi excubasse, continuam illuc fixisse sedem, perpetuam mansionem habuisse, atq; tanquam custodes continuas illuc excubias ac vigilias egisse. Id autem negant perdocti Catholici Scriptores, asserentes mulieres illas non perpetuò mansisse in ostio Tabernaculi, sed illuc dumtaxat ad orandû accessisse, & in fundenda oratione attentas ac vigiles fuisse; non secus ac de *Anna*, Prophetissâ, filiâ *Phannuelis*, dicitur apud *S. Lucam* cap. 2. v. 37. *Non discedebat de Templo, jejuniis & obsecrationibus serviens die ac nocte*, quia *Anna* Templum frequentabat, & in eo precibus & orationibus vacans, perdurabat, non quòd in Templo nabitaret. Ita interpretantur *Tolerus*, *Maldonatus*, & *Cornelius à Lapide*. Sic non dispari ratione Scriptura Sacra ait, mulieres in ostio Tabernaculi excubasse, quòd quotidianam illarum mulierum in Tabernaculo frequentando assiduitatem commendare velit, non quòd istæ mulieres continuam in ostio Tabernaculi mansionem facerent. Huic interpretationi favet Chaldaica Paraphrasis in hunc locum jam citatum libri Exodi: *Fecit, inquit, labrum ex ære, & basim ejus ex ære de speculis mulierum, quæ veniebant, ut orarent in ostio Tabernaculi fœderis.* Doctissimus etiam Scripturæ Sacræ Interpres *Jacobus Bonfrerius* idem observat in caput 38. libri Exodi: *Nota, inquit, mulieres excubantes ad ostium Tabernaculi, dici mulieres devotas, quæ frequenter veniebant ad Tabernaculum, Deum adoraturæ & exoraturæ.*

D. Deum, post erectionem Tabernaculi, ad promovendum cultum, quem in eo peragendum instituerat, jussisse *Moyse*, ut *Aaronem*, in Summum Pontificem consecraret, ejusq; filios in Sacerdotes ordinaret, jam probè scio, sed quænam essent vestes Summo Sacerdoti, seu Pontifici propriæ, quænam verò vestes Sacerdotibus omnibus communes, scire vehementer desidero.

M. Ornatum vestium in Summo Pontifice apud Hebræos, & in Sacerdotibus, eorumque specialem consecrationem ideò præcepit Deus, ut majorè populi reverentiam

tiam cultus sui Ministris conciliaret, sicut optimè observat S. Thomas 1. 2. Quæst. CII. Art. 7. Octo autem ornamenta habebat Summus Pontifex, quæ ibidem Angelicus Doctor isto ordine percenset. *Primo enim*, inquit, *habebat vestem lineam, quam Byssinam Josephus Hebræus appellat. Secundò, habebat tunicam hyacinthinam, in cujus extremitate versus pedes ponebantur per circuitum tintinnabula quædam, & mala punica, facta ex hyacintho & purpura, coccoque bis tincto. Tertio, habebat superhumerali, Hebræis Ephod dictum, quod tegebat humeros, & ad interiorem partem usque ad cingulum, quod erat ex auro, & hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retortâ; & super humeros habebat duos onychinos, in quibus erant sculpta nomina filiorum Israël. Quartum erat Rationale, ex eadem materia factum, quod erat quadratum, & ponebatur in pectore, & conjungebatur superhumerali. Et in hoc Rationali erant duodecim lapides pretiosi, distincti per quatuor ordines, in quibus etiam sculpta erant nomina filiorum Israël, quasi ad designandum, quod ferret onus totius populi per hoc, quod habebat nomina eorum in humeris, & quod jugiter debebat de eorum salute cogitare per hoc, quod portabat eos in pectore, quasi in corde habens. In quo etiam Rationali mandavit Dominus poni DOCTRINAM & VERITATEM (juxta Editionem vulgatam) seu URIM & THUMMIM (sicut habet Textus Hebræus) quia quædam pertinentia ad veritatem justitiæ, & doctrinæ scribebantur in illo Rationali. Judæi tamen fabulantur, quod in Rationali erat lapis, qui secundum diversos colores mutabatur, secundum diversa, quæ debebant accidere filiis Israël, & hoc vocant VERITATEM & DOCTRINAM, Hebræicè, URIM & THUMMIM. Quintum erat Baltheus, id est, cingulus quidam factus ex prædictis quatuor coloribus. Sextum erat Tiara, id est, Mitra quædam de bysso. Septimum autem erat lamina aurea, pendens in fronte ejus, in qua erat scriptum nomen Domini. Octavum autem, erant femoralia linea, ut operirent carnem turpitudinis suæ, quando accederent ad Sanctuarium, vel ad Altare. Hæ erant vestes, quibus ornabatur Summus Sacerdos, seu Pontifex, ex quibus, ut ibidem advertit Doctor Angelicus, minores Sacerdotes habebant quatuor, scilicet tunicam lineam, femoralia, baltheum, & tiaram. Honori Sacerdotum consuluit itidem Deus præcipiendo primò, ut non sparsim ex quolibet genere ad Dei ministeriū applicarentur, sed ex certa prosapia, seu è Tribu Levitica, secundum generis successio-*

nem essent oriundi, ut ex hoc clariores & nobiliores haberentur. Secundò, jubendo ad removendū contemptum Ministrorū, ut non haberent maculam, vel defectum corporalem, quia hujusmodi homines his vitiis contaminati, solent apud homines in contemptu haberi. *Macula autem, vel defectus corporales, à quibus Sacerdotes debebant esse immunes, significant diversa vitia & peccata, quibus debent cavere, inquit S. Thomas 1. 2. Quæst. CII. Art. 5. in Resp. ad quartam sibi propositam objectionem. Prohibetur enim cap. 21. v. 16. & seq. lib. Levitici, ne ad Sacerdotium promoveatur cæcus, id est, ut in sensu figurato explicat sanctus ille Doctor, ne sit ignorans: ne sit claudus, id est instabilis, & ad diversa se inclinans: ne sit parvus, vel grandis, vel torto naso, id est, ne per defectum discretionis, vel in plus, vel in minus excedat, aut etiam aliqua prava exercent. Per nasum enim discretio designatur, quia est discretivus odoris. Ne sit tracto pede, vel manu, ne amittat virtutem bene operandi, vel procedendi in virtute. Repudiabatur etiam, si habebat gibbum vel antè, vel retrò, per quem significatur superfluus amor terrenorum. Si est lippus, id est, si per carnalem affectum ejus ingenium obscuratur, contingit enim lippitudo ex fluxu humoris. Repudiabatur etiam, si habebat jugem scabiem, id est, petulantiam carnis; & si habuerit impetiginem, quæ sine dolore corpus occupat, & membrorum decorem sedat, per quam avaritia designatur. Et etiam si sit hermosus, vel ponderosus, qui scilicet gestat pondus turpitudinis in corde, licet non exercent in opere. Hæ sunt maculæ, & defectus corporales, à quibus Sacerdotes Veteris Legis immunes esse debebant, & quibus significabantur vitia & peccata, à quibus pariter eos omninò alienos esse oportebat. Jam verò, quid vestes, & ornamenta sacerdotalia mysticè significarent, pulchrè in eodem loco explicat S. Thomas: „Per ornamenta, inquit, designantur virtutes Ministrorum Dei. „Sunt autem quatuor, quæ sunt necessariae omnibus Ministris, scilicet castitas, quæ significatur per femoralia. Puritas, verò vitæ, quæ significatur per lineam, tunicam. Moderatio discretionis, quæ significatur per cingulum. Et rectitudo intentionis, quæ significatur per tiaram protegentem caput. Sed præ his Sacerdotes debent quatuor habere. Primò quidem, jugem Dei memoriam in contemplatione, & hoc significat lamina aurea, habens nomen Dei in fronte. Secundò, quod supportent infirmitates populi, quod significat superhumerali, Tertio, quod habebant populum*

» in

in corde & visceribus per sollicitudinem charitatis, quod significatur per Rationale. Quarto, quod habeant coelestem conversationem per opera perfectionis, quod significatur per tunicam hyacinthinam: undè tunica hyacinthinæ adjunguntur in extremitate tintinnabula aurea, per quæ significatur doctrina divinorum, quæ debet conjungi coelesti conversationi Pontificis. Adjunguntur etiam mala punica, per quæ significatur unitas fidei, & concordia in bonis moribus, quia sic conjuncta debet esse ejus doctrina, ut per eam fidei & pacis unitas non rumpatur. „Hæc enī S. Thomas, qui vestes sacerdotales accurate recenset, earumque mysticam significationem ita dilucidè exponit, ut aliquid ejus verbis addidisse, decerpisse sit.

D. Expone, quæso, uberius, cur Deus voluerit, ut Summus Sacerdos, seu Pontifex, apud Hebræos, gestaret in pectore suo id genus indumenti, quod Rationale dicebatur, & in quo Deus jussit, ut hæc duo verba inscriberentur, *Doctrina & Veritas?*

M. Multis de causis voluit Deus, ut Summus Sacerdos, seu Pontifex gestaret in pectore suo id genus indumenti, quod Rationale dicebatur, & in quo hæc duo verba erant inscripta, *Doctrina & Veritas*, seu Hebræicè *Urim & Thummim*. Primò, quia Deus per *Urim & Thummim*, seu per has duas voces, *Doctrinam & veritatem*, inscriptas Rationali, quo indutus erat Summus Sacerdos, personis publicis, de Ecclesiæ vel Regni gravioribus negotiis, ipsum, velut Deum ac Regem Israëlitis, consulentibus ac interrogantibus, Majestatis suæ Placita declarabat, Oracula sua fundebat, & de futuris eventis, publicum bonum spectantibus, per Summum Sacerdotem certiores faciebat. Non quòd istæ duæ voces *Urim & Thummim*, seu *Doctrina & Veritas*, quæ erant Rationali inscriptæ, essent divinum Oraculum, sed indices Oraculi: non instrumentum, sed causa dumtaxat moralis, & conditio sine qua non fiebat hoc genus divinæ revelationis. Secundò, Deus per *Urim & Thummim* sua fundendo Oracula, voluit cultui suo magis adstringere Israëlitas, qui ad Oracula, Ariolosque Gentium, in vicinia habitantium, futura cognoscendi libidine excitati confugissent, subindèque ad eorum Ritus & Idola defecissent, si sua eis defuissent Oracula. Denique, Deus hoc pacto voluit Summo Sacerdoti conciliare reverentiam, qui Oraculorum divinorum Nuncius esset ac Interpres. Soli quippè Summo Sacerdoti, seu Pontifici, *Urim & Thummim*.

P. Graveson Hist. Eccl. V. T. Tom. II

mim, Rationali indita, circumferre licebat, sicut ex multis Hebræorum Magistris probat Buxtorfius in *Historia Urim & Thummim*. Ferenda porro non est temeritas Joannis Spencersi, qui ausus est asserere, *Urim* nihil aliud fuisse, quàm simulacrum parvulum ad humanam similitudinem formatū, nec multum discrepans ab illis simulacris fatidicis, quæ olim Gentes *Teraphim* appellabant. Hinc concludit audacissimus ille Scriptor, quòd sicut mos iste simulacra illa fatidica, *Teraphim* dicta, in dubiis consulendi, longè latèq; per Gentes invaluisse, Deum, hunc veterem Ritus à *Teraphim* petendi Oraculi, in Pectorali *Urim* penè invariaturum, Israëlitis ex indulgentia concessisse, ne in Gentium semitas, moris illarum antiqui effræni desiderio præcipites agerentur. *Urim* igitur (juxta illum temerarium Scriptorem lib. 3. *De Legibus Ritualibus Hebræorum*, cap. 3. *Dissertatione* -) nihil aliud erat, quàm parvum simulacrum ejusdem cum Gentium *Teraphim* muneris, & penè ejusdem figuræ, quod reconditum gestabat Summus Sacerdos intra concavas Rationalis plicaturas, quoque mediante, Deus, aut Angelus, vocem Dei & nomen gerens, ad Summi Sacerdotis Interrogata respondebat, eiq; quid agendum, quid non agendum, quid præsens, quidve futurum esset, voce formatâ revelabat. At, hinc in confutanda ista Joannis Spencersi novâ opinione, futilibusque nixâ conjecturis, diutius non immorabor, cum jam à viris eruditissimis Scripturæ Sacræ Interpretibus fuerit jure optimo rejecta atq; explosa. Obiter dumtaxat dicam, tantum abesse ut Deus in suo cultu approbaverit simulacra illa fatidica, dicta *Teraphim*, quæ in dubiis consulebant olim Gentes, quæq; arte diabolicâ eis Responsa, seu falsa Oracula, dabant; ut potius ejusmodi fatidica Gentium simulacra, dicta *Teraphim*, districtè prohiberit, ut potè quæ essent mera Idololatriæ, diabolicæ & superstitionis divinationis instrumenta, seu imagines quædam, factæ ad cognoscendum ex iis, per artem magicam, & invocationem Diaboli, ea, quæ erant futura. Qui igitur credibile est, Deum, cujus consiliū semper fuit Israëlitas ab Idololatria & superstitionibus longè avocare, ita simulacra fatidica Gentium, dicta *Teraphim*, adoptare voluisse in sacratiorum & augustiorum sui cultus partem. Israëlita siquidem, ad Idololatriam & ad quodvis aliud superstitionis genus maximè proclives, ad *Teraphim* Gentium prophanarū consulenda, occasione datâ, facile admodum defecissent, præsertim, sicut pertendit Spencersus, si

R

tanta

tanta inter illa Gentium *Theraphim* & sacrum *Urim* extitisset affinitas, & insuper, sacrum *Urim* esset perinde ac Gentium *Theraphim* ejusdem muneris ac figuræ, sub diversi nominis larvâ simulacrum. Sed mittamus, si placet, istas delirantis animi præstigias.

D. De vestibus Summi Sacerdotis, seu Pontificis, aliorumque inferiorum Sacerdotum Veteris Legis plura scire non desidero, sed optarem dumtaxat, ut hinc breviter exponeres Ritus, qui in illorum consecratione solebat observari.

M. Cum nullus, meâ quidem sententiâ, majori claritate cum brevitate conjunctâ, exposuerit Ritus, quo olim Summus Sacerdos, atque inferiores Veteris Legis Sacerdotes consecrabantur, quàm S. *Thomas*, verba illius, quæ leguntur 1. 2. Quæst. CII. Art. 7. in Responsione ad octavam & nonam objectiones sibi propositas, hinc exscribere non pigebit. "Id totum, (inquit Angelicus ille Doctor) quod circa eos, seu Sacerdotes, fiebat in eorum consecratione, vel institutione, ad hoc pertinebat, ut ostenderetur, eos habere quamdam prærogativam puritatis, veritatis, & dignitatis. Et idè in institutione Ministrorum tria fiebant. Primò enim purificabantur. Secundò, ordinabantur. Tertio, applicabantur ad usum ministerii. Purificabantur quidem communiter omnes per ablutionem aquæ, & per quædam Sacrificia, specialiter autem Levitæ radebât omnes pilos carnis suæ, ut habetur Levitici cap. 8. Consecratio verò circa Pontifices & Sacerdotes hoc ordine fiebat. Primò enim, postquam abluti erant, induebantur quibusdam vestimentis specialibus, pertinentibus ad designandam dignitatem ipsorum. Specialiter autem Pontifex oleo unctio-nis in capite ungebatur, ut designaretur, quod ab ipso diffundebatur potestas consecrandi ad alios, sicut oleum à capite derivatur ad inferiora, ut habetur in Psalmo 132. Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron. Levitæ verò non habebant aliam consecrationem, nisi quod offerebantur Domino à filiis Israël per manus Pontificis, qui orabat pro eis. Minorum verò Sacerdotum solæ manus consecrabantur, quæ erant applicandæ ad Sacrificia. Et de sanguine animalis imolati tinge-batur extremum auriculæ dextræ ipsorum, & pollices pedis, aut manus dextræ, ut scilicet essent obedientes Legi Dei in oblatione Sacrificiorum, quod significabatur in intinctione auris dextræ, & quod essent solliciti & prompti in executione

Sacrificiorum, quod significatur in intinctione pedis, & manus dextræ. Aspergebantur etiam ipsi, & vestimenta eorum sanguine animalis imolati in memoriam sanguinis Agni, per quem fuerunt liberati in Ægypto. Offerebantur autem in eorum consecratione hujusmodi Sacrificia, Vitulus pro peccato, in memoriam remissionis peccati Aaron circa conflationem Vituli, Aries in holocaustum, in memoriam oblationis Abrahamæ, cujus obedientiam Pontifex imitari debebat; Aries etiam consecrationis, qui erat quasi hostia pacifica, in memoriam liberationis de Ægypto per sanguinem Agni. Canistrum autem panum, in memoriam mannae præstiti populo. Pertinebat autem ad applicationem ministerii, quod imponebantur super manus eorum ad arietis, & torta panis unius, & armus dexter, ut ostenderetur, quod accipiebant potestatem hujusmodi offerendi Domino. Levitæ verò applicabantur ad ministerium, per hoc, quod intromittebantur in Tabernaculum scederis, quasi ad ministrandum circa vasa Sanctuarii. Figuralis verò horum ratio erat, quia illi, qui sunt consecrandi ad spirituale ministerium Christi, debent primò purificari per aquam Baptismi, & lachrymarum in fide Passionis Christi, quod est expiativum & purgativum Sacrificium. Et debent radere omnes pilos carnis, id est, omnes pravas cogitationes, debent etiam ornari virtutibus, & consecrari oleo Spiritus sancti, & asperzione Sanguinis Christi, & sic debent esse intenti ad exequenda spiritalia ministeria. Haec tenens S. *Thomas*, quo nullus inter Theologos doctius & accuratius de Veteri Lege scripsit.

D. In consecratione Sacerdotum fuisse in Sacrificium Deo oblatum Vitulum pro peccato in memoriam remissionis peccati Aaron, circa conflationem Vituli, docet S. *Thomas*, loco mox à te laudato. Sed nunc à te scire velim, cur peccaverit Aaron, dum obsecutus Populi Israëlitiçi desiderii, Vitulum aureum conflavit, & publicè colendum proposuit? Ecce verò non peccaverit Moyses, qui, ad mendandum moribus serpentum ignitorum, palam erexit serpentem æneum, quem, dum Israëlita, horum serpentum moribus percussi, adspiciebant, sanabantur?

M. Idè peccavit Aaron, quia ad Ægyptiacæ superstitionis imitationem Vitulum aureum conflavit, Judæosq; ad hoc Idolum Ægyptiaco Ritu colendum induxit. Certum namq; est primò, Brutorum, & quidem Boum, cultum apud Ægyptios anti-

antiquissimum esse, & ante egressionem Israëlitarum ex Ægypto invaluisse. Prætereà, certum etiam est, Judæos plerosq; tempore servitutis Ægyptiacæ, superstitionem Ægyptiorum imbibisse, & eorum Diis servisse, subindèq; illos tumultuantes in Deserto postulasse ab Aaron, ut ad Ægyptiacæ superstitionis imitationem conflaret Vitulum aureum, quem ipsi Ægyptiaco Ritu colere possent. Hoc fuisse Judæorum propositum, luculenter testatur S. *Stephanus* Act. Apost. cap. 7. v. 39. & seq. dicens de Judæis: *Aversi sunt cordibus suis in Ægyptum, dicentes ad Aaron: Fac nobis Deos, qui præcedant nos. . . . Et Vitulum fecerunt in diebus illis, & obtulerunt hostiam simulacro, & letabantur in operibus manuum suarum.* Hujus etiam Vituli aurei, ab Aaron conflati, cultum ex superstitione Ægyptiaca arcessiunt *Philo*, Judæus, lib. 3. de *Vita Moysis*, & *Lactantius* lib. 4. *Institut. Divin.* cap. 18. *Ad prophanos*, inquit, *Ægyptiorum Ritus animos transulerunt* (Judæi) *cum enim Moyses, Dux eorum, ascendisset in montem, atque ibi quadraginta diebus moraretur, aureum caput Bovis, quem vocant Apim, quod eos signo præcederet, figurarunt.* Idem constanter docent omnes sancti Patres, cum Græci, tum Latini, & Scripturæ Sacræ Interpretes. Quò fit, ut Aaron nullo pacto excusari possit. Sciebat enim Aaron, Deum, Exodi cap. 20. v. 4. & seq. omne sculptile, omne Idolum, omnemq; similitudinem creaturarum ad cultum fieri veruisse. Et tamen insanienti Populo Israëlitiço, quem ab Idololatria totis viribus avertere, etiam cum vitæ suæ periculo & dispendio, tenebatur, non solum non restitit, sed per summam ignaviam morem gessit, cum Deos, qui ipsum præcederent, postulanti, ex inauribus mulierum aureis fecit Vitulum conflabilem. Duo autem mala in hujus Vituli aurei fisione fecit Aaron. Primò, ut Israëlita, ad Idololatriam proclives, nefandum scelus, quod animo tantum conceperant, re ipsâ perpetrarent, sèque Idololatriæ fordibus conspurcarent. Secundò, ut quod privato errore facturi videbantur Israëlita, publicâ auctoritate exequerentur. Hinc Moyses Exodi cap. 32. v. 21. & seq. increpuit fratrem suum Aaronem, dixitq; ei: *Quid tibi fecit hic Populus, ut induceres super eum peccatum maximum? Nec solum Moyses fratrem suum Aaronem inculpavit, sed etiam ei Deus vehementer iratus est, ob conflatum Vitulum aureum, eumque Dominus perdidisset, ni supplex Moyses pro illo rogasset, & veniam ei à Deo impetrasset, ut testatur ipsemet sanctus Legislator Deuteronomii*

P. Graveson Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

cap. 9. v. 20. *Adversum Aaron quoque vehementer iratus* (Deus) *voluit eum contere-re, & pro illo similiter deprecatus sum.* Hoc pessimum Aaronis exemplum, ut obiter dicam, imitantur illi Sacerdotes, qui Dei causam produunt, ejusq; honorem & gloriam quieti suæ, fortunæ, aut vitæ postponunt, effrænatis hominum cupiditatibus, laxam docendo moralem doctrinam, turpiter obsequuntur, ab occasionibus peccati illos non abstrahunt, malas consuetudines & scandala, tanquam canes muti non valentes latrare, patiuntur; pravis populi studiis ignavè consentiunt, indulgent, favent, eaque vel exemplo suo, vel assentatione juvant, quemadmodum Aaron, qui summo Sacerdotioungebatur, Israëlitiçi Populi sacrilegis desiderii annuit, conflando Vitulum aureum, cui divinos honores exhiberet, aram erigendo, solemnitatè indicendo. Sed, inquis, si peccavit Aaron conflando Vitulum aureum, cur Moyses, ejus frater, non peccavit, dum serpentem æneum erexit? Hujus discriminis Moysen inter & Aaronem multiplex afferri potest ratio. Primò, quia Moyses, jubente Deo, serpentem æneum erexit, & Israëlitis proposuit, ut hi, qui à serpentibus adurentibus icti fuerant, in eum adspicientes sanarentur: *Fac*, inquit *Deus Moysi, serpentem æneum, & pone eum pro signo, qui percussus aspexerit eum, vivet. Fecit ergo Moyses serpentem æneum, & posuit eum pro signo, quem cum percussi, aspicerent, sanabantur.* Secundò, quia Deus voluit, ut serpens ille æneus, à Moyse erectus, signum esset, seu typus Jesu Christi crucifixi, homines oculis fidei ipsum Cruci affixum aspicientes, à lethiferis serpentis antiqui, seu Diaboli, moribus sanantis. Hinc Christus Dominus, qui, sicut superius comonstravimus, omnes Veteris Legis figuras adimplevit, æneo serpenti, ad sanandos ignitorum serpentum morsus proposito à Moyse in solitudine se confert, cap. 3. v. 14. *Joannis*, dicens: *Et sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Denique, sancti Patres *Chrysostomus* Homiliâ 26. in *Joannem*, S. *Augustinus* lib. 1. de *Peccatorum Meritis & Remissione* cap. 8., S. *Cyrillus Alexandrinus* lib. 1. Commentario in Evangelium, *Theodoretus* Quæstione 38. in *Numeros*, & alii, docent, serpentem æneum, quem Moyses erexit in deserto, fuisse à Deo institutum tanquam signum & typum Jesu Christi, ejusque Passionis. Non itaque peccavit Moyses, dum, jubente Deo, serpentem æneum erexit, ut hi, qui ignitorum

R 2

serpen-

serpentum moribus icti erant, eum aspicientes, sanarentur. Non melatet, *Joannem Marshamum* in suo *Canone Chronico* autem esse asserere, serpentem æneum, ad instar Ægyptiacarum præstigiatarum, à *Moyse* fufum ac formatum esse, & perticæ impositum in deserto publicè erectum, velut Amuletum quoddam, & Talismanum, ut hoc pacto, seu per incantationem quamdã, vel vim magicam venenum, extingueret, & morsus serpentum arte levaret. Verùm, facile confutatur hic *Marshami* error, primò, quia Deus, ut jam diximus, iussit *Moyse*, ut serpentem æneum erigeret, Quis autè credat, Deum, qui incantationis magicæ, & præstigiatarum omne genus districtè prohibet & damnat, præcepisse *Moyse*, ut serpentem æneum erigeret, perticæque impositum proponeret Israëlitis, tanquam Amuletum, & Talismanum, quo illi, qui serpentum adurentium moribus icti erant, ad aspectum illius serpentis ænei per incantationem quamdã, vel vim magicam sanarentur? Præterea, fatentur omnes viri periti, figuras illas, à Chaldæis, Persis, & Ægyptiis celebratas, quæ atablicè dicuntur *Talismanes*, id est, imagines, seu signa, aut sigilla, quibus ærg, vel quovis metallo incisis, aut insculptis, & aliquod astrum, aut constellationem, vel aves, vel serpentes, immò quorundam Imperatorum imagines à natura pictas referentibus, miros quidem, sed falsos & planè ridiculos effectus tribuunt, cujusmodi sunt *morborum depulsio, innumitas à vulneribus* &c. Fatentur, inquam, omnes viri periti, & ejusmodi figuras inanes prorsus esse, omniq; sanandi morbos virtute carere. Quapropter, vis illa sanandi, quam serpens æneus, à *Moyse* erectus, habuit, ut legitur cap. 21. v. 9. lib. *Numerorum*, speciali Dei beneficio ei indita fuit, non secus ac *miribus & anis aureis* Deus singularem vim concessit sanandi plagas, quas *Arca* fœderis *Philistæis* intulerat, sicut legitur lib. 1. Regum cap. 6. v. 5. Sed hæc & similia, quæ miraculosa sunt, in consequentiam trahi non debent, nec occasionem præbere quibusdam, qui Amuleti, variisq; Talismanum speciebus inesse virtutem morbos sanandi sibi falso persuadentes, supersticiosam credulitate deluduntur. His plura non addã, sed præsentem Colloquio nostro finem imponam egregio typo, quem *Aaron*, frater *Moyse*, gessit Christi Domini. At enim, quemadmodum *Aaron* fuit Veteris Legis Pontifex, ita Christus Novæ Legis Pontifex est, sicut lato sermone ostendit *Apostolus Paulus* in Epistola ad Hebræos. *Aaron* unctus est oleo ex baccis arborum expresso; Jesus Christus oleo lætitiæ. Dixit Do-

minus ad *Moysem* cap. 7. v. 1. libri *Exodi*: *Ecce constitui te Deum Pharaonis, & Aaron, frater tuus, erit Propheta tuus*: De Christo Jesu dixit *Moyse* cap. 18. v. 15. lib. *Deuteronomii*: *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus: ipsum audies*. Semel in anno Sancta Sanctorum *Aaron* introibat solus, non sine sanguine, quem offerebat pro sua & populi ignorantia, sicut ait *Apostolus Paulus* cap. 9. v. 7. Epistolæ ad Hebræos: *Christus Jesus per proprium sanguinem introivit semel in Sancta, æternam redemptionem inventã, ut ait idem Apostolus* cap. 9. v. 12, ejusdem Epistolæ. De *Aarone* sic Deus *Exodi* cap. 28. v. 38. alloquitur *Moysem*: *Portabitque Aaron iniquitates eorum, quæ obtulerunt, & sanctificaverunt filii Israël*: De Christo Jesu sic *Isaias* cap. 53. v. 4. & seq. prædixit: *Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit, & nos putavimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo, & humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, disciplina pacis super eum, & livore ejus sanati sumus*. Deum inter & homines sequester fuit *Aaron*: *Unus mediator Dei & hominum homo Christus Jesus*, sicut ait *Apostolus* 1. ad *Timoth.* cap. 2. v. 5. *Deum Aaron* respersò sanguine Testamenti Veteris, quod mandaverat ad Israëlitas Deus, facinorosis hominibus reddebat propitium, sicut ait *Apostolus* Epist. ad Hebræos cap. 9. v. 26. *Jesus Christus Novi Testamenti mediator est, ut, morte intercedente, in redemptionem earum prævaricationum, quæ erant sub priori Testamento, re-promissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hereditatis*, sicut ait idem *Apostolus* c. 9. v. 15. Epist. ad Hebræos. In seditione *Cove*, *Dathanis*, & *Abironis*, cum grassaretur incendium, & noxios sacer ignis corripere, *Aaron*, stans inter mortuos & viventes, pro populo deprecatus est, & plaga cessavit, sicut legitur cap. 16. v. 48. lib. *Numerorum*: *Sæviente peccatorum luce, & depascente genus humanum, in tutum subduxit nos Christus Dominus, & periculo incurrendæ mortis æternæ exemit*. Hinc *Apostolus Paulus* c. 7. v. 25. Epist. ad Hebræos ait, Christum Dominum non tantum ad vivos ac victuros, sed etiam ad defunctos voluisse mortis suæ beneficium pertinere, eumq; Veteris Testamenti promissiones beneficiis Novi Testamenti cumulatissimè persolvissè. Sed nolo te diutius detinere. Agnosco enim ex frequentibus ofcitationibus tuis imminere jam horam prandii, subindèq; Colloquio nostro finem esse imponendum.

COL-

COLLOQUIUM III.

In quo Gesta *Josue*, in regimine Reipublicæ Hebræorum Successoris *Moyse*, nec non *Judicum* & *Regum*, qui Hebræis præfuerunt usque ad quartum annum Regni *Salomonis*, quo jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta, describuntur, ibidemque accurata traditur series annorum, qui in quarta Mundi Ætate, hoc est, ab exitu *Populi Israëliti* ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum effluerunt.

DRES, quas *Josue*, ex tribu *Ephraim*, in regimine Reipublicæ Hebræorum successor *Moyse*, præclare gessit, quasque à *Sulpicio Severo* lib. 1. *Historiæ Sacræ* cap. 22. (juxta editionem *Joannis Vorstii*) eleganter descriptas, nuperrimè legi, primum hic referam. Dein, nonnullas circa quædam *Josue* Gesta proponam difficultates, quas dilucidandi onus tibi incumbet. *Moyse* mortuo (inquit *Sulpicius Severus*) summa rerum penes *Jesum* (seu *Josue*) Nave filium, erat. Etenim illum *Moyse* successorem constituerat, virum virtutibus suis simillimum. Principio autè suscepti Imperii, dimissis per castra nunciis, populum certiore facit, frumentum uti pararent, triduoq; proximo iter pronunciat. Sed *Jordanis*, flumen validissimum, transitum prohibebat, quia neque navium copia pro tempore erat, neq; vadari fluvius poterat, qui tùm pleno alveo ferebatur. Igitur *Arca* præferri à Sacerdotibus, eosdemq; adversò flumine consistere jubet. Quo facto, incensus *Jordanis* traditur: ita per siccum copiam traductæ. Erat in his locis oppidum nomine *Hiericho*, muris validissimis munitum, neq; expugnationi, neq; obsidioni facile. Sed *Jesum* (seu *Josue*) Domino fretus, non armis, aut viribus urbem aggressus, ferri *Arca* Dei circa muros jubet, sacerdotèsq; præire *Arca*, & tubam canere. Sed cum *Arca* septies circumlata esset, muri ac turres conciderunt, direptum oppidum atque incensum. Indè adversus *Hæ* ductus exercitus, locatisque à tergo urbis insidiis, *Jesum* (seu *Josue*) metum simulans, terga hosti dedit. Quo viso, qui in oppido erant, patentibus portis instare. Ita hi, qui in insidiis fuerant, vacuum urbem cepere, cæsique omnes, absque ullius effugio, Rex captus summòque supplicio affectus. Quod ubi vicinarum Gentium Regibus compertum est, in bellum conspirant Hebræos armis depellere. Verùm, *Gabaonitæ*, gens valida, ex

urbe opulenta, ultrò se Hebræis dederunt, jussa facturos pollicentes, receptique in fidem, ut ligna & aquam conherent, imperatum. Sed Regibus proximarum urbium, deditio eorum iras conciverat. Itaq; ad motis copiis, oppidum eorum, *Gabaon* nomine, obsidione circumfuit. Igitur *Oppidani*, artibus rebus suis, nuncios ad *Jesum* (seu *Josue*) mittunt, obsessis uti succurrat. Ita ille, maturato itinere, inopinantibus supervenit, cæsaque multa hostium millia. Cum dies cædentes deficeret, noxque visis futura præsidio videretur, merito *Fidei Dux* Hebræus noctem avertit, dies perseveravit. Ita nullum hostibus effugium fuit. Quinq; Reges capti interfecisti sunt. Eodem impetu vicinæ quoque urbes imperio adjectæ, Regesque percepti. Verùm, quia omnia hæc in ordinem proficere non fuit consilium, dum brevitati studemus, id modò annotant, dum curavimus. Viginti & novem Regna Imperio Hebræorum subiecta, quorum terra per undecim Tribus viritim distributa est. *Levitis* enim in Sacerdotium assumptis, nulla portio data, quò liberiùs servirent Deo. Igitur, diviso per Tribus captivo Solo, pace sumã Hebræi perfruebantur, finitimis bello territis, tot vicinis nobiles nemine audente tentare. Eodem tractu *Jesum* (seu *Josue*) mortuus est aëno ætatis decimo & centesimo. In hac compendiosa *Sulpicii Severi* de Gestis *Josue* historica narratione primum, quod sese offert, discutendum *Dubium* istud est: cur *Josue*, postquam in Terram promissam fuisset ingressus, *Gabaonitis*, qui erant incolæ civitatum *Chananæarum*, ultrò se deditibus, pepercerit, fœdus cum illis iniverit, eisq; securitatem juraverit, contra Præceptum Domini, qui, sicut legitur cap. 20. lib. *Deuteronomii*, districtè Israëlitis præceperat, ut incolas omnes civitatum *Chananæarum* deleterent, occiderent, ac penitus extirparent, pacemque dumtaxat alienigenis concederent, sub conditione deditiois & tributis? Hoc itaque primum, quæso se, *Dubium* dissolve.

M. Clementiam, quæ *Josue*, *Dux* *Populi Israëliti*, erga *Gabaonitas*, *Chanani*tidis incolas, usus est, omni culpa vacare, manifestò evincitur ex *Historia* sacra descripta cap. 9. lib. *Josue*. Cum enim Terræ promissæ Reges universi, Gentesque *Hebræi*, *Amorrhæi*, *Chananæi*, *Pherezæi*, *Hevæi*, & *Jebusæi*, contra *Josue*, & *Israelitas* uno animo, eademq; sententiã arma ad patriæ libertatis, avitæque superstitionis defensionem sumpserent, *Gabaonitæ*, abjecto belli consilio, utpotè qui repel-

R 3 lendis

lendis Israëlitarū viribus impares se iudicabant, de deditioe statim cogitauerunt. Sed, ut foedus cum Israëlitis facilius percutere possent, & salvā vitam reciperent, datā operā sinxerunt, se non esse Chananitidis incolas, sed exteros, & è Regione longinquā venisse. Hanc Gabaonitarum fraudem nec *Josue*, nec Primores Israëlitarum subodorati, cum ipsi, inconsulto Domino, foedus iniverunt, illisq; securitatem juraverunt. Ast, paulò post animadversā fraude, salvos quidem Gabaonitas esse iusserunt propter religionem iuramenti, illos tamen perpetuo famulatio in poenam fraudis addixerunt. Poterant quidem, fateor, *Josue*, & Israëlitarū Principes juratam Gabaonitis securitatē non præstare, quia jusjurandum fraude elicitum, ut fatentur omnes Theologi, non obligat; nihilofecius *Josue*, & Israëlitarum Principes juratam Gabaonitis securitatem pie & laudabiliter præstiterunt, clementiæque erga illos utendum meritò censuerunt, primò, quia sibi integrum non existimauerunt, foedus iuramento firmatum violare, quamvis dolo elicitum esset. Hinc, cum Israëlita, sicut legitur cap. 9. v. 17. & 18. lib. *Josue*, murmurarent contra Principes, responderunt eis Principes: *Juravimus illis, id est, Gabaonitis, in nomine Domini Dei Israël, & idcirco non possumus eos contingere, sed hoc faciemus eis: Reserventur quidem ut vivant, ne contra nos ira Domini concitetur, si pejeraverimus: sed sic vivant, ut in usus universæ multitudinis ligna cædant, aquasq; comportent.* Secundò, aliquam clementiam Gabaonitæ merebantur, utpotè qui, dum omnes Reges & Populi Chananææ regionis armatā manu, & conglomerato agmine contra Israëlitas vexillū erigerent, noluerint contra ipsos pugnare, sed potiùs, ut inquit *S. Ambrosius* cap. 10. lib. 3. *De Officiis: Cum exisset fama per populos, sicutum esse mare in Hebræorum transitu, fluxisse aquam de petra, de Cælo diurnam ministrari alimoniam tot populi millibus abundantem; corruisse muros Hiericho, sacro tubarum sono ictos, & ululatu plebis arietatos, Gethæorum quoq; Regem victum & suspensum in ligno usque ad vesperam:* Hæc, inquam stupenda prodigia, quæ Deus in Israëlitis operatus est, postquam increbescente eorum ubique famā, audivissent Gabaonitæ, venerunt supplices ad Israëlitas, quorū validam manum metuebant, & fasces eis submittentes, ultroneā deditioe, se illorū arbitrio permiserunt, ac tandem pacem, iuramento firmatam, cum *Josue*, cæterisq; Israëlitarum Principibus pepigerunt. Id autem factum est

absq; ulla transgressione hujus Mandati, quod Deus Israëlitis dederat de Chananæis omnibus ad interneccionem cædendis. Hoc siquidem Dei Mandatum æquitate quādam *Josue*, & alii Israëlitarum Principes interpretati sunt, videlicet de his Chananæis, qui Civitates suas ab Israëlitis expugnari sinerent, & belli impetum contra eos sustinerent, non verò de illis Chananæis, qui pacem rogarent, qui Israëlitarum clementiam implorarent, qui spontaneā deditioe, in dō, & Judaicæ Religionis amplexu, aut certè Idololatriæ abdicacione, & unius veri Dei cultu, secundum Noachidarum Ritus ac Leges, obsidionē suarum urbium, & impendentem Israëlitarū impetum prudenter anteverterent. Qua de re, ne plura dicam, consule, si tibi per otium liceat, doctissimum *Andream Massum* in caput 9. lib. *Josue*.

D. Sed dicas, quæso, quid sibi velit *Sulpicius Severus*, dum ait, *Josue*, Ducem Hebræum, in expugnandis Gabaonitarum hostibus, merito Fidei noctem avertisse, & diem perseverasse? Vultne ille Scriptor, Solem & Lunam in prælio, quod *Josue*, cum Gabaonitarum hostibus comisit, reipsā stetit? aut potiùs, Solem retardasse dumtaxat cursum suum? aut novum corpus, vicarium Solis, Deum supra horizontem creasse, quod, post illius occasum, orbem illustraret? aut denique, loquitur ne *Sulpicius Severus* more poetico, ita ut innuere velit, *Josue*, eo in prælio, quod cum Gabaonitarū hostibus conferuit, totres, & præcipuè maximam hostium stragem, tanta celeritate confecisse, ut ad diem facta videretur accessio? Quid de hoc Facto Historico sentire ipse debeam, obsecro te, ut breviter ostendas.

M. Circa istud Factum Historicum *Josue* idem planè sentit *Sulpicius Severus*, quod sancti Patres communi calculo, & consensione tradiderunt, videlicet *S. Justinus*, Martyr, in *Dialogo* cum *Tryphone*, Judæo, *Tertullianus* lib. *De Jejunis* cap. 10., *S. Joannes Chrysostomus* Homiliā 27. in Epistolam ad Hebræos, *S. Hieronymus* lib. 2. contra *Jovinianum*, *S. Augustinus* lib. 21. de Civit. Dei cap. 8., & *Theodoretus* Quæst. 14. in *Josue*. Hi autem sancti Patres disertè docent, quòd cum *Josue* laturus suppetias Gabaonitis, exercitu properè ducto, venisset, & multa hostium millia occidisset; prævidens tamen noctem præsidio victis fore, fufis ad Deum precibus, & incredibili fiducia animatus, Soli, jam ad occasum vergenti, imperavit ut staret, ejusq; imperiali verbo, Deo volente, Sol obediens, in medio Cæli stetit imotus unius diei spatio. Hujus Facti Historici veri-

veritatem hauserunt sancti Patres ex Scriptura Sacra, quæ cap. 10. lib. *Josue* v. 12. 13. & 14. hæc habet: „Tunc locutus est *Josue* Domino in die, quā tradidit „Amorrhæum in conspectu filiorum „Israël, dixitque coram eis: Sol contra „Gabaon ne movearis, & Luna contra „Vallem Ajalon. Steteruntque Sol & „Luna, donec ulcisceretur se gens de „inimicis suis. Nonne scriptum est hoc „in libro Justorum? Seti itaque Sol in „medio Cæli, & non festinavit occumbere spatio unius diei. Non fuit antea „nec postea tam longa dies, obediens „Domino voci hominis, & pugnante pro „Israël. “ Quibus verbis manifestum est, Solem ad vocem *Josue* reipsā inaudito miraculo stetitisse. Quod confirmant Propheta *Habacuc* cap. 3. dicens: *Sol & Luna steterunt in habitaculo suo; & Jesus Sirach*, auctor Libri Sacri *Ecclesiastici* cap. 45. v. 5. ubi ait: *An non in iracundia ejus impeditus est Sol, & una dies facta est quasi duo?* Hoc miraculum de statione Solis majus est, inquit *S. Joannes Chrysostomus* Homil. 27. in Epistolam ad Hebræos, quàm quæ facta sunt à *Moyse*. *Non sunt enim paria, imperare Mari, & iis, quæ sunt in Cælo. Nam illud quoque est magnum, & valde magnum, sed non par.* Illa igitur statio Solis propriè accipienda est, & miraculo tribuenda.

D. Liber ille, qui inscribitur nomine *Josue*, & in quo describitur Historia de statione Solis, estne germanus *Josue* foetus, aut potiùs nomine *Josue* ided insignitus, quòd de illius imperio, & de rebus ab eo præclarè gestis agat?

M. Sunt quidam Critici, qui pertendunt, librum, qui nomine *Josue* inscribitur, asseri ac vindicari non debere *Josue*, tanquam vero ac legitimo parenti; idque quatuor potissimum momentis probare nituntur. Primò, quia cap. 10. hujus libri *Josue* citatur Liber *Justorum*, cujus auctorem recentiore esse dicunt ipso *Josue*, aut saltem ei coævum, cum in eo meminerit pugne Gabaonitarum, & stationis Solis. Secundò, ajunt, sæpiùs in hoc libro *Josue* occurrere hanc temporis notationem: *Hoc, & illud ad præsentem usque diem durat*; quod sanè à *Josue* dictum esse non potuit, cum in diebus *Josue* hæc facta & monumenta historica, quæ in eo libro referuntur, contigerint; sed potiùs dictum esse videtur ab aliquo Scriptori, *Josue* recentiore, qui in his, quæ post obitum *Josue* jam vetustate oblitterata exoleverant, fidem sibi conciliare volebat ex his monumentis, quæ suā ætate adhuc residua erant. Ter-

tiò, cap. 19. libri *Josue* fit mentio terræ *Chabul*, cui hoc nomen impositum est ab *Hiram*, Rege Tyri, qui à Rege *Salomone* eā donatus fuerat. Quod palam evincit, inquit illi Critici, hunc librum scriptum fuisse ab aliquo Auctore, recentiore *Josue*. Denique, capite ultimo libri, qui præfert nomen *Josue*, describitur mors *Josue*, & res, post ejus obitum gestæ, narrantur, quæ certè à *Josue* litteris mandari, haud potuerunt. Verum, quatuor hæc momenta tanti non sunt, ut nos à communi sententia de Auctore libri *Josue* desciscere cogant. Ad duo quippè priora diluenda sufficit observare, *Josuem* in summa senectute hunc librum exarasse, subindeque mirum non esse, si mentionem faciat Libri *Justorum*, qui nihil aliud erat, quàm Carmen Epinicium, quod statim post reportatam de hostibus Gabaonitarum insignem victoriam editum est, & inter Hebræos divulgatum. Eadem de causa, *Josue* uti potuit hac notatione temporis: *usque ad præsentem diem*, cum hunc librum in ætate jam provecta scripserit; perindè ac *S. Evangelista Matthæus* eadem temporis notatione utitur, cap. 27. dicens: *Propter hoc vocatus est ager Hacedama, hoc est, ager sanguinis, usque in hodiernum diem.* Ad tertium momentum dico cum illustrissimo *Daniele Huëtio*, Abrincensi Episcopo, non eandem esse utramque terram *Chabul*. Altera siquidem est terra *Chabul*, quæ est Regiuncula, viginti constans oppidis, quam *Salomon* (sicut legitur lib. 3. Regum cap. 9. v. 12.) dedit *Hiram*, Regi Tyri, & illius urbis *Chabul* mentionem non fecit *Josue*. Altera est terra *Chabul*, seu vicus, ita dictus in confiniis Ptolomaidis, utraque in Tribu *Aser*; & hæc est illa terra *Chabul*, cujus procul omni dubio à *Josue* fit mentio. Ad ultimum momentum respondeo, *Esdram*, qui, post laxatam captivitatem Babylonicam, sacros libros hinc indè summā curā collegit, purgavit, castigavit, inseruisse hujusce libri capiti postremo, quod est vigesimum quartum, mortem *Josue*, qui victoriis & meritis conspicuus obiit. Censeo etiam cum jam laudato Abrincensi Episcopo in sua *Demonstratione Evangelica*, ab eodem *Esara* adjectam itidem fuisse capiti decimo nono libri *Josue* narrationem Expeditionis Danitarū contra civitatem *Lesen*, quæ post *Josue* excessum contigit, eo videlicet tempore, quo Israëlitarum Rempublicam nemo gubernabat. Probabilius itaque est, à *Josue*, in regimine Populi Israëliti successore *Moyse*, esse scriptum hunc librum, qui

qui ejus nomine insignitur, idque non obscure innuere videtur Scriptura Sacra his verbis, quæ leguntur capite ultimo hujus libri: *Scripsit Josue omnia verba hæc in volumine Legis Domini.* Omnia autem, quæ in hoc libro scripsit Josue, ad sequentia capita revocantur. Primò, refert missionem Exploratorum ad urbem *Hiericho*, transitum Jordanis, per quem miraculosè siccatum, Israëlita, Duce Josue, & præeunte Arcâ fœderis, transfierunt. Secundò, describit Josue varios in Terræ promissæ acquisitione conflictus, videlicet in oppugnatione urbis *Hiericho*, in expugnatione urbis *Hai*, in debellatione quinque & deinde multorum Regum, qui citrà & ultrà Jordanem à Josue percussi ac devicti numerantur triginta & unus, ita ut Josue universas ferè totius Chananitidis civitates uno quasi impetu expugnaverit, & omnes hujus Terræ incolas suo subjugaverit Imperio. Tertio, narrat Josue Terræ promissæ acquisitæ divisionem per Tribus, assignando videlicet singulis Tribubus partes determinatas, separando civitates pro fugitivis, & quadraginta octo civitates atque suburbana Levitis concedendo. Denique, Josue, cum jam senex esset, sequæ vitæ gloriosæ cursum complevisse cognosceret, Israëlitas in Sichem convocatos adhortatus est, ut constanter perseverarent in observatione præceptorum Dei, ut caverent societatem cum Gentibus. Eis ob oculos posuit innumera beneficia, quæ Deus eis exhibuerat; fœdus Populi Israëliti cum Domino renovavit, hisque gestis, viam universæ carnis ingressus est, cujus magnificum elogium texuit sacer Scriptor Libri Ecclesiastici cap. 46. Ipse verò tria dumtaxat observatione digna hic referam, quibus Josue virtus haud parùm commendari potest. Primò, Josue in Terræ Chananææ occupatione urbem *Hiericho* non solum expugnavit, sed jubente Deo, internectione delevit, solâ fœminâ *Rahab* cum suis servatâ, eo nomine, quòd Exploratores Hebræos, quos ad urbem *Hiericho* præmiserat Josue, benignè, & officiosè susceperat. Cæterùm, omnia illius urbis *Hiericho* ædificia, cum incolis, & universa suppellectili, in cineres redigi jussit Josue, exceptis auro, argento, vasis æneis ac fetro, quæ in ærarium Domini intulit. Quam Josue, in Terræ Chananææ occupatione, bellicam agendi rationem absit ut quisquam immanitatis infimulet, cum in istis cædibus, atq; incendiis patrandis, Josue Dei voluntati morem gesserit, ejusque justitiæ administrator fuerit. Deum verò

nemo, præter Hæreticos Marcionitas, Manichæos, aliásque id genus pestes, injustitiæ in his inferendis suppliciis argue potest, cum Chananæi, suis sceleribus graviores sibi accersivissent poenas. Quin immò (sicut memini, me in nostris superioribus Colloquiis jam observasse) Dei patientia in puniendis Chananæis maxime eluxit, quippe qui jam supra quadringentos annos frustra distulerat hæc Chananæorum supplicia melioris vitæ expectatione, cum tamen illi interea, voci Dei, ad poenitentiam, melioremque frugem eos invitantis, planè absurdescentes, contra Dei misericordiam ac lenitatem, obfirmatis in malitia animis, decertarent. Quò in sensu intelligenda sunt hæc verba, quæ Dominus cap. 15. v. 16. lib. Genesis *Abrahamo* de ejus posteris dixit: *Generatione autem quarta revertentur hæc: necdum enim completa sunt iniquitates Amorrhæorum usque ad præsens tempus.* Secundò, Josue in obsidione urbis *Hai*, cum vidisset, Israëlitas, quos ad hanc urbem expugnandam miserat, infelici Marte pugnassee, eosque ab hostibus fusos, atque in fugam compulsos, consulit Dominum, quo respondente, intellexit, Deum ob unius gregarii militis crimen, iram suam in totum Populum Israëliticum effudisse. *Achan* siquidem filius *Charmi*, de Tribu Juda, pallium coccineum, ducentos argenti siclos, regulamque, seu laminam auream quinquaginta siclorum, de præda urbis *Hierichuntinæ*, Deo consecratâ, clam subduxerat, eoque furto iram Dei in totum populum provocaverat. Quocirca, Josue, jubente Deo, *Achan*, sacrilegi furti reum, ad vallem *Achor* educum, lapidibus à populo obrui imperavit, & cum sacrorum spoliis parte, suppellectili prorsus omni, liberis ejus, ac pecudibus, ipsòque tentorio ultricibus flammis addici, ut hoc supplicio sanciretur disciplina, populus Israëliticus cum Deo reconciliaretur, & omnis deinceps militibus ad sacrilega furta aditus præcluderetur. Denique typus, quem Josue gestit, Christi Domini, ejus dignitatem & excellentiam maxime commendat: Josue (inquit *S. Hieronymus* in Epistola ad Paulinum) *typum Domini non solum gestis, verum etiam nomine præfert.* Transit Jordanem, hostium regna subvertit, dividit terram victori populo, & per singulas urbes, viculos, montes, flumina, torrentes, atque confinia, Ecclesiæ cælestis, que *Hierusalem* spiritalia Regna describit. Josue, defuncto *Moyse*, populum Israëliticum introduxit in Terram promissam: Jesus

Jesus Christus, finitâ Lege Mosaicâ, apparens, populo pio Regnum Cœlorum aperuit, & quam per Legem *Moyfis* obtinere homo non poterat, beneficio Jesu Christi promissam Terram, cœlestem nempe patriam, assequitur. Chanantidis Terræ, Jordane trajecto, compotes Hebræos fecit Josue: in Patriam cœlestem ablutos nos Baptistini aquis inducit Jesus Christus. Duodecim lapides de Jordanis alveo sublato ad posteritatis memoriam in castris statui jussit Josue, atque alios item duodecim in ipso Jordani alveo: Jesus Christus duodecim elegit Apostolos, quorum Principi, seu *Petro*, nomen à Petra derivatum imposuit. Josue impiarum Gentium debellator fuit: Jesus Christus triumphator Dæmonum. Josue secundæ circumcissionis Hebræis, antequam ingrederentur in Terram promissam, administrator fuit: In Jesu Christo (sicut ait Apostolus ad Coloss. cap. 2. & ad Romanos cap. 2.) circumcisi sumus circumcissione non manu facta, in expoliatione corporis carnis, sed circumcissione cordis, in spiritu, non litterâ. Ex quo patet, Josuem, rebus à se præclare gestis, maximi in Republica Hebræorum Principis nomen jure optimo obtinuisse, & Jesu Christi, qui totum orbem à tyrannide Diaboli liberaturus erat, typum gessisse.

D. Quis post obitum Josue præfuit Republicæ Hebræorum?

M. Post mortem Josue præfuerunt Republicæ Hebræorum *Calebus*, & seniores Juda per decem annos, non verò per quinquaginta annos, sicut perperam visum est Abbati *Paulo Pezrono*, Ord. Cisterciensis, in libro, quem gallicè anno MDCLXXXVIII. Parisiis edidit, cuique hunc titulum indidit: *L'Antiquité des temps rétablie & défendue contre les Juifs & les nouveaux Chronologistes: seu Antiquitas temporum restituta, & contra Judæos, nuperòsque Chronographos defensa.* Tempore istius decennalis Præfecturæ *Calebi*, & aliorum Optimatum, seu seniorum, qui post obitum Josue Republicæ Hebræorum negotia administrarunt, fuerunt à Judæis profligati Chananæi ac *Pherezæi*, cæsa in *Bezec* duodecim hominum millia; Rex Hierosolymorum *Adonibezec*, plurium antehac gentium victor, captus, summitatibus manuum ac pedum resectis, quod alieno supplicio excogitaverat, expertus est suo; dixitque *Adonibezec*: *septuaginta Reges, amputatis manuum ac pedum summitatibus, colligebant sub mensa mea ciborum reliquias: sicut feci, ita reddidit mihi Deus.* *P. Graveson Hist. Eccl. V. T. Tom. II*

us, libri *Judicum* cap. 1. v. 7. Expugnata etiam est urbs Hierusalem, vastata & igne consumpta. Civitas quoque *Dabir*, quæ *Cariat Sepher* olim vocabatur, ab *Othoniele*, fratre *Calebi* minore, occupata est, qui & *Asam*, filiam *Calebi*, in victoriæ præmium, uxorem obtinuit. Verùm, post obitum *Calebi*, & seniorum Juda, virorum scilicet pietate & auctoritate illustrium, qui *Moyse* & Josue semper adhæserant, quique post mortem Josue, Republicam Hebræorum per decem annos sapientissimè gubernarunt; contigit ut Judæi ex ea, quam cum Chananæis, *Jebusæis*, ac *Pherezæis* consuetudinem habebant, depravatos illorum mores imitari cœperint, amicitiam cum illis sacrilegis infidelibus junxerint, connubia miscuerint, & tandem defecerint ad Idololatriam, cultumque *Baal* & *Astaroth*. Corruptissimis hisce temporibus fuit in Republica Hebræorum Anarchia, seu Interregnum sex annorum, non verò circiter triginta quinque annorum, sicut falso pertendit supra laudatus Abbas *Pezronus*. Per illud Interregni sex annorum spatium contigere ea, quæ postremis quinque capitibus libri *Judicum* narrantur de *Michæ*, *Ephraimitæ*, & *Danitarum* Idololatriâ, nec non de flebili illa historia cujusdam junioris Levitæ, cujus uxorem rapuerunt, constuprarunt, & impotenti libidine totâ nocte illusam, extinxerunt *Gabaonitæ*, qui erant è Tribu *Benjamin*, quique eundem Levitam nefariâ & præpostera libidine violare conati fuerant, sicut refertur cap. 19. libri *Judicum*. Ad hoc tam nefandum scelus vindicandum arma sumpserunt, bellumque contra Tribum *Benjamin* moverunt, reliquæ Israëlitarum Tribus, eoque bello Tribus *Benjamin* penè deleta est, exceptis sexcentis circiter viris, qui in solitudinem fugerant, sicut legitur cap. 20. lib. *Judicum*. Hæc, inquam, Facta historica, quæ in quinque postremis capitibus libri *Judicum* narrantur, contigisse eo tempore, quo, post obitum *Calebi*, & seniorum Juda, fuit Anarchia, seu Interregnum per sex annos in Republica Hebræorum, facile colligitur ex capite 21. v. 24. ejusdem sacri libri *Judicum*, ubi hæc leguntur: *In diebus illis non erat Rex in Israël, sed unusquisque quod restum videbatur, hoc faciebat.* Finitâ illâ sex annorum Anarchiâ, quæ, ut mox dixi post obitum *Calebi*, & seniorum Juda, fuit in Republica Hebræorum, cum Israëlita, mixtis cum Chananæis, *He-thæis*, *Amorrhæis*, *Pherezæis*, *Hevæis*, *Jebusæis*que conjugis, ad Idololatriam, re-

lito Deo, defecissent, & Idola Baal, & Astaroth colerent, Deus ipsos hostibus plectendos tradidit, & durâ servitute opprimendos. Variæ autem Israëlitarum servitutes, seu oppressiones sub diversis Gentium Regibus, referuntur in sacro Judicum libro, à quibus Deus, semper ad misericordiam propensus, eos liberavit, fuscitando *Judices*, quos Judæorum Reipublicæ identidem præficiēbat.

D. Quinam erant illi *Judices*, quos Deus interdum fuscitabat, ut Israëlitas à servitute & oppressione liberaret? & quænam officia, seu munia, potissimum obire debebant?

M. Illi *Judices*, quos aliquandò fuscitabat Deus, ut populum suum à servitute & oppressione in libertatem assereret, erant Duces, seu Magistratus à Deo instituti, & ejus nomine Rempublicam Hebræorum gubernantes, quique afflatu immediato Spiritûs sancti, moribusque heroicis agebantur. Munia, quæ illis Judicibus obeunda incumbēbant, in his præcipuè sita erant. Primò, Populum Israëliticum à servitute & oppressione liberabant. Secundò, Bella gerebant. Tertiò, jus populo dicebant, & enatas lites, decretorium judicium pronuntiando, dirimebant, novas tamen Leges non condebant, nec vestigalia seu Tributa, imponebant, nec Regiis Insignibus utebantur, nec Reipublicæ erant Domini, sed conservatores tantum & custodes, nec sacram potestatem habebant, quæ penes Summos Sacerdotes erat; sed habebant civilem & politicam potestatem, quæ erat quasi Monarchica, utpotè penes unum *Judicem*, Aristocratia tamen temperata, qualis est apud Venetos Ducum auctoritas.

D. Agedum, percense nunc servitutes & oppressiones Israëlitarum, juxta eum ordinem, quo in sacro Judicum libro describuntur, eademque operâ produc in medium res præclarè gestas à *Judicibus*, qui Israëlitas ab his servitutibus & oppressionibus in libertatem vindicârunt.

M. Prima Israëlitarum servitus, seu oppressio, contigit sub *Chusane Rasathaim*, Rege Mesopotamiæ, seu Syriæ, indeque hæc servitus dicitur *Assyriaca*, duravitque octo annis, sicut legitur cap. 3. v. 8. libri Judicum. Ab hac Assyriaca servitute *Othoniel* (qui in serie *Judicum* primus occurrit, quique erat filius *Cenez*, frater *Calebi* minor, idemque gener) liberavit Israëlitas, *Cuzanem*, Regem Mesopotamiæ, debellavit, & per quadra-

ginta annos populum judicavit. Abbas *Paulus Pezronus* asserit, post mortem *Othonielis* fuisse Anarchiam, seu Interregnum, quod duravit annis circiter triginta tribus. Verum, fictitia planè est illa Anarchia, cum de ea nullam prorsus mentionem Scriptura Sacra, sancti Patres, & Scripturæ Sacræ Interpretes faciant. Hoc unum ex Scriptura Sacra, videlicet cap. 3. v. 14. lib. Judicum, extra omnem dubitationis aleam positum est, post mortem *Othonielis* accidisse alteram Israëlitarum servitutem sub *Eglone*, Rege Moabitarum, quæ idè appellatur *Moabitica*, quæque duravit octodecim annis. Ab hac servitute Moabiticâ Israëlitas liberavit *Aod*, filius *Geræ*, è Tribu Benjamin, qui post *Othonielem* Israëliti Populi Judex fuit. Hic *Eglonem*, Moabitarum Regem, in Cœnaculo interemit. Dein, Israëlitarum copiis in monte Ephraim collectis, decem millia fortissimorum Moabitarum interneceione delevit, sicut legitur cap. 3. lib. Judicum. *Aod* judicavit populum annis octoginta. Tertia Israëlitarum servitus contigit sub *Jabin*, Rege Chanaan, qui regnavit in Asor, & idcirco hæc Israëlitarum servitus vocatur *Chanaanæa*, & duravit annis viginti, sicut narratur cap. 4. lib. *Judicum*. Hic autem velim obiter observare sæpè citatum Abbatem *Paulum Pezronum* persuadere velle, alteram Anarchiam, seu aliud, post obitum *Aod*, fuisse in Republica Hebræorum Interregnum, quod, inquit, duravit annis circiter triginta septem. Sed hæc Anarchia, de qua omnino silent Scriptura, sancti Patres, Sacra Scripturæ Interpretes, tanquam commentitia explodi debet, maxime cum sacer Auctor lib. Judicum cap. 3. v. 31. disertè dicat, post obitum *Aod*, judicariam apud Israëlitas Præfecturam gessisse *Samgarem*. Sic enim habet: *Post hunc*, seu *Aod*, *fuit Samgar, filius Anath, qui percussit de Philistiim sexcentos viros vomere, & ipse quoque defendit Israël.* Si igitur *Samgar* immediatè post obitum *Aod* judicariam apud Israëlitas Præfecturam gessit, nullâ ratione dici potest fuisse Anarchiam, seu Interregnum post mortem *Aod*. Verum quidem est, *Samgarem* paucis mensibus judicariam Præfecturam gessisse, idèq; Scripturam Sacram, loco mox à me laudato, tempus Magistratûs illius non notasse. At, indè perperam inferitur, post mortem *Aod* fuisse Anarchiam, quia Scriptura Sacra capite quarto v. 1. lib. Judicum apertè dicit, Israëlitas post mortem *Aod* (non computato brevi ad-

modum

modum tempore, quo *Samgar* judicariam exercuit potestatem) abductos esse in servitutem Chanaanæam à *Jabin*, Rege Chanaan: *Addideruntq; filii Israël facere malum in conspectu Domini post mortem Aod, & tradidit illos Dominus in manus Jabin, Regis Chanaan, qui regnavit in Asor &c.* Quibus verbis Scriptura Sacra omnem præcludit locum huic Anarchiæ, quam *Paulus Pezronus* ait durasse, post obitum *Aod*, annis circiter triginta septem. Sed ad servitutes Israëlitarum redeamus, quarum tertia, ut diximus, vocatur *Chanaanæa*, quod contigit sub *Jabin*, Rege Chanaan. Ab hac servitute Chanaanæa, quæ perstitit per viginti annos, Israëlitas liberârunt *Debbora*, Prophetissa, & *Barac*, filius *Abinoemi*, de Tribu Nephtali, qui decem millibus lectissimorum militum ex Tribubus *Nephtali* & *Zabulon* collectis, contra *Sisaram*, Principem Exercitûs *Jabin*, Regis Chanaan, *Debbora* comite, recta perrexit, cum Exercitu, juxta aquas *Maggedo* penitus profligavit *Sisaram*, fugâ elapsum, *Jabel*, uxor *Haberis*, Cinæi, callidè in suum tentorium allexit, potuque lactis sopitum, adacto in tempora trabali clavo interemit, eoque mortuo, *Debbora* epinicio carmine victoriam celebravit, sicut legitur cap. 4. & 5. lib. *Judicum*.

D. Non mihi verisimile videtur, *Debboram* in numero *Judicum*, seu eorum, qui apud Israëlitas judicariam potestatem exercuerunt, esse collocandam. Nam, ut superius dixisti, proprium & præcipuum *Judicis* munus erat Populum Israëliticum defendere, & in bello Ducem agere. Huic autem obeundo muneri impar erat *Debbora*, utpotè scemina, cui potiùs convenit colum, quàm arma, tractare, aut Exercitui imperare.

M. *Debboram* verè & propriè Hebræorum Judicem fuisse, seu judicariam exercuisse potestatem, dum Israëlitiæ *Judicum* regerentur arbitrio, testantur Scriptura Sacra, & sancti Patres. Sic enim legitur cap. 4. v. 4. libri Judicum: *Erat autem Debbora Prophetis uxor Lapidoth, quæ judicabat populum in illo tempore Ascendebantque ad eam filii Israël in omne judicium.* Quibus verbis apertè innuit Scriptura Sacra, *Debboram*, aliorum instar *Judicum*, populum judicasse, & Israëlitas universos causas suas ad ejus Tribunal detulisse. *Debboram* quoque belli, pacisque temporibus Rempublicam Hebræorum rexisse, eique tanquam *Judicem* præfuisse, non minus disertè afferunt sancti Patres *Clemens Alexandrinus*

P. Graveson Hist. Eccl. V. T. Tom. II.

lib. 1: *Stromatum*, *S. Ambrosius* libro de *Viduis*, *S. Hieronymus* Epist. 10. ad *Furiam*, De Viduitate servanda, *S. Augustinus* lib. 18. De Civitate Dei cap. 15. quibus addo *Severum Sulpitium* lib. 1. *Historiæ Sacræ*, *Theodoretum* *Quæst.* 12. in librum *Judicum*, & *Alcimum Avitum* in *Consolatoria de Laude Virginitatis ad Fusciam*, forem. Sed, inquis, *Bello gerendo impar erat Debbora*. Sit ita sanè. At, saltem potuit *Debbora* consiliis suis *Barac*, qui cum illa itidem *Judex* populi erat, adesse, suadere ei bellum, illi imperium exercitûs relinquere, seque ei sociam adjungere, ut, Deo auctore, Rempublicam Hebræorum erigeret, Populumque à gravissima Chanaanæorum servitute vindicaret. Præterquam quòd *Debbora* non fuit vulgaris scemina, quam colum, non arma tractare decet, sed fuit heroina scemina, quam Deus Prophetiæ lumine illustravit, prudentiâ, & fortitudine exornavit, ut populum regere & hostium impetum intrepida retundere posset. Hinc *S. Ambrosius* in libro *De Viduis*, mox à me laudato, hæc habet: *Et idè lectum istius (seu Debboræ) puto esse judicium, & gesta ejus arbitror esse descripta, ne mulieres à virtutis officio muliebris sexûs infirmitate revocentur. Vidua populos regit, Vidua ducit Exercitus, Vidua Duces eligit, Vidua bella disponit, & mandat triumphos.* Quæ *S. Ambrosii* sententia est omnino Scripturæ Sacræ consentanea. Legimus quippè cap. 4. lib. *Judicum* v. 6. *Baracum*, qui cum *Debbora* Populi Israëlitiæ *Judex* erat, noluisse ad bellum ullo pacto proficisci, nisi *Debbora* sese ei exercitum ducenti sociam præberet: *Dixitque ad eam (seu Debboram) Barac: Si venis mecum, vadam: si nolueris venire mecum, non pergam.* Tanta erat in Republica Hebræorum auctoritas *Debboræ*, ut ob amorem, & jugem sollicitudinem, quam gerebat boni publici, vulgò audiret *Mater in Israël*, non secus ac Imperatores, & Reges pleriq; *Patres Patriæ* vocati sunt, quo titulo, magis quàm imperatorio, gloriabantur. Sat igitur contra *Testamentum*, *Genebrardum*, *Cajetanum*, *Serrarium*, *Cornelium à Lapide*, & alios recentiores, probatum maneat, *Debboram* verè & propriè *Judicem* Hebræorum fuisse, eamque inter sanctos Israëlitis *Judices* esse numerandam.

D. Quot annos *Barac*, & *Debbora* judicariam potestatem apud Israëlitas exercuerunt, & quo loco, post illorum obitum res Israëlitarum fuerunt?

S 2

M. Ba-

M. Barac & Debbora iudicârunt, populum, & Reipublicæ Hebræorum præfuerunt per quadraginta annos. At, post illorum iudiciariam Præfecturam, Israëlita, qui in secundis rebus immemores celestium beneficiorum in multa scelera ruebant, & Idola colebant: in adversis vero, afflictiq; malo servitutis divinum auxilium supplices implorabant; justè, ob peccata, quæ perpetrabant, traditi sunt Madianitis, duròque imperio habiti. Abbas Paulus Pezronus post iudiciariam præfecturam, Baraci & Debboræ obrudit Anarchiam in Republica Hebræorum, seu Interregnum, quod annis circiter octodecim perdurâsse affirmat. Sed ejusmodi Anarchia, cujus tam in Scriptura Sacra, quam in sanctis Patribus, & Scripturæ Sacræ Interpretibus, cum nullum vel minimum extet vestigium, nullatenus admitti debet, utpotè quæ consultò excogitata ab illo Scriptore, qui, in Historia cum sacrâ, tum prophanâ cæteroquin versatissimus, novam procudit Chronologiam, quæ à Codicum Hebræorum, Græcorum, Samaritanorum, & Latinorum calculo maxime discrepat. Rejectâ itaque prædictâ Anarchia, certum est, Israëlitas, post iudiciariam Baraci, & Debboræ Præfecturam, abductos esse à Madianitis in servitutem, quæ duravit septem annis. Cum igitur sub dura illa Madianitarum servitute oppressi gemerent, conversi ad Dominum (inquit Sulpitius Severus lib. 1. Historiæ Sacræ) misericordiam solitam flagitantes, impetraverunt. Erat in Hebræis Gedeon quidam nomine, filius Joas, è Tribu Manasses, vir justus, & charus Domino, acceptusque. Hinc Angelus è campo messis domum revertenti adstitit: Dominus, inquit, tecum. At, ille voce flebili, non esse in se Dominum ingemiscibat, quod populum captivitas premeret, virtutumque Domini, qui eos de Terra Ægypti eduxerat, lugens recordabatur. Tum Angelus: Vade, inquit, in hoc spiritu, quo locutus es, & populum de captivitate eripe. Ille verò abnuere, se, infractis suorum viribus, cum ipse minimus esset, tantum onus suscipere. Perstare contra Angelus, ne dubitaret posse fieri, quæ Dominus loquebatur. Perfecto igitur Sacrificio, dirutæque Aræ, quam Baalis Idolo Madianitæ sacraverant, ad suos profectus Gedeon, castra castris hostium contulit. Sed Madianitis, in conficiendo contra Israëlitas bello, etiam Amalecitas se conjunxerant. Gedeon verò non ampliùs quam ad triginta & duo millia Exercitum paraverat. Priusquam tamen confligeret,

significavit ei Deus, nimiam hanc esse multitudinem, quam in prælium vellet educere, itaque daret volentibus discedendi potestatem, quod ubi populo innotuit, viginti duo millia è castris recesserunt. Sed ex decem millibus, quæ resederant, non plures quam trecentos viros tenuit, reliquos ab armis dimisit. Tum mediâ vigiliâ castra hostium ingressus, trecentos illos viros, quos tubis, lagenis vacuis, ac lampadibus in medio lagenarum accensis instruxerat, in tres ordines distribuit, qui cum buccinarum clangore, simul & collifarum lagenarum fragore, fulgorèq; lampadum, atque sæpiùs ingeminatis clamoribus: Gladius Domini, & Gedeonis, tantum hostibus timorem injecerunt, ut eorum exercitum novo sanè bellandi genere fuderint, atque dissiparint. Fugientes Reges persecutus est Gedeon ultra Jordanem, comprehensosque neci dedit. In ea pugna centum & viginti millia ex hostibus caesa sunt. Tunc consensu omnium Gedeon, ut Princeps populi esset, delatum, quod ille generoso animo aspernatus, communi jure cum civibus vivere, quam præesse suis, maluit. Depulsâ igitur Israëlitarum servitute Madianiticâ, quæ septem annos populum continuerat, pax per quadraginta annos fuit sub Gedeone, qui mortuus est in senectute bona, & in tumulo Joas, patris sui, in Ephra sepultus, sicut legitur cap. 8. Judicum.

D. Quis, mortuo Gedeone, præfuit Reipublicæ Hebræorum, & iudiciariam exercuit Præfecturam?

M. Defuncto Gedeone, filius ejus Abimelechus, ex concubina ortus, Sichimorum Principibus operam ei navantibus, iudiciariam obtinuit Præfecturam, & per tres annos in Republica Hebræorum imperium tenuit, seu potius tyrannidem exercuit. Eò crudelitatis prorupit, ut septuaginta fratres suos super unum lapidè interfecerit, excepto Joathane, filiorum Gedeonis natu minimo, qui solus scelesti illius tyranni manus evaserat. At, Deus hanc Abimelechi crudelitatem & tyrannidem non diu inultam reliquit. Nam, cum iste sævissimus tyrannus, post dirutam & sale feminatam urbem Sichem, post interfectos illius urbis incolas, qui in eum conjuraverant, & post igne succensum Fanum Dei ipsorum Beith, ad expugnandum oppidum Thebes progressus esset, saxo à muliere ictus, sentiensq; irati supremi Numinis vindictam, Armigero suo jussit, ut illum ferro confoderet: Ne forte dicatur, inquit, quod à femina interfectus sit.

sim. Ab ipso itaque Armigero mucrone confixus animâ exspuit. Post Abimelechi mortem, Judex constitutus est Thola, filius Phua, qui postquam populum iudicasset annis viginti tribus, obiit, sicut legitur cap. 10. v. 1. & 2. libri Judicum. Hunc, seu Tholam, in iudiciaria Populi Israëliti Præfectura exceptit Jair, qui per viginti duos annos cum præfuisset Reipublicæ Hebræorum, excessit è vivis (lib. Judicum cap. 10. v. 3. & 4.) Putat Paulus Pezronus, post mortem Jair contigisse Anarchiam, seu Interregnum, quod duravit, inquit, annis circiter triginta. Sed de ista Anarchia, quam de suo cerebro finxit Paulus Pezronus, silet omnino Scriptura Sacra, quæ notat dumtaxat servitutem octodecim annorum, cui Israëlita, post obitum Jair, fuerunt addicti sub imperio Ammonitarum. Ab hac servitute Ammonitarum Israëlitas liberavit Jephthe, qui in Populo Israëlítico iudiciariam potestatem, post Jair, obtinuit. Exercitum ad debellandos Ammonitas duxit Jephthe, sed dum acies hinc inde essent instructæ, priusquam signum pugnae daretur, votum Deo nuncupavit Jephthe, si prospere pugnasset, se illud in holocaustum ei oblaturum, quod sibi è parta victoriæ revertenti primum occurreret. Sic victis hostibus, cum domum rediret, filia unica, quam habebat, ei obviam fit, quæ læta patrem exceptura victorem, cum tympanis & choris gratulabunda processerat. Tum Jephthe consternatus dolore, conscissis vestibus, indicat filia suæ voti necessitatem, cui illa paruit, ac mori non recusavit. Quadraginta duo millia Ephraimitarum, qui in Galaatidem armati irruerant, Jephthe cæcidit, multique ex his Ephraimitis, sermone proditi, in Jordanis transitu perierunt, cum vocem Schibboleth, quæ Spicam significat, pronunciare non possent, sed vice illius, Sibboleth efferrent. Per sex annos Principatum tenuit Jephthe, obiitque in civitate sua Galaad, ubi etiam sepultus est, sicut legere est in libro Judicum cap. 12. v. 8. & 9.

D. Ecquid, quæso, mihi narras votum Jephthe, quod ei in perpetuum dedecus cessit, sicut docet S. Thomas, Angelicus meus Præceptor, 2. 2. Quæstione 88. Art. 2. in Respons. ad secundam objectionem, ubi hæc habet: „Quædam verò sunt quidem in se considerata bona (& secundum hoc possunt cadere sub voto) possunt tamen habere malum eventum, in quo non sunt observanda.

„Sicut accidit in voto Jephthe, qui, ut dicitur cap. 10. libri Judicum: Votum voluit Domino, dicens: Si tradideris filios Ammon in manus meas, quicumque primus egressus fuerit de foribus domus meæ, mihi que occurrerit revertenti in pace, eum offeram holocaustum Domino. Hoc autem poterat malum eventum habere, si occurreret ei aliquod animal non immolandum, sicut affinis, vel homo: Quod etiam accidit; unde Hieronymus dicit: In votendo fuit stultus, quia discretionem non habuit, & in reddendo impius. Censet itaque S. Thomas, votum Jephthe fuisse illicitum, temerarium, & impium. At, hinc nascitur haud levis difficultas, quam mihi eximas velim. Si enim Jephthe in voto nuncupando fuit imprudens, & in reddendo crudelis, quorsum igitur cap. 11. v. 29. libri Judicum dicitur, Spiritum sanctum irruisse super Jephthe? Factus est ergo super Jephthe Spiritus Domini. Quorsum etiam Apostolus Paulus cap. 11. v. 32. & 33. Epistolæ ad Hebræos inter Veteris Testamenti Sanctos recenset Jephthe? Deficiet enim me, inquit ille Apostolus, tempus enarrantem de Gedeon, Barac, Samson, Jephthe, David, Samuel &c. Cur, inquam, Scriptura Sacra his encomiis celebrat Jephthe, si ejus votum fuit illicitum, crudele, & impium, sicut sentit S. Thomas.

M. Non solum censet S. Thomas, votum Jephthe fuisse illicitum, temerarium, & impium, sed etiam in hac sententia præverunt Doctores Angelici multi sancti Patres, præsertim Ambrosius lib. 3. de Officiis cap. 12., S. Hieronymus lib. 1. contra Jovinianum, & Comment. in caput 7. Jeremiæ, S. Augustinus Quæst. 49. in Judices, S. Chrysostomus Homilia XIV. ad Populum Antiochenum, & Theodoretus Quæstione 20. in Judices, cujus titulus est: „Quamobrem permisit Dominus Deus mactari filiam Jephthe? Hi, inquam, sancti Patres clarissime docent, votum Jephthe fuisse illicitum, temerarium, & impium, quia reverà Jephthe voluit, se oblaturum in holocaustum, quod ipsi primum occurrisset, id est, mactaturum, & in Dei honorem totum igne consumpturum, illudque votum Jephthe in filia sua unigenita crudeliter implevisse mactatione cruenta, quod tamen Deus districte inhibuit lib. Deuteronomii cap. 12. v. 31. Ex qua doctrina sanctorum Patrum falsi convincitur opinio quorundam, qui dicunt, Jephthe non implevisse votum

votum suum in filia sua maestatione cruentâ, sed dumtaxat imolatione spirituali, hoc est, consecratione perpetuæ virginitatis. Hæc, inquam, opinio, adversatur doctrinæ sanctorum Patrum, quos mox laudavi. Et sanè, si spiritualiter dumtaxat imolanda fuisset puella, ut quid *Jephthe*, statim ac vidit filiam suam, prorupit in miserabiles ejulatus, sciditque præ dolore vestimenta sua? ut quid etiam filia *Jephthe* bimestre tempus, ut ait Scriptura Sacra, à patre suo postulavit ad plangendam cum sœdalibus virginitatem suam, quam toto vitæ suæ decursu plangere potuisset? ut quid tandem filia Israel quotannis convenissent ad planctum solemnem super filia *Jephthe* quatuor dierum spatio, sicut testantur Sacra Litteræ, nisi filia *Jephthe* reverà fuisset cruenta maestatione à patre suo imolata? Sed, si ita sit, inquis, cur igitur Scriptura Sacra ait de *Jephthe*: Factus est super *Jephthe* Spiritus Domini? Cur etiam Apostolus Paulus Catalogo Sanctorum Veteris Testamenti accenset *Jephthe*? Huic tuæ difficultati sic respondet S. Thomas 2. 2. Quæstione LXXXVIII, Art. 2. ad secundam objectionem: Præmittitur tamen, inquit Angelicus ille Doctor, quod factus est super eum Spiritus Domini: quia fides & devotio ipsius, ex qua motus est ad votendum, fuit à Spiritu sancto. Propter quod ponitur in Catalogo Sanctorum, & propter victoriam, quam obtinuit, & quia probabile est, eum penituisse de facto iniquo, quod tamen aliquod bonum figurabat. Et commentario in Epistolam ad Hebræos, idem S. Thomas ait: In facto *Jephthe* fuit aliquid à Spiritu sancto, scilicet motus ad votendum in generali, quod scilicet immolaret, quidquid occurreret sibi immolabile: Aliquid autem ex proprio suo spiritu, scilicet quod immolavit, quod non debuit, & in hoc peccavit, sed post penituit. Falluntur ergo illi Scriptores, qui dicunt, votum *Jephthe* fuisse pium & sanctum; vel qui excusant *Jephthe*, quia hoc votum per ignorantiam, & religionis zelo Deo nuncupavit, & implevit bonâ fide, putans, se hoc voto obstringi, ad filiam, quæ sibi primò occurrerat, imolandam. Verùm, nulla ignorantia, aut prætenfus religionis zelus excusare potest votum *Jephthe*, quia per illud filiam suam unigenitam Deo maestavit, quod certè jure naturali, divino, & humano, vetitum est.

D. Quis in judiciaria Populi Israëliti Præfecturâ successit *Jephthe*?

M. In locum defuncti *Jephthe* successit

est *Abesam*, Bethleemita, ex Tribu Juda, qui Israëllem per septem annos, tranquillis temporibus judicavit. Mortuo *Abesam*, & Bethleemi sepulto, successit *Helon*, seu *Ajalon*, qui per decem annos Populum Israëliticum judicavit. *Ajaloni* autem mortuo successit *Abdon*, qui per octo annos Israëllem pacificè rexit. Sed isti tres Judices, qui continuâ serie *Jephthe* successerunt, nihil memoriâ dignum, quod Sacra prodat Historia, ediderunt. Hic obiter advertere debes, *Paulum Pezronum* admittere, post mortem Judicis *Abdonis* in Republica Hebræorum Anarchiam, seu Interregnum, quod, ut ait, duravit annis circiter quinquaginta. Sed hanc Anarchiam fictitiam plane esse probat altum silentiû Scripturæ Sacræ, quæ illius post mortem *Abdonis*, nullam prorsus in libro Judicum mentionem facit, atque dumtaxat, Israëlitas, post mortem *Abdonis*, ad Idola convertos, & idèò divino destitutos præsidio, subjectos fuisse Philistæis, & per quadraginta servitutis annos poenas perfidiæ pependisse.

D. Quem Duce m fucitavit Deus ad vindicandos à tam longa Philistæorum servitute Israëlitas?

M. Deus, ad liberandum Populum Israëliticum è diuturna Philistæorum servitute, usus est operâ *Samsonis*, cujus ortum Angelus sterili matri nunciavit. Ab infantia Deo consecratus *Samson*, comam aluit, à vino & sicera, Nazaræorum instar, abstinuit. Philistææ mulieris amore captus, eam duxit uxorem, quæ postea ipsum prodidit. Ad miraculum fortis fuit *Samson*, Judex Hebræorum à Deo constitutus, majoraque verè præstitit, quam fabulæ *Herculi* suis commentis affinxerunt. At enim primò, *Samson* obvium habens Leonem, in frustra nudis manibus eum discepit, & post aliquot dies reversus, examen Apum, favumque mellis in ejus ore invenit. Secundò, *Samson*, postquam compertum habuisset, uxorem suam Philistæam, ipso absente, fuisse alteri viro matrimonio copulatâ, excanduit, & ut abreptæ uxoris suæ injuriam ulcisceretur, perniciem toti Philistæorum genti hoc pacto molitus est. Trecentis vulpibus (quas per se, & per amicos capere potuit) ardentibus lampades earum illigavit caudis, atque agris Philistæorum immisit, indeque magnum excitavit incendium, quod in maturas jam Philistæorum messes, fruges, vineas, oliveta, & in villas ipsas sparsum, ac longè lateq; grassatum est. Hoc grandilicet Philistæorum exitio, parùm se vindicatum ratus

Samson,

Samson, urgere omnibus incommodis prophanam gentem, eiq; magnas clades inferre non desinebat. Quò factum est, ut Judæi, compulsi à Philistæis, *Samsonem* vincum eis tradiderunt. Sed traditus, ruptis vinculis, arreptaque asini mandibulâ, quam casus telum dederat, mille ex hostibus prostravit. Ingravescente autem æstu, cum, post victoriam, ardenti siti cruciaretur, invocato Domino, è dente molari asini, cujus maxillam abjecerat, scaturivit fons, cujus aquis sitim sedavit. Tertio, *Samson*, urbem Gazam ingressus, portis omnibus diligenter obseratis, ad vincula & necem à Philistæis destinatus, concubiâ nocte surgens, fructas sibi à Philistæis insidias maximo robore & audacia declinavit, portas urbis cum postibus vi avulsas humeris suis imposuit, & in cacumen montis, qui adiacebat viæ, Hebronem ducenti, nemine ei resistere auso, detulit. At, paulò post *Samson*, vir tantus, & tot palmarum Dux, à vili meretrice, *Dalila*, victus ac subjugatus est: Ea quippè scelerata & callida meretrix *Samsonem* interrogavit, in quo sita esset tanta, quâ pollebat, fortitudo, cumque *Samson* bis eam, ac tertio delusisset, succubuit tandem illius scortuli importunis precibus, & in tempestivis blanditiis, eique per suam infamiam indicavit, se, quamdiu capillatus esset, semper fortem & invictum fore, rescisso crine, inermem, & aliis hominibus parem futurum. Mox dormienti *Samsoni* insidiata meretrix *Dalila*, ejus capillitium abrasit, eumque Philistæis tradidit. Tùm illi effosis oculis, vincum *Samsonem* in carcerem conjece-runt. Sed postmodum crescentibus capillis, viribusq; recuperatis in locum, in quem Philistæorum Primores omnes, & maxima populi turba convenerant, in pompâ productus, ut ei, post epulas, illuderent, duas columnas, quas utraq; manu apprehendit, tam valido impetu concussit ac dejecit, ut tria Philistæorum millia ædificii collabentis ruinâ oppresserit, suo ipse sepultus triumpho. Sic extinctus est *Samson* postquam viginti annis præfuisset Hebræis. Vir sanè nunquam laudandus satis, nisi sese libidini vincendum permisisset.

D. Cum nemini liceat sibi consciscere necem, justa mihi suppetit ratio dubitandi de æterna salute *Samsonis*, qui mortem sibi intulit, nec ullum edidit poenitentia signum.

M. Dùm *Samson* columnas domus concussit, domumque evertit, quâ se oppressum iri certò prævidebat, omni culpâ vacavit, tùm quia primò id non fecit *Sam-*

son ex intentione se ipsum occidendi, sed ut Dei, & Populi Israëliti hostes opprimeret, ex quo secuta est mors ipsius, cum alioqui optasset eos perdere, se salvo: Tùm quia etiam id non præstitit *Samson* humani furoris aut desperationis impetu, sed impellente Spiritu sancto, sicut docet S. *Augustinus* lib. 1. De Civitate Dei cap. 21, his verbis: Nec *Samson* aliter excusatur, quod se ipsum cum hostibus ruina domus oppresserit: nisi quia Spiritus latenter hoc jussit, qui per illum miracula faciebat. Præterea, Apostolus *Paulus* Epist. ad Hebræos cap. 11, v. 32. *Samsonem* enumerat inter Sanctos Veteris Testamenti, dicens: Deficiet me tempus enarrantem de Gedeone, Barac, *Samson* &c. Porro, si *Samson*, ruinâ domus seipsum occidendo peccasset, & in peccato, nullâ poenitentia diluto, ex hac vita excessisset, non deberet inter Sanctos habere locum, sed potius inter reprobos enumerandus esset. Non peccavit itaque *Samson*, dùm, impellente Spiritu sancto, aditâ forti animo spontaneâ morte, Philistæos, Dei hostes, & Populi Israëliti oppressores, communi secum ruinâ implicuit, multoque plures interfecit moriens, quam viros occiderat, sicut ait sacer Auctor libri Judicum cap. 16, v. 30.

D. Quis, mortuo *Samson*, rexit Populum Israëliticum, & judiciariam obtinuit Præfecturam?

M. Putat *Sulpicius Severus* cap. 29, lib. 1. *Historiæ Sacræ*, aut saltem dubitat, nùm demortuo *Samsoni* successerit *Semigar*, seu *Samgar*. Sic enim habet: Huic, seu *Samsoni*, *Semigar* successit, de quo nihil amplius Scriptura prodidit. Nam neque finem Imperii ejus reperi, & fuisse populum sine Duce invenio. Idèò cum adversus Benjamin Tribum civile bellum fuit, Judas temporarius Dux belli assumptus est. Sed plerique, qui de temporibus scripserunt, annum unum Imperio ejus annotaverunt. Plerique ita eum præterierunt, ut post *Samson*, *Eli*, Sacerdotem subjunxerint. Nos eam rem, ut parùm compertam, in medio relinquemus. Et capite sequenti, seu XXX. ejus libri, conceptis verbis *Sulpicius Severus*, asserit *Semigarem*, seu *Samgarem*, successisse *Samsoni*: Nam, inquit, quom post *Samson* Judicem *Semigar* fuit &c. Sed mirari vehementer subit, cur *Sulpicius Severus* dicat successorem *Samsonis* fuisse *Samgarem*, cum Sacra Litteræ in libro Judicum memorent quidem Judicum aliquem nomine *Samgarem*, sed eum non *Samsoni*, sed *Aod* successisse disertè testentur. Mirum etiam est, quod *Sulpicius Severus*

verus cap. 29. lib. 1. *Historiæ Sacræ* scripserit, bellum Benjaminiticum, id est, contra Tribum Benjamin, à Tribubus reliquis confectum, ob violatam & impotenti libidine extinctam juvenis Levitæ uxorem, contigisse post Præfecturâ *Samsonis*, cum tamen, sicut antea diximus, flebilis illa Historia uxoris Levitæ, bellum Benjaminiticum, *Michæ*, & Danitarum Idololatria, acciderint, antequam Populus Israëliticus haberet Judices, hoc est, tempore Anarchiæ, seu Interregni sex annorum, quod fuit post obitum *Calebi*, & seniori Juda, qui in regimine Reipublicæ Hebræorum successerunt *Josue*. Fateor quidem, tam bellum Benjaminiticum, quam alia facta historica narrari in quinque postremis libri Judicium capitibus post mortem *Samsonis*; id, inquam, ultro fateor, sed id consultò à sacro libri Judicium Auctore factum esse censeo, quippe qui, ne Judicum Gesta, quæ imprimis scribenda sibi sumperat, interrumperet, bellum Benjaminiticum, & quadam alia facta historica in quinque posterioribus ejusdem libri capitibus, post obitum *Samsonis*, descripsit, quæ tamen ante *Samsonis* obitum reverà contigerunt. Sed redeamus ad feriem illorum Judicum, qui post obitum *Samsonis* Populum Israëliticum rexerunt. Defuncto *Samson*e, Judex Populi Israëlitiçi, constitutus est *Heli*, Summus Pontifex, non ex *Eleazaro*, primogenito *Aaronis*, sed ex *Ithamare* genus ducens. Eo gubernante, calamitosissimus fuit Reipublicæ Israëlitiçæ status, jamque periclitari videbatur, nisi Deus *Samuelem*, patre *Elcana* de Tribu Levi genitum, & *Annæ* matris sterilis ardentibus votis ac precibus concessisset. A pueritia Deo consecratus est *Samuel*, & disciplinæ *Heli*, Sacerdotis, traditus, qui, postquam adolescentis, noctu quater à Deo vocatus, jussus est ut sententiam in *Heli*, domumque ejus latam, ob crimina filiorum ejus, nimiamque patris erga eos indulgentiam, illi suo nomine denunciaret. Deo morem actutum gessit *Samuel*, adiit *Heli*, eique divinam increpationem, minas, & proximam totius ipsius familiæ cladem, ut audierat à Domino, indicat, totque malorum causam aperit, improbitatem videlicet filiorum ejus, *Ophnis*, & *Phinees*, qui patris auctoritate abutentes, ejusque Sacerdotium in turpem quæstum vertentes, & munera à sacrificantibus exigentes, avertabant religiosos homines à Templo, rebûsque sacris, & pietatem, quam in primis fovere debebant, extinguiebant. Erant insuper *Ophnis*, & *Phinees* viri libidinosi,

fuo, suorumque sacrilegio infames, qui, deposito omni pudore, effræni libidine, promiscuis adulteris cum matronis, ad ostium Tabernaculi excubantibus, sese conspurcabant. Erant denique contumaces in patrem suum *Heli*, qui eos identidem verbis increpabat, sed lenius quam eorum culpa, & Summi Judicis atque Pontificis auctoritas exigebant. Terribilis illius Oraculi, quod *Samuel* nomine Dei significavit *Heli*, veritatem probavit eventus. Israëlita quippe duplici prælio ad triginta quatuor millia virorum cæsi sunt. Arca, quæ è Tabernaculo in castra fuerat delata, ab hostibus capta est; *Ophnis*, & *Phinees*, Sacerdotes, & filii *Heli*, occisi sunt, tamque terribili nuntio percussus *Heli*, de sede retrorsum lapsus, fractâ cervice, occubuit anno ætatis suæ nonagesimo octavo, judiciariæ verò suæ Præfecturæ anno quadagesimo. Denique, *Nurus Heli*, uxor *Phinees*, filium *Ichabodem* immaturo partu enixa, è vivis confestim raptâ est, sicque tota *Heli* familia luctu, necibusque fuit completa. Philistæi, partâ victoriâ, Arcam Dei, quæ in eorum potestatem venerat, oppido Azoto in Templum *Dagon*, juxta Idolum, intulerunt, velut spoliolum falso Numini sacrum. Sed (verbis utor *Sulpitii Severi* cap. 3. i. libri 1. *Historiæ Sacræ*) simulacrum, Dæmonum, dicatû, ubi Arca illata est, corrui, cumque Idolum loco restituisent; nocte insecuta discerptum est. Indè mures per omnem regionem exorti, noxiis moribus multa hominum millia letho dabant. Quo malo compulsi Azoti, Arcam Dei ad Gethæos transfulerunt. Qui cum simili clade afficerentur, in oppidum Acalonen-sium transvexerunt. His verò, advocatis gentis ejus primoribus, consilium fuit, Arcam Domini Hebræis reddere. Ita ex sententia Principum, Augurumque, & Sacerdotum, imposita vehiculo, multis cum muneribus remittitur. Illud memorabile, quod, cum oneri boves fœminas subjecissent, vitulosque earum domi retinuisent, iter, nullo duce, in Judæam penes cudes direxerunt, non revocante affectu fœtus relictî: cujus rei miraculo Reguli Allophylorum usque in fines Hebræorum Arcam secuti, religiosum officium præstiterunt. Judæi autem, ubi Arcam ferri viderunt, certatim ex oppido Bethsamis cum gaudio obviam ruere, festinare, exultare, grates Domino referre. Ad urbem *Bethsamen*, quæ erat urbs Levitica, semel appulsa Arca Domini, incredibile illud gaudium, quo illius urbis incolæ, seu Bethsamitæ, eam venientem exce-

exceperant, mox in luctum conversum est. Cum enim Bethsamitæ audacius illam introspicerent, & fortassis parum sanctè manibus contrectare præsumerent (quod Deus non solum plebeiis, sed & Levitis districte cap. 4. v. 20. libri Numerorum sub pena mortis vetuerat) statim septuaginta viri ex Primoribus, quinquaginta verò millia ex plebeiis, vindice Deo, perierunt, sicut legitur cap. 6. v. 19. lib. 1. Regum. Eâ subitaneâ & inopinatâ clade vehementer territi Bethsamitæ, Arcam in oppidum *Cariathiarim* miserunt, ubi posita est in domo *Abinadab* in Gabaa, ibique per annos viginti fuit. Dum *Samuel* summâ vigilantia judiciis administrandis, & regendæ Reipublicæ totus post obitum *Heli* incumberet, atque in profligandis Israëlitarum hostibus omnem operam & industriam poneret, Populus Israëliticus, ab eo, quem jam senuisse videbant, postularunt Regem, qui aliarum Gentium instar, ipsum belli pacisque temporibus regeret. Nihil intentatum reliquit *Samuel*, ut Israëlitas à tam pravo consilio abduceret. Deique jussu eis dominationem regiam, & superba imperia exposuit, libertatem extulit, servitutem detestatus est; postremò, divinam eis iram denunciavit, si, Deum Regem habentes, vellent non sine exemplo amentia libertatem servitio mutare, sibi que ex hominibus flagitare Regem, qui potestatem in licentiam quidvis pro arbitrio suo agendi, & dominium in tyrannidem verteret. Sed furdis cecinit *Samuel*, nec dictis suis potuit Israëlitas ab insana petitione Regem habendi deterere. Quapropter, in sententia perseverantibus Israëlitis, eorum responsum referenti *Samueli* jussit Deus, ut eorum desiderio annueret, Regemque illis crearet. Dei jussis statim obtemperavit *Samuel*, primùmque Israëlitarum Regem creavit, & unxit *Saulem*, filium *Cis*, de Tribu *Benjamin*, tuncque cessavit apud Israëlitas judiciaria Præfectura, & Reipublicæ Hebræorum status, qui sub *Moyse*, *Josue*, & *Judicibus*, fuerat Aristocraticus, mutatus est in Monarchicum. Sed antequam *Saulis*, primi Israëlitarum Regis, Gesta hic describam, necesse est, ut paucis referam historiam *Ruth*, quæ (ut legitur in sacro libro *Ruth* cap. 1. v. 1.) incidit in tempora Judicium, quamvis sub quo Judice contigerit, sit omninò incertum. Sic autem se habet Historia *Ruth*. Orta fame in terra Israëlitis, *Elimelech*, Bethleemita de Tribu Juda, unâ cum uxore *Noemi*, ac duobus filiis *Mabalone*, & *Chelione*, in Moabitidem profectus est, cumque ibi extremum

diem obiisset, filii ejus uxores Moabitidas duxerunt, quarum uni nomen erat *Orpha*, altera appellabatur *Ruth*: utroque absque liberis extincto, *Noemi* rediit in patriam cum *Rutha*, Nuru suâ, viduâ *Mabalonis*, quæ cultum veri Dei amplexa est, *Orphâ* verò ad Idolorum cultum reversâ. *Booz*, filius *Salmonis* ex *Rahab*, meretrice Jericunthina, vidit *Rutham* in agris suis spicas colligentem, eique non solum liberum permisit spicilegium, sed multis eam beneficiis cumulavit, cumque esset *Elimelech* consanguineus, & aliundè vir dives ac potens, cognitâ virtute & probitate *Ruthæ*, eam jure propinquitatis, alio propinquiore recusante, servatis Legis, & avitæ consuetudinis ritibus, uxorem duxit, & ex ea genuit *Obed*, ex quo natus est *Isai*, sive *Jesse*, pater *Davidis*, Regis Juda. Habes summatim perstrictam historiam *Ruthæ*, quæ, ut jam diximus, contigit sub uno Judicum, quæque in sacro libro *Ruth* narratur quatuor capitibus comprehensa.

D. Gestio nunc audire ea, quæ in suo regimine gessit *Saul*, quem *Samuel* creavit & inauguravit primum Israëlitarum Regem.

M. *Saulem*, virum præstanti formâ & Imperio dignâ præditum, modestum, juxta ac bellicosum, à *Samuele* Regem declaratum, Populus Israëliticus pronis animis veneratus est, & unâ voce proclamavit: *Vivat Rex*. Præclara fuerunt Regni *Saulis* exordia. At enim, post mensëm à sua inauguratione, urbem *Jabes* in Galaad, quam *Naas*, Rex Ammonitarum, obsidebat, ducto Israëlitarum exercitû liberavit, & Ammonitas profligavit. Præterea, *Saul* Amalecitas & Philistæos, Ammonitas, & Idumæos, Hebræorum hostes infensissimos, magnis cladibus attrivit. Disciplinæ militaris adeò rigidus cultor fuit *Saul*, ut parum abfuerit, quin *Jonathannem*, filium suum, morti addiderit. Præceperat quippe *Saul*, ne quis, nisi confectis ac interneccione deletis hostibus, cibum caperet. At, *Jonathas*, filius *Saulis*, qui adversus Philistæos strenuè pugnaverat, inscius Regii Edicti, paululum mellis, favo in nemore reperto, tincto spiculo, degustavit, indeque mortis discrimen subiit. Sed populus egregium hunc Principem, quem in oculis ferebat, liberavit, & ab imminente exitio vindicavit. Fortunata ista Regni sui initia haud parum deturpavit *Saul*, fuitque ob duplicem præfertim causam, à Deo reprobatum, ejusque familia è Regni successione exclusa. Primò, quòd *Saul*, contra Dei hostes prælium confer-

turus, Sacrificium contra ipsius Dei Mandata intempestive obtulisset, inconsulto & inexpectato *Samuele*, cujus nutu & consilio illum dirigi Deus volebat. Secundo, quia Rex *Saul*, à Domino per *Samuelem* iussus, ut Amalecitas omnes ad unum internecione deleret, addito interdicto, ne quid ex spoliis devictorum, & ex eorum gregibus & bonis concupisceret, nedum retineret, *Saul* tamè, divini præcepti immemor, *Agag*, capto Amalecitarum Regi, pepercit, optimosq; greges servari, & in prædam ferri imperavit. A Deo itaque reprobato *Saule*, Rege, è pascuis vocatus *David*, filius *Isai*, de Tribu Juda, inunctus est à *Samuele* in Regem, in scio *Saule*. Bello à Philistæis impetitam Rempublicam Hebræorum egregie sustentavit, fulvique *David* adhuc adolescens. Cum *Goliatho*, viro inter Philistæos miræ magnitudinis & roboris, virgâ tantum, & lapidibus sumptis, in prælium processit, primòque lectu missis fundâ lapide gigantem illum percussit, prostravit, ejus caput & spolia ovans abstulit, illiusq; gladium in Templo appendit, ut esset memorabilis istius facinoris monumentum. Urbem etiam *Ceila* ab obsidione Philistinorum liberavit *David*. Quibus militiæ rudimentis & suavissimis moribus ita Regis *Saulis* benevolentiam sibi conciliavit, ut *Micholem*, filiam *Saulis*, in matrimonium acceperit. Sed mox *Saul* amorem suum in odium, invidiamque vertit, tantòque livoris æstu in *Davidem*, generum suum, percitus est, ut eum ad necem sæpiùs quaesierit, ipse verò *David*, ut periclitanti vitæ suæ consulere, cogere per deserti loca, & per abrupta montium ac speluncas, instar feræ, captare latebras, ut foci sui, hostiliter illum insequentis conatus, sedulitatèmq; eluderet. Actum profectò, ac penitus de vita *Davidis* conclamatum fuisset, nisi *Micholis*, ipsius uxoris, industrius amor; *Jonathæ*, Principis, filii *Saulis*, fidelis & constans amicitia; *Achimelech*, Sacerdotis, qui *Davidem* fame laborantem, panibus propositionis refecit, charitas; *Davidis* ipsius coram *Achis*, Gethæorum Rege, insaniam insimulantis summa prudentia; *Abigailis*, uxoris *Nabal*, beneficentia, salutem illius maximo in discrimine positam, Deo ita providente, collocassent in tuto. Sed his *Davidis* calamitatibus finem tandem imposuit Deus morte Regis *Saulis*, acerrimi illius insectatoris. Videns enim *Saul* in se parata formidolosa Philistinorum castra, jamq; instare prælium, consuluit timore percussus Dominum, qui tamen

ei non respondit sive per somnia, sive per Sacerdotes, sive per Prophetas. Quà repulsâ irritatus *Saul*, & ad desperationem adactus, vocavit, & consuluit Pythonisfam, seu mulierem, quæ Pythonem, seu Dæmonem, familiarem habebat. Petiit ergò *Saul* ab hac muliere, ut fuscitaret sibi *Samuelem*, à quo fuscitari posset, quid sibi, ad has extremas redacto angustias, facto opus esset? Dicto audiens hæc mulier fuscitavit *Samuelem*, qui *Sauli* prædixit, illum postero die cum filio suo *Jonathane* à Philistæis victum, in prælio occisum iri, ejusque Regnum *Davidi* datum iri. Quod ita evenit, nam Philistæi, castris in hostili solo positis, postero die aciem instrunt, confertòque prælio, Hebræi in fugam versi, non imperia exequi, non ordines observare, omne præsidium in pedibus habere. Filii Regis *Saulis* ceciderunt in prælio, *Saul* verò, equo delapsus, ne vivus in potestatem hostium veniret, gladio suo incumbens, mortem sibi intulit. De annis administrati à *Saule* Regni, Commentatores & Chronologi variant linguis & sententiis. Annos quadraginta *Sauli* tribuit *S. Paulus* Actorum c. 13. Communis tamen & probabilior opinio est, illis quadraginta annis contineri etiam *Samuelis* annos ante *Saulis* Principatum, in quam sententiam lubens ipse descendendo, ut constabit ex ea, quam mox texam, ferie annorum, qui à profectioe Israëlitarum ex *Ægypto* usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, hoc est, usque ad constructionem Templi Hierosolymitani, interfluxerunt.

D. Fuitne *David*, mortuo *Saule*, Rex ab omnibus Israëlitarum Tribubus salutat?

M. Statim ac *David*, qui erat in Terra Philistinorum, compertum habuisset, Regem *Saulem*, ejusq; filium *Jonathane* è vivis excessisse, eorum necem, mirò pietatis exemplo, lacrymis & luctu profecutus est. Dein, conscendit Hebronem, ubi solemnè ritu, & frequentibus comitiis, iterum Rex inunctus est. Ast, dum *David* in Hebrone inaugurabatur Rex, *Isbosethum*, filium *Saulis*, in urbe *Manabin* trans Jordanem apud Galaatidas Regem consecrandum curavit *Abner*, qui magister militiæ *Saulis* Regis antehac fuerat. Sed *Isbosethus* octavo Regni sui anno insidiis appetitus, & domi suæ per summum scelus à sicariis oppressus, solidam *Davidi* totius Regni possessionem reliquit. Tunc enim duodecim Tribus, & Seniores Israël ad *Davidem*, qui erat in Hebrone, venerunt, & factâ ipsi ditione, tertio uncti, super

super totum Israël Regem constituerunt. Universo itaque Israëlítico Imperio potitus *David*, in ejus administratione præclare se gessit. Nam primò, relicto Hebrone, Hierosolymam armatâ manu contendit, arcem *Sionis*, quam occupabant *Jebusæi*, invasit, & profligatis *Jebusæis*, in Hierosolymorum urbe, quam, multis auctam ædificiis, *Civitatem David* appellavit, Regni sui sedem collocavit. Posthac, variis contra hostes Dei bellis implicitus *David*, insignes de illis victorias reportavit, & Regni Israëlitarum fines ad Euphratem usq; propagavit. Philistæos domuit, Idumæos & Amalecitas subjugavit, Moabitas & Ammonitas expugnavit, Syriam subegit, ei stipendium imposuit, imensamq; auri, & æris copiam ex præda retulit. Hæc & alia id genus fuerunt *Davidis* Regis bellicæ virtutis nulla unquam delenda oblivione monumenta, quibus tamen longè præponenda esse duco ea, quæ *David* Rex dedit eximie pietatis specimina, inter quæ Scriptura Sacra potissimum narrat translationem Arcæ Domini, quæ in oppido *Cariathiarim*, ut supra observavimus, erat, Arcam, inquam, Domini in arcem *Sion* solemnè ac religioso ritu transtulit *David*, & in nove Tabernaculo, quod ei paraverat, deposuit. Hanc Arcæ translationem Deus stupendo prodigio commendavit. Cum enim boves, trahentes plaustrum, cui imposta erat Arca, calcitrantes vidisset *Oza*, filius *Abinadab*, ac subindè Arcam vacillantem, manum admovit, ut eam sublevaret, subitâ morte extinctus est, non quòd Levita non esset, sicut perperam quidam asserunt, sed quia, ut censet *Theodoretus* Quæstione XIX. in librum II. Regum, *Oza*, qui Arcam humeris suis ex præcepto Legis portare debuisset, eam, Philistæos, Alienigenas, qui Legem non noverant, imitatus, plaustrum vehendam imposuit. Cum Templum Domino ædificare *David* in animo haberet, suumque *Nathan*, Prophetæ, consilium aperuisset, hoc divinum accepit responsum, non ab ipso, gerendis bellis jam pridem assuetò, multiq; sanguinis effusore, sed à filio pacifico *Salomone*, ei nascituro, sacrum illud opus perfectum iri. At, *David*, sicut admiranda invictæ suæ in bello fortitudinis, & eximie in Religione pietatis in Deum supra omnes Reges specimina exhibuit, ita deploranda infirmitatis humanæ reliquit exempla. Dum enim Hierosolymis otio frueretur, vidit *Uriæ*, Hæthæi, conjugem, insignis pulchritudinis foeminam, cui nomen *Betsabææ*, sese in balneo lavantem, ejusq; impudico amore

subitò correptus, accersitâ adulterio poluit. Porro, *Davidis* adulterium duæ circumstantiæ peculiariter exaggerant. Primò, quòd Rex ille domi haberet uxorum greges & concubinarum, & tamè non ex inopia; sed ex lascivia concupivit alienâ, ut rapto potius, quàm stupro delectari visus sit. Neq; enim par crimen est ejus, qui coactus egestate suffuratur aliquid diviti: & ejus, qui domi opulentus, tenuem & miserum veste unicâ, quam habet, spoliat. Hanc criminis atrocitatem *Davidi* impetit *Nathan*, Prophetæ, ad illum missus à Deo, sub parabola divitis raptoris, & pauperis spoliati. Secundò, *David* adjunxit adulterio homicidium *Uriæ*, mariti *Betsabææ*, quod quidem homicidium edimmanius fuit, quod non casu, aut subitâ animi commotione, sed destinato consilio, datâ operâ, & captâ opportunitate à *David*, Rege, commissum est. Nihil commemerat *Urias*, noverat Rex illum fidelem, & fortem bellatorem, & hac ipsâ hominis sinceritate abusus est ad illius exitium. Tradidit *David* epistolam homicidam *Uriæ*, nihil suspicanti, deferendam ad *Joabum*, Ducem militiæ, in qua Rex huic Duci præcipiebat, ut *Uriam*, iniquo pugnae loco hostibus oppositum, Ammonitarum telis conficiendum curaret. Votis Regis obtemperavit *Joab*, sed, ut lateret fraus, complures generosi exercitus milites in discrimen mortis vocati sunt, magna vis hominum jaculis hostium objecta est, ut unus innocens interimere, Regis libidini locum daturus. Viden, quantum in uno *Davidis* crimine insit criminum? Tanti sceleris atrocitatem, per Prophetam *Nathanem* admonitus *David*, ultrò agnovit, dicens: *Peccavi Domino*, & lacrymis perfusus, cordeque contrito, culpam delicti sui obliteravit (dicente ei Prophetæ *Nathane*: *Transstulit Deus peccatum tuum*) sed non evasit poenam temporaneam, quam Deus, justus scelerum vindex, ei inflicturus erat, quamque poenitens *David* æquâ, sibi que semper constanti vitæ ratione, multiplicem tulit. Prima poena fuit, ut puer, quem ex furtivo concubitu, seu ex adulterio cum *Betsabææ* susceperat *David*, recens natus, interiret, tametsi pueruli illius salutem, & vitam precibus, jejunio, lacrymis, cilicio, ardentissimis votis à Deo, vitæ & necis arbitro, flagitasset, sed frustra. Alteram poenam subiit *David*, præcedenti longè acerbiorè, quippe quæ familiam ejus lacrymis, cædibusque permiscuit. Habebat *David* filium primogenitum, dictum *Ammonem*, qui sororem suam

suam *Thamarem*, puellam formosissimam, impotenti libidine deperibat, cuius ut amplexibus fruere, de industria simulavit, tantam sibi inesse omnium ciborum nauseam, ut nullis cibis uti posset, nisi fororis suae *Thamaris* manibus preparatis. Nihil fraudis suspicatus *David*, pater ipse, annuit ejus votis, permisitque, ut *Thamar* inviseret fratrem suum, eique cibos coqueret ac pararet. At, solam venientem *Thamarem*, eamque ab arbitris remotam nactus in cubiculo suo *Ammon* defloravit ac contupravit. Quo turpi dedecore consternata *Thamar*, festina, lacrymisque perfusa accurrit ad alium fratrem suum, dictum *Absalonem*, eumque ad ultionem stimulavit. Per beneficium quaesivit *Absalon* opportunam vindictae occasionem; ac tandem invitavit *Ammonem* ad convivium, in quo, postquam convivae omnes incaluisse mero, multis vulneribus confossus *Ammon* periit, suaeque morte, & stupro, quod forori suae *Thamari* intulerat, totam *Davidis* Regis, patris sui, familiam funestavit. Hanc domesticam in familia *Davidis* Regis calamitatem alia luctuosior excepit, quae *Davidem* in extremum discrimen adduxit, eumque è folio tantum non deturbavit. Istius frequentis in familia *Davidis* Regis domesticae calamitatis auctor fuit alter illius Regis filius, videlicet *Absalon*, fratricida, & optimo parenti suo perduellis. Ille quippe, postquam populum arte & adulatione sibi conciliasset, *Davidem*, patrem suum, Hierosolymis & Regno expulit, Regiam occupavit, foedissimo stupro, & culeo digno, paternas concubinas polluit. Sed paulo post in praelio victus, dum, mulo insidens, praecipitem arripit fugam, caput suum inter patulae ac condensae quercus ramos inseruit, usque caesariem suam, seu magnos & fluentes capillos, quos ad decorem gerebat, ita implicuit, ut, elabente mulo, quo vehebatur, suspensus haerit coelum inter & terram medius. Hoc pacto haerentem *Absalonem* triplici jaculo confodit *Joab*, Dux Davidici exercitus, huncque degenerem filium, qui impia arma contra patrem sustulerat, & per tot scelera rebellionis vexillum erexerat, trucidavit. Hanc tamen cruentam de filio suo *Absalone* reportatam victoriam luxit impensius *David*, Rex, tanta videlicet in eo erat paterna pietas, ut etiam parricidam filium è vivis sublatum esse vehementer indoleret. Ad has domesticas Davidicae familiae calamitates, novum accessit flagellum, quo Deus *Davidem* Regem castigavit. Cum enim *David*, ambitione incitatus, universi populi censum ad me-

tiendas imperii vires instituisset, & à *Joabo*, militiae Magistro, decies centena, & trecenta civium millia dinumerata essent, Deus per *Gadem*, Prophetam, triplicem *Davidi* denunciavit poenam, scilicet famem, bellum, & pestilentiam, deditque arbitrium unam ex his eligendi. Pestem *David* Rex elegit, momentoque temporis septuaginta millia virorum interierunt, multoque majorem stragem edidisset Angelus, nisi *David* veniam à Deo precatus, se vivum pro toto populo poenae objecisset, dicendo, se solum esse dignum exitio, quia peccasset: *Ego sum, inquit, qui peccavi, ego inique egi: Illi, qui oves sunt, quid fecerunt? Vertatur, obsecro, manus tua contra me.* Hac supplicatione *David* iram Dei placavit, & eo in loco, ubi viderat Angelum in vagina gladium recondentem, aram Domino statuit, eique in gratiarum actionem obtulit Sacrificium. Haec sunt in summa poenae & calamitates, quas Deus *Davidi* ob ejus adulterium & homicidium infixit, ut locum & tempus ei daret culpam admissam cognoscendi, eamque diuturna, laboriosa, ac sinceram poenitentiam eluendi. In his porro congenitatis poenis ac calamitatibus totum se arbitrio permisit *David*, ejusque manum ac justitiam agnoscens proho capite adoravit. Hinc *David*, dum adversus illum rebellante *Absalone*, filio suo, fugeret, & in *Semei*, virum maledicum, à quo per sumam injuriam calumniis, maledictis, quin & lapidibus fuit impetitus, incidisset, non solum non respondit, sed *Semei* convitia ad sui castigationem & exercitationem fuisse à Deo ordinata passus est, prohibuitque *Abisai*, qui illius blatoris volebat jugulum, undè tot convitia in Regem eruperant, secare, ne vim ei inferret: *Dimitte eum, inquit, ut maledicat juxta praeceptum Domini; si forte respiciat Dominus afflictionem meam, & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hodierna* (lib. 2. Regum cap. 16.)

D. Composuitne *David* tempore, quo poenitentiam egit, centum & quinquaginta illos Psalmos, quos in sacro Psalmorum Libro comprehensos habemus?

M. Sancti Patres, *Hilarius* Prologo in Psalmos, & *Hieronymus* in Epistola ad *Sophronium* centum & quinquaginta illos Psalmos non uni *Davidi* adscribendos esse docent, quorum sententiam, utpotè probabiliorem, amplector: Tum quia *Davidem* non esse auctorem centum & quinquaginta Psalmorum liquet ex ipsis Psalmorum titulis, quibus eorum auctores indicantur, nimirum *Asaph*, *Heman*, *Iditun*, *Core*, & filii ejus, quos Scriptura Sacra

lib. 1.

lib. 1. Paralipomenon cap. 25. Prophetas appellat: Tum quia etiam sunt quidam Psalmi, qui ad tempora *Davidis*, Regis, nullo pacto referri possunt; Ex. gr. Psalmus 136. *Super flumina Babylonis illic sedimus & flevimus, cum recordaremur Sion*, hunc etenim Psalmum tempore, quo *Judaei* in captivitate Babylonicam abducti sunt, ac subinde longè post *Davidis* obitum fuisse conscriptum, unicuique pervium est. Similiter Psalmus 125. *In convertendo Dominus captivitatem Sion* &c. editus est post solutam captivitatem Babylonicam, adeoque ad *Davidem* pertinere haud potest. Caeterum, quamvis *David* non omnes centum & quinquaginta Psalmos composuerit, facer tamen Psalmorum liber nomine *Davidis* insignitur, tum quia praecipuam Libri Psalmorum partem condidit, tum quia etiam in delectu Hymnorum, in novorum adjectione, in musicis Instrumētis, & in Cantorum dispositione primas partes habuit *David*, Rex, & insignis illius cura emicuit. Hinc ab ejus nomine tota Psalmorum congeries nomenclaturam accepit. Observare tamen debes, in dispositione centum & quinquaginta Psalmorum, qui sacro Psalmorum Libro continentur, non servari ordinem temporum. Nam Psalmus, qui nunc ordine tertius est, qui sic incipit: *Domine, quid multiplicati sunt, qui tribulant me*, &c. scriptus fuit, quando *David* rebellem filium suum *Absalonem* fugebat. Psalmus etiam, qui nunc est ordine quinquagesimus, qui sic incipit his verbis: *Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam*, &c. multo ante fuit editus, quando videlicet *David* de adulterio & homicidio nomine Dei à Propheta *Nathane* increpitus, facti poenitens, respuit, & ingemuit. Psalmus quoque centesimus quadragesimus primus, qui his verbis auspiciatur; *Voce mea ad Dominum clamavi* &c. Praecessit tempore utrumque; mox laudatum Psalmum. Fuit enim à *Davide* compositus, quando, ob *Saulis* Regis, metum, in spelunca delitescebat. Psalmus pariter centesimus quadragesimus tertius praecessit tempore tres illos jam citatos Psalmos. Scriptus quippe est post reportatam à *Davide*, dum adhuc adolescens esset, celebrem de gigante *Goliath*, *Philisthæo*, victoriam. Denique, Psalmus septuagesimus primus, qui incipit his verbis: *Deus Indicum tuum Regida*, &c. reverà ordine temporis est omnium Psalmorum *Davidis* ultimus, utpotè ab ipso exaratus, in gratiam filii sui *Salomonis*, jam regnare incipientis. Hinc ad calcem istius Psalmi haec adjiciuntur verba;

Defecerunt laudes David, filii Jesse. In his autem Psalmis, quos composuit *David*, Rex, manifestò apparet, eum Prophetiae munere fuisse insignem, divinitusque afflatus. Multa siquidem in his vaticinatus est, quae diuturnum post tempus fuerunt ad amissimam completa, videlicet futurum Jesu Christi Regnum, ejus generationem cum aeternam, tum temporalè; illius Sacerdotium, Sacrificium, mortis ipsius circumstantias, Resurrectionem & Ascensionem. Uno verbo, Mysterium Incarnationis Jesu Christi, totiusque illius vitae oeconomiam praenunciavit Vates ille Regius, graphicèq; descripsit. Vivis etiam coloribus, styli sublimitate, gratèq; figurarum omnium varietate expressit futuram vocationem Gentium, rejectionem Judaeorum, & Ecclesiae Christi per totum, qua latè patet, Orbem propagationem. Quae omnia legenti Psalmos passim obviant, palamque evincunt, librum Psalmorum nihil aliud esse, quam formam quamdam, & apparatus Novi Testamenti, sicut Sole clarius ostendunt Meldensium Episcopus *Jacobus Benignus Bossuet*, & Abrincensium Antistes *Daniel Huetius*, qui duo Auctores, omni exceptione majores, magnà cum eruditionis laude, & majori cum Ecclesiae utilitate in hoc argumento versati sunt. Diris ergò devoveri debet error Nicolaitarum, Gnosticorum & Manichaeorum, quos (sicut ex *Philastro* in libro de *Heresibus*, refert noster *Sixtus Senensis* lib. 8. Bibliothecae) esse future non puidit, librum Psalmorum absque ullo Spiritus sancti afflatu fuisse conscriptum, & praeter quasdam humanas secularium Poetarum cantilenas, nihil aliud continere. In hunc pestilentem illorum Haereticorum errorem impegisse *Pantum Samoatenum*, *Theodorum Mopsuestenum*, in quinta Synodo Generali anathemate percussum, & Anabaptistas, testatur noster jam laudatus *Sixtus Senensis*. Nec solum *David* in his, quos concinavit, Psalmis, Prophetiae dono fuit illustratus, sed etiam toto vitae suae curriculo rebus gestis Christum Jesum praenunciavit, ejusque expressum typum gessit.

D. Ostende, quaeso, quo pacto *David* typum gesserit Jesu Christi, Salvatoris nostri?

M. Multis rebus gestis *David* gessit personam Jesu Christi. In primis, *David* è Bethleemo oriundus est: Jesus Christus itidè Bethleemi natus est. *David* adversus *Goliathum* singulari inito certamine, Populi Israeliticum jugo Philistaeorum exemit: Perindè Jesus Christus, expugnato Diaboli Imperio, humanum genus in libertatem

T, filiorum

filiorum Dei restituit. Variis laboribus, angustiis, & persecutionibus *Davidem* exercuit Deus, priusquam illum ad dignitatem regiam eveheret: Jesus Christus, cui Pater coelestis destinarat Regnum Ecclesiae, quemque unxerat oleo laetitiae, dum studet humanum genus à tyrannide Diaboli liberare, nullo non genere insidiarum fuit impetitus. Primum, arte, dum tentatur in Deserto, quod idem in *David* molitus est *Saul*. Dein, malitià Scribarum & Phariseorum, qui in perniciem Christi conjurarunt. Praeterea, spiritus malus identidem agitabat *Saul*, cujus furor, citharam pulsans *David*, emolire ac delinire satagebat, sed nihil proficiebat, immò semper in pejus crescebat ira, quam *Saul* conceperat in *Davidem*; ita non dispari ratione, spiritus malus invasit Scribas, Phariseos, Sacerdotes Synagogae, & quamvis Jesus Christus nihil non egerit, ut furor hunc ex animis Judaeorum eximeret, aut certè mitigaret, nunc blandissimè invitans ad salutem, nunc adhortans ad poenitentiam, nunc promittens aeternam felicitatem, nunc revincens illos testimoniis, nunc increpans ac minitans, ni resipiscerent; nihil tamen, propter illorum malitiam, profecit Christus Dominus, quin, Judaeorum ira sic crevit, ut uno ore adversus Christum clamarent omnes: *Tolle, tolle, crucifige eum*. Tertio, *Saul* objiciebat *Davidi*, quòd esset hostis, quòd affectaret Regnum; Pharisei objecerunt Christo, quòd abrogaret Legem, quòd seduceret populum, quòd loqueretur blasphemias. Quarto, *David* Arcam foederis, à Philistaeis captam, è domo *Abinadab* reduxit Hierosolymam: Jesus Christus Ecclesiam, fractà Diaboli potestate, certis sedibus constituit. Quinto, *David*, post susceptum Regnum, filiorum suorum *Absalonis*, & *Ammonis* perduellionem, & scelera expertus est: Adversus Jesum Christum, Regem, & Patrem nostrum, nos peccare non desinimus, quos redemit sanguine suo. Denique, pacem Deus per *Davidem* indulxit Populo Israelitico, & adversas ipsi Gentes subjecit: Pacis & libertatis, à Deo nobis concessae, assertor ac sequester nobis est Jesus Christus, cui potestas omnis à Patre tradita est. His rebus gestis *David* gessit personam Jesu Christi, illiusque typum expressit, & ea de causa saepius Prophetæ ipsum *Davidis* nomen attribuunt Christo Domino, quem venturum Messiam suis vaticiniis praedixerunt.

D. Fuitne diuturnum *Davidis* Regnum?

M. Regnavit *David* quadraginta annis, videlicet septem annis in Hebrone, & triginta tribus Hierosolymis. Paulò antequàm moreretur *David*, jamque esset septuagenarius, & adeò effaeto corpore, ut pannorum adjectione calefieri haud posset, delecta est ad eum fovendum puella, dicta *Abisag*, Sunamites, quam tamen *David*, Rex castam & intactam reliquit. *Adonias*, arrepta ex Patris infirmitate occasione, *Joabi*, & *Abiatharis* consilio instigatus, Regnum occupat. Quòd ubi primum *David* per *Nathanem*, Prophetam, & *Betsabeem* rescivisset, incunctanter filium suum *Salomonem*, quem ex *Betsabee* susceperat, à *Sadoc*, Sacerdote, *Nathane*, Propheta, & *Banaja*, filio *Jojadae*, Gihonem perductum, Regem inaugurari iussit. Qua de re certior factus *Adonias*, ad Aram, facti poenitens, ut vitae suae consulere, sese recepit, promissòq; obsequio, veniam à *Salomone* obtinuit. Migravit è vita Rex *David* anno aetatis suae septuagesimo, ejusque loco regnavit ipse filius *Salomon*, cujus Imperium sapientià ubique celebre, opibus abundans, ditione potens, & pacis munere fuit fortunatum.

D. Initia Regni *Salomonis* hic delibare sufficet. Cùm enim *Salomon* anno quarto Regni sui jecerit fundamenta Templi Hierosolymitani, eodemque anno finem habeat sacra Historia quartae Mundi Aetatis, necesse est, ut rerum, quas *Salomon* à quarto anno Regni sui usque ad obitum suum praclare gessit, remittamus ad Colloquia, quae, propitio Numine, habituri sumus in Historiam quintae Mundi Aetatis, quae auspiciatur à quarto Regni *Salomonis* anno, & protenditur usque ad captivitatem Babylonicam.

M. Statim ac *Salomon*, mortuo *David*, Regni habenas moderari coepit, *Adoniam*, fratrem suum, qui in ipsum conjuraverat, de medio tolli iussit, *Joabus*, militiae *Davidis* antehac Dux, qui *Adoniae* conjurationis reus erat, quique sibi metuens ad Aram confugerat, iussu ejusdem Regis interfectus est à *Banaja*, filio *Jojadae*, quem idèd sui exercitus Ducem constituit; *Abiatharem*, Sacerdotem, *Adoniae* conjurationis itidem conscium, sacerdotio exuit, & in ejus locum suffecit *Sadoc*. Morte etiam *Semei*, qui *Davidem* Regem, convitiis lacefferat, multavit Rex *Salomon*, sicque, sublato omni conjurationis vestigio, tranquillum, & alta pace beatum obtinuit Imperium, & *Pharaonis*, Regis Aegypti, filiam, uxore duxit. Dedit Deus *Salomoni* in somnis optionem petendi, quae vellet. At, ipse, caducas res parvi

æsti-

æstimans, sapientiam poposcit, & obtinuit à Deo. Mox excitatus à somno *Salomon*, sapientiae, sibi indultae à Domino, egregium specimen dedit in judicio duarum mulierum, quae una in domo diversantes, cum eodem tempore enixae essent pueros, atque ex his unus post diem tertium nocte extinctus esset, mater defuncti filii, somno alterius insidiata, mortuum filium suum supponit, & vivum abstulit. Hanc mulierum de puero altercationem ad se delatam, ut dirimeret Rex *Salomon*, divinae sapientiae munere iussit, ut infans vivus per medium gladio discinderetur, & utrique ambigenti mulieri pars tribueretur. Acquievit quidem huic iudicio mulier una; sed illa, quae erat germana parens, maternis commotis visceribus, necem pueri deprecata est, maluitque, ut infans alteri daretur mulieri vivus, quam si discerneretur. Tunc *Salomon* ex affectu hujus foeminae hanc verè esse matrem conjectans, puerum ei, cum maxima circumstantiù admiratione, adjudicavit. Hujus prudentissimi iudicii fama longè lateq; diffusa magnam Regi *Salomoni* auctoritatem ac reverentiam apud subditos conciliavit, excitavitque plures vicinarum Gentium Reges, ut cum illo amicitiam, foedusque inissent, parati imperata facere. Interea, *Salomon*, florens opibus, omnium, qui unquam fuerant, Regum ditissimus, iussu Dei, & patris sui *Davidis* obtemperans, Templum Domino imensi operis Hierosolymis facere aggressus est, & paratis per triennium impendiis, anno quarto Regni sui jecit fundamenta augustissimi, totòq; Orbe celeberrimi Templi, quod non modò materiae magnificentia, atque artis varietate, sed structurae elegantissimà formà, cetera omnia, quae postea in Orbe Tempora fuerunt aedificata, obscuravit, nullumq; unquam habuit secundum. Sed, quia de Templo Salomonico jam coepimus habere sermonem, non abs re erit paucis hic confutare duorum Scriptorum, scilicet *Joannis Marshami* in Canone Chronico, & *Joannis Spencers* lib. 3. De Legibus Hebraeorum Ritualibus Dissertatione VI. novam & singularem opinionem. Afferunt quippe duo illi Scriptores, rerum novarum, ut saepius jam in nostris Colloquiis observavimus, cupidissimi; Deum, intuitu Prophetarum Templosum, quae Israelitae olim in Aegypto viderant, sese ruditati Gentium, saeculique moribus accommodasse, Judaeis fabricam Templi Salomonici concessisse, indeque concludunt, Templi Salomonici originem nec

ad Dei consilium, afflatum, & auctoritatem, nec ad *Davidis*, & *Salomonis* pietatē esse referendam, sed illam arcessendam ex Aegyptiaca superstitione, vel ex ruditate Gentium; quibus solemne erat Diis suis Tempora consecrare. Sed hoc vanum & insulsum commentum multis momentis refelli potest. Primum, quia Scriptura Sacra difertè asserit, *Salomonem*, jubente Deo, Templum Hierosolymitanum excitasse. Sic enim *Salomon* in literis, quas ad *Hiramum*, Regem Tyri, scripsit, ut ab ipso ligna, ad struendam Templi necessaria, obtineret, effatur: *Quamobrem cogito aedificare Templum nomini Dei mei, sicut locutus est Dominus David patri meo, dicens: Filius tuus, quem dabo pro te super solium tuum, ipse aedificabit Domum nomini meo.* lib. 3. Regum c. 5. Idem testatur Scriptura Sacra cap. 22. lib. 1. Paralipomenon. Cùm igitur Scriptura Sacra conceptis verbis dicat, *Salomonem* Templi Hierosolymitani fabricam secundum Dei imperium suscepisse ac perfecisse; nemo citra temeritatem, ne quid gravius dicam, affirmare potest, sacrum illud opus aemulatione Aegyptiaca superstitionis, vel ruditatis Gentium, prophetarumq; saeculi morum imitatione fuisse à *Salomone* ceceptum atq; absolutum. Secundò, si *Salomon* in constructione Templi Hierosolymitani aliquem ad Aegyptiacam superstitionem, ad ruditatem Gentium, & ad prophanos saeculi mores respectum habuisset, omni procul dubio Deus, Optimus Maximus, qui superstitionis Gentilium, & prophanos saeculi mores vehementer detestatur, hanc *Salomonis* voluntatē gratā minime habuisset, nec ei Templum illud à *Salomone*, ad imitationem prophanorum Templosum extructum, placere ullo pacto potuisset; atqui tamen Scriptura Sacra c. 8. l. 2. Regum, ubi Templi Salomonici describitur dedicatio, aperte innuit, Deum absolutā semel Templi fabricā, cum ejus dedicatio solemniter, eaque pompā ac inspectante universo populo, eā celebritate fieret, quae responderet aedificio, duplici miraculo significasse quàm sibi gratum acceptumq; esset sacrum illud opus. Nubes enim, Dei Majestatis index, totam implevit Domū, in qua Deus hoc visibili signo se singulari quadam ratione praesentem esse testatus est, ut populi sui sacrificia precēsque susciperet, suaque beneficia in Templo isto orantibus conferret. Secundò, ignis, de Coelo delapsus parata holocausta, & victimas combussit, ut hoc itidem sensibili signo ostenderet Deus, quàm accepta haberet

beret illa Sacrificia, quæ offerebantur in Templo. An, quæso te, ab Ægyptiaca superstitione, & ruditate Gentium, & prophana sæculi consuetudine profectum opus ita Deus præsentia sua cohonestasset, approbasset, & miraculis illustrasset? Tertio, Prophanæ Gentes idè Diis suis Tempa consecrabant, quod putarent, Deos suos ita Templis esse alligatos, ut alibi obturatas aures ad eorum vota haberent, ideoque illos, *si sub axe nudo, & æthereo tegmine invocati fuerint, nihil audire, & nisi de proximo his admoveantur preces, tanquam nihil dicatur, obstructos atque immobiles stare*, sicut ait ille Ethnicus, quem sic loquentem *Arnobius* libro sexto introducit. At, Rex *Salomon* Templum condidit, ut in illud Populus Israëliticus ad Deum colendum & orandum conveniret, non quasi ejus potentia & gratia sacro huic Templo esset alligata, & divina Majestas angustiis Sacræ illius Ædis inclusa. Ab hoc pariter errore prophanarum Gentium, quæ opinabantur, suorum Numinum potentiam & gratiam sacris Ædibus, & statuis esse obligatam, abhorrebant quàm maximè Israëlita, qui probè noverant, *Noachum, Abrahamum, Isaacum, Jacobum, Moysen, & Davidem*, Preces, Vota, Sacrificia Deo obtulisse, & alia Religionis officia in omni loco implevisse, Deumque nec Templo, nec Cælo & Terrâ, nec toto Orbe capi & circumscribi posse palam profitebantur: *Si enim Cælum, & Cæli Cælorum te capere non possunt, quantum magis Domus hæc, quam edificavi, dicebat Domino Salomon, solemnem Templi consecrationem peragens, sicut legitur lib. 3. Regum cap. 8. Quâ fronte igitur duo jam citati Scriptores Marsbanus & Spencerus ausi sunt religiosissimo Salomoni, & veris Israëlitis, qui, repudiata omni Gentium superstitione, unius veri Dei Majestatem summam, infinitam, immensam, & omnipotentissimam colebant, crassum illum & absurdum affingere errorem Gentilium, qui tam perversè & indignè de Deo judicabant, ut illum Templi septis circumscriptum, arbitrarentur, quem errorem derisisse ipse dicitur *Dæmonax*, Idolatriæ licet cultor, qui (sicut refert *Lucianus* in ejus vita) cuidam ex amicis dicenti: *Abcamus, ô Dæmonax, in Æsculapii Templum, pro filii salute oraturi, festivè respondit: vehementer sardum existimas Æsculapium, si nec istuc nos orantes exaudire potest.* Quarto, verosimile non est, Deum, qui Ethnicorum*

superstitiones averfatur, & ab eis Populum Israëliticum multis conditis Legibus avertit, permisisse, ut *Salomon*, Regum sapientissimus, Templum juxta superstitiones Ægyptiacas, & prophanos sæculi mores conderet, in quo divina ipsius Majestas speciatim coleretur. Dicendum itaque est, *Salomonem* non humano consilio, non arbitrato suo, non ex ruditate Gentium, sed Dei afflatu, nutu, & auctoritate sacri Templi Hierosolymitani extruendi provinciam suscepisse, in quo, sicut divinam decet Majestatem, omnia ad pompam & splendorem magnificentissimè erant composita, & in structura elegantia materia cum opere, & natura cum arte certare videbantur. Quæ Templi magnificentia, rerumque omnium splendidissimus apparatus amplitudinè, pulchritudinè & gloriam Ecclesiæ Christi adumbrabant, sicut docent *S. Augustinus* pluribus in locis, præsertim lib. 18. *De Civitate Dei* cap. 48. *Theodoretus* Quæst. 1. in lib. 1. *Paralipomenon*, & *Venerabilis Beda* lib. 2. *De Tabernaculo* cap. 1. Sed de Templo Hierosolymitano, à *Salomone* extructo, & de illius Regis rebus præclare gestis, plura, si votis nostris adspiret Deus, dicturum sumus in Colloquiis, quæ habebimus in Historiam quintæ Mundi Ætatis.

D. Satis, opinor, expendimus hætenus ea, quæ spectant Historiam quartæ Mundi Ætatis. Nunc sub finem Colloquii nostri præstat, ut accuratam tradas seriem annorum, qui effluerunt à profectone Israëlitarum ex Ægypto, undè incipit quarta Mundi Ætas, usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, quo jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta, & ubi desinit quarta ista Mundi Ætas.

M. De annis, qui ab exitu Populi Israëliti ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum effluerunt, non una est Chronologiæ peritorum sententia. Alii numerant dumtaxat annos quadringentos octoginta. Quem numerum probare videtur Scriptura Sacra, quæ cap. 6. lib. 3. Regum hæc habet: *Factum est ergo, inquit, quadringentesimo & octogesimo anno egressions filiorum Israël de Terra Ægypti, in anno quarto, mense Zio (ipse est mensis secundus) Regni Salomonis super Israël, edificari cæpit domus Domino.* Eundem annorum quadringentorum octoginta numerum ab exitu filiorum Israël ex Ægypto usque ad fabricam Templi Salomonici exhibent omnes Codices sacri Hebræi, Græci, Latini, Syriaci, Ara-

Arabici. Sunt alii Chronologi, qui annos servitutis Israëlitarum seorsim numerantes distinctos ab annis Præfecturæ Judicum, existimant, multò plures, quam quadringentos & octoginta años elapsos fuisse ab exitu Israëlitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, quo cœpta est structura Templi Hierosolymitani. Sed, quia locus Scripturæ Sacræ mox à me citatus præfigit epocham quartæ Mundi Ætatis ad annos quadringentos & octoginta ab egressione Israëlitarum ex Ægypto usque ad quartum *Salomonis* annum, idè isti Chronologi, ut gordium istum nodum dissolvant, ajunt, in caput sextum libri tertii Regum, ubi quarta Mundi Epocha ad annos quadringentos octoginta restringitur, negligentia Librariorum irrepsisse mendum. Sic censent *Sulpitius Severus* lib. 1. *Historiæ Sacræ*, *Carolus Sigonius* in suo Commentario ad hunc *Sulpitii Severi* locum, *Melchior Canus* cap. 5. lib. 11. *De Locis Theologicis*, *Ludovicus Capellus* in sua *Chronologia Sacra*, & *Gerardus Vossius* cap. 7. *Isagoges Chronologiæ*. Sed hæc Scriptorum conjectura, ceu vana & temeraria rejici debet, quia nemini fas est quidquam addere, vel demere Scripturæ Sacræ, eamque alicujus mendii, seu vitii insimulare.

D. Censes igitur, à profectone Israëlitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, quo jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta, effluxisse tantummodò quadringentos & octoginta annos, sicut legitur cap. 6. lib. 3. Regum?

M. Censeo, nullum negligentiam Librariorum in caput sextum libri 3. Regum irrepsisse mendum, quia Scriptura Sacra eò loci, prætermisissis annis servitutis Israëlitarum, percenset dumtaxat annos Præfecturæ *Judicum*, indèque juxta accuratum calculum, à profectone Israëlitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum colligit tantum quadringentorum octoginta annorum summam. At, si præter annos Præfecturæ *Judicum*, numerentur seorsim servitutis & oppressionum Israëlitarum anni, quos Scriptura Sacra in libro *Judicum* distinctim recenset, planè comperietur, ex calculo annorum tam Præfecturæ *Judicum*, quàm servitutis & oppressionum Israëlitarum exurgere summam annorum sexcentorum & sex annorum, qui interfluxerunt ab egressione Israëlitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, hoc est, usque ad fabri-

cam Templi Hierosolymitani. Non me latet quidem, plures esse sacre Chronologiæ peritos, qui pertendunt, annos servitutis, & oppressionum Israëlitarum promiscuè confundi debere cum annis Præfecturæ *Judicum*, subindèque ab exodo, seu ab exitu filiorum Israël ex Ægypto, usque ad quartum Regni *Salomonis* annum putari tantum debere annos quadringentos octoginta. Verum, hanc sententiam, quamvis probabilem, meo calculo probare haud possum. Primò, quia Scriptura Sacra accuratè in libro *Judicum* distinguit annos servitutis, seu oppressionum Israëlitarum, ab annis Præfecturæ *Judicum*, atque, tempore oppressionum, seu servitutis Israëlitarum, nullam fuisse quietem, sed potiùs res afflictas, turbatas, & suis deque omnia confusa, quando verò Deus suscitabat *Judices*, qui Israelitas è servitute liberabant, toto durante Præfecturæ illorum *Judicum* tempore, pace & quiete Israelitas fruitos esse. Hi igitur Chronographi, qui annos servitutis Israëlitarum confundunt cum annis Præfecturæ *Judicum*, vim Scripturæ Sacræ in aperta narratione afferunt manifestam, & turbidos atque inquietos annos cum tranquilliss & quietis *Judicum* annis perperam confundunt. Præterea, licet Scriptura Sacra cap. 6. lib. 3. Regum numeret dumtaxat annos Præfecturæ *Judicum* non computatis annis servitutis Israëlitarum, indè tamen falsò inferatur, annos servitutis Israëlitarum confundi debere cum annis Præfecturæ *Judicum*. Ratio in promptu est, quia Scriptura Sacra, ut norunt omnes, aliquandò filet alicubi nonnulla, quæ tamen alibi difertè commemorat, sicut Ex. gr. cap. 11. libri *Genesis*, & cap. libri *Paralipomenon* alto silentio Scriptura Sacra in Editione Vulgata prætermittit generationem *Cainanis*, Patriarchæ postdiluvianii, quamvis tamen illius Patriarchæ generationis distinctam mentionem faciat cap. 3. Evangelii *S. Lucæ*, ubi describitur Genealogia Jesu Christi, Salvatoris nostri. Similiter etiam *S. Matthæus* cap. 1. sui Evangelii, texendo stemma ejusdem Domini nostri Jesu Christi aliquot generationes Regum prætermittit, quarum tamen Scriptura Sacra in libris Regum expresse meminit. Ita non dispari ratione Scriptura Sacra cap. 6. lib. 3. Regum numerat tantummodò annos Præfecturæ *Judicum*, & omittit annos servitutis Israëlitarum, & juxta hunc calculum, jure optimo Scriptura Sacra eò loci deducit ab exitu Israëlitarum ex Ægypto usque ad

quartum Regni Salomonis annum summam annorum 486. At, Scriptura Sacra in libro Judicum accuratè & seorsim annos servitutum Israelitarum distinguit ab annis Præfecturæ *Judicum*, atque ex eo, quem ibidem ponit, calculo coalescit summa sexcentorum & sex annorum, qui excurrunt à profectioe Israelitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni Salomonis annum. Deniquè, non sibi constant isti Chronographi, qui annos servitutum Israelitarum indiscriminatim confundunt cum annis Præfecturæ *Judicum*. Sunt enim inter illos nonnulli, qui aliquarum servitutum Israelitarum annos discernunt ab annis Præfecturæ *Judicum*, cæterarum verò servitutum Israelitarum confundunt cum annis *Judicum*. Quæro igitur ab his Chronographis, ut quid annos quarumdam servitutum Israelitarum tam accuratè distingui velint ab annis Præfecturæ *Judicum*, cæterarum verò servitutum Israelitarum annos confundant cum annis Præfecturæ *Judicum*? Quod si causam reddere ne unam quidem idoneam possunt, sanè aut servitutum quarumdam filiorum Israël annos abjiciant, & summa erit minor, quàm ex sacro *Judicum* libro colligitur, aut omnium servitutum, quibus mancipati fuerunt Israelitæ, annos distinguant, ut par est, ab annis Præfecturæ *Judicum*, & sic annorum summa major erit, quadrabitque optimè cum sacra Historia libri *Judicum*, ubi omnium servitutum Israelitarum anni percensentur, ab annis Præfecturæ *Judicum* distincti. Obiter tamen advertere debes, doctissimum Abbatem Paulum Pezronum cap. 8. libri, cui titulus est: *Antiquitas temporum restituta*, non solum servitutum Israelitarum annos distinguere ab annis Præfecturæ *Judicum*, verum etiam admittere Anarchias, seu quædam Interregna, quæ putat præcessisse servitutes Israelitarum, & quorum durationis annos seorsim ab annis servitutum Israelitarum, & ab annis *Judicum* numerari debere pertendit. Quò fit, ut prædictus Auctor (reclamantibus licèt omnibus sacris Codicibus Hebræis & Græcis) numeret ab egressione Populi Israelitici ex Ægypto usque ad quartum Regni Salomonis annum, id est, usque ad fabricam Templi Hierosolymitani, summam annorum octingentorum septuaginta trium. Sed ipse, tametsi ultrò fatear, post mortem Calebi, & Seniorum extitisse Anarchiam, seu Interregnum sex annorum (in quo, ut superius observavimus, contigit flebilis illa infelicitas Levitæ historia, quæ cap. 19. libri *Judicum* narra-

tur, nec non altera Michæ, & Danitarum historia, quæ refertur cap. 17. & 18. ejusdem libri) existimo, præter illam Anarchiam, seu Interregnum sex annorum, nulla alia Interregna præcessisse servitutes Israelitarum, aut, si quæ præcesserint, brevissima fuisse, cumque tempus illorum Scriptura Sacra in libro *Judicum* non definiat, consultius esse hujusmodi Anarchias, seu Interregna eo temporis intervallo concludere, quod Terræ quieti, seu Præfecturæ *Judicum* assignatur in libro *Judicum*. Idem dicendum puto de Judicatura *Samgari*, quem Scriptura Sacra in libro *Judicum* immediatè recenset post *Aod*, qui judicavit Israël octoginta annis. Nam, cum Scriptura Sacra nullos Judicaturæ *Samgari* attribuat annos, verosimilius est, breve *Samgari* Judicaturæ tempus comprehendere in annis præcedentibus octoginta Judicaturæ *Aod*, vel in annis servitutis, quæ *Jabin*, Rex Chananæorum, dicitur opprefuisse, post mortem Judicis *Aod*, Israelitas annis viginti.

D. Ut accuratum possim habere computum annorum, qui effluerunt à profectioe Israelitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni Salomonis annum, id est, usque ad fabricam Templi Hierosolymitani, obsecro te, ut hinc inferas Tabulam Chronologicam, quæ comprehendat summam annorum tam servitutum Israelitarum, quàm Præfecturæ *Judicum*, quos seorsim numerandos esse probabilis arbitraris.

M. Votis tuis faciam satis, & accuratam hinc attexam Tabulam Chronologicam, quæ comprehendet summam annorum, qui ab egressione Israelitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni Salomonis annum, seu usque ad fabricam Hierosolymitani Templi, decurrerunt, simulque annos servitutum Israelitarum, distinctos ab annis Præfecturæ *Judicum*, sedulo annotabit, atque cum annis ab Orbe condito connectet.

TABULA CHRONOLOGICA

Sexcentorum & sex annorum, qui in quarta Mundi Ætate, hoc est, ab exitu Israelitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni Salomonis annum, seu usque ad fabricam Templi Hierosolymitani, interfluxerunt.

Moyses, postquam per annos quadraginta Populo Israelitico præfuisse, mortuus est anno ætatis suæ centesimo vige-

vigesimo, anno Mundi bis millesimo quingentesimo quinquagesimo tertio. Post egressionem verò Israelitarum ex Ægypto, anno quadragesimo.

Josue, post mortem *Moysis*, præfuit sexdecim annis Reipublicæ Hebræorum, & mortuus est anno Mundi bis millesimo quingentesimo sexagesimo nono.

Post mortem *Josue*, Seniores cum *Caleb* præfuerunt Hebræorum Reipublicæ annis decem, eorumque Præfectura desit anno Mundi bis millesimo quingentesimo septuagesimo nono.

Post mortem Seniorum fuit Anarchia, seu Interregnum sex annorum, quod finem habuit anno Mundi bis millesimo quingentesimo octogesimo quinto.

Post illud sex annorum Interregnum, Israelitæ servierunt sub *Chusane*, Rege Mesopotamiæ, annis octo, & hæc servitus finem habuit anno Mundi bis millesimo quingentesimo nonagesimo tertio.

Othoniel, postquam *Chusanem*, Regem Mesopotamiæ, devicisset, judicavit populum annis quadraginta, & vitâ functus est anno Mundi bis millesimo sexcentesimo trigesimo tertio.

Post mortem *Othonielis*, Israelitæ servierunt annis decem & octo sub *Eglone*, Moabitarum Rege, & hæc servitus finem habuit anno Mundi bis millesimo sexcentesimo quinquagesimo primo.

Aod, post victoriam de Moabitis reportatam, judicavit populum annis octoginta, & mortuus est anno Mundi bis millesimo septingentesimo trigesimo primo.

Post mortem *Aod*, per paucos menses *Samgar* judicavit populum; sed quia illius Judicaturæ tempus Scriptura Sacra non assignat, verosimilius est, *Samgari* Judicaturam comprehendere debere in annis præcedentibus octoginta Judicaturæ *Aod*.

Post mortem *Samgari* servierunt Israelitæ sub *Jabine*, Chananæorum Rege, annis viginti, & hæc servitus finem habuit anno Mundi bis millesimo septingentesimo primo.

Barac & *Debbora*, post devictum *Sisaram*, subactosque Chananæos, judicaverunt populum annis quadraginta, eorumque Judicatura desit anno Mundi bis millesimo septingentesimo nonagesimo primo.

Post mortem *Barac* & *Debboræ*, servierunt Israelitæ Regi Madianitarum annis septem, & hæc servitus finem habuit anno Mundi bis millesimo septingentesimo nonagesimo octavo.

Gedeon, debellatis Madianitis, judicavit populum annis quadraginta, & mortuus est anno Mundi bis millesimo octingentesimo octavo.

cavit Israël annis quadraginta, & excessit è vivis anno Mundi bis millesimo octingentesimo trigesimo octavo.

Abimelech, Gedeonis ex concubina filius, judicavit Israël, seu potius tyrannidem exercuit per tres annos, qui finem habuerunt anno Mundi bis millesimo octingentesimo quadragesimo primo.

Thola, post *Abimelechum*, judicavit Israël annis viginti tribus, qui finem habuerunt anno Mundi bis millesimo octingentesimo sexagesimo quarto.

Jair judicavit Israël annis viginti duobus, qui desierunt anno Mundi bis millesimo octingentesimo octogesimo sexto.

Post mortem *Jair* servierunt Israelitæ Ammonitis annis octodecim, & hæc servitus finem habuit anno Mundi bis millesimo nongentesimo quarto.

Jephthe judicavit Israël annis sex, & obiit anno Mundi bis millesimo nongentesimo decimo.

Abesam judicavit Israël annis septem, & mortuus est anno bis millesimo nongentesimo decimo septimo.

Helon, seu *Ajalon*, judicavit Israël annis decem, & excessit è vivis anno bis millesimo nongentesimo vigesimo septimo.

Abdon judicavit Israël annis octo, & mortuus est anno Mundi bis millesimo nongentesimo trigesimo quinto.

Post mortem *Abdonis* Israelitæ servierunt Philistæis annis quadraginta, & hæc servitus finem habuit anno Mundi bis millesimo nongentesimo septuagesimo quinto.

Samson judicavit Israël annis viginti, & abiit è vivis anno bis millesimo nongentesimo nonagesimo quinto.

Heli, post mortem *Samsonis*, judicavit Israël annis quadraginta, & migravit è vita anno Mundi ter millesimo trigesimo quinto.

Samuel, & *Saul*, primus Israelitarum Rex, præfuerunt Israelitis annis quadraginta, qui terminantur anno Mundi ter millesimo septuagesimo quinto.

David regnavit annis quadraginta, videlicet septem annis in Hebrone, & triginta tribus Hierosolymis, & extremum diem clausit anno Mundi ter millesimo centesimo decimo quinto.

Salomon, anno Regni sui quarto, qui incidit in annum Mundi ter millesimum centesimum decimum nonum, & in annum ab egressione Israelitarum ex Ægypto sexcentessimum sextum, jecit fundamenta magnificentissimi post hominum

memoriam Templi Hierosolymitani, cuius fabrica per septem annos continuata est, ac subindè absoluta anno undecimo Regni *Salomonis*, & anno Mundi ter millesimo centesimo vigesimo sexto.

Habes nunc exactam Tabulam Chronologicam sexcentorum & sex annorum, qui ab exitu Populi Israëliti ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, quo jacta sunt Templi Hierosolymitani fundamenta, elapsi sunt. Quem calculum si conferas cum sacro libro *Judicum*, in quo anni Præfecturæ *Judicum* numerantur omninò distincti ab annis servitutum Israëlitarum, invenies esse accuratissimum, ultròque fateberis, contractiorem esse illorum calculum, qui, annos servitutum Israëlitarum cum annis Præfecturæ *Judicum* perperam confundentes, numerant dumtaxat ab egressione Israëlitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, quo coepta est Templi Hierosolymitani structura, annos quadringentos octoginta.

D. Mulum tanè mihi arridet iste quartæ Mundi Ætatis annorum calculus, tum quia ei suffragatur sacer *Judicum* liber, in quo anni servitutum Israëlitarum seorsim numerantur ab annis Præfecturæ *Judicum*; tum quia etiam prædictus ille, quem subduxisti, calculus sexcentorum & sex annorum, qui effluxerunt ab exitu Israëlitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, optimè conciliat apparentem illam in numeris antilogiam, quæ reperitur inter caput sextum lib. 3. Regum, & sacrum librum *Judicum*. Nam, eo in capite sexto libri tertii Regum idè ab exitu Israëlitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum percententur dumtaxat anni quadringenti octoginta, quia ibi Scriptura Sacra numerat tantum annos Præfecturæ *Judicum*, prætermisissis annis servitutum Israëlitarum. At, in libro *Judicum* Scriptura Sacra, præter annos *Judicum*, explicatè ac distinctè annos servitutum Israëlitarum enumerat, ex quibus simul supputatis emergit summa annorum sexcentorum & sex annorum, qui à professione Israëlitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum præterlapsi sunt; unde planè consequitur, nullam veram & realem in numeris extare contradictionem inter caput sextum libri tertii Regum, & sacrum *Judicum* librum. Sed tempus est ut Colloquio nostro, & Historiæ quartæ Mundi Ætatis finem imponamus, eâ tamen Lege, ut, si Deus nos sospites & incolumes servet, Colloquia in Historiam quintæ Mundi Ætatis proximâ hebdomadâ sumus auspici-

runt ab exitu Israëlitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum, optimè conciliat apparentem illam in numeris antilogiam, quæ reperitur inter caput sextum lib. 3. Regum, & sacrum librum *Judicum*. Nam, eo in capite sexto libri tertii Regum idè ab exitu Israëlitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum percententur dumtaxat anni quadringenti octoginta, quia ibi Scriptura Sacra numerat tantum annos Præfecturæ *Judicum*, prætermisissis annis servitutum Israëlitarum. At, in libro *Judicum* Scriptura Sacra, præter annos *Judicum*, explicatè ac distinctè annos servitutum Israëlitarum enumerat, ex quibus simul supputatis emergit summa annorum sexcentorum & sex annorum, qui à professione Israëlitarum ex Ægypto usque ad quartum Regni *Salomonis* annum præterlapsi sunt; unde planè consequitur, nullam veram & realem in numeris extare contradictionem inter caput sextum libri tertii Regum, & sacrum *Judicum* librum. Sed tempus est ut Colloquio nostro, & Historiæ quartæ Mundi Ætatis finem imponamus, eâ tamen Lege, ut, si Deus nos sospites & incolumes servet, Colloquia in Historiam quintæ Mundi Ætatis proximâ hebdomadâ sumus auspici-

Finis Tomi secundi.

INDEX

INDEX RERUM.

- A. (*)
- A**bsinentia Christianorum. 121. 122.
Actiones. Earum duplex genus; Quædam ex ipsâ natura, & semper malæ, quædam non ita. 34.
Adulterium, & alia Venerea prohibentur sexto Decalogi præcepto. 98. Adulterium Davidis. 145.
Ætas Mundi tertia annor. CCCCXXX. à vocatione Abrahami ad professionem Hebræorum ex Ægypto. 76. Ætas Mundi quarta ab exitu Hebræorum ex Ægypto ad Templi ædificationem sub Salomone. 78. 150. &c. 152. Complectitur DCVI. annos. *ibid.*
Æternum in Sacra Scriptura quandoque idem ac diu duraturum. 107.
Agnus Paschalis fuit Christi figura. 48. 49. 115.
Altare uni Deo dicandum. 94. Altare thymiatis. 87. 90. 91. Altare holocaustorum. *ibid.*
Amor Dei necessarius. 113. Præcipitur primo Decalogi mandato. 93. Amor proximi. 112.
Amphibologia. Vide *Mendacium*.
Angelus aliquis, non Deus ipse apparebat Patriarchis ex vulgata sententia, quæ tamen rejicitur. 23. Angeli exterminatores Ægypti. 19. Angelus vultator Ægypti Hebræis parciit. 45. Angelus apparet Gedeoni. 138. Matri Samsonis. 140. Angelus; orante Davide, gladium recondit. 146.
Animalia quædam cur offerrentur in veteri lege? 115.
Annus. Ejus initium apud Hebræos. 45. Anni peregrinationis Hebræorum. 39. Vide *Ætas Mundi*.
Apparitio. Apparuit Patriarchis Verbum Divinum sub humana specie. 23. 24.
Apparitio in rubo. 19.
Aqua dulcis efficitur injecta arbore. 79. fluxit è rupe tactâ Moysis virgâ. 80. Aqua zelytypiæ pro suspectis foeminis. 103.
Arca *Federis*. 87. In ea erant tabulæ Legis, virga Aaron & manna. 90. 92. Ejus origo. 90. Arca à Philistæis capta. 142.
Aristocratia, sive regimen optimatum, sub Moysè. 77. Aristocratia Reipublicæ Hebrææ post solutam captivitatem Babylonicam. 26.
Asini effigiem ab Hebræis coli falsò & impudenter scripsit Tacitus. 41.
Atrium tabernaculi. 90.
Azymorum solemnitas. 48. Cur instituta? 47. 48. Cur primus, & ultimus dies Azymorum solemnes essent? *ibid.*
Azymus panis. Eo utitur Ecclesia Latina in conficienda Eucharistia ob Christi Domini exemplum. 46. 47.
- B.
- B**aptismus. Ejus figura fuit Circumcisio. 115.
Bellum justum. 97.
Biblia sacra, vide *Liber*, *Pentateuchus*, *Scriptura Sacra*.
Benjaminus à fratre suo Josepho valdè dilectus, 15. Fuit pater decem filiorum, quos tamen, dum unâ cum patre suo Jacobo descendit in Ægyptum, genuisse probabile non est. 16; 17.
Bruta animantia non sunt pura automata. 29.
- C.
- C**eremonia Veteris Legis cur instituta in tantâ multitudine? 114. Earum cessatio. 116. 117. vide *Lex vetus*.
Ceremonialia præcepta veteris Legis dividuntur in Sacrificia, Sacramenta, Sacra, & Observantias. 100.
Candelabrum aureum. 87. 90. 91.
Charitas vide *Amor*. Charitas erga proximum. 112.
Castitas Josephi. 13.
Cerberini Propitiatorii. 87. 90.
Christus. Illum prænunciabant plura Pentateuchi oracula. 58. 59. & Sacrificia Veteris Legis. 100. 114. &c. Ejus figura fuit manna. 79. Agnus Paschalis. 46. 115. &c. Serpens æneus erectus. 84. Propitiatorium. 91. Josephus. 50. Job. 50. 51. 52. &c. Moyses. 56. &c. Aaron. 130. Josue. 134. 135. David. 147. 148. vide 80. 91. vid. *Fides*.
Chronologia Sacra. Eam Hebræi non vitianturunt. 71. &c.
Ciborum delectus. 121. &c.
Cinipbes in Ægypto. 19.
Circumcisio. Quomodo dicatur æternum duratura? 107.
Cista Ethnicorum ex arcæ æmulatione. 90.
Cogitationes pravæ. 99.
Columna, quæ Hebræis præibat. 20.
Compensatio an licita? 29. 40. 41.
Consecratio Sacerdotum, tam summi, quam aliorum in veteri lege. 110. 111. 128.
Coturnices vento delatæ ad castra Hebræorum. 79.
Crudelitas Simeonis & Levi in Sichimitas. 11.
Cultus Dei internus necessarius. 111. 112.
- D.
- D**æmones. Eorum responsa. 32.
Decalogus est lex naturalis litteris consignata. 92. Ejus explicatio. 93. &c.
Delectio operum in Deum necessaria. 113.
Divinatio vetita. 93. Divinatio Josephi prophetica. 16. vide *Superstitio*.
U 3 *Divisio*

Diviso Terræ promissæ. 134.
Doctrina & veritas, seu Urim, & Thummim in Rationali. 126. 127. Non erat simulacrum superstitiosum. 127.
Dominicæ diei Sanctitas. 96.

E.

E*Ducatio* filiorum ad matrem pertinet, & multo magis ad patrem. 33. Prævæ educationis exemplum in Heli, & ejus filiis. 142.

Ecclesia. Ejus leges colendæ. 121.

Ephod. 126.

Errores varii, vide *Opinio.*

Eucharistia conficienda est adhibito pane azy-mo apud Latinos. 46. 47. Ejus figura fuit manna. 79.

F.

F*æmina* in ostio Tabernaculi excubantes quænam essent? 125. fæminæ ad idololatriciam, & libidinem illicitiunt. 84. 85.

Festum. Sanctificatio festorum. 95. &c. Quomodo festa veteris Legis significarent nostra? 116. Pœnæ non colentium festa. 83. Festa Hebræorum; Sabbatum, Annus sabbaticus, Annus Jubilæus, Neomenia, Festum tubarum, expiationis, Scenopegiæ, sive Tabernaculorum, Cœtus, seu Collectæ. 101. 102. Pascha, dies Azymorum, & Pentecostes. 102.

Fides Messæ, seu mediatoris Christi Domini, fuit semper necessaria ad salutem. 24. 25. 68.

Figura. Sacramenta veteris Legis fuerunt figura Sacramentorum Legis Evangelicæ. 115. 116. Festa Mosaica significabant nostra. 116. Manna figura fuit Eucharistiæ. 79. vide *Christus.*

Fecunditas mulierum in veteri Testamento Dei munus fuit. 31. Fecunditas Hebræorum in Ægypto. 39. 40.

Fornicatio ante legem Mosaicam vetita. 33. &c. Prohibita quia mala. *ibid.* Peccatum est grave, cum oblit prolis certitudini & educationi. *ibid.* Præclarum S. Thomæ testimonium. *ibid.* Fornicatio vetita fuit ab Apostolis, quod Gentiles censerent, eam non esse peccatum. 119.

Fugitivorum civitates. 134.

Furtum, ejusque genus multiplex prohibetur septimo decalogi præcepto. 98. 99. Quid sentiendum sit de multiplicatione gregis Jacobi. 28. 29. Quid de idolis Labani quæ surripuit Rachel? 30. &c.

H.

H*æresis.* Vide *Opiniones.*
Hircus emissarius. 101.

Historia. Ad quos pertineret apud varias nationes memoriæ prodere historiam suorum temporum? 60.

Historici, & Scriptores prophani historiam sacram fabulis adperserunt ut idololatriciam

stabilirent. 22. 23. Egerunt de captivitate Hebræorum in Ægypto. 20. &c.
Holocaustum Sacrificium præstantissimum. 101.
Homicidium, & alia cum illo prohibita in decalogo. 97. 98. In bellis & judiciis justis non homo occidit, sed lex. 97.
Honor quibus debeat? 96. 97.

I.

I*dolatria* primo decalogi præcepto vetita. 93. Idololatriæ peccatum. 61. 62. Idololatria Hebræorum aureum Vitulum colentium. 82. Colunt Baal, seu Beelphegor, seu Priapum. 84. Pœnæ. 85. 136. Rachel idololatriæ non fuit addicta. 32. Idola Labani. *ibid.* Idololatriæ ædificas & templa portatilia fallorum Numinum construunt post Tabernaculum Mosaicum. 88. Sacra Ethnicorum plena inhumanitate. 66. Idololatriæ cultus barbarus & obscœnus Moloch, atque Saturno præstitus. 124. Idololatrarum Teraphin. 32. 127.

Jejunium. 121. &c.

Imaginatio. Ejus vis in fœtu. 29.

Imagines in templo Hebræorum, & in Ecclesia Catholica. 93. 94. Sacrarum Imaginum cultus. *ibid.*

Immunditia legalis, ejusque species octo. 102.
Incarnatio. Permissio scelerum ante, & post diluvium ostendebat necessitatem Incarnationis. 1. Filius Dei apparens Patriarchis sub humanâ specie præludebat Incarnationi. 23.

Incestus. Peccatum Ruben cum Balâ novercâ. 12.

Inimicorum dilectio. 112.

Intentio recta quandonam excuset? 35.

Invidia fratrum Josephi unde orta fuerit? 12. 13.

Jubilæus annus. In eo agri venditi redibant ad priores dominos. 103.

Judices in Republica Hebræorum quo jure & autoritate fruerentur? 136.

Judicialia præcepta Hebræorum, eorumque quadruplex genus ex S. Thomæ. 102. &c. Tribunalia, Magnum Synedrium, &c. 103. &c. Judicialia præcepta veteris legis nunc sunt mortua, non mortifera, & in quo sensu per Christianos Principes revocari possent? 123.

Juramentum. 94. 95. tres conditiones ut sit licitum. 95. Juramenti maximam rationem habendam esse docet Josue. 132.

L.

L*abrum* æneum. 87.

Legalia ex SS. Augustino & Thoma ante Christi Passionem, neque mortua, neque mortifera erant; post Evangelii promulgationem sunt mortua & mortifera; à Passione Christi ad Evangelii promulgationem mortua erant, sed non mortifera. 118. Legalia quandoque permilla Judæis fidelibus, non verò Ethnici ritus gentilibus, quia illa à Deo instituta erant, hi à Diabolo. *ibid.* Qui Legalia nunc ob-

fer-

servaret, esset ex S. Augustino impius Sepultura violator. 119. Cur Ecclesiæ quædam diu abstinerint à sanguine & suffocato? *ibid.*

Lepra. Hebræi ex Ægypto exeuntes leprâ non laborabant, ut Tacitus falsò scribit. 41. Lepra laboravit Jobus. 54. Leges Mosaicæ circa leproso. 42.

Leviratus. Jure Levitatus Onanus & Sela ducunt uxorem Thamar. 32. Quid esset hujusmodi jus? 35. Notum Patriarchis antequam Lege Moyss sanciretur. 36. Non fuit ab Ægyptiis petitur. *ibid.*

Levitarum civitates quadraginta octo. 134.

Lex naturæ, vide *Decalogus.* Lex naturæ ferè deleta erat ex hominum mentibus, hinc lex scripta ei adjicitur. 81. Legis veteris & novæ discrimen. *ibid.* Lex vetus danda erat tempore Moyss. 105. 70. 71. solis Hebræis danda videbatur. 105. Eâ non obstringebantur nisi Hebræi, demptis iis, quæ pertinebant ad legem naturalem. *ibid.* Cur cessare debuerit? 106. Quantum ad præcepta naturalia non est abolita. 107. Legis & Sacerdotii abolitio. 108. 109. &c. 116. 117. Lex Mosaica bona est, & à Deo. 104. Lex Mosaica, quamvis sancta, propriâ vi non conferebat veram justiciam. 67. &c. Non tamen Deus reliquit homines in impotentia observandi legem. 68. &c. 70. Lex Mosaica, manifestando morbos & peccata, disponebat ad quærendum Salvatorem Christum. 70. Lex Mosaica. vide *Cæremoniæ*, judicialia præcepta, Legalia Præcepta, Sacrificium, Sacramentum. Lex Evangelica Mosaicâ multo præstantior. 111. 112. Præcellit antiquæ in cultu interno, in amore proximi, in dilectione inimicorum, in matrimonii vinculo, in juramentis, in patientia, & aliis. *ibid.* Leges condere potest Ecclesia. 121.

Liber Pentateuchi. Vide *Pentateuchus.* Liber Josue. Ejus auctor fuit Josue ætate jam provecta. 133. Esdras ei addidit caput postremum, & alia. *ibid.* Liber Job Canonicus. 54. Quis ejus auctor? 55. 56. Moyss afferendus. *ibid.* Ejus elegantia. 56. Cur idiotis linguarum Orientalium scateat? *ibid.* Liber Psalmorum. vide *Psalmorum liber.* Liber Justorum, de quo fit mentio in libro Josue, erat carmen Epinicum editum statim post cæsos hostes Gabaonitarum. 133.

Litteræ veteres Hebræicæ erant eadem atque Chananæ, & Samaritanæ. 59. Jonum Græcorum litteræ antiquissimæ ab eis non valde abludunt. *ibid.*

Lucernæ Candelabri. 87. 91.

M.

M*agia.* Ab ea antiqui Patres abhorruerunt. 16. Magi in Ægypto præstigiis virgas in serpentes mutant. 19.

Mandragora & earum vis pro utero purgando, & somno conciliando. 31.

Manna. 79. Non fuit naturale ob saporem & alia plura. *ibid.* Totos quadraginta annos

pluit manna. *ibid.* Typus fuit Eucharistiæ. *ibid.* Manna in Arca. 90. 92.

Mare rubrum. Vide *Miraculum.*

Matrimonium. Matrimonii fœdus, & amor. 34. Quid in nuptiis spectandum. 7. Nuptiæ in quibus est maxima ætatis dissimilitudo plerumque reprehensione dignæ, non tamen legibus rescinduntur. 8. Soboles est sæpè argumentum divinæ Benedictionis, & Sanctitatis Matrimonii. *ibid.* Matrimonium, Polygamia, Repudium Hebræorum. 103. Abrahami & Ceturæ conjugium laudabile. 8. Felix conjugium Isaac, & Rebecca. 7. Matrimonium Judæ inconsulto parente Jacobo. 12. Matrimonium inauspicatum Sichem, & Dinæ. 11.

Mendacium vetitum octavo decalogi præcepto. 99. Mendacium licet officiosum, & rectâ cum intentione semper illicitum. 40. Amphibologia, & mentis restrictiones veritati, & societati humanæ perniciosæ damnantur. 28. Non mentitur Jacobus benedictionem præcipiens ob Spiritum prophetiæ. *ibid.* Non mentitur Joseph vocando fratres suos exploratores Ægypti. 14.

Mensa panum propositionis. 87. 90.

Mensis primus Hebræorum. 45.

Meretricis. Meretricum fallaciæ. 141. Pœnæ. 85. Vide *Scortatio.*

Messias. Vide *Christus*, *Incarnatio*, *Prophetia.*

Miraculum. Vera Miracula à falsis distinguenda. 19. Miraculorum Moyss veritas. 65. &c. Mutat Moyse baculum in serpentem. 19. Plagæ decem Ægypti. *ibid.* Columna, quæ Hebræis præibat. 20. Transitus maris rubri. *ibid.* & 42. &c. Alexander Magnus nihil simile præstitit. 43. Non debet tribui refluxui maris, quem observaverit Moyse rerum naturalium peritus. *ibid.* Aqua amara dulcis efficitur injectâ arbore. 79. Coturnices, & manna. *ibid.* Aqua fluit è rupe Moyss virgâ tactâ. 80. Aaronis virga floret, editque amygdalas. 83. Serpens æneus morbos depellit. 130. Sol obtemperat imperio Josue. 132. 133. Jordanis transitus. 134. E dente erumpit aqua, orante Samfone. 141. Miracula Arce captæ. 142. Miracula in Templi dedicatione. 149. Miracula Sacrarum Reliquiarum. 94.

Mitra byssina. 126.

Monarchia Hebræorum. 78.

Multiplicatio & ingens numerus Hebræorum in Ægypto. 39. &c.

Murmuratio Hebræorum. 79.

N.

N*ominis* Divini Sanctitas. 94.
Nuptia. Vide *Matrimonium.*

O.

O*beductio* impii miracula videntis. 19. Pœnæ ejusdem. *ibid.*

Obstetricæ Ægyptiacæ ob misericordiam laudantur, non ob mendacium. 40.
Opiniones quædam vel impiorum & infidelium, vel etiam Catholicorum Auctorum, quæ in hoc Tomo refelluntur. Aben-Esra cum Tostato, & quibusdam Hebræis putat Israëlitas non transisse ab uno litore maris rubri ad aliud oppositum, sed rupem quamdam circumvisse secus mare, refelluntur. 44. Anabaptistæ alique hæretici, Psalterium expungunt ex albo librorum Canonicorum. 147. Cartesiani existimant bruta animantia esse mera automata. 29. Erasmus, & Quæstnellus malè sentiunt de lege veteri. 68. &c. Hebræi nonnulli censent, Saram timore correptam in immolatione filii sui Isaac, obiisse. 6. Hebræi quidam arbitrantur eandem fuisse Ceruram, atque Agar. 8. Iconoclastæ, & Novatores negant cultum sacrarum Imaginum, & Reliquiarum. 94. Josephus Hebræus dubitat de miraculo in transitu maris rubri. 42. &c. Julianus Apostata Imperator negat Oraculum Moylis cap. XVIII. Deuteronomii pertinere ad Christum. 58. Manichæi, alique hæretici quædam ciborum genera execrantur. 121. Marshamus Anglus arbitrat, Serpentem æneum à Moyse erectum fuisse velut quoddam amuletum, & talismanum, instar Ægyptiacarum præstigiatorum. 130. Existimat cum Spencero Templum Salomonis extructum fuisse, quia Hebræi sese accommodare studebant moribus gentium & ævi. 149. &c. Putat Ægyptios ante Moysem fuisse artium & disciplinarum inventores. 18. Contendit Manethonem historicum voluisse per *Hycfos*, seu *pastores* ex Ægypto ejectos, indicare Arabes, non Israëlitas. 21. Nititur evertere antiquitatem Veteris Testamenti; negat Deum esse auctorem Cæremoniarum Mosaicarum, & Prophetiam Danielis LXX. hebdomadam ad Christum pertinere. 22. Docet ante Legem Mosaicam Hebræis innuptis licuisse corporis copiam pro lubrico facere. 34. Existimat, Hebræos mutatos fuisse ab Ægyptiis jus levitatis. 36. Montanistæ hæretici jejunia & quadragesimas multiplicabant. 121. Pelagius sentit veteres Patres non fuisse iustificatos ex fide Mediatoris. 68. Pezronus Cisterciensis Judicium Chronologiam turbat, & annos adjicit plures. 135. Tribuit quaræ Mundi Ætati, ab exitu ex Ægypto ad Templi ædificationem, annos DCCCLXXIII. 152. Samosatenus Paulus malè sentit de libro Psalmorum. 147. Simonius Richardus Pentateuchi scriptorem fuisse Moysem pernegat. 60. Spencerus putat Tabernaculum Hebræorum ex prophana Gentium religione originem duxisse. 87. &c. Arcam repetit à cistis Ethnicorum, & Cherubim à simulacris Ægyptiorum. 90. Scribit Sacrificia animalium apud Hebræos fluxisse ex pravâ Gentium opinione eaque emundata, à Deo tolerata fuisse. 100. Existimat *Urim* in Rationali nihil aliud fuisse

quàm parvum simulacrum simile Ethnicorum Teraphim. 127. Tacitus scribit Hebræos ob scabiem ex Ægypto pulsos fuisse, eosque asini aquam monstrantis effigiem coluisse. 41. 42. Theodorus Mopsuestenus alique censent Jobi historiam fabulosam. 54. Rejicit Psalmorum librum. 147. Tostatus alique Deboram ex albo Judicium expungunt. 137. Opiniones quorundam censentium, licitas esse restrictiones mentales exemplo Jacobi Patriarchæ, & aliorum. 28. Angelos Dei vice apparuisse antiquis Patriarchis. 23. 24. Mandragoras conferre feminis fecunditatem, & vim habuisse philtiri amatorii ad devinciendum animum Jacobi. 31. Rachelem fuisse Idololatricæ addictam. *ibid.* Moysem mortuum non esse. 85. 86. Moysem in Christi Transfiguratione resurrexisse. 86. Opinio quorundam confundentium in Chronologiâ Judicium annos servitutum Hebræorum cum annis præfecturæ Judicium. 151. 152.

Oraculum, sive Propitiatorium. 87.
Oraculum Dæmonum. 32. *Oracula* Ethnicorum à doctis viris sugillabantur. 62.
Oratio, & ejus vis. 80.
Origines rerum quarundam Arcæ. 90. Cæremoniarum variarum in Lege Mosaicâ. 114. &c. Fæstorum, Azymorum. 47. 48. Paschatis. 45. &c. Pentecostes. 102. Hebræorum falsâ origo ex Tacito. 41. &c. Monarchiæ apud Hebræos. 143. Nominis Judæorum communis omnibus Hebræis. 27. Sacrificiorum. 100. Tabernaculi. 87. &c. Templi. 149. 150.

P.

Pacificæ Sacrificia. 101.
Panes propositionis. 87. 90. 91.
Parentes colendi. 96. 97.
Pascha idem ac transitus, nempe Angeli. 45. Quomodo Paschalem Agnum primò comederint Hebræi, quomodo sequenti ævo. *ibid.* 46. &c. Tempus celebrandi Paschatis. 45. &c. Christus ultimum Pascha celebravit die à Lege statutâ. *ibid.*
Patientia Jobi heroica. 52. 53.
Patriarchæ duodecim filii Jacobi. 10.
Peccatum pessimum fratrum Josephi quodnam fuerit ex Ruperto, & S. Thoma? 12.
Pentateuchon, ejus divina auctoritas. 60. &c. 65. &c. Ejus Auctor Moyles. 60. &c. Cur ab eo scriptus? 61. Quando scriptus, & quo characterum genere? 59. Stylus, & doctrina. 66. Ex Moylis Pentateucho plurima mutuati sunt. Scriptores prophani. 63. &c. Pentateuchi versio Græca antiquior versione LXX. Interpretum. 65.
Pentecoste Hebræorum. 102. Christianorum. 80.
Pharisæorum supersticio. 120.
Philosophi plura à Moyse acceperunt. 63. &c.
Philtira amatoria: illis uti non licet. 31.
Plaga Ægypti decem. 19.
Pæne Veteris Legis pro delictis. 103. 104.
Poesis sacra. 55. 56.
Præcepta Veteris Legis alia erant moralia, seu natura-

naturalia, alia Cæremonialia, alia Judicialia. 100. Vide *Decalogus*.

Præstigia. Vide *Magia*.
Primogenitura. Ei annexum erat Sacerdotium Isaac ævo. 10.
Prophani Scriptores. Vide *Historici*.
Prophetia. In Pentateucho plurima sunt oracula Messiam promittentia. 58. 59. Prophecia Jacobi Patriarchæ. 25. &c. Impletur tempore Herodis alienigenæ nascente Christo. 27. Prophecia Balaami. 84.
Propitiatorium. 87. Locus S. Thomæ ad illud pertinens restituitur. 89. Fuit Christi figura. 91.
Propitiatorium Sacrificium, sive pro peccato obignorantiam admisso, quadruplex. 101.

Psalmorum liber Canonicus. 147. Non omnes Psalmi Davidi adscribendi sunt. 146. 147. Maximam partem à Davide est concinnatus. 147. Psalmi quidam editi sunt post captivitatem Babylonicam. *ibid.* Platerium non est digestum secundum ordinem temporum. *ibid.*

Q.

Quadragesima, & jejunia. 121. &c.

R.

Rabini Judæorum non sunt Sacerdotes Mosaici. 110. III.
Raptus Dinæ. 11. 12.
Rationale, sive superhumeralis. 126. 127.
Redemptio Christi similis Ægyptiacæ; immò excellentior ex R. Bechai. 49.
Religio. 93. &c. Vota, Sacrificia, Tempa, & Altaria soli Deo debentur. 94.
Reliquiæ Sanctorum, eorumque cultus. *ibid.*
Reputii libellus. 112.
Respublica Hebræorum. Ejus varium regimen. 26. &c. 77. &c. 30. Administratio, & jus Judicium. 136. A Patriarcha Jacobo ad Herodem alienigenam habuit semper è sua gente Duces, Reges, Principes. 26.
Restrictio mentalis. Vide *Mendacium*.

Rex, Regem petentes Israëlita à Samuele, deterrerent à sententia. 143. Primus Hebræorum Rex Saul, Deo jubente. *ibid.*
Ritus Veteris Legis. Vide *Cæremonia*, *Consecratio Sacerdotum*, *Fæstum*, *Sacrificium*, *Sacramentum* &c.

S.

Sabbatum. Sabbati Sanctitas. 95. 96. Præceptum Sabbati partim fuit naturale, ac morale, partim cæremoniale. 96. Sabbatum in Sacra Scriptura quandoque idem est ac festum, & solemnitas. 48. Mutatum est in diem Dominicam. 96.

Sacerdos, & *Sacerdotium*. Sacerdotium ab univiersali diluvio annexum fuit primogenituræ. 10. Sacerdotium Melchisedechi diuturnius Levitico. 109. Sacerdotii Aaronici duratio. 108. Abolitum est, nec Hebræi Sacerdotes habere possunt, cum Tribus Levitica non distinguatur ab aliis. P. *Graveson Hist. Eccl. V. T. Tom. II.*

109. Non potest esse sine Templo Hierosolymitano. *ibid.* 110. Condiciones Sacerdotum eligendorum in Lege veteri. 126. vide *Consecratio*. Summi Sacerdotes apud Hebræos, eorumque auctoritas post solutam captivitatem Babylonicam. 26. 125. 126. 127.

Sacramentum Veteris Legis. 102. Circumcisio, Consecratio Sacerdotum, Agni Paschalis manducatio, Oblatio Victimarum, Esus panum propositionis, carniùmque consecratarum, Purificationes, & Lustrationes. 102. Sacramenta antiqua quomodo figuræ essent Evangelicorum? 115. 116.

Sacrificium. Vetus Religio Sacrificiorum Deum esse ostendit. 3. Sacrificium soli Deo offertur. 94. Jobi Sacrificia. 51. Sacrificia Veteris Legis erant Christi figuræ. 100. 114. &c. Ea offerre solis Sacerdotibus Aaronicis licebat in Templo, post latam Legem Moylis. 51. Species Sacrificii tres, Holocaustum, Pacificum, & pro peccato, seu Propitiatorium. 101. Sacrificium pro peccato quadruplex. *ibid.* Sacrificium Juge. 102. Quæ animalia munda, & quæ res inanimes in sacrificiis offerrentur? 101. Ritus Sacrificiorum. *ibid.* Origo Sacrificiorum non est arcessenda ab erroribus Ethnicorum. 100.

Sancta Sanctorum. 87.

Sanctuarium, vide *Tabernaculum*.

Sanguis, vide *Suffocatum*.

Scientia. Ægyptii non fuerunt primi auctores artium, & disciplinarum. 18.

Scortatio vetita erat ante Legem Moylis. 33. &c. Poena ejusdem. 85. vide *Meretrices*.

Scriptores prophani à Moyse multa sunt mutuati. 63. 64.

Scriptura Sacra. Eam, datâ operâ, vitare Hebræi neque voluerunt neque potuerunt. 71. 72. Oracula, à Christo Domino & Apostolis laudata, etiamnum integra superfuerunt. 71. Vulgatæ editionis auctoritas. 72. Irreperunt in textum Hebraicum menda minoris momenti, quæ nec fidem, nec mores lædunt. *ibid.* Quædam in Sacra Scriptura scripta sunt oratione vinctâ numeris. 55. Scriptores librorum Canonicorum. 60. &c. Antilogia, quæ videtur circa Sepulchrum, quod emit Abrahamus, nulla est. 4. 5. Nulla pariter est antilogia inter caput VI. libri III. Regnum, & librum Judicium circa Chronologiam, neque mendum ullum irrepsit. 150. &c. Sanctus Lucas, describens Acta Apostolorum, & enumerans LXXV. animas ingressas in Ægyptum, sequitur LXX. Interpretes, neque adversatur textus Hebraico, ubi leguntur septuaginta animæ. 16. 17. vide *Liber*, *Pentateuchon*, *Psalmorum*.

Seditio, & ejus poena. 83. &c.

Sepultura. An eam vendere liceat? 5.

Serpens æneus à Moyse erectus. 129. 130. fuit Christi figura. 57. Serpentes igniti in Hebræos seditiosos immissi. *ibid.*

Servitus, seu captivitas, sive oppressio multiplex Hebræorum tempore Judicium. 136. &c.

Index Rerum.

Affyriaca, ibid. Moabitica. *ibid.* Chanaanæ. *ibid.* Madianitica. 138. Ammonitica. 139. sub Philistæis. 140.
Sol Josue voci obtemperat. 132. 133.
Solemnitas. vide *Azymorum solemnitas, festum, Pascha.*
Somnia mystica Josephi. 12. 13. Pharaonis. 14. Somniorum hujusmodi interpretatio. *ibid.*
Suffocatum. A sanguine & Suffocato abstinentiam imperârunt Apostoli pro pace facienda inter Judæos & Græcos, qui Christo nomen dabant. 119.
Summus Sacerdos. vide *Sacerdos.*
Superhumeralè. vide *Epocha.*
Superstitio vetita primo decalogi præcepto. 93. Ejus variæ species. *ibid.* Abhorruerunt ab illa Patriarchæ. 16.

T.

Tabernaculum construitur in deserto. 82. Tabernaculi, seu Sanctuarii structura. 86. &c. Ejus origo non arcessenda à superstitione Ægyptiorum, vel aliarum gentium. 87. 88. Diversitas ejus à templo. 88. 89. Tabernaculum Moloch. 88.
Tabule Legis in Arca. 90.
Talismanes; imagines naturâ efformatæ: aniles fabulæ. 130.
Templum soli Deo dicatur. 91. Cur construantur Tempia? 90. &c. Templi diversitas à Tabernaculo. 88. Templi Hierosolymitani fabrica. 149. Quantum Deo placuerit. *ibid.* In solo Templo Hierosolymitano licebat Judæis Sacrificium offerre. 109. Templum nunquam instaurabitur,

110. sæpius irritò conatu nituntur Judæi illud ædificare. *ibid.* 117. 118. Cuncta in Lege Moisaica spectabant ad Templum; eo sublato, intelligimus legem abolitam esse. 117.
Testamenti utriusque discrimen. 70. 81.
Theocratia Hebræorum, seu regimen ab uno Deo pendens. 77. 78.
Theologorum veterum Phœnicum, Ægyptiorum, Græcorum, Romanorum, orta est à Pentateucho ab Ethnicis vitiato. 64.
Transitus maris rubri, & Jordanis. vide *Miraculum.*
Tribus duodecim filiorum Israël. 10.

V.

Venditio. Primogenituram vendens Esau peccat, non Jacob, qui emit. 10. vide *Sepultura*
Versio Græca Pentateuchi ante LXX. Interpretes. 65.
Vestis. Sacerdotales vestes. 125. &c.
Virga Aaron in Arca. 90. 92. vide *Miraculum.*
Virginitas. Eam coluerunt aliqui in veteri Testamento, sed nemo ante Deiparam ejus votum Deo nuncupavit. 125. Virginibus sceminis necessarium est hominum conspectum vitare. 12.
Votum soli Deo fit. 94. Votum Jephthe illicitum. 139. 140.

Z.

Zelotypia aquæ pro suspectis uxoribus. 103.
Zelus Moysis. 82. *Zelus* Phinees. 85.

F I N I S.

